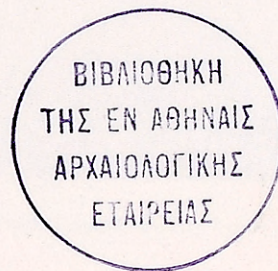

ΥΣΤΕΡΟΜΙΝΩΙΚΟΙ ΤΑΦΟΙ
ΛΙΜΕΝΟΣ ΚΝΩΣΟΥ (ΚΑΤΣΑΜΠΑ)

Ἐλεφαντίνη ἀνάγλυφος πυξίς ἐκ τοῦ τάφου Η.

ΥΣΤΕΡΟΜΙΝΩΙΚΟΙ ΤΑΦΟΙ ΛΙΜΕΝΟΣ ΚΝΩΣΟΥ (ΚΑΤΣΑΜΠΑ)

ΥΠΟ

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1967

ΑΕ10)

(Ref.3)

ΥΕ 1 (56)

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελις
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΑΙ	ζ'
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ	η'-ια'
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1 - 2
Η ΑΝΑΣΚΑΦΗ	3 - 40
Τ ά φ ο ς Α	3 - 6
Τ ά φ ο ς Β	6 - 11
Τ ά φ ο ς Γ	12 - 13
Τ ά φ ο ς Δ	13 - 16
Τ ά φ ο ς Ε	17 - 18
Τ ά φ ο ς Ζ	18 - 25
Τ ά φ ο ς Η	26 - 40
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ	41 - 58
Τ ά φ ο ς Α	
Πήλινα	41 - 43
Χαλκᾶ	43 - 44
Τ ά φ ο ς Β	
Πήλινα	44 - 45
Λίθινα	46
Χαλκᾶ	46 - 47
Τ ά φ ο ς Γ	47 - 48
Τ ά φ ο ς Δ	
Πήλινα	48
Τ ά φ ο ς Ε	
Πήλινα	48 - 49
Χαλκᾶ	49
Τ ά φ ο ς Ζ	
Πήλινα	49 - 51

Τάφος Η	
Πήλινα	51 - 54
Λίθινα	54 - 55
Μεταλλικά	55
Έλεφάντινα, φαγεντιανή κ.ά.	55 - 58
ΣΧΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ. ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΙΣ	59 - 75
ΕΞΩΤΕΡΙΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ	76 - 83
ΠΡΟΣΘΗΚΗ	83
ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ: ΥΣΤΕΡΟΜΙΝΩΙΚΟΝ ΚΡΑΝΙΟΝ ΕΚ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ «Η» ΚΑΤΣΑΜΠΑ	84 - 85
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ	87 - 91
ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ	92

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΑΙ

- AC: J. D. PENDLEBURY, *The Archaeology of Crete*, London 1939.
 AΔ: Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον.
 AE: Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς.
 AM: Athenische Mitteilungen.
 BCH: Bulletin de Correspondance Hellénique.
 BSA: Annual of the British School at Athens.
 Ch. Tombs: A. WACE, *Chamber Tombs at Mycenae* (Archaeologia 82, 1932).
 CMS: FR. MATZ - E. BIESANTZ, *Corpus der minoischen und mykenischen Siegel*.
 FKS: FR. MATZ, *Die frühkretischen Siegel*, Berlin · Leipzig 1928.
 Gournia: H. BOYD HAWES, *Gournia, Vasiliki and Other Prehistoric Sites*, Philadelphia 1908.
 JHS: *Journal of Hellenic Studies*.
 KMH: MARINATOS - HIRMER, *Kreta und das mykenische Hellas*, München 1959.
 Κρητ. Χρον.: Κρητικά Χρονικά.
 MMR: M. NILSSON, *The Minoan-Mycenaean Religion*, Lund 1950.
 Mon. Ant.: *Monumenti Antichi pubblicati per cura della R. Accademia dei Lincei*.
 MP: A. FURUMARK, *The Mycenaean Pottery*, Stockholm 1941.
 NTD: A. PERSSON, *New Tombs at Dendra near Midea*, Lund-London 1942.
 ÖJh: *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien*.
 ΠΑΕ: Πρακτικά τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.
 PM: A. EVANS, *The Palace of Minos at Knossos I - IV*, London 1921 - '36.
 PTK: » *The Prehistoric Tombs of Knossos* (Archaeologia 59, 1906).
 Rel. Préhell.: CH. PICARD, *Les religions préhelléniques*, Paris 1948.
 RTD: A. PERSSON, *The Royal Tombs at Dendra near Midea*, Lund 1931.
 TDA: A. EVANS, *The Tomb of the Double Axes* (Archaeologia 65, 1914).
 VT: S. XANTHUIDES, *The Vaulted Tombs of Messara*, London 1924.
 ZERVOS: CHR. ZERVOS, *L'art de la Crète néolithique et minoenne*, Paris 1956.

ΕΙΚΟΝΕΣ

	Σελίς
1. Ἐποψίς τῆς κοιλάδος τοῦ Καιράτου (Κατσαμπᾶ). Εἰς τὸ βάθος ἡ νῆσος Δῖα. Δοκιμαστικαὶ τάφοι εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ τάφου Γ	3
2. Συστάδες τάφων Α-Γ καὶ Δ-Ζ	4
3. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ τάφου Α	5
4. Κάτοψις τοῦ τάφου Β	7
5. Λεῖψανα τῆς ξυλίνης λάρνακος τοῦ τάφου Β	8
6. Συνολικὴ ἄποψις τοῦ τάφου Β	10
7. Ἡ ΝΔ. γωνία τοῦ τάφου Β	11
8. Κάτοψις τοῦ τάφου Γ	12
9. Οἱ τάφοι Ζ, Δ, Ε	13
10. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου Δ ὁρῶμενος ἐκ τοῦ θαλάμου	14
11. Κόγχη ἐντὸς τοῦ δρόμου τοῦ τάφου Δ	15
12. Ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου Δ ἐκ τοῦ δρόμου	15
13. Ὁ θάλαμος τοῦ τάφου Δ	16
14. Θάλαμος καὶ τμῆμα τοῦ δρόμου τοῦ τάφου Ε	17
15. Ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου Ζ ὁρῶμένη ἐκ τοῦ δρόμου	19
16. Σχεδιάσμα τῆς εἰσόδου τοῦ τάφου Ζ ὁρῶμένης ἐκ τοῦ δρόμου	20
17. Τὸ βόρειον τοίχωμα τοῦ δρόμου τοῦ τάφου Ζ μετὰ τὰ ἔχνη τῆς λαξεύσεως.	21
18. Ἡ ἀνωτέρα ταφὴ τοῦ τάφου Ζ	22
19. Ἐποψίς τοῦ τάφου Ζ ἀνωθεν	23
20. Ὁ θάλαμος τοῦ τάφου Ζ ὁρῶμενος ἐκ τοῦ δρόμου	24
21. Ὁ θάλαμος τοῦ τάφου Ζ ὁρῶμενος ἀνωθεν	25
22. Νεκρὸς παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ τάφου Ζ	25
23. Ἐποψίς τῆς νοτίας λάρνακος τοῦ τάφου Ζ μετὰ τοῦ νεκροῦ	26
24. Ὁ τάφος Η μετὰ τοῦ δρόμου	27
25. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου Η ὁρῶμενος ἐξ Ἀνατολῶν καὶ ἀνωθεν	28
26. Ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου Η ὁρῶμένη ἐκ τοῦ θαλάμου	29
27. Πεσσὸς ἐντὸς τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου Η	30
28. Τὸ νότιον τμῆμα τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου Η μετὰ τῆς λάρνακος 2	31
29. Ἡ λάρναξ 3 ὁρῶμένη ἀπὸ Νότου. Εἰς τὸ βάθος ὁ ἀμφορεὺς 4	32
30. Τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου Η. Ἐμπροσθεν ὁ ἀμφορεὺς 4, εἰς τὸ μέσον ἡ λάρναξ 3, εἰς τὸ βάθος ἡ λάρναξ 2	33
31. Λίθινον ἀγγεῖον πρὸ τοῦ πεσσοῦ τοῦ τάφου Η	34
32. Τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου Η. Εἰς τὸ βάθος ὁ ἀμφορεὺς 4 καὶ τμῆμα τῆς λάρνακος 3 ἐπὶ τοῦ στρώματος τῆς λάσπης. Ἐπὶ τοῦ δαπέ- δου τμήματα βωμοῦ ἐκ κονιάματος (15), πήλινοι βωμισκοὶ κλπ.	37

33.	Ἱερογλυφική ἐπιγραφή ἐπὶ ἀλαβαστρίνου ἀμφορέως Τουθμώσιος Γ' . . .	46
34.	Σφραγιδόλιθος ἐκ τοῦ τάφου Β	47
35.	Ψῆφοι ἐκ τοῦ τάφου Η	57
36.	Τομαὶ ποδῶν τῶν κυλίκων Γ 1 καὶ Δ 3	61
37.	Τομαὶ τοῦ βωμίσκου Η 28 (ἄνω) καὶ τῶν ποδῶν τῶν κυλίκων Η 4β καὶ Η 26 (κάτω).	62
38.	Διακοσμητικὸν θέμα ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ψευδοστόμου ἀμφορέως Η 10γ . .	64

ΠΑΡΕΝΘΕΤΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

- Α'. Κάτοψις τοῦ τάφου Α
 Β'. Ἄνω : κάτοψις τοῦ τάφου Δ. Κάτω : τομὴ τοῦ δρόμου τοῦ αὐτοῦ τάφου.
 Γ'. Κάτοψις τοῦ τάφου Ε.
 Δ'. Κάτοψις τοῦ δαπέδου τοῦ τάφου Ζ.
 Ε'. Κάτοψις τοῦ τάφου Η.
 Φ'. Τομὴ τοῦ θαλάμου καὶ τμήματος τοῦ δρόμου τοῦ τάφου Η.

ΠΙΝΑΚΕΣ

- *Ἐγχρωμος πίναξ προμετωπίδος. *Ἐλεφαντίνη πυξίς πίν. 33.
- 1 α - β. Τρίωτοι ἀνακτορικοὶ ἀμφορεῖς ἐκ τοῦ τάφου Α.
- 2 α. Πρόχους καὶ γεφυρόστομον ἀγγεῖον ἐκ τοῦ τάφου Α.
 β. Κύλικες, διπλοῦν ἀγγεῖον καὶ ἀρτόσχημα ἀλάβαστρα ἐκ τοῦ τάφου Α.
- 3 α - δ. Ἀνακτορικοὶ ἀμφορεῖς ἐκ τοῦ τάφου Α.
- 4 α - δ. Κύλικες καὶ πρόχοι ἐκ τοῦ τάφου Α.
- 5 α - β. Σπονδικὴ ἀνάγλυφος πρόχους ἐκ τοῦ τάφου Β.
- 6 Σπονδικὴ ἀνάγλυφος πρόχους ἐκ τοῦ τάφου Β (*Ἐγχρωμος).
- 7 α - β. Διπλοῦν ἀγγεῖον ἐκ τοῦ τάφου Α.
 γ. Πολύχρωμον θυμιατήριον ἐκ τοῦ τάφου Β.
- 8 α. Θυμιατήρια ἐκ τῶν τάφων Α καὶ Β.
 β. Κύπελλα ἐκ τοῦ τάφου Β.
- 9 α - β. Διπλᾶ ἀγγεῖα ἐκ τοῦ τάφου Α.
 γ. Ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον ἐκ τοῦ τάφου Α.
 δ. Πολύχρωμον θυμιατήριον ἐκ τοῦ τάφου Β.
- 10 α. Ἀλαβάστρινος αἰγυπτιακὸς ἀμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου Β.
 β. Δέλτοι Τουθμώσιος Γ' ἐπὶ τοῦ ἀλαβαστρίνου ἀμφορέως.
- 11 α. Αἰγυπτιακὸν ἀγγεῖον ἐκ τοῦ τάφου Β.
 β - γ. Ἀλαβάστρινον ἀγγεῖον ἐκ τοῦ τάφου Β.

- 12 α-β. Τριποδικοὶ βωμοὶ ἐκ τοῦ τάφου Β.
 γ. Χαλκᾶ ἀντικείμενα ἐκ τοῦ τάφου Α.
 δ. Ἄργυρᾶ περόνη καὶ ἄλλα μικρὰ εὐρήματα ἐκ τῶν τάφων Β καὶ Γ.
- 13 α. Τρίωτοι ἀνακτορικοὶ ἀμφορεῖς ἐκ τοῦ τάφου Ε.
 β. Τρίωτοι ἀνακτορικοὶ ἀμφορεῖς καὶ ἀλάβαστρον. Τάφοι Δ καὶ Ε.
 γ. Ἀρτόσχημα ἀλάβαστρα ἐκ τῶν τάφων Δ καὶ Ζ.
- 14 α. Σφραγιδόλιθος ἐκ τοῦ τάφου Β.
 β. Ψῆφος καὶ περιδέριον ἐκ τοῦ τάφου Β.
 γ. Ἄγγεῖα καὶ θυμιατήριον ἐκ τῶν τάφων Γ καὶ Δ.
- 15 α-γ. Τρίωτοι ἀνακτορικοὶ ἀμφορεῖς ἐκ τοῦ τάφου Ε.
 δ. Τρίωτος ἀνακτορικὸς ἀμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου Ζ.
- 16 α. Πρόχους ἐκ τοῦ τάφου Δ.
 β-ζ. Χύτρα, πρόχους καὶ ἀρτόσχημα ἀλάβαστρα ἐκ τοῦ τάφου Ζ.
- 17 α. Τρίωτος ἀνακτορικὸς ἀμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου Ζ.
 β. Ὑδρία καὶ θυμιατήριον ἐκ τοῦ τάφου Ζ.
- 18 α-β. Τρίωτος ἀμφορεὺς μετὰ παραστάσεις κρανῶν ἐκ τοῦ τάφου Ζ
 πρὸ τῆς ζωγραφικῆς συμπληρώσεως καὶ μετ' αὐτήν.
- 19 α-γ. Κράνη ἐξ ὀδόντων ἀγριοχοίρου. (Λεπτομέρειαι τοῦ τρίτου ἀμφο-
 ρεὺς τοῦ πίν. 18.)
- 20 Πρόχους ἐκ τοῦ τάφου Ζ (Ἐγχρωμος).
- 21 Πρόχοι τοῦ ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ ἐκ τοῦ τάφου Ζ.
- 22 α-β. Ἐτέρα ὄψεις τῶν πρόχων τοῦ τάφου Ζ.
- 23 α-β. Σαρκοφάγοι ἐκ τοῦ τάφου Η.
- 24 α-γ. Λίθινον ἀγγεῖον, τρίωτος ἀμφορεὺς καὶ πρόχους ἐκ τοῦ τάφου Η.
- 25 α. Κύλικες ἐκ τοῦ τάφου Η.
 β. Ψευδόστομοι ἀμφορεῖς ἐκ τοῦ τάφου Η.
- 26 α. Μόνωτα ποτήρια ἐκ τοῦ τάφου Η.
 β. Τριποδικὸς βωμὸς καὶ λεκάνη ἐκ τοῦ τάφου Η.
 γ. Μικροὶ βωμοὶ ἐκ τοῦ τάφου Η.
- 27 α. Μόνωτα ἀβαθῆ κύπελλα καὶ λοπάδιον ἐκ τοῦ τάφου Η.
 β. Θυμιατήρια ἐκ τοῦ τάφου Η.
 γ. Ἄωτα κύπελλα καὶ θολωτὸν πῶμα ἐκ τοῦ τάφου Η.
- 28 α. Λίθινα βάρη, πῶμα καὶ πεσσοὶ ζατιρκίου ἐκ τοῦ τάφου Η.
 β. Λίθινα ἀγγεῖα ἐκ τοῦ δρόμου τοῦ τάφου Η.
- 29 α. Ξυροὶ ἐκ τοῦ τάφου Η.
 β. Χρυσᾶ ἐλάσματα, χρυσοῦς ρόδαξ καὶ κρίκος ἐκ τοῦ τάφου Η.
- 30 α-β. Ἐλεφαντίνη ἀνάγλυφος πυξίς ἐκ τοῦ τάφου Η.
- 31 α-β. Λοιπαὶ ὄψεις τῆς ἐλεφαντίνης πυξίδος τοῦ πίν. 30.
- 32 α-β. Λοιπαὶ ὄψεις τῆς ἐλεφαντίνης πυξίδος τοῦ πίν. 30.
- 33 α-β. Ἀνάπτυγμα τῆς ἐλεφαντίνης πυξίδος ἄνευ συμπληρώσεως (α).
 Συμπληρωμένον ἀνάπτυγμα τῆς ἐλεφαντίνης πυξίδος (β)
 (Σχεδιάσματα Θ. Φανουράκη).
- 34 α-β. Ἐλεφάντινον κένιον ἐκ τοῦ τάφου Η.

- 35 α - γ. Ἐλεφάντινον κτένιον ἐκ τοῦ τάφου Η (Σχεδιάσματα Θ. Φανουράκη).
36 α. Ζώδιον ἐκ φαγεντιανῆς. Τάφος Η.
β. Ἀσπίδιον ἐλεφάντινον ἐκ τοῦ τάφου Η.
γ. Ἀστράγαλος ζατρικίου ἐκ τοῦ τάφου Η.
37 Ψῆφοι ἐκ μάζης, ἐλεφάντινα δισκία καὶ κομβίον ὡς καὶ ἄλλα μικρὰ
εὐρήματα ἐκ τοῦ τάφου Η.
38 α - γ. Κρανίον ἐκ τοῦ τάφου Η Κατσαμπᾶ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μὲ τὸ ὄνομα «Κατσαμπᾶς» εἶναι γνωστὸς σήμερον ὁ κάτω ροῦς καὶ ὁ χῶρος ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Καιράτου, ὁ ὁποῖος, διερχόμενος πλησίον τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ καὶ ρέων διὰ μέσου γραφικῆς κοιλάδος (εἰκ. 1), ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Κρήτης χιλιόμετρό τινα ἀνατολικῶς τοῦ Ἡρακλείου. Εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀνατολικῶς χαμηλοῦ βραχώδους ὑψώματος ἀνέσκαψα ἀπὸ τοῦ 1951 μέχρι τοῦ 1963 ἑπτὰ λαξευτοὺς θαλαμοειδεῖς τάφους τῶν ΥΜ ΙΙ καὶ ΙΙα χρόνων. Οἱ τάφοι ἀνήκουν ἄνευ ἀμφιβολίας εἰς τὴν Διμενικὴν Πόλιν τῆς Κνωσοῦ¹ («*The Harbour Town*» κατὰ τὸν Α. ΕΥΑΝΣ), δηλαδὴ εἰς τὸν ἀκμαῖον καὶ μεγάλον μινωικὸν συνοικισμόν, ὁ ὁποῖος ἐξετείνεται εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ὡς κύριον ἐπίνειον τῆς πρωτευούσης τοῦ Μίνως. Οὕτω ἐξηγεῖται ὁ πλοῦτος τῶν τάφων, οἱ ὁποῖοι ἀπέδωσαν ἐξαιρέτα ἔργα τέχνης, ὡς ἡ ἀνάγλυφος πυξίς ἐξ ἐλέφαντος μὲ παράστασιν ἄγρας ταύρου, σειρὰν αἰγυπτιακῶν λιθίνων ἀγγείων διαφωτιζόντων τὰς σχέσεις Αἰγύπτου καὶ Κρήτης κατὰ τὸν 15^{ον} αἰῶνα καὶ λαμπρὰν κεραμεικὴν τοῦ «ἀνακτορικοῦ» κυρίως ρυθμοῦ.

Ἐφορμὴν διὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἀνασκαφῶν Κατσαμπᾶ ἔδωσε κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1951 ἡ ὄρυξις τάφρου πρὸς θεμελίωσιν ἀναλημματικοῦ τοίχου ἐντὸς τοῦ Ἀγροκτήματος τῆς Γεωργικῆς Ὑπηρεσίας Ἡρακλείου (πρῶην κτήματος Σκιλλιανάκη), ἣτις διῆλθεν ἀκριβῶς πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ τάφου Α. Ὀλίγον περαιτέρω ἀνεκαλύφθη διὰ τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἐδάφους καὶ ἕτερος τάφος (Β), ἀνεσκάφησαν δὲ ἀμφότεροι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος μὲ πίστωση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Δόγω τῆς μεταβάσεώς μου κατὰ τὸ ἐπόμενο ἔτος 1952 εἰς Γαλλίαν,

1 Περὶ τοῦ ἐπινείου καὶ τῶν αὐτόθι ἀνασκαφέντων ὑπ' ἐμοῦ οἰκοδομημάτων ΜΜ ΙΙΙ - ΥΜ ΙΙΙ χρόνων βλ. ΠΑΕ 1955, σ. 311 ἐξ. Ἐπίσης περὶ τῆς περιοχῆς βλ. ΡΜ ΙΙ, σ. 238 254-5, ὅπου καὶ χάρις αὐτῆς εἰκ. 131 Α. Βλ. καὶ Μ.Σ.Φ. ΗΟΟΒ, Archaeological Survey of the Knossos Area, εἰκ. 1, Μinoan Knossos, ὅπου ἡ θέσις τῶν τάφων Κατσαμπᾶ σημειοῦται διὰ τοῦ ἀριθ. 168. Αὐτ. σ. 24 μνημονεύονται αἱ προσωριναὶ δημοσιεύσεις τῆς ἀνασκαφῆς, ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι Κρητικὰ Χρονικά 6, 1952, σ. 9 ἐξ. ΠΑΕ 1953, σ. 299 ἐξ. 1954, σ. 369 ἐξ. 1963. Antiquity 28, 1954, σ. 211 ἐξ. Ill. London News 14.8.1965 — Κατὰ τὴν ἀκολουθοῦσαν περιγραφὴν τῆς ἀνασκαφῆς οἱ ἐν παρενθέσει ἀριθμοὶ εἶναι οἱ αὔξοντες τοῦ καταλόγου τῶν εὐρημάτων ἐκάστου τάφου. Οἱ αὐτοὶ σημειοῦνται καὶ ἐπὶ τῶν κατόψεων τῶν τάφων.

ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς κατέστη δυνατὴ μόνον κατὰ τὸ 1953. Τὴν δαπάνην ἀνέλαβε κατὰ τὴν φάσιν αὐτὴν ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἀνεκαλύφθησαν δὲ τότε διὰ δοκιμαστικῶν τάφρων καὶ ἀνεσκάφησαν κατὰ τοὺς μῆνας Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον τέσσαρες ἀκόμη λαξευτοὶ θαλαμοειδεῖς τάφοι τῆς αὐτῆς νεκροπόλεως κληθέντες Γ, Δ, Ε, Ζ. Ἡ θέσις τῶν τάφων Α - Ζ, ἀποτυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ τοπογράφου κ. Ἐλευθ. Παλαμιανάκη, παρέχεται εἰς τὴν εἰκ. 2.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη 1954 καὶ 1955 αἱ ἔρευναι Κατσαμπᾶ ἐστράφησαν περὶ τὴν ἀνακαλυφθεῖσαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος νεολιθικὴν οἰκίαν, ἐπίσης δὲ περὶ ἐν ΜΜ IIIβ - ΥΜ Iβ ἀξιόλογον οἰκοδόμημα καὶ μίαν ΥΜ III β/γ οἰκίαν μετὰ ἱεροῦ ἐντὸς τοῦ σημερινοῦ προαστείου Πόρος τῆς αὐτῆς περιοχῆς Διμένος Κνωσοῦ. Δοκιμαστικαὶ τάφροι ἀνοιγεῖσαι κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1954 εἰς τὸν χῶρον τῶν ἀνασκαφέντων τάφρων καὶ κυρίως ἀνατολικῶς τῶν τάφρων Δ, Ε, Ζ, δὲν ἀπέδωσαν ἀποτέλεσμα λόγῳ τοῦ μεγάλου βάρους τῶν ἐπιχώσεων, αἱ ὁποῖαι καθίστων ἐξαιρετικῶς ἐπικίνδυνον τὴν εἰς βάθος συνέχισιν τῆς ἐρεῦνης. Ὑπετέθη τότε ὅτι οἱ τάφοι θὰ ἔπρεπε νὰ ζητηθοῦν βορειότερον. Ἡ ἀπασχόλησις μου μὲ τὴν σύνταξιν τῆς διδακτορικῆς μου διατριβῆς κατὰ τὰ ἔτη 1956-1959, αἱ ἀνασκαφαὶ Δεβήγος (1958-1960) καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ τοποθέτησις μου ὡς ἐφόρου εἰς δυτικὴν Κρήτην διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Μουσείου Χανίων (1960-1962) ἐπέφεραν διακοπὴν τῶν ἐρευνῶν Κατσαμπᾶ.

Αὗται ἐπανελήφθησαν τὸν Αὐγουστον τοῦ 1963, μετὰ τὴν ὑπ' ἐμοῦ ἀνάληψιν τῆς ἐφορείας Ἡρακλείου, ὁπότε νέα ἐξέτασις τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ παρατήρησις μικρᾶς καθιζήσεως ὠδήγησαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ἑνὸς ἀκόμη τάφου, τοῦ μεγαλυτέρου καὶ πλουσιωτέρου τῆς περιοχῆς, κειμένου βορειῶς τῶν τάφων Α - Ζ, εἰς ἀπόστασιν 75 μ. ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Ἀγροκτήματος. Ὁ τάφος οὗτος ἐκλήθη Η. Ὁ δρόμος αὐτοῦ ἀνεσκάφη τέλος τὸ 1964.

Πολύτιμος κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ἐτῶν 1951-1954 ὑπῆρξεν ἡ συνδρομὴ τοῦ Ἐφόρου κ. Ν. Πλάτωνος, τοῦ ἀρχιτεχνίτου τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου κ. Ζ. Κανάκη καὶ τοῦ ἀρχιφύλακος κ. Χ. Παπαδάκη. Αἱ ζωγραφικαὶ ἀναπαραστάσεις καὶ τὰ σχέδια τῶν εὗρημάτων τῶν τάφων Α καὶ Β ὀφείλονται εἰς τὸν καλλιτέχνην κ. Piet de Jong, τῶν δὲ λοιπῶν τάφων εἰς τὸν ζωγράφον τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου κ. Θ. Φανουράκη. Αἱ φωτογραφίαι ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν φωτογράφων κ. κ. Ἐμμ. Ἀνδρουλάκη καὶ Γ. Ξυλούρη, τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Dr. C. Albiker. Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ τάφου Η εἰργάσθησαν ὡς ἐπιστημονικοὶ βοηθοὶ οἱ ἀρχαιολόγοι δις Εὔα Μαζονάκη καὶ Ἐμμ. Ξυλούρης.

Θερμόταται εὐχαριστίαι ὀφείλονται εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν διὰ τὴν εἰς ἰδιαίτερον τόμον ἔκδοσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνασκαφῶν.

Η ΑΝΑΣΚΑΦΗ

ΤΑΦΟΣ Α

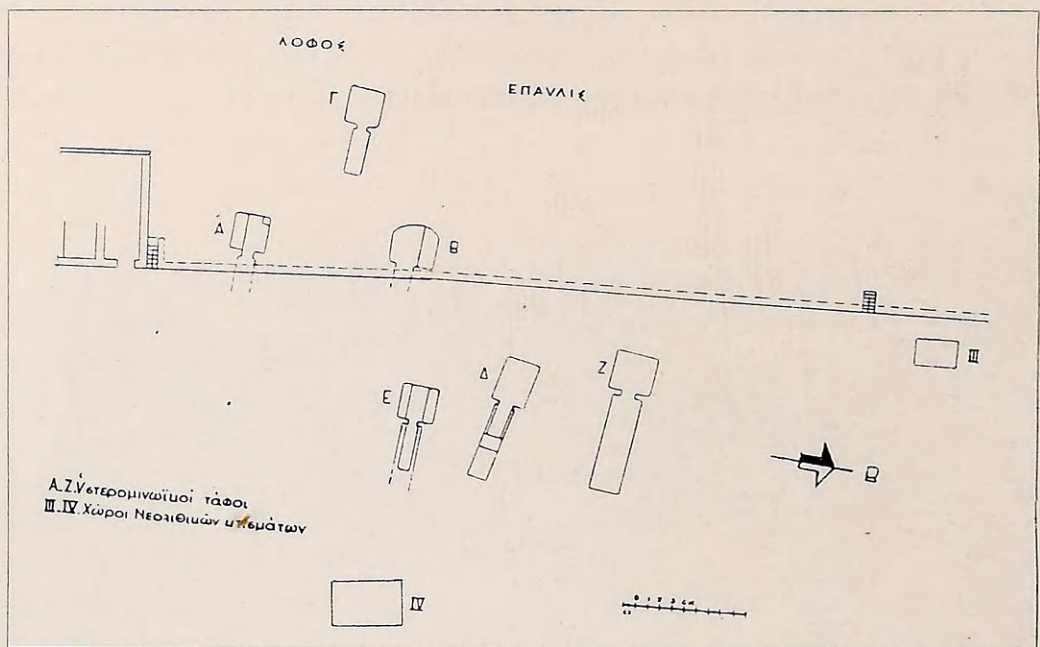
Ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου τούτου ἐκλείετο μὲ πλάκα ὕψους 1.24 μ. καὶ πλάτους 0.51 μ. κατὰ χώραν εὐρισκομένην. Ἐφοῦ ἀφηρέθη ἡ πλάξ, διεπιστώθη ὅτι ὀπισθεν αὐτῆς ὑπῆρχε φράγμα λίθων. Ἡ ὀροφή εἶχε καταρρεῦ-

Εἰκ. 1. Ἐποψὶς τῆς κοιλάδος τοῦ Καιράτου (Κατσαμπᾶ). Εἰς τὸ βάθος ἡ νῆσος Δία. Δοκιμαστικαὶ τάφοι εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ τάφου Γ.

σει καὶ ὁ τάφος ἦτο πλήρης χώματος. Ἐρχίσασμεν τὴν ἀνασκαφὴν ἐκ τῶν ἄνω καὶ μετὰ τετραήμερον ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ταφικὸν στρώμα. Τὸ δάπεδον, ὡς διεπιστώθη, εὐρίσκετο εἰς βάθος 3.70 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους· ἐφοῦ ἐκαθαρίσθη τελείως ὁ θάλαμος, παρατηρήθησαν τὰ ἀκό-

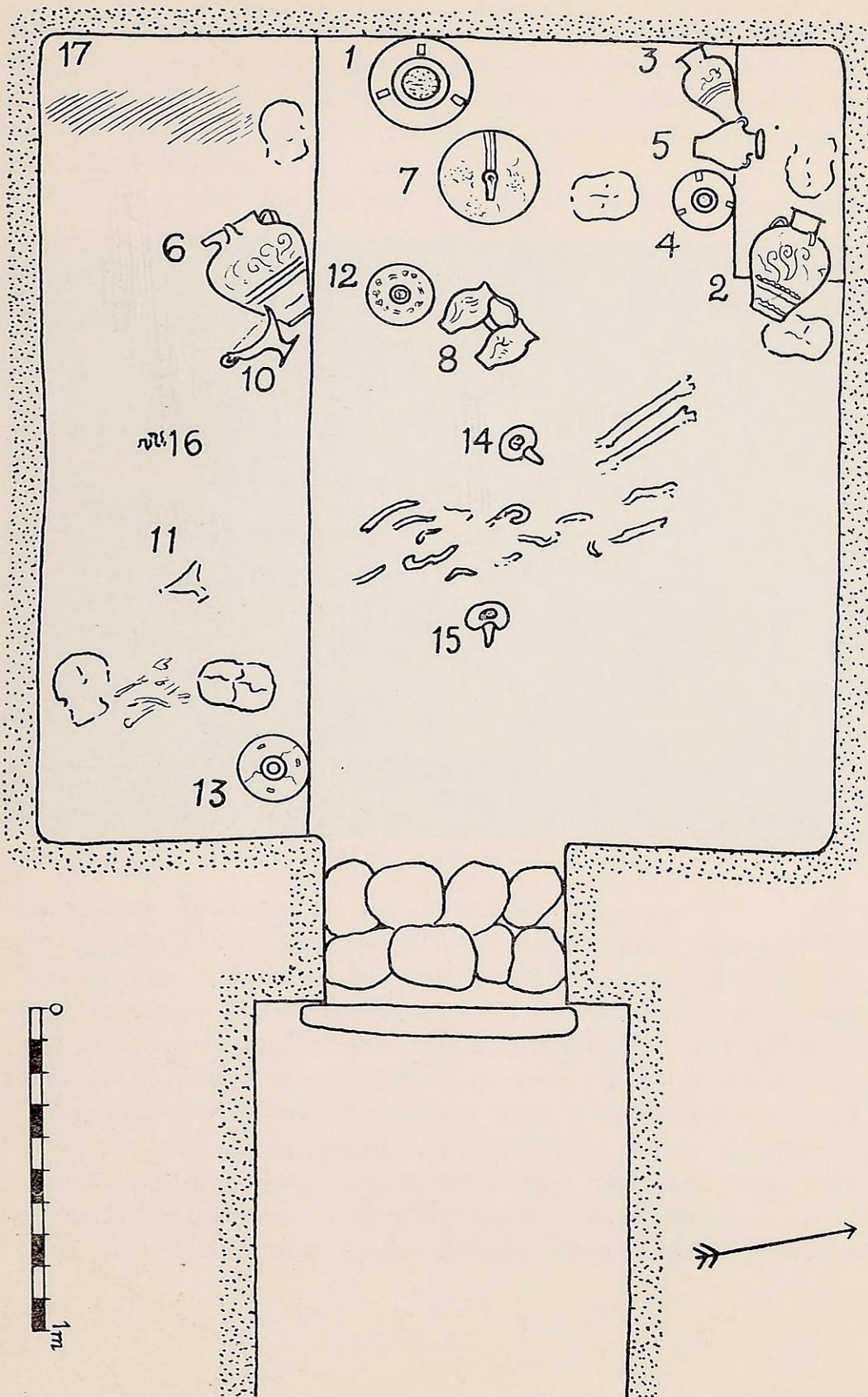
λουθα (παρένθ. πίν. Α'): Ἐπρόκειτο περὶ λαξευτοῦ θαλάμου σχεδὸν τετραγώνου διαστ. 2.32×2.50 μ. Ἀπὸ τῆς νοτίας παραστάδος μέχρι τῆς ἔναντι δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ θαλάμου ἐξετείνεται λαξευτὸν θρανίον ἢ «πεζοῦλι» ὕψους 0.20 μ. Μικρὸν θρανίον τοῦ αὐτοῦ ὕψους εὕρισκετο εἰς τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τοῦ θαλάμου (πβ. τάφον τῆς Φαιστοῦ, Mon. Ant. 14, 1904, σ. 515-6 εἰκ. 6). Ἡ ὀροφή ἦτο τελείως ὀριζοντία, μικρὸν δὲ τμῆμα αὐτῆς διετηρεῖτο εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν εἰς ὕψος 1.25 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου. Ἡ λάξευσις τοῦ τάφου ἦτο γενικῶς ἐπιμεμελημένη.

Εἰκ. 2. Συστάδες τάφων Α - Γ καὶ Δ - Ζ.

Ἐναντι τῆς εἰσόδου ἔκειντο δύο μικρὰ θυμιατήρια (14-15) καὶ μικρὸν διπλοῦν ἄγγειον (9) με̄ κόσμησιν καθέτων κυματοειδῶν γραμμῶν ἢ «στολιδώσεων». Ἐν ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον (13) ἔκειτο ἐπὶ τοῦ νοτίου θρανίου. Παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ θαλάμου (εἰκ. 3) ἔναντι τῆς εἰσόδου ἵστατο κατὰ χώραν ἀμφορεὺς «ἀνακτορικοῦ τύπου», τρίωτος (1) καὶ πρὸ αὐτοῦ μεγάλη πρόχους (7) με̄ σφαιροειδὲς πεπιεσμένον σῶμα καὶ διακόσμησιν ἀργοναυτῶν. Περαιτέρω ἐπὶ τοῦ δαπέδου εὐρέθη διπλοῦν ἄγγειον (8) με̄ φυτικὴν διακόσμησιν καὶ με̄ πλαστικὰ πτηνὰ ἐπὶ τῶν χειλέων ὡς ἐπίσης καὶ ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον (12) με̄ διακόσμησιν φύλλων κισσοῦ.

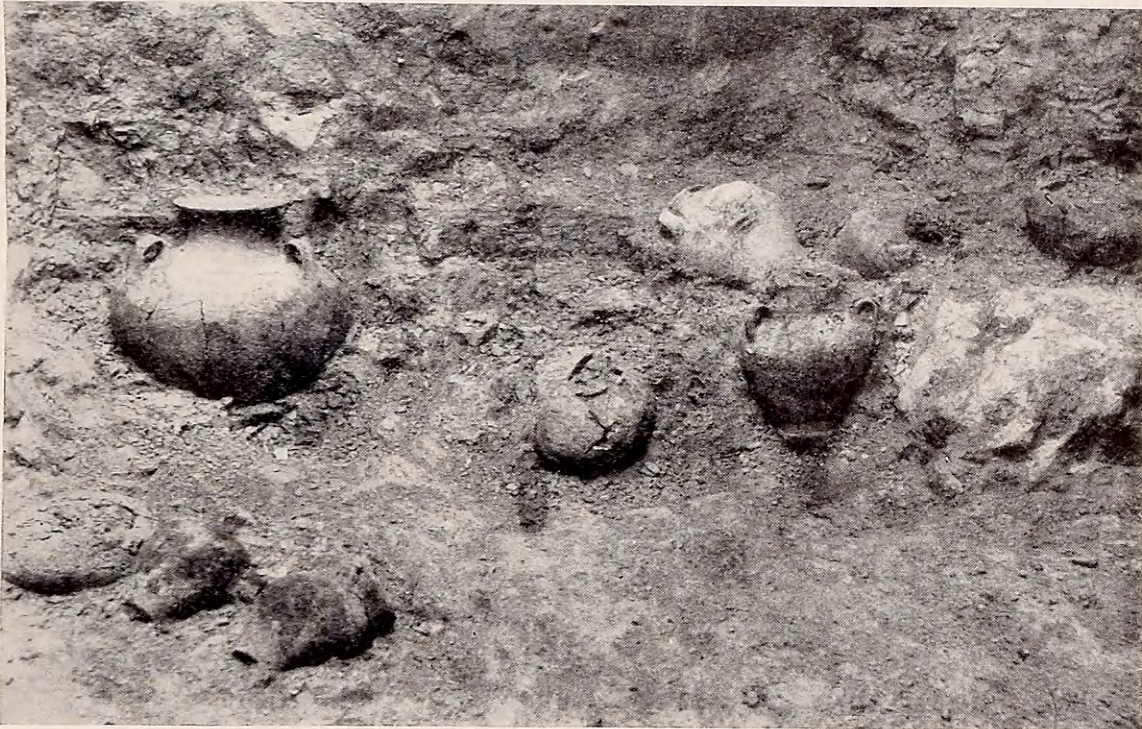
Εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ νοτίου μεγάλου θρανίου εὐρέθη τρίωτον

Κάτοψις τοῦ τάφου Α.

ἀγγεῖον (6) μὲ γεφυρόστομον πρόχυσιν καὶ μὲ διακόσμησιν κυρίως ἀργοναυτῶν καὶ πλησίον αὐτοῦ μία κύλιξ ἐφυραϊκοῦ τύπου (10) μὲ ἀργοναύτας, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρίσκετο ἓν ἄωτον ἀκόσμητον κύπελλον τοῦ συνήθους τύπου. Δευτέρα κύλιξ (11) μὲ διακόσμησιν σταυροῦ καὶ τριγώνων εὐρέθη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θρανίου.

Ἐπὶ τοῦ μικροῦ θρανίου τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας ἔκειτο εἰς τρίωτος

Εἰκ. 3. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ τάφου Α.

«ἀνακτορικὸς» ἀμφορεὺς (2) μὲ θαλασσίαν διακόσμησιν, ὅστις πιθανῶς ἴστατο ἀρχικῶς ἐπὶ τοῦ θρανίου. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ θρανίου εἶχον ὠθηθῆ κατὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς ὀροφῆς δύο ἀκόμη «ἀνακτορικοὶ» ἀμφορεῖς, ὁ εἰς (3) μὲ ἄνθη παπύρου, κρίνα καὶ ρόδακας, ὁ ἕτερος (5) μικρὸς, κακῶς σωζόμενος καὶ μὲ ἐξίτηλον διακόσμησιν. Παρὰ τὸ θρανίον ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἴστατο κατὰ χώραν εἰς ἀκόμη τρίωτος μικρὸς ἀμφορεὺς (4) μὲ διακόσμησιν κρίνων.

Εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ μεγάλου θρανίου εὐρέθησαν καὶ τινὰ χαλκᾶ ἀντικείμενα (16), μακρὰ περόνη, συνεστραμμένη ταινία χαλκοῦ, τὸ παρὰ τὴν λαβὴν τμῆμα χαλκοῦ ἐγχειριδίου μὲ τοὺς ἥλους καὶ κρίκοι πιθανῶς ἄλυσιδίου (17) παρὰ τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν τοῦ θρανίου.

Περὶ τῆς θέσεως τῶν νεκρῶν ἐξηκριβώθησαν τὰ κάτωθι: Ἐν θρανίον

εύρίσκετο πλησίον τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τοῦ μεγάλου θρανίου, ἐδῶ δὲ καὶ καθ' ὅλον τὸ πλάτος αὐτοῦ ἐξετείνετο λεπτὸν στρώμα καστανοῦ χρώματος, ἴσως λείψανον μικρᾶς ξυλίνης λάρνακος ἢ ἄλλου σκεύους. Ἄλλου νεκροῦ τὰ ὀστᾶ ἔκειντο σωρηδὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θρανίου, πλησίον τοῦ ἀρτοσχήμου παρὰ τὴν εἴσοδον. Ἐν κρανίον ἔκειτο ἐπίσης ἐπὶ τοῦ μικροῦ γωνιαίου θρανίου ἐστραμμένον πρὸς τὴν γωνίαν. Μερικὰ ὀστᾶ ἀνευρέθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θρανίου, κάτωθεν τοῦ «ἀνακτορικοῦ» ἀμφορέως. Τὸ κρανίον καὶ τὰ ὀστᾶ ταῦτα ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἐπὶ τῶν θρανίων εὑρεθέντων νεκρῶν εἶχον πιθανῶς ἀποτεθῆ ἑκεῖ κατὰ τινὰ γενομένην περισυλλογὴν τῶν λειψάνων τῶν παλαιότερων ταφῶν διὰ τὴν δημιουργίαν χώρου πρὸς νέας ἀποθέσεις. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου εὑρέθησαν τὰ κάτωθι ἀνθρώπινα λείψανα: ἓν κρανίον ἔκειτο πλησίον τῆς πρόχου 7· ὀστᾶ ἔκειντο καὶ πλησίον τῶν θυμιατηρίων, ἓν δὲ κρανίον παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ γωνιαίου θρανίου. Ὡς τὰ προηγούμενα οὕτω καὶ τὰ ὀστᾶ ταῦτα δὲν ἔκειντο κατὰ χώραν· πιθανώτατα εἶχον μετακινηθῆ ἐκ τῆς ἀρχικῆς τῶν θέσεως. Γενικῶς διάλυσις καὶ ἀταξία παρατηρεῖται εἰς τὰ ἀνθρώπινα λείψανα τοῦ τάφου Α.

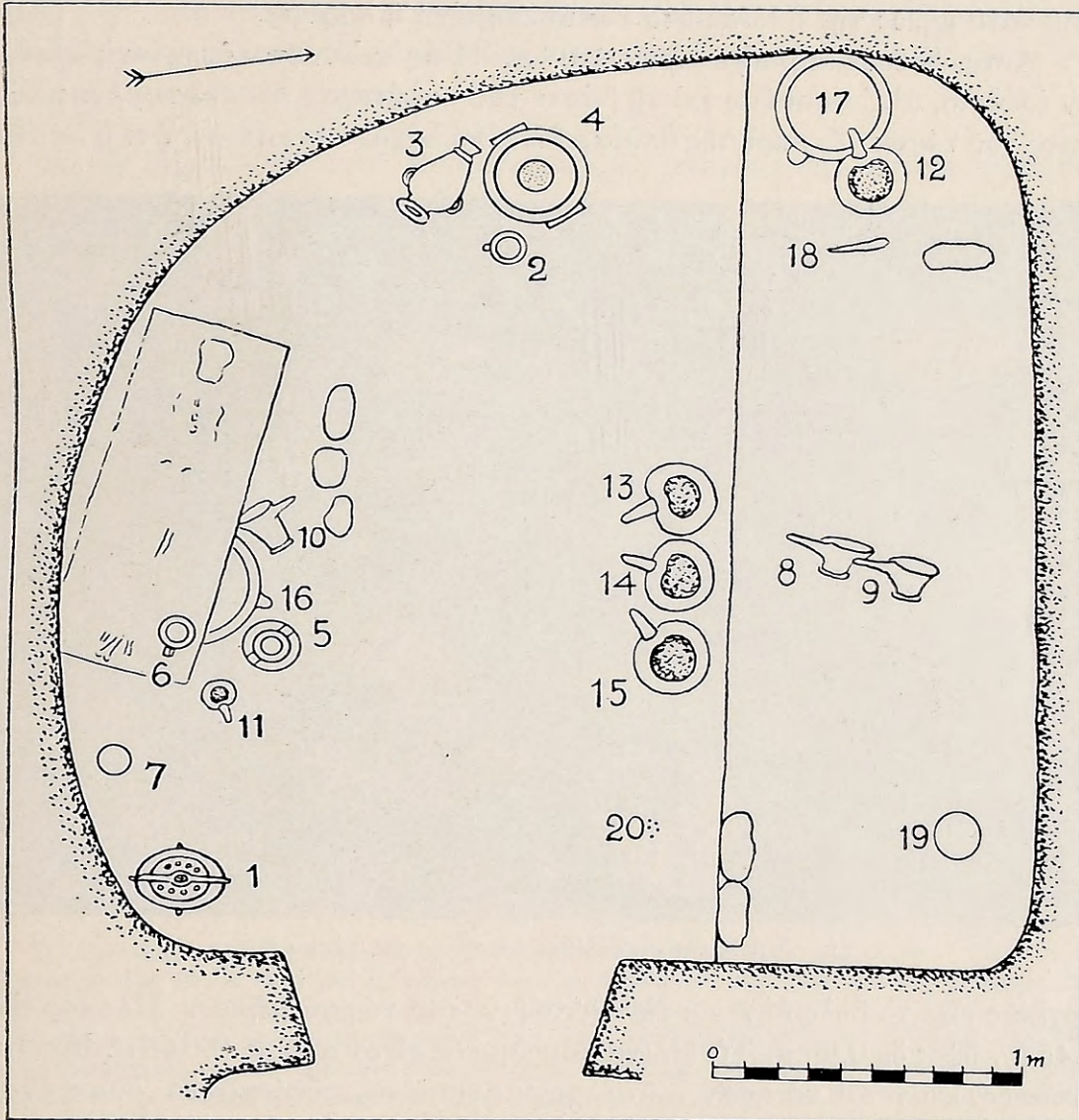
ΤΑΦΟΣ Β

Ἐννέα μέτρα περίπου βορειότερον τοῦ τάφου Α παρατήρησα τομὴν τοῦ συμπαγοῦς βράχου ὄρατὴν ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῆς ἀνοιχθείσης ὑπὸ τῆς Γεωργικῆς Ὑπηρεσίας τάφρου. Ἦτο ὁ δρόμος δευτέρου τάφου. Ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου τούτου, ὡς καὶ τοῦ προηγούμενου, ἦτο κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ τάφου καὶ ἐκλείετο μὲ ξηρολιθικὸν τοῖχον (πβ. TDA, σ. 34, PERSSON, RTD, 1931, σ. 13, εἰκ. 7-10). Ἡ λάξευσις τοῦ τάφου τούτου δὲν ἦτο τόσον ἐπιμεμελημένη, τὸ δὲ σχῆμα αὐτοῦ ἦτο πεταλοειδές. Ἀμελῶς εἶχε λαξευθῆ καὶ ἡ ὀροφή, παρεῖχε δὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν ἦτο τελείως ὀριζοντία, ἀλλ' ἐλαφρῶς θολωτή, ὡς ἐφαίνετο ἐκ τῶν προσφύσεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον διατηρηθῆ εἰς ὠρισμένα σημεῖα εἰς ὕψος 1.60 μ. ἄνωθεν τοῦ δαπέδου.

Ἐντὸς τοῦ θαλάμου παρὰ τὴν εἴσοδον (εἰκ. 4) εὑρέθη πῆλινον κύπελλον (7) μὲ μικρὰν πρόχυσιν καὶ δύο μικρὰς ἀποφύσεις, ὡς καὶ μεγάλη πρόχους σπανίου σχήματος (1) παρὰ τὴν νοτίαν παραστάδα, παρὰ δὲ τὴν βορειάν εὑρέθησαν χρυσαῖ τινες ψῆφοι καὶ τινες ἐκ φαγεντιανῆς (20).

Τὴν προσοχὴν μου κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ νοτίου τμήματος τοῦ θαλάμου εἶχεν ἐλκύσει ἢ ἐμφάνισις μεταξὺ τῶν χωμάτων μικρῶν τμημάτων ἐντόνως κυανοῦ χρώματος καὶ ἐγκαίρως διεπιστώθη ὅτι μακρὰ κυανῆ

εὐθεία γραμμὴ ἐξετείνεται ἐντὸς τοῦ ἀνασκαπτομένου θαλάμου. Σκάπτοντες βαθύτερον κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς ταύτης διεπιστώσαμεν ὅτι

Εἰκ. 4. Κάτοψις τοῦ τάφου Β.

ἐπρόκειτο περὶ τῆς μακρᾶς πλευρᾶς ξυλίνης λάρνακος χρωματισμένης διὰ κυανοῦ χρώματος (εἰκ. 5). Ὅπισθεν τοῦ κυανοῦ ἐπιχρίσματος ἦσαν ὄρατὰ σαφῆ ἕγνη τελείως σαθροῦ ξύλου. Διετηρεῖτο ἐκ τῶν στενῶν

πλευρῶν ἢ δυτικῇ καὶ λείψανα τῆς νοτίας μακρᾶς πλευρᾶς ὑπὸ μορφὴν κυανῆς χρώσεως καὶ καστανῆς πορώδους ὕλης προελθούσης ἐκ τῆς ἀποσαθρώσεως τοῦ ξύλου, προσκεκολλημένα ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ θαλάμου, κατὰ μῆκος τῆς ὁποίας ἦτο τοποθετημένη ἡ λάρναξ.

Αὕτη, ὡς ἐσώζετο, εἶχε μῆκος 1.08 μ. Ἡ πρὸς Ἀνατολὰς στενὴ πλευρὰ δὲν ἐσώζετο, ἀλλ' ὑποθέτω ἐπὶ τῇ βάσει τῆς καλύτερον διατηρουμένης λάρνακος τοῦ τάφου Z, περὶ τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω, ὅτι ἡ λάρναξ

Εἰκ. 5. Λείψανα τῆς ξυλίνης λάρνακος τοῦ τάφου B.

ἀρχικῶς εἶχε τὸ δηλωθὲν εἰς τὴν κάτοψιν τοῦ τάφου μῆκος. Πλάτος εἶχε 0.45 μ., ὕψος δὲ 0.60 μ. Τὰ ξύλινα τοιχώματα εἶχον πάχος 0.015 μ. Ἐσωτερικῶς δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν ταῦτα χρωματισμένα, εὐρίσκοντο ὅμως ἐντὸς τῆς λάρνακος λείψανα ξύλου κυανοῦ, προερχόμενα πιθανῶς ἐκ ξυλίνου καλύμματος. Ἐκάστη πλευρὰ ἀπηρτίζετο ἀπὸ λεπτὰς σανίδας, πιθανῶς τέσσαρας ἢ πέντε, αἱ ὁποῖαι διεκρίνοντο μᾶλλον σαφῶς. Οὐδεὶς μετᾶλλινος ἦλος εὐρέθη. Πιθανῶς ἢ σύνδεσις τῶν πλευρῶν εἰς τὰς γωνίας ἐγίνετο μὲ προσαρμογὴν εἰς καταλλήλους ὑποδοχάς, μὲ τὴν «περαστὴν» δηλαδὴ τεχνικὴν τῶν νεωτέρων κασελλῶν. Δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ καὶ ἡ χρῆσις ξυ-

λίνων ἤλων ἢ γόμφων, γνωστῶν καὶ ἐκ τῶν αἰγυπτιακῶν ξυλίνων σαρκοφάγων. Τὸ κυανοῦν χροῶμα δὲν εἶχε τεθῆ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἀλλ' ἐπὶ ἀρχικοῦ λευκοῦ ἐπιχρίσματος. Πιθανῶς ἔχομεν ἀνανέωσιν τοῦ χρωματισμοῦ τῆς λάρνακος, ἥτις ἀρχικῶς ἦτο λευκή, ὡς ἡ λάρναξ τοῦ τάφου Ζ. Ἡ ξυλίνη λάρναξ τοῦ τάφου Β εἶναι πάντως ἡ πρώτη γενομένη μετὰ βεβαιότητος γνωστὴ ἐν Κρήτῃ¹.

Κατὰ μῆκος τῆς πρὸς Βορρᾶν μακρᾶς πλευρᾶς τῆς λάρνακος εὐρέθη σειρὰ λίθων ἀποτελούντων πιθανῶς λείψανον προστατευτικοῦ φράγματος τοῦ χώρου. Ὅμοιοι λίθοι εὐρέθησαν καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα, ὡς παρὰ τὸν βορειοδυτικὸν μυχὸν τοῦ τάφου καὶ παρὰ τὴν εἴσοδον. Ἐξαγωγή τῶν λειψάνων τῆς λάρνακος ἐκ τοῦ τάφου καὶ μεταφορὰ εἰς τὸ Μουσεῖον δὲν ἦτο ἐφικτή, δεδομένου ὅτι οὐσιαστικῶς μόνον τὸ χροῶμα διετηρεῖτο.

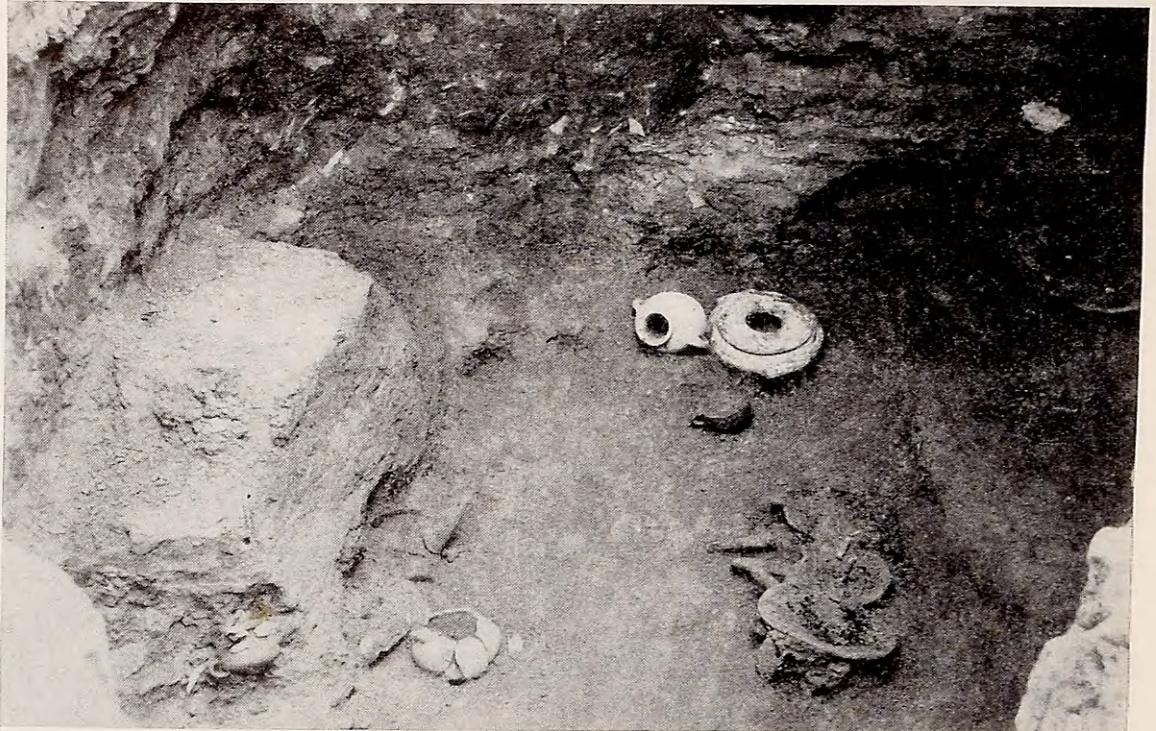
Ἐντὸς τῆς λάρνακος ἔκειτο ὁ νεκρὸς μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Δυσμᾶς. Ἐν κύπελλον ἄχρουν, μόνωτον (6) εὐρέθη ἐντὸς αὐτῆς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ. Ἀφοῦ ἐκαθαρίσθη τὸ δάπεδον ὀλοκλήρου τοῦ θαλάμου (εἰκ. 6) διεπιστώθησαν τὰ κάτωθι: Ὑπὸ τὴν λάρνακα ἦτο τοποθετημένος εἰς τριποδικὸς βωμὸς ἐκ κονιάματος (16) μὲ κυανῆν χροῶσιν καὶ ἐν θυμιατήριον (10) ἀσυνήθους σχήματος μὲ δίσκον διακοσμητικόν. Ἄλλο θυμιατήριον (11) διαλελυμένον εὐρίσκετο πλησίον τῆς λάρνακος ὡς καὶ ἀλαβάστρινον σκυφοειδὲς ἀγγεῖον (5) μὲ προσθέτους λαβάς.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλάμου ἦσαν παρατεταγμένα τρία θυμιατήρια (13, 14, 15) κυανᾶ, φέροντα ἄνθρακας². Εἰς τὸ βόρειον τμήμα τοῦ θαλάμου ὑπῆρχε χαμηλὸν θρανίον ὕψους 0.20 μ., κατὰ τὸ μέσον τοῦ ὁποίου ἔκειντο δύο θυμιατήρια (8, 9) πλησίον ἀλλήλων. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 9 εἶναι κυα-

1 Ἐνδείξεις περὶ τῆς παρουσίας ξυλίνων λαρνάκων ἤλθον εἰς φῶς καὶ εἰς τὸν Τάφον Ἱερὸν τῆς Κνωσοῦ PM IV, σ. 1011 καὶ εἰς τάφους παρὰ τὸ Σανατόριον τῆς Κνωσοῦ BSA 47, 1952, σ. 248 καὶ σημ. 18, ὅπου οἱ HOOD, DE JONG ὁμιλοῦν περὶ «wooden coffins or biers» μνημονεύοντες καὶ τὰ ὑποτιθέμενα ξύλινα φορεῖα τῆς Φαιστοῦ, Mon. Ant. 14, 1904, σ. 522 σημ. 1, καὶ ἐπίσης τῆς Προσύμνης Prosymna, σ. 249. Πβ. καὶ BSA 51, 1956, σ. 86. Ξυλίνην λάρνακα ἔχομεν καὶ ἐκ Δενδρῶν PERSSON, NTD, 1942, σ. 111, εἰκ. 43, 44, ἧς αἱ διαστάσεις ἦσαν 1.90 × 0.60. Καὶ αὕτη ἦτο «constructed of boards» καὶ ἄνευ ποδῶν, ὡς καὶ αἱ ἐκ Κατσαμπᾶ. Πβ. τὰ ἐκ Γυψάδων Arch. Reports 1955, Archaeology in Greece, σ. 33, καὶ VAN EFFENTERRE, Nécropoles de Mirabello, σ. 8-9.

2 Πβ. τὴν ἀνέυρεσιν θυμιατηρίων ἐντὸς τάφου τῶν Ἰσοπάτων PM IV, σ. 1011. Ἐν ἐξ αὐτῶν περιεῖχεν ἄνθρακας, τεμάχια καθαρᾶς ρητίνης καὶ ἴσως ἄλλας ἀρωματικὰς ὕλας «for ritual fumigation». Ὁ WACE, Ch. Tombs, σ. 144 σημειοῖ: «when the next death occurred, the doorway was removed... Then the chamber was purified, if necessary, by aromatic materials, burnt on charcoal braziers or incense burners». Οἱ ἄνθρακες τῶν θυμιατηρίων ἐκ Κατσαμπᾶ δὲν ὑπεβλήθησαν εἰς χημικὴν ἀνάλυσιν, τῆς ποσότητος αὐτῶν μὴ θεωρηθεῖσθαι ἐπαρκοῦς ὑπὸ τοῦ ἐν Χαλκιδίου Χημείου πρὸς ἐξαγωγήν συμπερασμάτων.

νοῦν, τὸ δὲ ἕτερον ἔχει διακόσμησιν πολυχρωμικὴν. Ἐπὶ τοῦ θρανίου τούτου ἐξετείνεται παχὺ στρώμα ὀστέων. Ἐπ' αὐτοῦ εὐρέθη χαλκοῦν ἄωτον κύπελλον (19). Ὑπ' αὐτὸ παρατηρήθη καστανὸν χῶμα προελθὸν ἐκ σήψεως ξύλου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν νεκρῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀποτεθῆ ἐπὶ τοῦ θρανίου, δὲν ἐξηκριβώθη, λόγῳ τῆς τελείας ἀποσυνθέσεως καὶ μείξεως τῶν λειψάνων

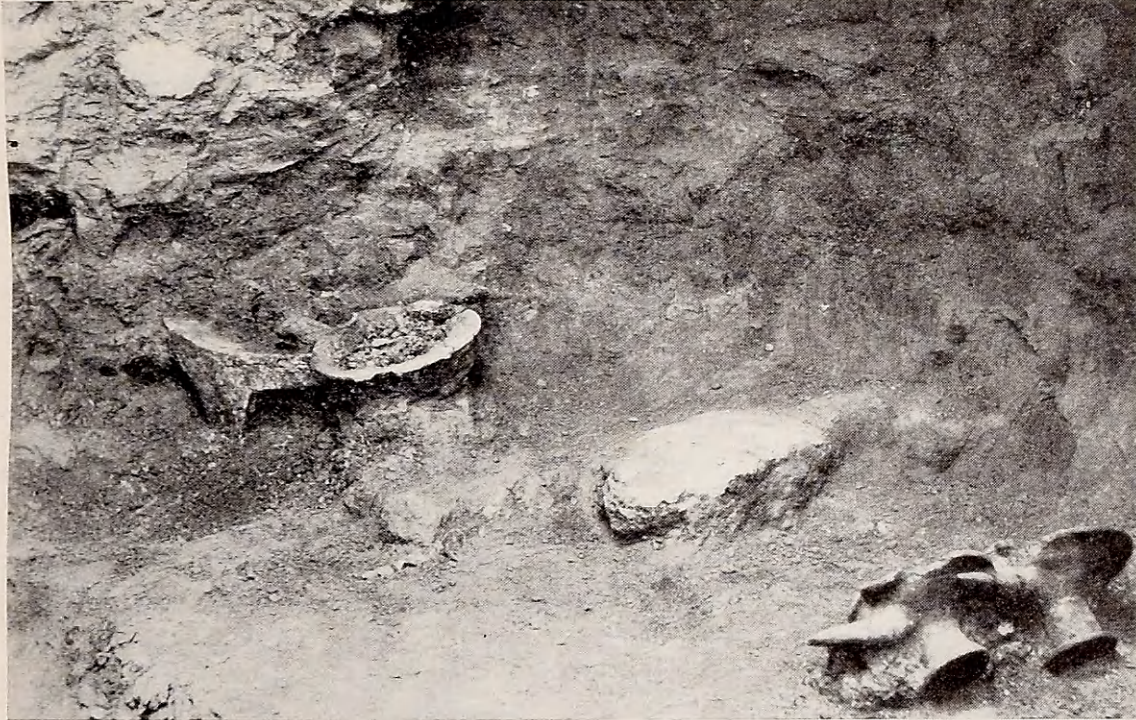

Εἰκ. 6. Συνολικὴ ἄποψις τοῦ τάφου Β.

συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κρανίων. Εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν τοῦ θαλάμου (εἰκ. 7) ὑπῆρχε τριποδικὸς βωμὸς ἐκ κονιάματος κυανοῦς (17) καὶ παρ' αὐτὸν θυμιατήριον (12) καὶ χαλκοῦν μαχαιρίδιον (18). Πάντα τὰ θυμιατήρια ἦσαν τοποθετημένα ἐπὶ λεπτοῦ στρώματος ἄμμου καὶ πολυχρῶμων θαλασσίων λιθαρίων προερχομένων ἐκ τῆς πλησίον ἀκτῆς.

Τὰ σπουδαιότερα εὐρήματα ἐγένοντο ἔναντι τῆς εἰσόδου παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ θαλάμου: ἐν μέγα αἰγυπτιακὸν ἄγγεϊον ἐκ διορίτου (4) μὲ ἐπίπεδα εὐρέα χεῖλη καὶ ἡμικυλινδρικός ἀτρήτους λαβὰς ἔκειτο κατὰ χώραν καὶ παρ' αὐτὸ κατακεκλιμένος ἀλαβάστρινος αἰγυπτιακὸς ἐνεπίγραφος ἀμφορεὺς (3). Πρὸ αὐτῶν εὐρέθη μικρὸν μόνωτον κύπελλον (2) μὲ διακόσμησιν φυτικὴν. Καὶ ἐδῶ παρατηρήθησαν λείψανα ἀγνώστου ξυλίνου σκεύους.

Ἐφ' ὅπου τέλος ἀφηρέθη μέρος ἐπικρεμαμένου βράχου, τοῦ ὁποίου τμήματα κατέπιπτον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνασκαφῆς, ἠδυνήθημεν νὰ καθαρίσωμεν τελείως τὸν βορειοδυτικὸν μυχόν. Ὁ ἀρχιτεχνίτης τοῦ Μουσείου κ. Ζαχαρίας Κανάκης κατώρθωσε νὰ ἀποσπᾷσῃ τὸν κακῶς σωζόμενον τριποδικὸν βωμὸν τοῦ μυχοῦ καὶ τότε διεπιστώθη

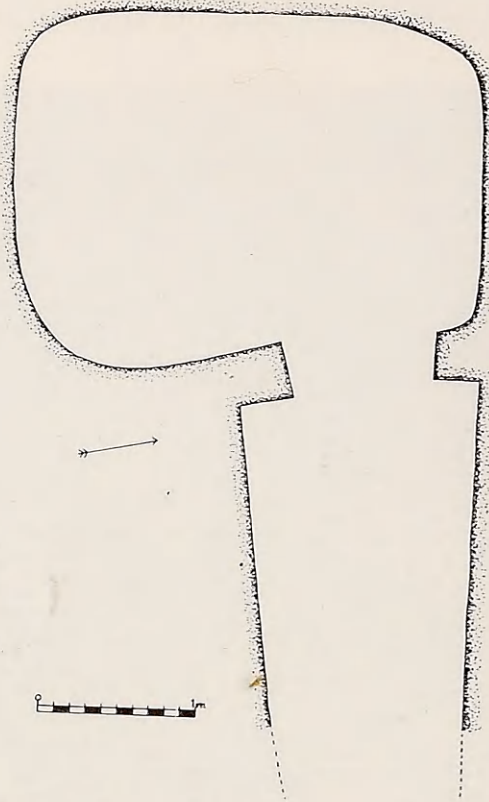
Εἰκ. 7. Ἡ ΝΔ. γωνία τοῦ τάφου Β.

ὅτι κάτωθεν αὐτοῦ ὑπῆρχε μικρὸς λάκκος πλήρης ὀστέων, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρέθη ἀργυρᾶ περόνη (21) καὶ σφραγιδόλιθος (22) ἐκ σαοδίου¹. Ὁ τάφος Β ἀπέδωκεν ἐπίσης ἐκ τοῦ χώρου τοῦ θρανίου τμήμα αὐλοῦ λόγχης, τμήμα δίσκου ζυγοῦ (;) καὶ μικρὸν τμήμα λαβῆς ξυροῦ ἢ ἐγχειριδίου (21α,β,γ).

1 Πβ. ὁμοίον λάκκον κάτωθεν βωμοῦ τριποδικοῦ εἰς ἀνασκαφέντα ὑφ' ἡμῶν μετανακτορικὸν τάφον τῆς Παχυάμμου, Κρητικά Χρονικά 8, 1954, σ. 400-1. Ὁ Wace, Ch. Tombs, σ. 144, σημειοῖ ὅτι κατὰ τὰς νεωτέρας ταφάς καὶ διὰ τὴν δημιουργίαν χώρου «the bones of the first tenant with some perhaps of his possession would be collected and packed in a small pit».

ΤΑΦΟΣ Γ

Ὁ θάλαμος τοῦ τάφου τούτου (εἰκ. 8) εἶχε σχῆμα πεταλοειδές καὶ μεγίστην διάμετρον 3.20 μ. Τὸ δάπεδον εὐρίσκετο εἰς βάθος 1.50 μ. ἀπὸ

Εἰκ. 8. Κάτοψις τοῦ τάφου Γ.

τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ὁ δρόμος ἐπιμελῶς λαξευμένος ἔχει τὸ δάπεδον εἰς βάθος 1.40 μ. καὶ κατηφορικὸν πρὸς τὸν θάλαμον. Ὁ τάφος εἶχε παλαιόθεν συληθῆ, ὡς ἐξηκριβώθη ἐκ τῆς πλήρους διαταράξεως καὶ τοῦ ὀλιγαρίθμου τῶν εὐρημάτων, ὡς καὶ ἐκ τῆς μερικῆς καταστροφῆς τοῦ φράγματος, τοῦ ὁποίου οἱ λίθοι εἶχον μετακινηθῆ ἐντὸς τοῦ θαλάμου. Ὁ τάφος ἀπέδωσε μόνον μίαν κύλικα (1) εὐρεθεῖσαν εἰς τὸν δρόμον πρὸ τῆς εἰσόδου καὶ δύο κύπελλα προερχόμενα ἐκ τοῦ θαλάμου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν (2) μόνωτον, τὸ δὲ ἕτερον ἄωτον κοινοῦ τύπου. Ἐκ τοῦ χώματος τοῦ πληροῦντος τὸν δρόμον προῆλθε τεμάχιον ὀψιδιανοῦ καὶ τμήμα τριπτῆρος λιθίνου, ἕτερον δὲ ὅμοιον, ὡς καὶ τεμάχιον ὀψιδιανοῦ, εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ δρόμου. Εἰς τριπτῆρ εὐρέθη καὶ ἐντὸς

τοῦ θαλάμου. Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἀνήκουν βεβαίως εἰς τὸν ἐνταῦθα καὶ κυρίως ἐπὶ τοῦ ὑψώματος ἐκτεινόμενον νεολιθικὸν συνοικισμὸν. Ἐνδιαφέρουσα ἦτο ἡ παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ θαλάμου ἀνεύρεσις τεμαχίου ξύλου κυανοῦ ὁμοῦ μετὰ μικρῶν ὀστέων, πιθανῆ ἔνδειξις κυανῆς ξυλίνης λάρνακος ὡς ἡ τοῦ τάφου Β, ἴσως παιδικῆς. Ἐπίσης ἀνευρέθη ἐντὸς τοῦ θαλάμου πλησίον τῆς νοτίας παραστάδος, ἔνθα καὶ τὸ κύπελλον 2, ὁδοὺς καρχαρίου. Ἐπιβεβαιοῦται οὕτω ὅτι δὲν ἦτο τυχαία ἡ εὐρεσις ὁμοίου ὀδόντος εἰς σύγχρονον τάφον τοῦ Σανατορίου (BSA 47, 1952, σ. 248).

Ὁ τάφος Γ ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν συστάδα μὲ τοὺς τάφους Α καὶ Β εὐρισκόμενος ὀλίγον δυτικώτερον αὐτῶν καὶ εὐθὺς πρὸ τοῦ λοφίσκου. Εἰς

ἀπόστασιν δεκάδος μέτρων βορείως καὶ ἀνατολικῶς τῆς συστάδος αὐτῆς ἀνεκαλύφθη ἑτέρα συστάς ἀποτελουμένη ἐκ τῶν κατωτέρω περιγραφομένων τάφων Δ, Ε, Ζ (εἰκ. 9).

ΤΑΦΟΣ Δ

Τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου τούτου (παρένθ. πίν. Β', ἄνω) εὐρίσκεται εἰς βάθος 2.30 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, εἶναι δὲ οὗτος

Εἰκ. 9. Οἱ τάφοι Ζ, Δ, Ε.

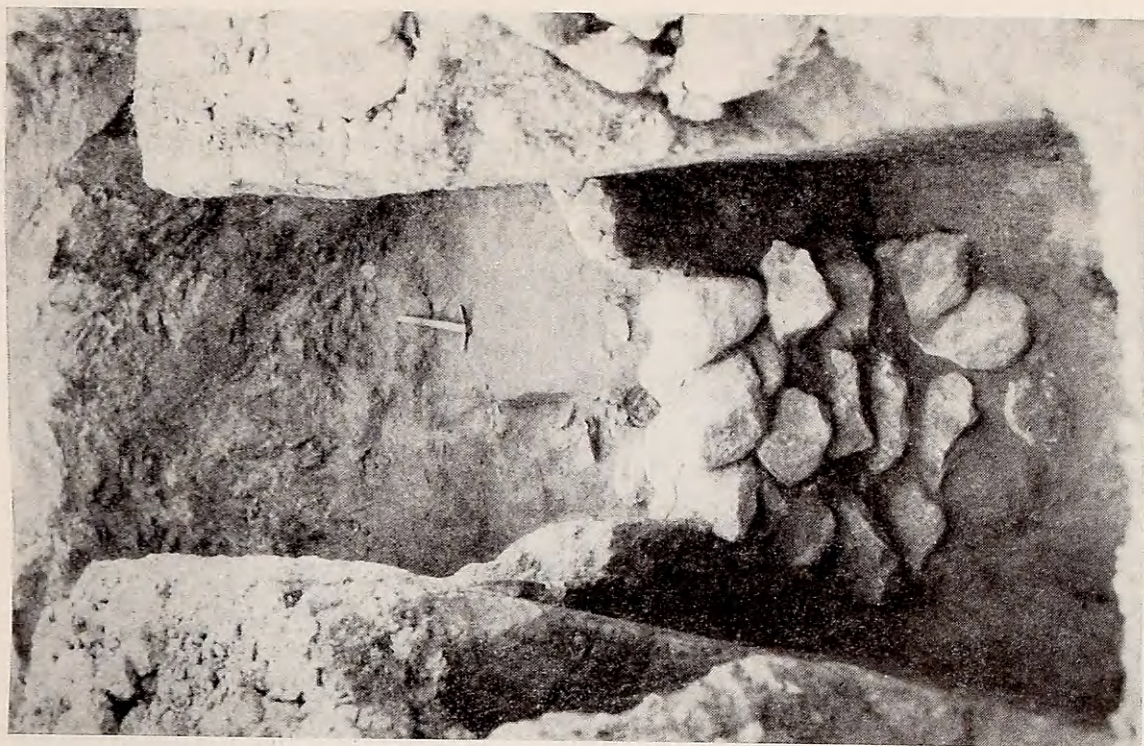
περίπου τετράγωνος (2.25×2.08) μὲ μακροτέραν τὴν ἔναντι τῆς εἰσόδου πλευρὰν καὶ μὲ ἐπιμεμελημένην λάξευσιν τῶν τοιχωμάτων. Ἐκ τῶν σωζομένων προσφύσεων τῆς ὀροφῆς εἰς δύο γωνίας τοῦ θαλάμου ἐξηκριβώθη ὅτι αὕτη εὐρίσκετο εἰς ὕψος 1.30 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου. Τὸ βόρειον ἥμισυ τοῦ θαλάμου καταλαμβάνεται ὑπὸ χαμηλοῦ θρανίου. Ὁ δρόμος (εἰκ. 10, 12) πλάτους παρὰ τὸ δάπεδον 1.25 μ. καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους 0.75 μ., ἔχει πρὸ τῆς εἰσόδου χαμηλὰ θρανία ἑκατέρωθεν (πβ. τάφον τῆς Φαιστοῦ, Mon. Ant. 14, 1904, σ. 509-510, εἰκ. 3) ἴσου πλάτους πρὸς τὰς παραστάδας τῆς εἰσόδου (0.30 μ.). Εἰς ἀπόστασιν 1.20 μ. ἀπὸ τῆς εἰσόδου κατὰ

τὸ μέσον τοῦ ὕψους τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ δρόμου ὑπῆρχε κόγχη τραπεζοειδῆς εὐρυνομένη πρὸς τὰ ἄνω (παρένθ. πίν. Β, κάτω, καὶ εἰκ. 11)

Εἰκ. 10. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου Δ ὁρώμενος ἐκ τοῦ θαλάμου.

(πβ. WACE, Ch. Tombs, πίν. XLIX κάτω καὶ γενικώτερον διὰ τὰς κόγχας NILSSON, MMR, σ. 587).

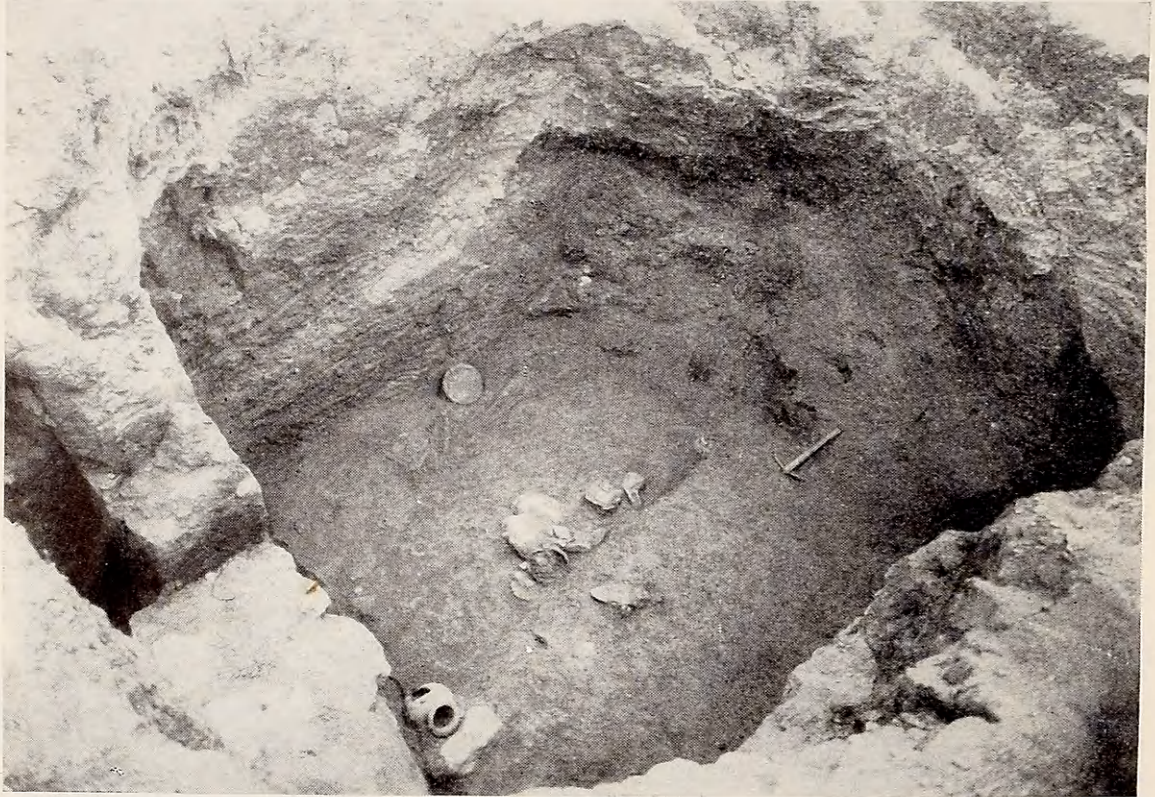

Εἰκ. 12. Ἡ εἰσοδος τοῦ τάφου Δ ἐκ τοῦ δρόμου.

Εἰκ. 11. Κόγχη ἐντὸς τοῦ δρόμου τοῦ τάφου Δ.

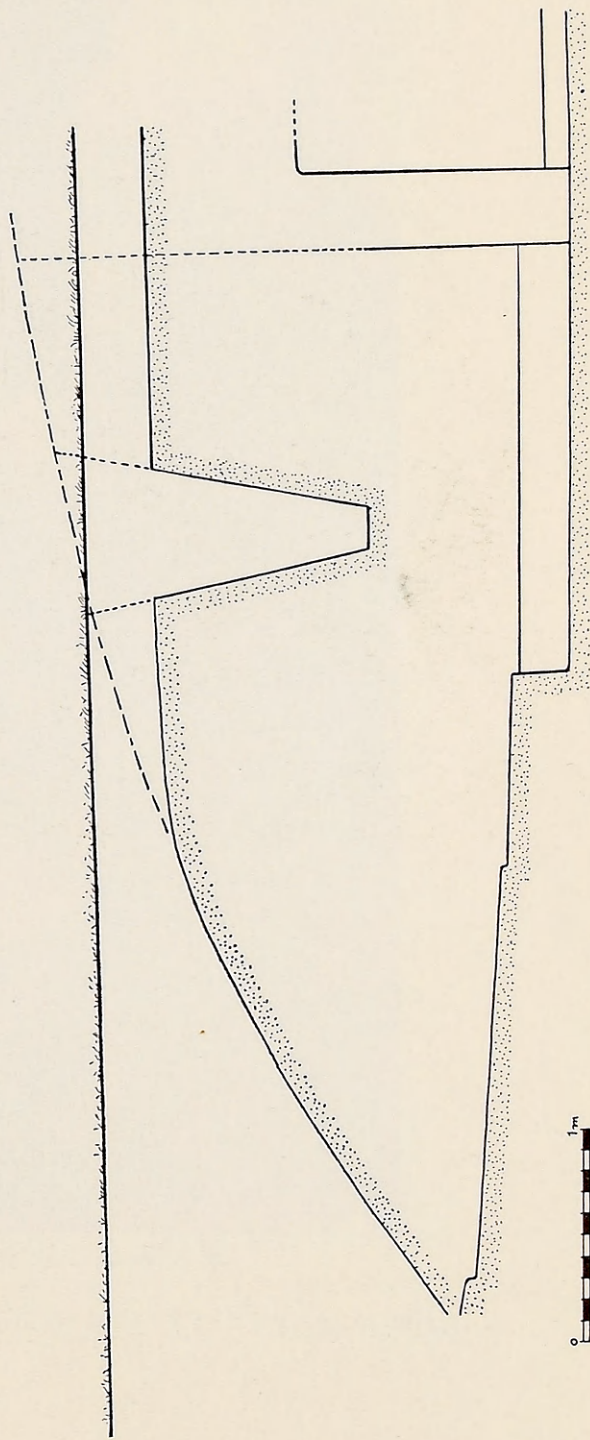
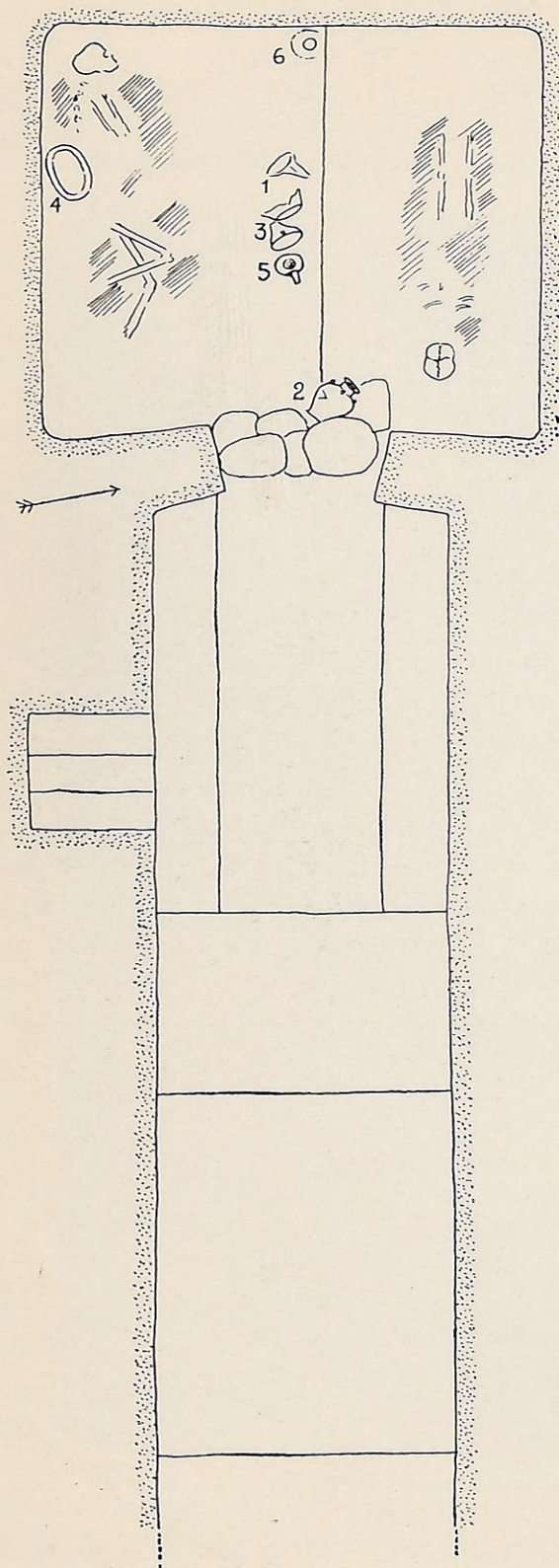
Ἐντὸς τοῦ θαλάμου (εἰκ. 13) ἐπὶ τοῦ θρανίου ἔκειτο νεκρὸς διαλελυμένος μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Ἀνατολάς. Ἄτερος ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Δυσμᾶς καὶ τὰ σκέλη συνεσταλμένα, κατὰ μῆκος τοῦ νοτίου τοιχώματος τοῦ θαλάμου. Ἰχνη ἀποσυντεθειμένου ξύλου ὑπὸ τοὺς νεκροὺς καθιστοῦν πιθανὸν ὅτι οὗτοι εἶχον τοποθετηθῆ ἐπὶ φορείων.

Εἰκ. 13. Ὁ θάλαμος τοῦ τάφου Δ.

Ἐκ τοῦ θαλάμου προῆλθον τὰ ἀκόλουθα ἀγγεῖα: Εἰς τρίωτος ἀμφορεὺς ἀκόσμητος (2) ἔκειτο πρὸ τοῦ φράγματος τῆς εἰσόδου. Ἐν θυμιατήριον (5), μία κύλιξ (3) καὶ μία πρόχους (1) εὗρισκοντο εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλάμου, κάτωθεν τοῦ θρανίου, ἐκ τοῦ ὁποίου πιθανῶς εἶχον καταπέσει κατὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς ὀροφῆς καὶ μέρους τῶν λίθων τῆς εἰσόδου, μετὰ τῶν ὁποίων ἀνεμείχθησαν (τμῆμα τῆς πρόχου εἶχε παραμείνει ἐπὶ τοῦ θρανίου). Εἰς τὸ βάθος τοῦ θαλάμου ἔναντι τῆς εἰσόδου εὗρισκετο μικρὸς «ἀνακτορικὸς» ἀμφορεὺς (6) εἰς κακὴν κατάστασιν. Παρὰ τὴν ράχιν τοῦ πλαγίως κειμένου νεκροῦ εὗρισκετο ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον (4). Οὐδὲν χαλκοῦν ἢ ἐξ ἄλλης ὕλης ἀντικείμενον ἀνευρέθη εἰς τὸν τάφον τοῦτον.

ΠΑΡΕΘΕΤΟΣ ΠΙΝΑΞ Β'

*Ανω: κάτοψις του τάφου Δ. Κάτω: τομή του δορίου του αυτού τάφου.

ΤΑΦΟΣ Ε

Πρὸς Νότον καὶ ὀλίγον πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ τάφου Δ ἀνεκαλύφθη καὶ

Εἰκ. 14. Θάλαμος καὶ τμήμα τοῦ δρόμου τοῦ τάφου Ε.

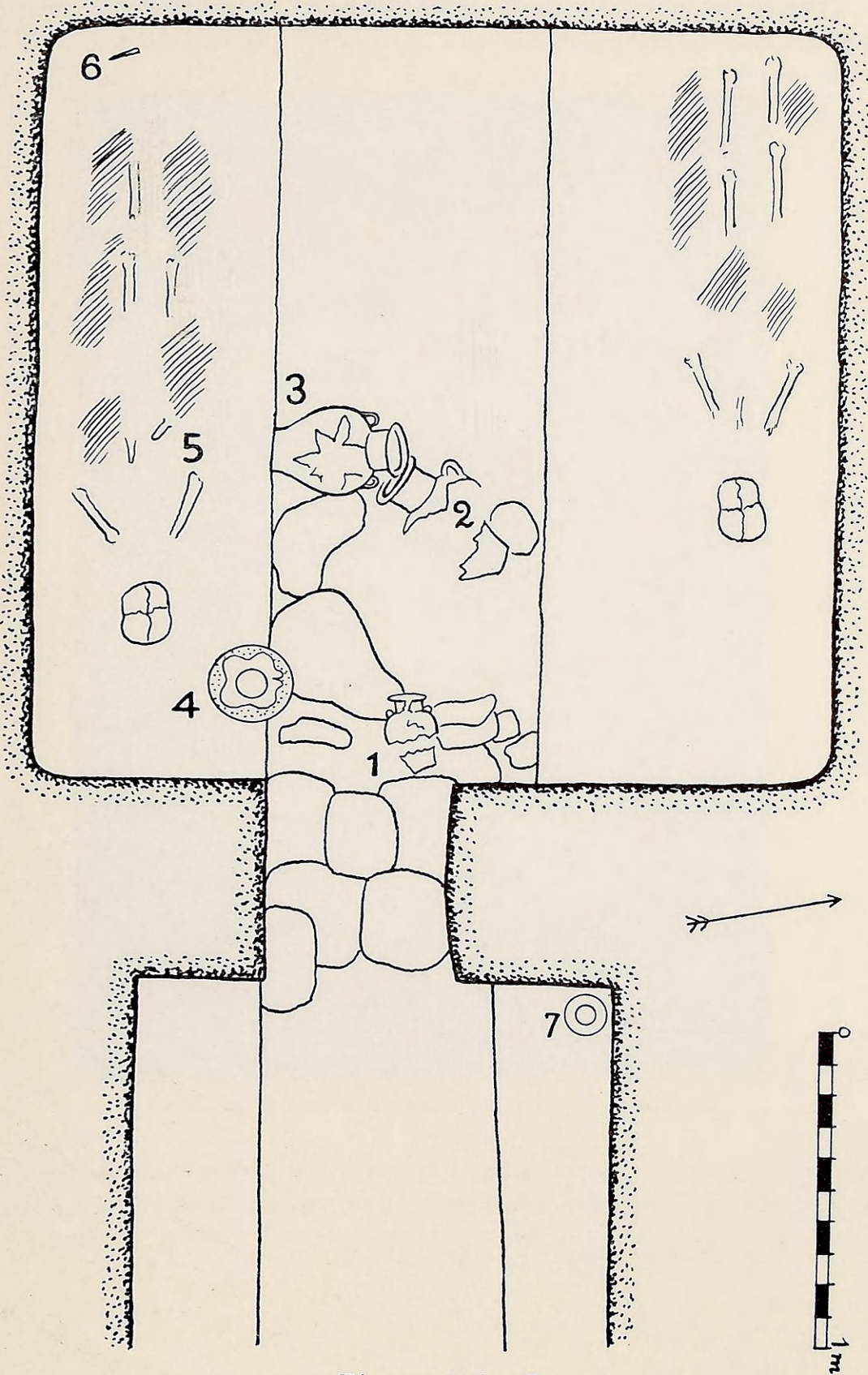
ἀνεσκάφη τάφος κληθεὶς Ε (εἰκ. 14 καὶ παρένθ. πίν. Γ'). Ἡ ἀπόστασις με-

ταξὺ τῶν δρόμων τῶν δύο τάφων εἶναι 4 μ. Τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου τούτου εὐρίσκεται εἰς βάθος 3.20 μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ὁ θάλαμος εἶναι τελείως τετράγωνος (2.40 × 2.40), ὁ δὲ δρόμος, πλάτους κατὰ τὴν εἴσοδον 1.35 μ., ἔχει θρανία ἐκατέρωθεν ὡς τὰ τοῦ τάφου Δ ἀρχόμενα ἀπὸ τῶν παραστάδων καὶ ἴσα πρὸς τὸ πλάτος αὐτῶν (0.35 μ.). Εἰς τὴν γωνίαν τῆς βορείας παραστάδος εἰς μικρὸν ὕψος ἄνωθεν τοῦ θρανίου εὐρέθη κύπελλον ἄωτον, ἀκόσμητον, ἀνεστραμμένον (7), ἀποτεθὲν ἴσως ἐκεῖ διὰ λατρευτικούς λόγους, ὅταν ὁ δρόμος ἦτο ἐν μέρει ἐπικλωσμένος (πβ. ἀνάλογον περίπτωσιν εἰς τὸν δρόμον τοῦ τάφου Ζ). Ὁ θάλαμος ἔχει δύο εὐρέα καὶ χαμηλά, ὄχι δὲ ἴσου πλάτους, θρανία κατὰ μῆκος τῆς βορείας καὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς αὐτοῦ, καταλείποντα στενὸν διαδρόμον πλάτους 1.10 μ.

Ἐπὶ τῶν θρανίων τοῦ θαλάμου εὐρίσκοντο ἀνὰ ἓνα νεκροὶ τελείως ἀποσυντεθειμένοι ἔχοντες τὴν κεφαλὴν πρὸς Ἀνατολάς. Οἱ νεκροὶ ἦσαν πιθανῶς τοποθετημένοι ἐντὸς ξυλίνων λαρνάκων, διότι παρατηρήθησαν ἄφθονα ἴχνη ξύλου, κυρίως δὲ ἐπὶ τοῦ νοτίου θρανίου. Ἐπὶ τοῦ θρανίου τούτου παρὰ τὴν θύραν εὐρίσκετο ἐν ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον (4). Δὲν εἶναι τυχαῖον ὅτι παρουσία ἀγγείων τοῦ εἴδους τούτου ἐσημειώθη καὶ παρὰ τὰς εἰσόδους τῶν τάφων Α καὶ Ζ, πιθανῶς δὲ ἡ τοποθέτησις των εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὀφείλεται εἰς λόγους προφυλακτικούς (πβ. καὶ BSA 47, 1952, σ. 252 εἰκ. 7). Τὸ πρὸς τὴν εἴσοδον τμήμα τοῦ κεντρικοῦ διαδρόμου τοῦ θαλάμου κατελαμβάνετο ὑπὸ τριῶν τριῶτων «ἀνακτορικῶν» ἀμφορέων (1, 2, 3) μὲ γραπτὴν διακόσμησιν. Καὶ οἱ τρεῖς ἔκειντο εἰς τεμάχια ὁμοῦ μὲ λίθους καταρρεύσαντας ἐκ τοῦ ἀνωτέρου τμήματος τοῦ φράγματος. Εἰς τὸ μέσον τοῦ νοτίου θρανίου, ὅπου ὁ ἕτερος τῶν νεκρῶν, εὐρέθη μία χαλκῆ τριχολαβίς (5), εἰς δὲ τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον ἐν χαλκοῦν μαχαιρίδιον (6) καὶ δύο θραύσματα χαλκῶν ἦλων.

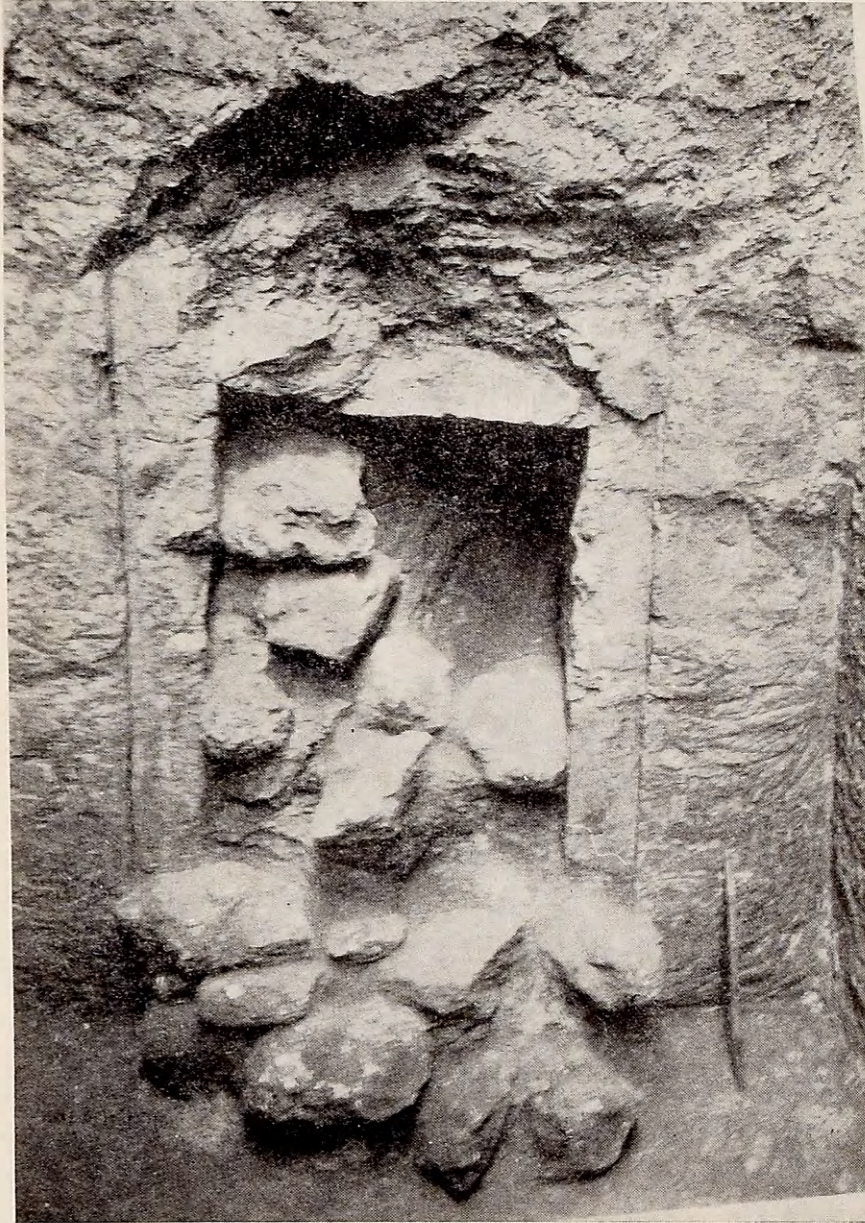
ΤΑΦΟΣ Ζ

Ὁ τάφος οὗτος κεῖται βορείως τοῦ Δ καὶ εἶναι μεγαλύτερος καὶ μεγαλύτερος τῶν προηγουμένων. Ὁ θάλαμος, σχήματος ὀρθογωνίου, ἔχει διαστάσεις 2.80 × 2.65 καὶ ὕψος 1.80 μ., ὡς ἐξηκριβώθη ἐκ μεγάλου τμήματος τῆς ὀροφῆς, τὸ ὁποῖον διετηρεῖτο ἀκόμη εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν. Ἡ λάξευσις εἶναι ἐπιμεμελημένη, τὰ δὲ τοιχώματα ἐσώζοντο καλῶς ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρου τμήματος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, καταστραφέντος ἐν μέρει. Λαμπρὰ εἶναι ἡ λάξευσις τῆς προσόψεως τοῦ τάφου (εἰκ. 15,16).

Κάτοψις τοῦ τάφου Ε.

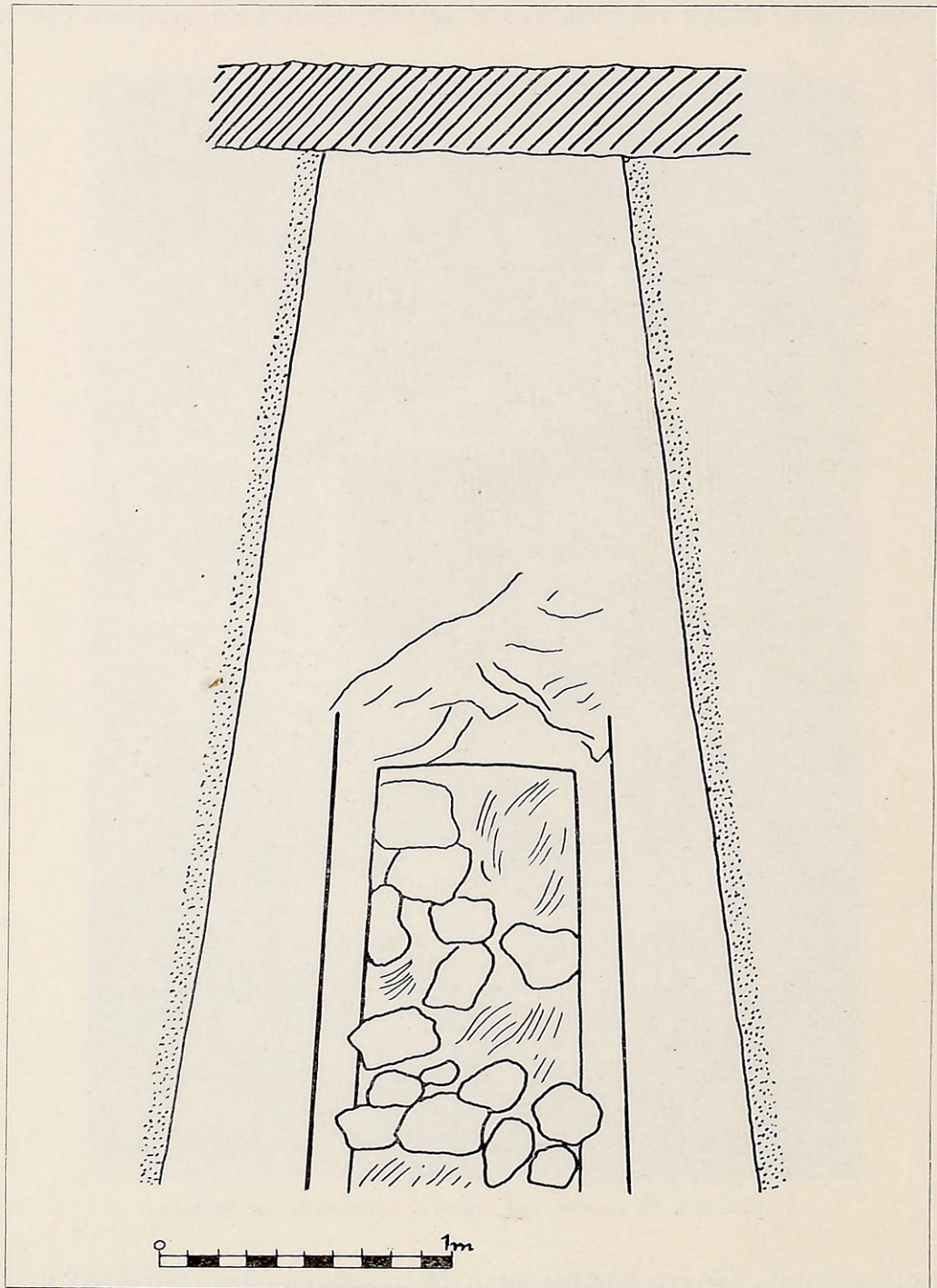
Ἡ θύρα ἔχει ὕψος 1.50 μ., διατηρεῖται δὲ τὸ μέτωπον τοῦ βράχου ἀπὸ τοῦ ὑπερθύρου μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Τὰ τοιχώματα τοῦ δρό-

Εἰκ. 15. Ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου Z ὀρωμένη ἐκ τοῦ δρόμου.

μου συγκλίνουν, ἔχοντα πλάτος κατὰ τὸ δάπεδον πρὸ τῆς εἰσόδου 2 μ., ἐπίσης δὲ συγκλίνουν αἱ παραστάδες, ἀπέχουσαι ἀλλήλων κάτω μὲν 0.75 μ.,

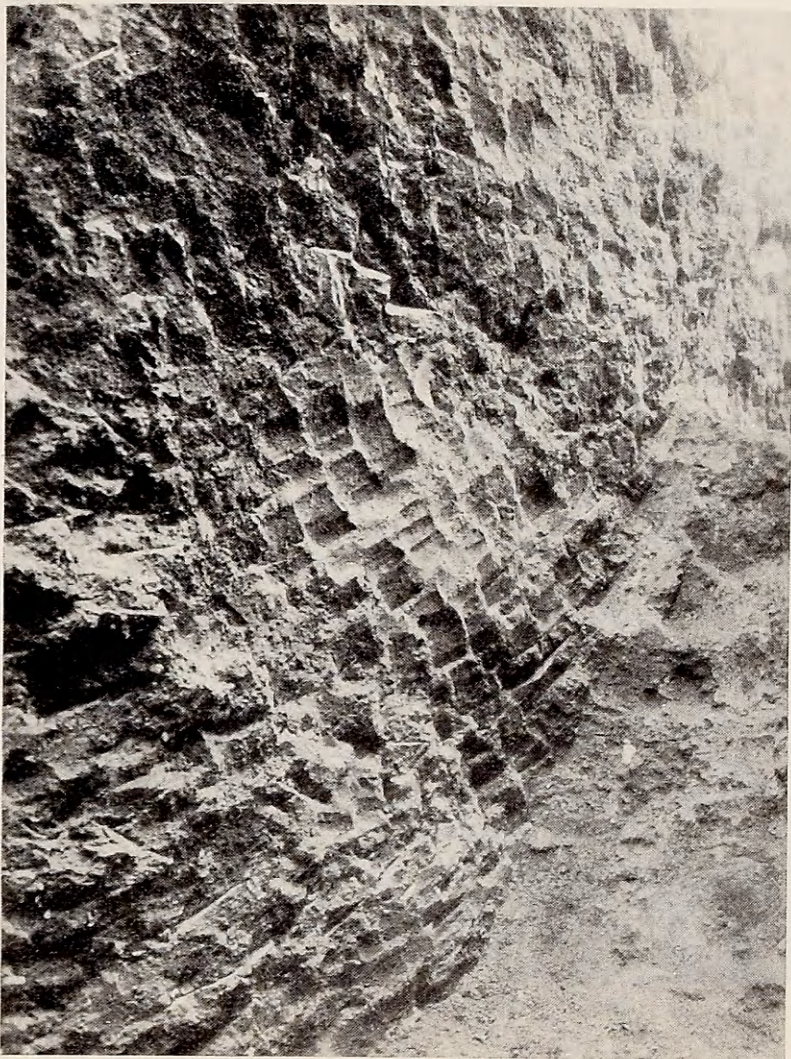
ἄνω δὲ 0.65 μ. Διακοσμητικὴ ἀναθύρωσις, πλάτους περίπου 0.15 μ., σχη-

Εἰκ. 16. Σχεδιάσμα τῆς εἰσόδου τοῦ τάφου Z ὀρωμένης ἐκ τοῦ δρόμου.

ματίζεται καθ' ὅλον τὸ ὕψος τῶν παραστάδων, συνεχίζετο δὲ πιθανῶς καὶ

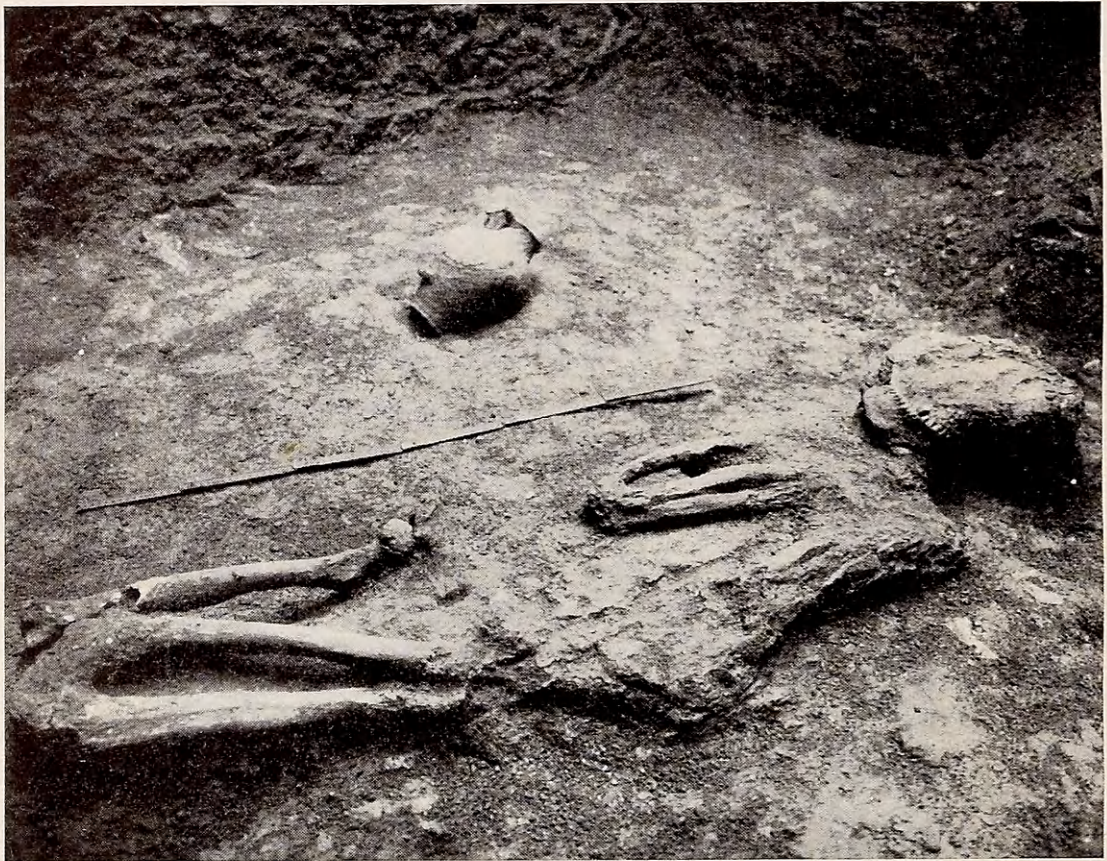
κατὰ μῆκος τοῦ ὑπερθύρου, ἀλλ' ἐδῶ δὲν σώζεται. Τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου εὐρίσκεται εἰς βάθος 3.60 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ βράχου. Εἰς διάφορα σημεῖα τῶν τοιχωμάτων, ἰδιαίτερος δὲ τοῦ δρόμου (εἰκ. 17) παρατηρήθησαν ἴχνη τοῦ ἐργαλείου, διὰ τοῦ ὁποίου ἔγινεν ἡ λάξευσις. Ταῦτα διε-

Εἰκ. 17. Τὸ βόρειον τοίχωμα τοῦ δρόμου τοῦ τάφου Z μετὰ τὰ ἴχνη τῆς λαξεύσεως.

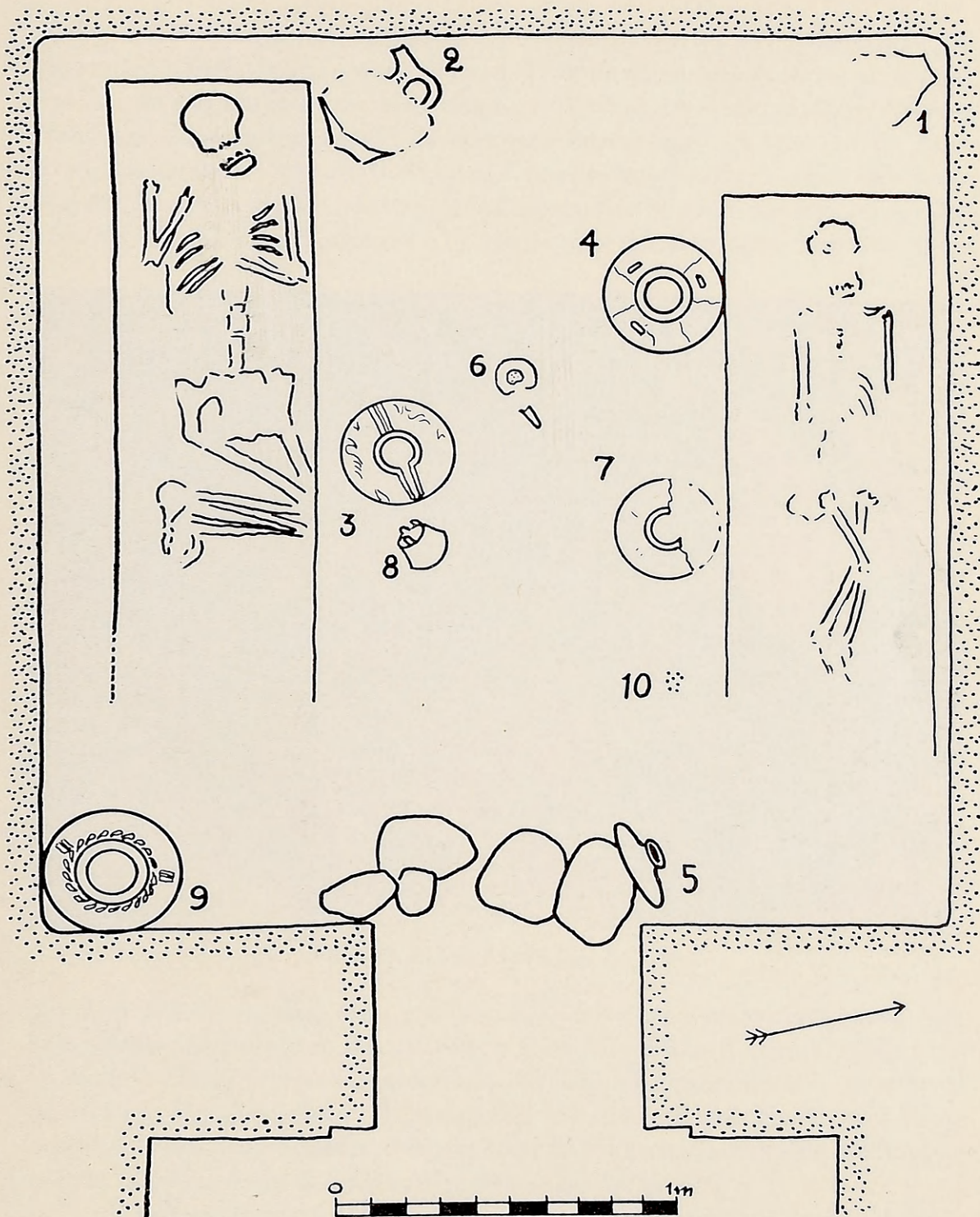
τηροῦντο νωπὰ, ἐπέτρεψαν δὲ τὴν διαπίστωσιν ὅτι εἶχε χρησιμοποιηθῆ ἀξινοπέλεκυς, δηλαδὴ ἐργαλεῖον ἀνάλογον μὲ τὸ χρησιμοποιούμενον σήμερον διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν τοιχωμάτων τῶν φρεάτων («μαναροσκαλίδα»).

Ἐντὸς τοῦ θαλάμου εὐρίσκοντο τρεῖς νεκροὶ τοποθετημένοι ἐντὸς ξυλίνων λαρνάκων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσώζετο καλύτερον ἢ παρὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν διατηροῦσα καὶ λευκὸν ἐπίχρισμα. Ἄλλος ἔκειτο παρὰ τὴν βορείαν, ἐνῶ εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου εὐρίσκετο ὁ τρίτος (εἰκ. 18), τοῦ ὁποίου ἡ λάρναξ εὐρίσκετο περὶ τὰ 0.20 μ. ὑψηλότερον τῶν ἄλλων, κείμενος ἐπὶ στρώματος λεπτοῦ χώματος («λασπωσιᾶς») εἰσδύσαντος διὰ τῆς ὀροφῆς μετὰ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων.

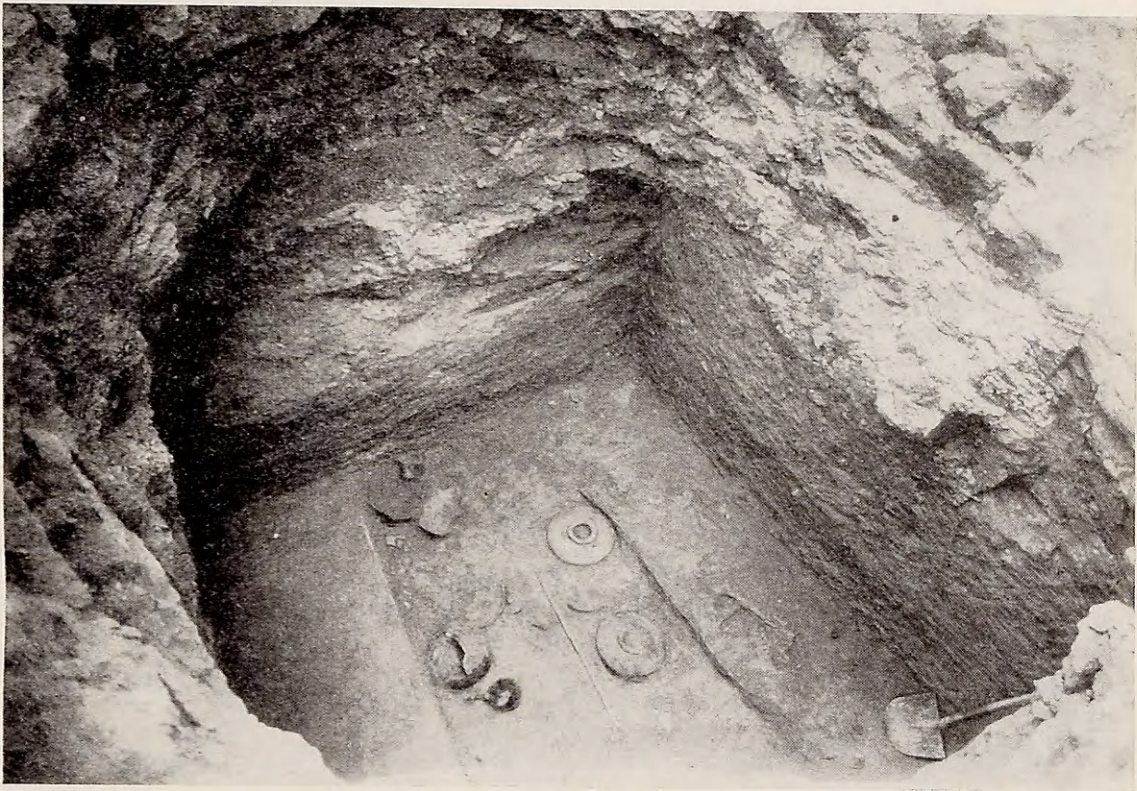
Εἰκ. 18. Ἡ ἀνωτέρα ταφή τοῦ τάφου Z.

Ἡ κεραμεικὴ τοῦ τάφου τούτου ἦτο πλουσία καὶ ἀρίστης ποιότητος. Ἡ θέσις τῶν ἀγγείων ἐν τῷ τάφῳ εἶχεν ὡς ἀκολούθως (εἰκ. 19, 20, 21 καὶ παρὲνθ. πίν. Δ'). Παρὰ τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν εὐρίσκετο μέγας τρίωτος «ἀνακτορικὸς» ἀμφορεὺς (9) φέρων γραπτὴν διακόσμησιν κρανῶν ἐξ ὀδόντων ἀγριοχοίρου. Εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλάμου παρὰ τὴν νοτίαν λάρνακα εὐρέθη ὄραία μεγάλη πρόχους (3) μὲ διακόσμησιν πτηνῶν καὶ ἰχθύων. Παρ'

Κάτοψις τοῦ δαπέδου τοῦ τάφου Z.

αὐτὴν εὐρίσκετο μικρά, μέλαινα τριποδική χύτρα (8) καὶ θυμιατήριον (6). Μεγάλη πρόχους (2) φέρουσα γραπτὰ ἄνθη παπύρου καὶ κισσοῦ ἔκειτο παρὰ τὴν ἔναντι τῆς εἰσόδου πλευρὰν πλησίον τῆς νοτίας λάρνακος. Μέγας τρίωτος «ἀνακτορικὸς» ἀμφορεὺς (1) μὲ ἐξίτηλον διακόσμησιν φύλλων κισσοῦ ἔκειτο εἰς τεμάχια εἰς τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τοῦ θαλάμου. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου παρὰ τὴν βορείαν λάρνακα εὐρίσκοντο δύο μεγάλα ἀρτόσχημα ἀλάβαστρα (4, 7) καὶ ἓν μικρότερον (5) παρὰ τὴν βορείαν παραστάδα τῆς εἰσό-

Εἰκ. 19. Ἐκδοχὴ τοῦ τάφου Z ἀνωθεν.

δου τοῦ θαλάμου. Πλησίον τῆς βορείας λάρνακος εὐρέθησαν λείψανα διαλελυμένου ἐλεφαντίνου ἀντικειμένου (10). Μία ὑδρία ἀκόσμητος (3α) ἔκειτο ἐπίσης πλησίον τοῦ μεσαίου νεκροῦ, ὅστις ἀσφαλῶς εἶναι ὁ τελευταῖος ἀποτεθεὶς εἰς τὸν τάφον. Ἐξωτερικῶς τοῦ τάφου Z καὶ ἀνωθεν τοῦ δαπέδου τοῦ δρόμου ἀνευρέθη πρόχους (8α) ἀκόσμητος, ἀποτεθεῖσα διὰ λατρευτικούς λόγους, ὅταν ὁ δρόμος εἶχεν ἓν μέρος ἐπιχωσθῆ.

Οἱ νεκροὶ ἔκειντο ὕπτιοι καὶ εἶχον τὴν κεφαλὴν οἱ μὲν δύο ἀκροαῖοι πρὸς Δυσμᾶς, ὁ δὲ μεσαῖος πρὸς Ἀνατολᾶς. Ὁ τελευταῖος οὗτος μετεφέρθη,

ὡς εἶχεν, εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου χάρις εἰς τὴν ἰκανότητα τοῦ ἀρχιτεχνίτου κ. Ζαχαρία Κανάκη. Ἡ μεταφορὰ τοῦ νεκροῦ τῆς νοτίας πλευρᾶς ἐπεχειρήθη ἐπίσης, ἀλλὰ δὲν ἐπετεύχθη, τοῦ νεκροῦ διαλυθέντος κατὰ τὴν ἀνέλκυσιν. Πάντων τῶν νεκρῶν τὰ κάτω ἄκρα ἦσαν συνεσταλμένα, καίτοι

Εἰκ. 20. Ὁ θάλαμος τοῦ τάφου Z ὁρῶμενος ἐκ τοῦ δρόμου.

τὰ φέρετρα ἦσαν πολὺ ἐπιμηκέστερα τῶν σωμάτων¹. Ὁ βορείως κείμενος (εἰκ. 22) εἶχε τοὺς πήχεις συνεσταλμένους πρὸς τοὺς ὤμους, ἐνῶ ὁ νότιος (εἰκ. 23) εἶχε τὴν ἀριστερὰν εἰς τὴν ὀσφύν, τὴν δὲ δεξιὰν συνεσταλμένην πρὸς τὸν δεξιὸν ὤμον.

¹ Πβ. διὰ τὴν συστολὴν τῶν νεκρῶν WACE, ἔ.ἀ. πίν. XXXVII ἄνω καὶ κυρίως BLEGEN, Prosymna, 1937, τόμ. II (πίνακες) σ. 139, εἰκ. 559. Νεκροὶ συνεσταλμένοι ἐντὸς λαρνάκων ἀπαντοῦν καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, πβ. G. REISSNER, Early Dynastic Cemeteries of Naga el Der, 1903, πίν. 16.

Εικ. 21. Ὁ θάλαμος τοῦ τάφου Z ὁρώμενος ἄνωθεν.

Εικ. 22. Νεκρός παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ τάφου Z.

ΤΑΦΟΣ Η

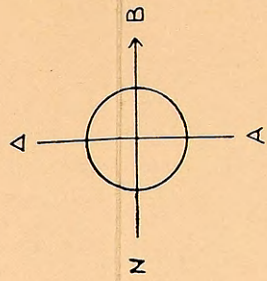
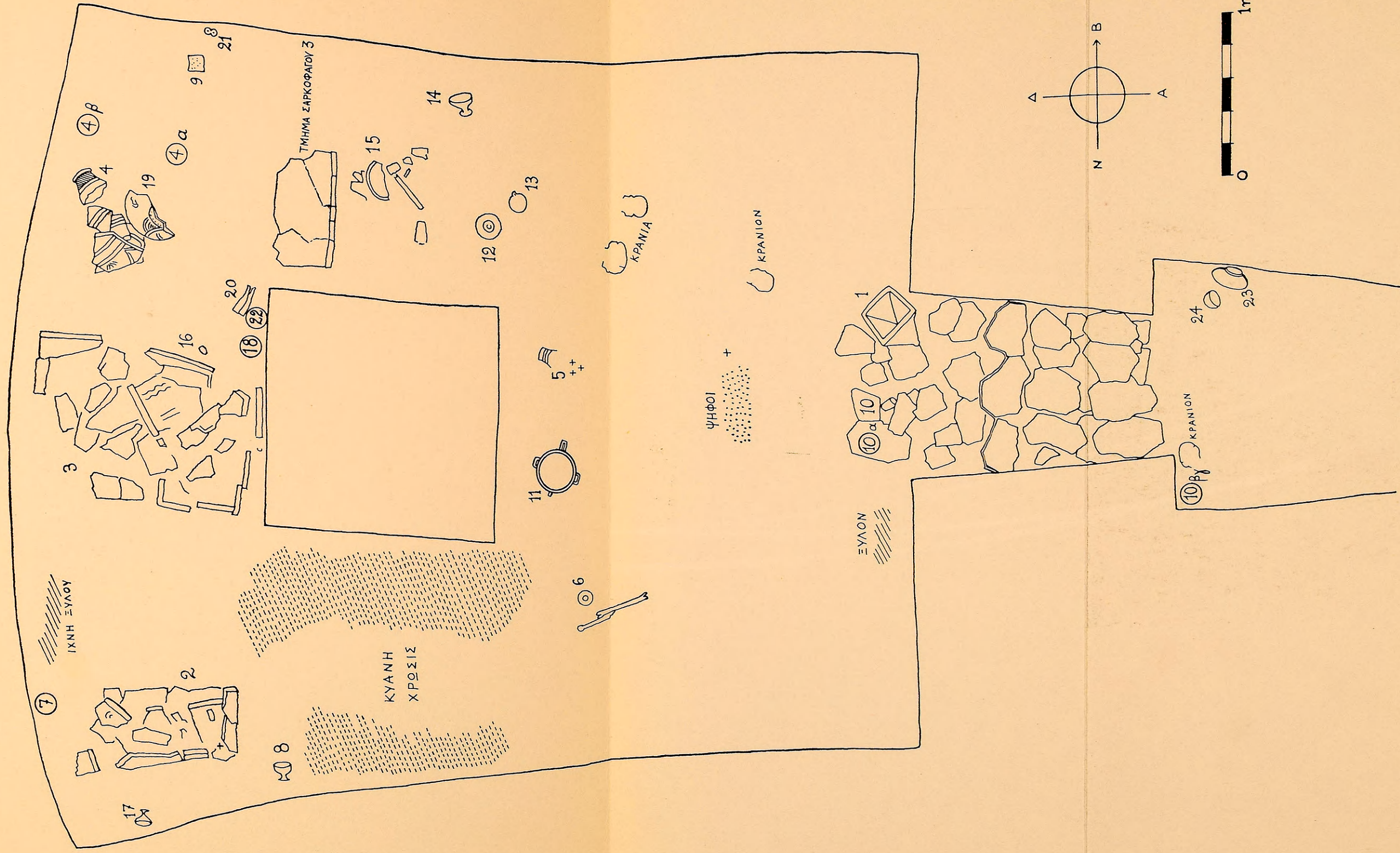
Ὁ θάλαμος τοῦ τάφου τούτου (παρένθ. πίν. Ε' καὶ F', εἰκ. 24) καλύπτων ἐπιφάνειαν 4.30×5.60 μ., ἔχει σχῆμα περίπου ὀρθογώνιον. Τὸ δάπεδον εὐρίσκεται εἰς βάθος περίπου 9 μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἐργασία σκαφῆς διήρκεσε μῆνα, ἦτο δὲ ἐν πολλοῖς ἐπικίνδυνος, τῆς καθόδου καὶ ἀνόδου γινομένης διὰ κλίμακος, εἰς τὴν ὁποίαν συνεχῶς προσετίθεντο βαθμίδες. Τὰ χόματα ἐξήγοντο ἐκ τοῦ τάφου εἰς τὴν

Εἰκ. 23. Ἀπομικρὸς τῆς νοτίας λάρνακος τοῦ τάφου Z μετὰ τοῦ νεκροῦ.

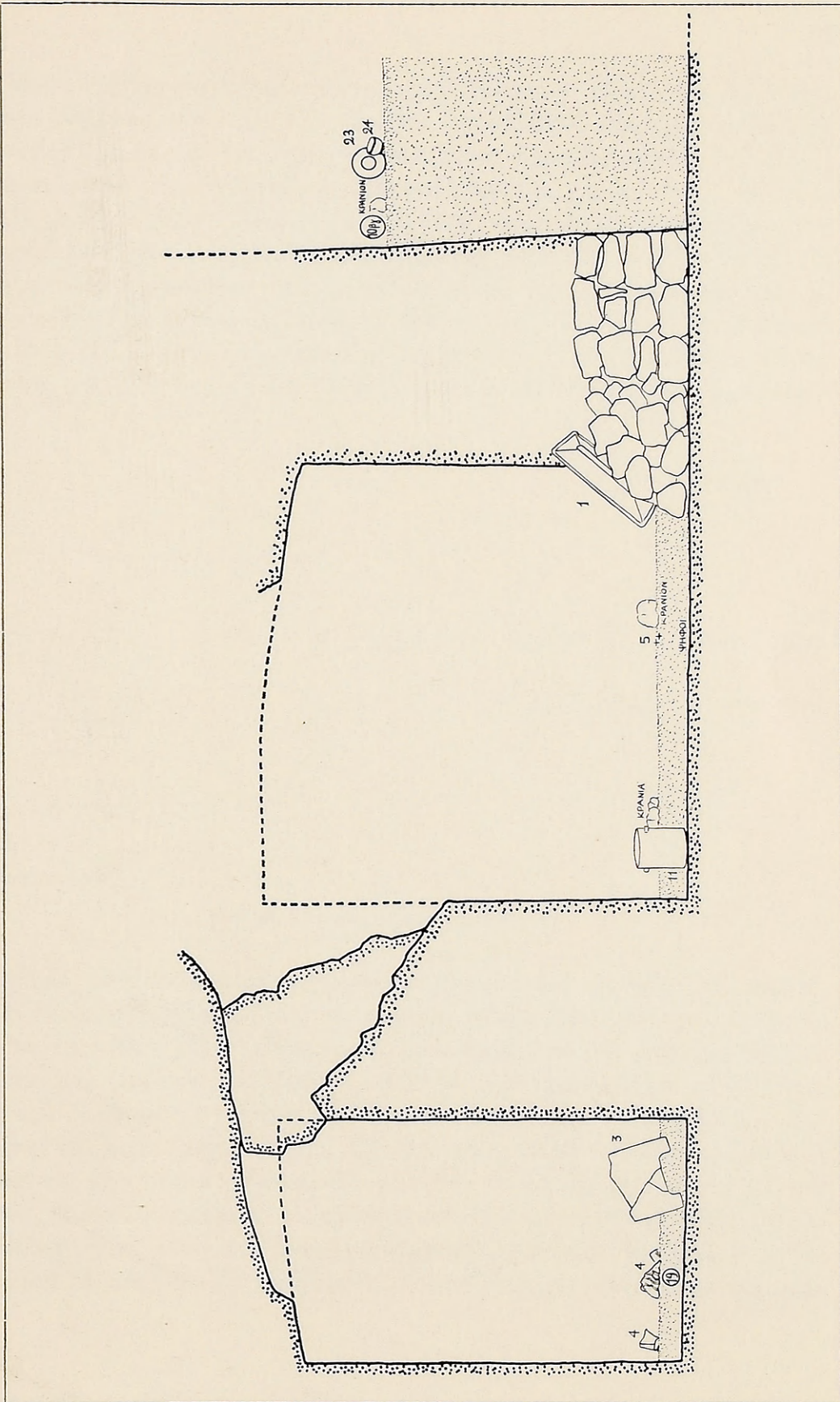
ἐπιφάνειαν διὰ βαρούλκου. Τέλος εἰς βάθος 6.50 μ. ἐνεφανίσθη τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῶν λαξευτῶν τοιχωμάτων τοῦ θαλάμου καὶ ἐπεβεβαιώθη ὅτι πρόκειται περὶ τάφου.

Κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ θαλάμου, ἔχοντος μῆκος 5.60 μ. καὶ πλάτος 5.20 μ., καὶ πλησιέστερον πρὸς τὸ δυτικὸν τοίχωμα αὐτοῦ ὑπάρχει λαξευτὸς πεσσὸς ἀνάλογος πρὸς τὸν γυψολιθινὸν τοῦ Τάφου-Ἱεροῦ (PM IV, σ. 978) (εἰκ. 27), διαστάσεων 1.46×1.44 μ., ἔχων τὰς πλευρὰς ὄχι τελείως παραλ-

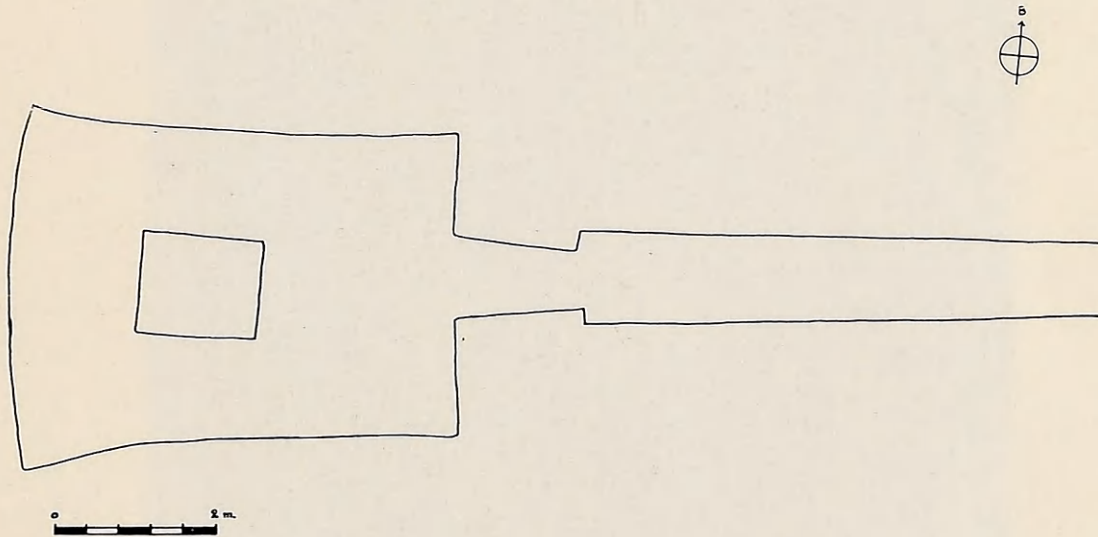
Κάτοπις τοῦ τέφρου Η.

ΠΑΡΕΘΕΤΟΣ ΠΙΝΑΞ F'

Τομή του θαλάμου και τμήματος του δρόμου του τάφου Η.

λήλους πρὸς τὰς ἀντιστοίχους πλευρὰς τοῦ θαλάμου. Αἱ πλευραὶ τοῦ τάφου δὲν εἶναι τελείως εὐθεῖαι, ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ βάρθους ἐλαφρῶς κοίλη (πβ. WACE, Ch. Tombs, σ. 135), αἱ δὲ δύο ἄλλαι ἐλαφρῶς κυρταί. Ἡ εἴσοδος εὐρίσκεται κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν καὶ ἔχει μῆκος 1.60 μ. καὶ πλάτος 1.15 μ. πρὸς τὸν θάλαμον καὶ 0.80 μ. πρὸς τὸν δρόμον, στενουμένη οὕτω πρὸς τὰ ἔξω ὡς εἰς Καλύβια (Mon. Ant. 14, 1904, σ. 511-512 εἰκ. 4). Τὸ πάχος τῶν τοιχωμάτων τῆς εἰσόδου μειοῦται ἐπίσης ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἄνω, εἶναι δὲ τὰ τοιχώματα ἐλαφρῶς ἀσύμμετρα, καθ' ὅσον ἡ νοτία πλευρὰ τῆς εἰσόδου εἶναι κατὰ τι μακροτέρα τῆς βορείας. Τμῆμα τοῦ θαλάμου δυτικῶς τοῦ πεσσοῦ ἦτο κενὸν χωμάτων, διότι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο διετη-

Εἰκ. 24. Ὁ τάφος Η μετὰ τοῦ δρόμου.

ρεῖτο τμῆμα τοῦ ὑπερκειμένου βράχου συγκρατούμενον ὑπὸ τοῦ πεσσοῦ, καίτοι ἡ ἐπεξεργασμένη, λεία πλευρὰ τῆς ὀροφῆς δὲν ὑφίστατο πλέον εἰς τὴν θέσιν της, ἀλλ' εἶχεν ἀποσπασθῆ καὶ καταπέσει εἰς τεμάχια. Παραμόρφωσιν καὶ μερικὴν καθίζησιν κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα αὐτοῦ εἶχεν ὑποστῆ καὶ ὁ πεσσὸς συνεπέα τοῦ τεραστίου βάρους, ὅπερ ἐβάσταξε. Μικρὰ ὅμως τμήματα τῆς ὀροφῆς, εἰς τὴν πραγματικὴν αὐτῆς μορφήν, διετηροῦντο εἰς τὴν βορειοανατολικὴν καὶ τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν τοῦ θαλάμου. Ἐκ τῶν τμημάτων αὐτῶν προέκυψεν ὅτι ἡ ὀροφή εὐρίσκετο εἰς ὕψος 2.40-2.50 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου (προσλαμβάνουσα ἐλαφρῶς θολωτὸν σχῆμα κατὰ τὸ μέσον). Τὸ ὑπερθυρον, ὡς καὶ ὀλόκληρον τὸ τμῆμα τοῦ βρά-

χου ἄνωθεν τῆς εἰσόδου, εἶχε καταρρεύσει, ὑπολογίζεται ὅμως ὅτι εὐρίσκατο εἰς ὕψος 2.45 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου, ἦτοι περίπου εἰς τὴν στάθμην τῆς ὀροφῆς.

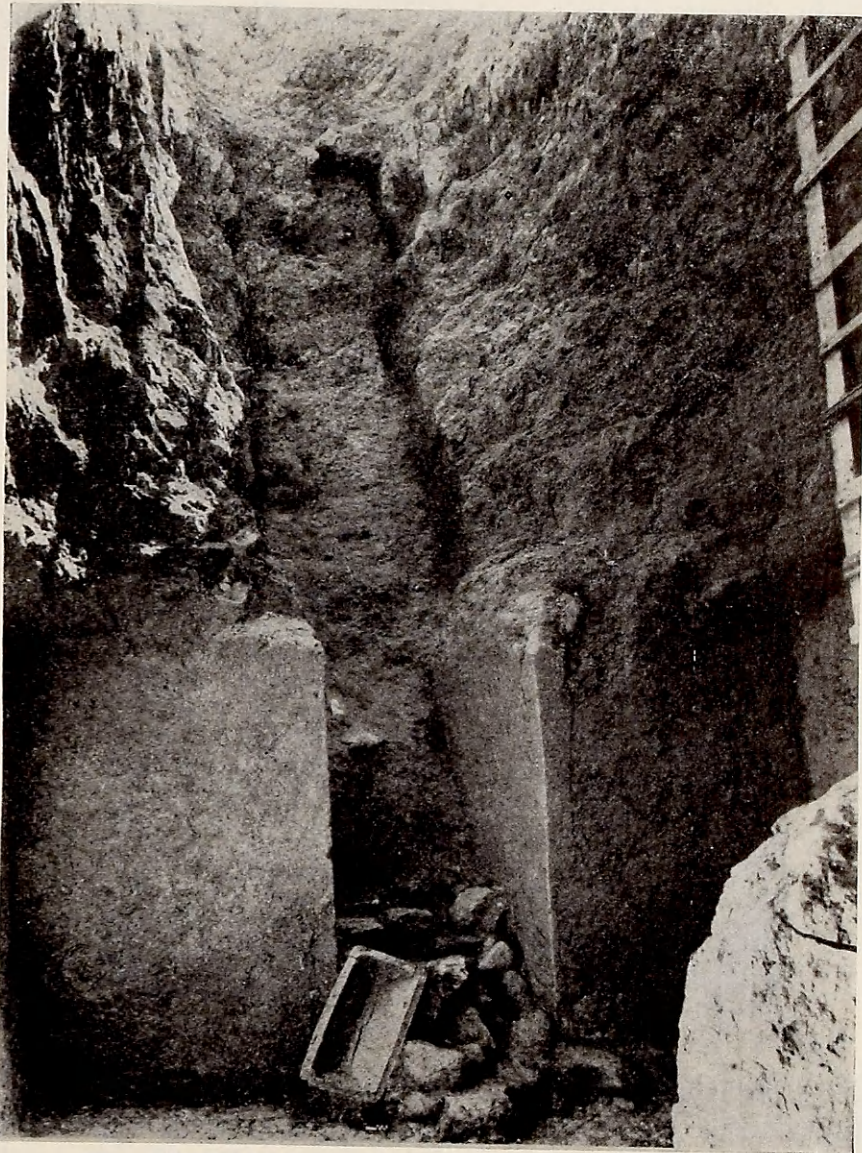
Ὁ δρόμος (εἰκ. 25) παρουσίαζε τὴν ἰδιομορφίαν ὅτι δὲν ἦτο ἀνοικτὸς ἄνωθεν, ἀλλ' εἶχεν ὀροφὴν ἐλαφρῶς θολωτὴν, λαξευμένην εἰς τὸν μαλακὸν

Εἰκ. 25. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου Η ὀρόμενος ἐξ Ἀνατολῶν καὶ ἄνωθεν.

βράχον, τῆς ὁποίας ἐσώζετο μικρὸν τμήμα ἔμπροσθεν τῆς εἰσόδου τοῦ θαλάμου. Ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλον τὸ μήκος τοῦ δρόμου ἦτο πρόδηλον ὅτι τὰ τοιχώματα συνηνοῦντο ἀρχικῶς καὶ ὅτι ὑπῆρχε τὸ πάλαι ὀροφὴ λαξευτὴ καταρρεύσασα. Τοῦτο συνήγεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ λεία ἐπιφάνεια τοῦ βράχου διεκόπτετο εἰς ὕψος 6.80 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου καὶ καθίστατο ἀνώμαλος συνεπεία

τῆς καταρρεύσεως τοῦ ἀρχικῶς συμφυοῦς τμήματος τοῦ βράχου, ὅπερ ἀπετέλει τὴν ὄροφήν. Τμήματα τοῦ βράχου καταπεσόντα ἀνευρέθησαν ἄλλως ἄνωθεν τῆς διὰ λεπτοτέρου χώματος ἐπιχώσεως, ἣτις ἐπλήρου τὸν δρόμον

Εἰκ. 26. Ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου Η ὄρωμένη ἐκ τοῦ θαλάμου.

μέχρις ὕψους 1.90 μ. Ὅμοια περίπτωσις δρόμου κλειστοῦ ἄνωθεν εἰς σχῆμα «tunnel» διεπιστώθη ὑπὸ τοῦ EVANS καὶ εἰς ἓνα ἐκ τῶν τάφων τῆς Ζαφὲρ Παπούρας (PTK, σ. 34-5, εἰκ. 32). Τμήμα τοῦ καλύπτοντος τὸν δρόμον λα-

ξευτοῦ τόξου παρατηρήθη καὶ ἐκ τοῦ θαλάμου κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν αὐτοῦ (εἰκ. 26). Βάθος ὁ δρόμος εἶχε κατὰ μὲν τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον αὐτοῦ 7.90 μ. κατὰ δὲ τὸ δυτικὸν 8.98 μ. σχηματιζομένης οὕτω κατωφερείας πρὸς τὸν θάλαμον. Τὸ μῆκος αὐτοῦ ἦτο 9.30 μ., τὸ δὲ πλάτος 1.38 μ. πρὸ τοῦ θαλάμου καὶ 0.95 μ. κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον. Τὰ τοιχώματα συγκλίνουν πρὸς τὰ ἄνω ἀπέχοντα ἀλλήλων κατὰ τὸ σημεῖον, ἔνθα ἐσχηματίζετο ἡ

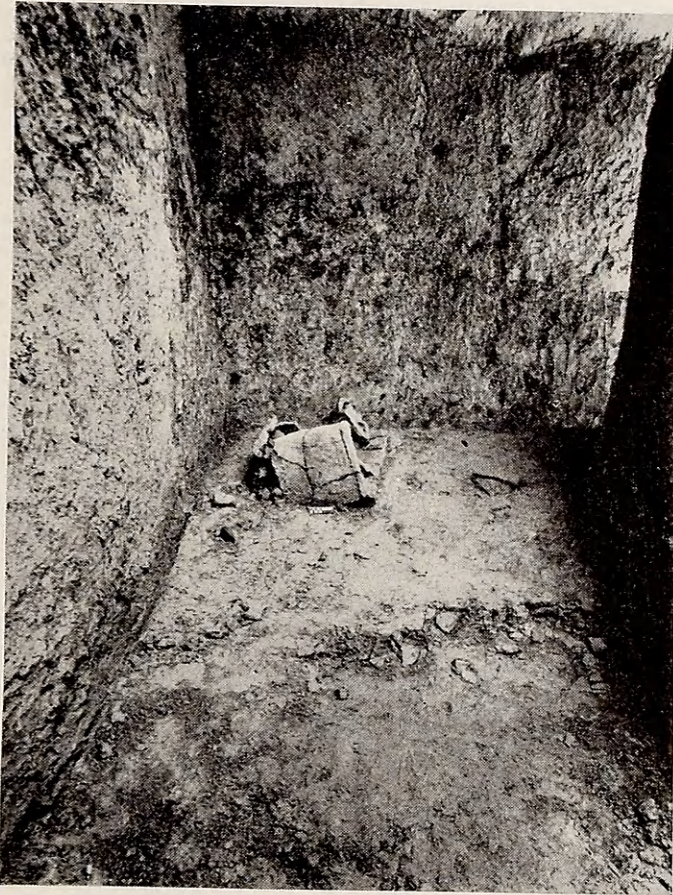

Εἰκ. 27. Πεσσὸς ἐντὸς τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου Η.

ἔναρξις τῆς ὀροφῆς, περὶ τὸ 1 μ. Λόγω τοῦ μεγάλου βάρους καὶ μήκους τοῦ δρόμου ἡ ἀνασκαφὴ αὐτοῦ ὑπῆρξε μακρὰ καὶ ἐργώδης, δὲν ἀπέδωσε δὲ νέα εὐρήματα ἐκτὸς ἀριθμοῦ τινος ψήφων ἐκ φαγεντιανῆς τελείως ὁμοίων πρὸς τοὺς εὐρεθέντας ἐντὸς τοῦ θαλάμου. Αὗται εὐρέθησαν κατεσπαρμέναι εἰς ὕψος 6-6.70 μ. ἄνωθεν τοῦ δαπέδου τοῦ δρόμου, ἀποτελοῦν δὲ μίαν προσέτι ἔνδειξιν τῆς διαταράξεως καὶ συλῆσεως αὐτοῦ.

Ὁ χῶρος τῆς εἰσόδου ἐκλείετο διὰ φράγματος λίθων τοποθετημένων

εἰς τρεῖς σειράς, συνολικοῦ πάχους 1 μ. περίπου. (Ἡ πρὸς τὸν θάλαμον πλευρὰ τοῦ φράγματος ἐδηλώθη διὰ παχύτερας γραμμῆς εἰς τὴν κάτοιπιν τοῦ τάφου.) Τοῦτο ἐσώζετο μέχρις ὕψους 0.70 μ. Οἱ λοιποὶ λίθοι εἶχον καταπέσει ἐξ αὐτοῦ καὶ ἔκειντο εἰς τὸν χώρον τῆς εἰσόδου καὶ τὸ παρακείμενον τμήμα τοῦ θαλάμου. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐξωτερικῶς τοῦ στομίου ὑπῆρχε ξηρολιθικὸς τοῖχος καταλαμβάνων δλόκληρον τὸ ὕψος τοῦ μετώπου τοῦ

Εἰκ. 28. Τὸ νότιον τμήμα τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου Η μετὰ τῆς λάρνακος 2.

βράχου ἄνωθεν τῆς εἰσόδου ὡς εἰς τάφον τῶν Δενδρῶν (A. PERSSON, NTD, σ. 61, εἰκ. 68, εἰκ. 70). Ἐνδειξιν τούτου θεωρῶ σωρὸν λίθων εὔρεθέντα εἰς βάθος 3.50 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἄνωθεν τοῦ στομίου τοῦ τάφου, προερχομένων πιθανῶς ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ φράγματος.

Παρὰ τὴν εἴσοδον (εἰκ. 26), στηριζόμενον ἐπὶ τῶν καταρριφθέντων λίθων τοῦ φράγματος, εὔρισκετο ὄρθιον τὸ πῶμα (1) μιᾶς μικρᾶς, ἀσφαλῶς παιδικῆς λάρνακος (2), ἣτις ἔκειτο κεκλιμένη ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν μακρῶν

πλευρῶν παρὰ τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν τοῦ θαλάμου (εἰκ. 28). Πλησίον αὐτῆς εὐρέθησαν δύο μόνωτα ποτήρια με βάσιν (8,17) καὶ μικρὸν ζώδιον ἐκ φαγεντιανῆς (7) ὡς καὶ ρόδαξ ἐκ μάζης (48). Ὑπὸ τὴν λάρνακα 2 εὐρέθη μικρὸν κοῖλον τμήμα χαλκοῦ σκεύους, πιθανῶς ἐξ ἀγγείου ἢ κράνους, μὴ ἀπεικονιζόμενον. Τμήμα μικρᾶς χαλκῆς περόνης εὐρέθη εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν.

Εἰκ. 29. Ἡ λάρναξ 3 ὁρωμένη ἀπὸ Νότου. Εἰς τὸ βάθος ὁ ἀμφορεὺς 4.

Μία ἄλλη λάρναξ (3) εὐρίσκετο συντετριμμένη, με τὸ πῶμα πλησίον αὐτῆς, δυτικῶς τοῦ πεσοῦ (εἰκ. 29), ἐνῶ ἐν τμήματι τῆς ἔκειτο βορείως αὐτοῦ. Προφανῶς ἡ ἀρχικὴ θέσις τῶν λαρνάκων ἦτο τῆς μὲν 2 εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν με τὴν μίαν μακρὰν πλευρὰν παράλληλον πρὸς τὸ νότιον τοίχωμα, τῆς δὲ 3 με τὴν μακρὰν πλευρὰν ἐφαπτομένην πρὸς τὴν δυτικὴν παρεῖαν τοῦ πεσοῦ.

Βορείως τῆς λαρνάκος 3 (εἰκ. 30) εὐρέθη εἰς τεμάχια εἰς τρίωτος

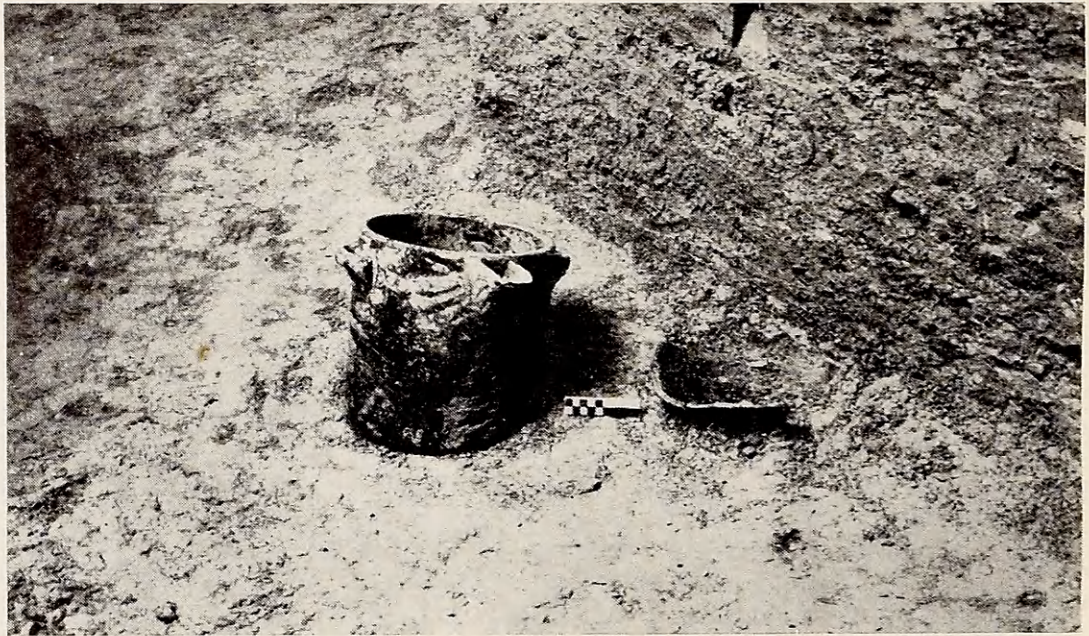
«ἀνακτορικὸς» ἀμφορεὺς (4), κείμενος ἐπὶ τμήματος τοῦ δαπέδου ἐστρωμένου μὲ ἄμμον, εἷς ψευδόστομος ἀμφορεὺς (4α), μία κύλιξ μὲ ὑπερβολικῶς ὑψηλὰς λαβὰς (4β) καὶ εἷς πήλινος τριποδικὸς βωμὸς (19). Μία ἀκόμη κύ-

Εἰκ. 30. Τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου Η. Ἐμπροσθεν ὁ ἀμφορεὺς 4, εἰς τὸ μέσον ἡ λάρναξ 3, εἰς τὸ βάθος ἡ λάρναξ 2.

λιξ (26), μὴ σημειουμένη εἰς τὴν κάτοψιν, εὐρέθη ὑπὸ τὰ τεμάχια τῆς λάρνακος 3 καὶ δύο κοινὰ ἄωτα κωνικὰ κύπελλα (25) παρὰ τὸν ἀμφορέα 4. Βορείως τοῦ πεσσοῦ εὐρέθη μικρὸν πῶμα λιθίνου ἀγγείου μετὰ λαβῆς (4δ), ὅπερ, ὡς θὰ ἴδωμεν, προσαρμύζεται εἰς τὸ εὐρεθὲν εἰς τὸν δρόμον λίθινον

ἄγγειον 23, καίτοι ἀνήκον εἰς ἕτερον τύπον ἄγγείου καὶ κατασκευασμένον ἐκ διαφόρου λίθου. Πλησιέστερα πρὸς τὴν λάρνακα, παρὰ τὸν πεσσόν, εὐρέθησαν δύο βάρη εἰς σχῆμα βλήματος σφενδόνης (16,18), πιθανῶς σχετιζόμενα μὲ τὴν «ψυχοστασίαν» (πβ. RICARD, Rel. gréhell., σ. 290), δύο χαλκοῖ ξυροὶ (20) καὶ τμῆμα ὠραίου κτενίου ἐξ ἐλεφαντοστοῦ (22), τοῦ ὁποίου ἕτερον τμῆμα εὐρέθη πλησιέστερον πρὸς τὴν λάρνακα. Τὸ κτένιον φέρει ἀνάγλυφον παράστασιν σφιγγῶν. Παρὰ τὸ βόρειον τοίχωμα τοῦ τάφου πλησίον τῆς ΒΔ. γωνίας εὐρέθη εἰς τεμάχια πυξίς ἐξ ἐλεφαντοστοῦ μὲ θαυμασίαν ἀνάγλυφον παράστασιν συλλήψεως ἀγρίου ταύρου (9) ἐξαχθεῖσα

Εἰκ. 31. Λίθινον ἄγγειον πρὸ τοῦ πεσσοῦ τοῦ τάφου Η.

μὲ παραφίνην καὶ ἀποκατασταθεῖσα ὑπὸ τοῦ τεχνίτου Γ. Ἡλιάκη ὡς καὶ μικρὰ ὀκτώσχημος ἀσπίς ἐπίσης ἐξ ἐλεφαντοστοῦ (21).

Μεταξὺ τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ πεσσοῦ καὶ τῆς ἔναντι αὐτῆς πλευρᾶς τοῦ τάφου εὐρέθησαν κατεσπαρμένα τεμάχια ἐκ τῆς περιφερείας τριποδικοῦ βωμοῦ ἐκ κονιάματος καὶ δύο πόδες αὐτοῦ (15) μὲ ἴχνη κυανῆς χρώσεως, ὡς καὶ δύο ἀβαθῆ σκευὴ μετὰ ποδός, πιθανῶς βωμίσκοι (12,14), καὶ μόνωτον, εὐρύ, χαμηλὸν κύπελλον (13).

Παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ πεσσοῦ (εἰκ. 31) ἴστατο ἓν εὐρὺ καὶ ὑψηλὸν κυλινδρικοῦ λίθινον ἄγγειον μὲ πρόχυσιν (11), πλησίον δὲ αὐτοῦ εὐρέθησαν κατεσπαρμένα ὁ πυθμὴν καὶ τεμάχια τῆς γάστρας μιᾶς

πρόχου μὲ ἀνάγλυφον διακόσμησιν ἀποφύσεων (5). Παρὰ τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν τοῦ πεσσοῦ ὑπῆρχεν ἓν ἄωτον κύπελλον (6). Τεμάχια τῆς ἀναγλύφου πρόχου εὐρέθησαν καὶ ἀνατολικώτερον, πρὸς τὴν εἴσοδον, ὡς καὶ εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ θαλάμου μεταξὺ τῶν τεμαχίων τῆς λάρνακος 2, ἔνθα εὐρέθη καὶ τὸ στόμιον τοῦ ἀγγείου. Ἡ διασπορὰ αὐτή, ὡς πιστεύω, ὀφείλεται ὄχι εἰς ἔθιμον συντριβῆς τῆς σπονδικῆς πρόχου μετὰ τὴν χρῆσιν, (διότι ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ σκεύους σπονδῶν, ὡς δεικνύει ἡ ἀναλογία πρὸς τὴν ἀνάγλυφον πρόχον τοῦ τάφου Β), ἀλλὰ εἰς γενομένην κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διατάραξιν καὶ σύλησιν τοῦ τάφου. Ἄλλωστε καὶ τὸ πῶμα τῆς λάρνακος 2 εὐρέθη, ὡς ἐλέχθη, ὄρθιον καὶ μακρὰν τῆς λάρνακος, ἢ ὁποία προφανῶς εἶχεν ἀνατραπῆ διὰ νὰ ἐκκενωθῆ καὶ ἐρευνηθῆ. Ἐπίσης χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ μνημονευθεῖσα ἤδη διασπορὰ τῶν τεμαχίων τῆς λάρνακος 3 καὶ τὸ γεγονός ὅτι τινὰ ἐξ αὐτῶν εὐρίσκοντο ἄνωθεν πεσόντων τμημάτων βράχου ἐκ τῆς ὄροφῆς. Τμήμα τοῦ πηλίνου τριποδικοῦ βωμοῦ 19 εὐρέθη ἐπίσης μεταξὺ τῶν λίθων τῆς εἰσόδου.

Τὰ κρανία τριῶν νεκρῶν εὐρέθησαν εἰς τὸν χῶρον μεταξὺ τοῦ πεσσοῦ καὶ τῆς εἰσόδου εἰς τὸ βορειοανατολικὸν τμήμα τοῦ θαλάμου. Εἰς τὸν αὐτὸν χῶρον μεταξὺ τοῦ πεσσοῦ καὶ τῆς θύρας ἔκειντο ἐπὶ τοῦ δαπέδου κατεσπαρμένοι ἀνθρακες ἴσως ἐξ ἀναφθείσης ἐντὸς τοῦ τάφου πυρᾶς πρὸς φωτισμὸν εἴτε κατὰ τὴν ταφήν ἢ διὰ τὰς γενομένας κατὰ τὴν κηδεῖαν λατρευτικὰς πράξεις. Ὅστ᾽ αἰνα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐν μηριαῖον, εὐρέθησαν καὶ νοτιοανατολικῶς τοῦ πεσσοῦ. Τεταραγμένα ὅστ᾽ αἰνα εὐρέθησαν καὶ μεταξὺ τῶν καταπεσόντων λίθων τοῦ φράγματος ὀπισθεν τοῦ πώματος τῆς λάρνακος, ἐνῶ εἰς ἀπόστασιν 0.50 μ. ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς εἰσόδου ἦλθεν εἰς φῶς μικρὰ φάλαγξ χειρὸς παιδικῆς.

Ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ ἔκτασις τοῦ δαπέδου μεταξὺ τοῦ πεσσοῦ καὶ τοῦ νοτίου τοιχώματος τοῦ θαλάμου κατελαμβάνετο ἀπὸ ζωηρὰν κυανῆν χρῶσιν. Σημαντικὸν τμήμα αὐτῆς γυψωθὲν καταλλήλως ἐξήχθη καὶ μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον. Ἡ χρῶσις αὐτῆ ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν σωθεῖσαν ἐπὶ τῆς ὄροφῆς τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου τοῦ Τάφου - Ἱεροῦ τῆς Κνωσοῦ (πβ. ΡΜ IV, σ. 974-5), ἣτις εἶχεν ἐρμηνευθῆ ὑπὸ τοῦ EVANS ὡς συμβολίζουσα τὸν οὐρανόν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε μεταβῆ ὁ νεκρός. Δὲν εἶναι βέβαιον ἂν εἰς τὸν παρόντα τάφον ἢ κυανῆ χρῶσις (ἢ ὁποία ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ 15 ὡς καὶ ἐπὶ τῶν βωμῶν καὶ θυμιατηρίων τοῦ τάφου Β) ἐσυμβόλιζε τὸν οὐρανὸν ἢ εἶχεν ἄλλην συμβολικὴν σημασίαν. Τμήματα τῆς αὐτῆς χρώσεως παρατηρήθησαν καὶ ἀνατολικώτερον καὶ παρὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν, χωρὶς ὅμως νὰ διαπιστωθῆ ὅτι ὀλόκληρον τὸ δάπεδον ἦτο κυανοῦν. Ἡ γενομένη

ἀνάλυσις μικρῶν δειγμάτων τοῦ χρώματος ὑπὸ τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ χημικοῦ κ. Μιχαὴλ Διαλυνᾶ κατέδειξεν ὅτι πρόκειται περὶ κοκκίων ἐκ τρίψεως πυριτικῆς ὑάλου περιεχοῦσης χαλκόν (3 % περίπου). Εἶναι τεχνητὸν προϊόν ἐκ τῆς συντήξεως ὀρυκτοῦ χαλκοῦ, ἄμμου καὶ ἀσβέστου, ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ ὑλικόν, ὅπερ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου (Περὶ λίθων 55) ὡς *κύανος σκευαστὸς ὁ αἰγύπτιος*. Ἡ χρῶσις εἶχε τεθῆ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ βράχου («κούσκουρα») καὶ ὄχι ἐπὶ μεσολαβοῦντος στρώματος κονιάματος.

Πιθανῶς ἐπὶ τοῦ κυανοῦ αὐτοῦ τμήματος τοῦ δαπέδου εἶχεν ἀποτεθῆ εἷς ἐκ τῶν τριῶν νεκρῶν, ἀφοῦ μνηστῆρ ὅστων παρατηρήθη, ὡς ἐλέγχθη, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δύο θὰ εἶχον τοποθετηθῆ ἐντὸς τῶν λαρνάκων. Τέταρτος νεκρὸς, τοῦ ὁποίου ἡ κεφαλὴ εὐρέθη, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ δρόμου πρὸ τῆς εἰσόδου, ἔκειτο ἴσως ἀρχικῶς ἐντὸς τοῦ θαλάμου, νοτίως τῆς εἰσόδου, ὅπου εὐρέθησαν λείψανα ξύλου, τελειῶς σεσαθρωμένου, ἴσως προερχόμενα ἐκ ξυλίνης λάρνακος ἢ φορείου.

Μέγας ἀριθμὸς μικρῶν ροδάκων ἐξ ὑελομάζης μὲ κεντρικὴν ὀπὴν (37) εὐρέθη κατεσπαρμένους πρὸ τῆς εἰσόδου ἐντὸς τοῦ θαλάμου.

Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῆ ἡ ἀκόλουθος παρατήρησις: Τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου ἐκαλύπτετο μὲ στῶμα λεπτοῦ χρώματος («λασπωσιᾶς»). Τοῦτο εἶχε σχηματισθῆ, ὡς καὶ εἰς ἄλλας ἀναλόγους περιπτώσεις βαθέως κειμένων τάφων (καὶ εἰς τὸν τάφον Ζ), διὰ τῆς εἰσροῆς ὀμβρίου ὕδατος παρασύροντος μικρὰν ἐκάστοτε ποσότητα χρώματος διὰ μέσου τῆς ὀροφῆς καὶ τοῦ ὑπερκειμένου αὐτῆς στρώματος τοῦ μαλακοῦ βράχου. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς κανονικῆς καὶ βαθμιαίας ὑψώσεως τῆς στάθμης ὠρισμένων τάφων τῶν Μυκηνῶν καὶ ὄχι ἡ πτώσις τμημάτων τῆς ὀροφῆς καὶ τοῦ τοιχώματος, ὡς ὑπέθεσεν ὁ WACE, Ch. Tombs, σ. 78. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ θαλάμου τὸ στῶμα τοῦτο ἦτο παχύτερον λόγῳ τῆς πρὸς Ἀνατολὰς κλίσεως τοῦ δαπέδου (βλ. τομὴν τοῦ τάφου, παρὲνθ. πίν. F').

Ἐκ τῶν εὐρεθέντων ἐντὸς τοῦ θαλάμου ἀντικειμένων διεπιστώθη ὅτι ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἔβαινον τὸ λίθινον ἀγγεῖον 11, ἡ λάρναξ 3 μὲ τμήματα αὐτῆς κείμενα ὑψηλότερον (εἰκ. 32), τὸ λίθινον πῶμα 4δ, ὁ χρυσοῦς ρόδαξ 44, τὸ μόνωτον ἀβαθὲς κύπελλον 13, οἱ πήλινοι βωμίσκοι 12, 14, 28, ὁ ἐκ κονιάματος τριποδικὸς βωμὸς 15 καὶ ὁ τριποδικὸς πήλινος βωμὸς 19. Εἰς ὕψος 0.25 μ. περίπου ἄνωθεν τοῦ δαπέδου εὐρίσκοντο ἡ λάρναξ 2 καὶ τὸ πῶμα αὐτῆς, ἡ μετ' ἀποφύσεων πρόχους 5, τὰ παρὰ τὴν λάρνακα 2 μόνωτα ποτήρια μετὰ ποδός (8, 17), τὸ ἐλεφάντινον ζώδιον (7), ἡ ἐλεφαντίνη πυξίς 9, τὸ κτένιον 22, τὸ ὀκτώσχημον ἀσπίδιον 21, ὁ ἀμφορεὺς 4, ὁ ψευδόστομος ἀμφορεὺς 4α, ἡ κύλιξ 4β, οἱ ξυροὶ 20, τὰ βάρη 16, 18. Ἡ ὁμοιογέ-

νεια τῆς ἀνευρεθείσης ἐπὶ τοῦ δαπέδου καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ κεραμικῆς δεικνύει ὅτι τὸ μεσολαβῆσαν χρονικὸν διάστημα δὲν ὑπῆρξε μακρόν.

Μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τὸ δάπεδον τοῦ τάφου ἠρευνήθη ἐκ νέου διὰ τὴν πιθανὴν ἀνεύρεσιν λάκκου ἰδιαίτερας ταφῆς ἢ ἀποκρύψεως ἀντικειμένων. Ἐρευνήθησαν δὲ μετ' ἐπιμονῆς οἱ γῶργοι, ὅπου εὐρέθησαν αἱ τριποδικαὶ τράπεζαι προσφορῶν, ληφθέντος ὑπ' ὄψιν ὅτι συχνὰ αἱ τράπεζαι αὔ-

Εἰκ. 32. Τὸ βόρειον τμήμα τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου Η. Εἰς τὸ βάθος ὁ ἀμφορεὺς 4 καὶ τμήμα τῆς λάρνακος 3 ἐπὶ τοῦ στρώματος τῆς λάσπης. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τμήματα βωμοῦ ἐκ κονιάματος (15), πήλινοι βωμίσκοι κλπ.

ται ἐτοποθετοῦντο ἄνωθεν λάκκων. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐρεύνης αὐτῆς ὑπῆρξεν ἀρνητικόν. Ἐπίσης οὐδὲν ἀπέδωσεν ἀνάλογος ἔρευνα γενομένη κατὰ τὴν εἴσοδον καὶ τὸ πρὸ αὐτῆς τμήμα τοῦ δρόμου μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ φράγματος.

Ἀνάμεικτα μὲ τοὺς καταπεσόντας ἐκ τοῦ φράγματος τῆς εἰσόδου λίθους εὐρέθησαν εἰς τεμάχια δύο θυμιατήρια (10, 10α). Ἐν ὁμοίον θυμια-

τήριον (10β) εὐρίσκετο εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ δρόμου ὁμοῦ μὲ ἓνα ψευδόστομον ἀμφορέα (10γ) καὶ ἓν κρανίον εἰς ὕψος 1.90 μ. ἄνωθεν τοῦ δαπέδου. Ἀπέναντι αὐτῶν, παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ δρόμου καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος, εὐρίσκοντο δύο φλίθινα ἀγγεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν (23) εἶναι αἰγυπτιακοῦ τύπου, τὸ δὲ ἕτερον (24) ἔχει σχῆμα βαθείας φιάλης. Εἰς τὸ στόμιον τοῦ πρώτου προσαρμόζεται, ὡς ἐλέχθη, τὸ εὐρεθὲν ἐντὸς τοῦ θαλάμου πῶμα 4δ, τοῦτο ὅμως εἶναι ἴσως τυχαῖον, δεδομένου ὅτι τὰ ἀγγεῖα τοῦ τύπου τούτου εἶναι ἄνευ πώματος. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως καὶ νὰ ἐχρησιμοποιήθη πῶμα ἀνήκον εἰς ἕτερον καὶ διαφόρου τύπου ἀγγεῖον. Πλησίον τῶν λιθίνων ἀγγείων εὐρέθη καὶ μικρὸν θραῦσμα χρυσοῦ.

Δὲν νομίζω ὅτι τὸ σύνολον τοῦτο τῶν ἐντὸς τοῦ δρόμου εὐρεθέντων ἀντικειμένων προέρχεται ἐξ ἰδιαιτέρας ταφῆς γενομένης ἔξω τοῦ θαλάμου οὔτε περὶ ἀποθέσεως λατρευτικῆς, ἣτις ἐγένετο ἐκ τῶν ὑστέρων ὡς εἰς τοὺς τάφους Δ καὶ Ζ, ὅπου ἐπίσης ἐντὸς τοῦ δρόμου καὶ ἄνωθεν τοῦ δαπέδου εὐρέθησαν πρόχοι καὶ κύπελλα. Εἶναι πιθανώτερον ὅτι τὰ ἀντικείμενα ταῦτα, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ κρανίου, ὅπερ ἦτο μεμονωμένον ἄνευ ἄλλων ὁσῶν, μετεφέρθησαν ἐκεῖ ἐκ τοῦ θαλάμου κατὰ μίαν ἐκ τῶν νεωτέρων ταφῶν (πβ. A. WACE, Ch. Tombs, σ. 134) ἢ πιθανώτερον κατὰ τὴν τελικὴν σύλησιν. Τὰ δύο λίθινα ἀγγεῖα ἀνήκουν ἀσφαλῶς εἰς μίαν τῶν ἐντὸς τοῦ θαλάμου πλουσίων ταφῶν.

Διαπιστοῦται οὕτω ὅτι, ὅταν ἐγίνεν ἡ σύλησις, ὁ δρόμος εἶχεν ἐπιχωσθῆ εἰς ὕψος 1.90 μ., παραμένοντος πάντως ἱκανοῦ χώρου διὰ νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς τὸν τάφον, χωρὶς νὰ ἀπαιτῆται μεγαλυτέρα ἐκκένωσις τοῦ δρόμου καὶ τελεία διάλυσις τοῦ φράγματος (πβ. αὐτ. σ. 133). Πιθανῶς ὁ δρόμος εἶχεν ἐπιχωσθῆ ἐπίτηδες μετὰ τὴν τελευταίαν ταφήν. Διεκρίνετο πράγματι, ὡς ἐλέχθη ἤδη, κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἢ ἐπίχωσις αὕτη ἐκ καθαροῦ χώματος, ἀπὸ τοῦ ἄνωθεν αὐτῆς στρώματος ἐκ χονδροτέρου χώματος ἀναμείκτου μὲ τεμάχια κούσκουρα καταπεσόντα ἐκ τῆς μνημονευθείσης λαξευτῆς ὀροφῆς τοῦ δρόμου. Οἱ συλήσαντες τὸν τάφον εἰσέδυσαν εἰς τὸν θάλαμον, μετὰ τὴν μερικὴν διάλυσιν τοῦ φράγματος, ἔρποντες διὰ μέσου τοῦ καταλειφθέντος κενοῦ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς παλαιᾶς ἐπιχώσεως μέχρι τοῦ ὑπερθύρου τῆς εἰσόδου κειμένου, ὡς ἐλέχθη, εἰς ὕψος 2.45 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου.

Ἐκ τοῦ χώρου τῆς εἰσόδου προῆλθον ἀκόμη τὰ ἀκόλουθα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν ὁμοῦ μετὰ τῶν λίθων τοῦ φράγματος: Μία λεκάνη μὲ κυματοειδῆ γραπτὴν ταινίαν (27), εἰς βωμίσκος μὲ πόδα (28) εὐρεθεῖς ὑπὸ τὸ πῶμα τῆς λάρνακος 1, ἓν χαμηλὸν μόνωτον κύπελλον (29)

καὶ ἐν θολωτὸν πῶμα κάλπης (30). Τέσσαρα ἀκόμη κοινά, πήλινα ἀγγεῖα (31, 32, 33, 34) συνεκολλήθησαν ἐκ διαφόρων τεμαχίων ἀγγείων εὐρεθέντων σποραδικῶς ἐντὸς τοῦ θαλάμου.

Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ δρόμου, εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν αὐτοῦ, κάτωθεν τῆς ομάδος τῶν πηλίνων ἀντικειμένων 10 β, γ, εὐρέθησαν ὁμοῦ μετὰ στρώματος ἀνθράκων καὶ μικρῶν τμημάτων ἐλέφαντος, δύο λεπτότατα χρυσᾶ ἐλάσματα (39, 40) μὲ γλωσσοειδεῖς ἐγκοπὰς κατὰ τὴν περιφέρειαν, ἅτινα εἶχον χρησιμεύσει πιθανῶς διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ μετώπου ἢ τῶν ὀφθαλμῶν ἐνὸς τῶν νεκρῶν, τμήματα ἀναλόγων χρυσῶν ἀντικειμένων (41, 46), μικρὸν ἐπίμηκες ἔλασμα (42) καὶ ἕτερον ἐπίσης μικρὸν τετραγώνου σχήματος (45). Ἀνάλογον εὔρεσιν χρυσῶν ταινιῶν καὶ φύλλων εἰς τὸν δρόμον καὶ πρὸ τοῦ στομίου ἔχομεν καὶ ἐκ τῶν θαλαμοειδῶν τάφων τῶν Μυκηνῶν (ΑΕ 1888, σ. 142, 145, 154).

Ὁ τάφος ἀπέδωκεν ἐπίσης τὰ ἀκόλουθα μικρὰ ἀντικείμενα: Μικρὸς χρυσοῦς ρόδαξ μὲ ὀπὴν κατὰ τὸν ἄξονα (44) προῆλθεν ἐκ τοῦ χώρου τοῦ τριποδικοῦ βωμοῦ ἐκ κονιάματος. Ἀσφαλῶς οὗτος ἀπετέλει ψῆφον περιδεραίου ἀφαιρεθέντος κατὰ μίαν τῶν νεωτέρων ταφῶν. Ἀπὸ τὸ κοσκίνισμα τῶν χωμάτων τοῦ τάφου προῆλθον ἐξ ἄλλου ἐλεφάντινον κομβίον (35), ἀμυγδαλοειδῆς ψῆφος ἐκ κυανοῦ στεατίτου (38) καὶ τρία βάρη ὅμοια μὲ τὰ ὑπ' ἀριθ. 16, 18, ἀλλὰ μικρότερα (16 α, β, γ) καὶ μικρὸς χρυσοῦς σφηκωτῆρ (43).

Ἄλλ' ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα ὑπῆρξεν ἡ ἀνεύρεσις ἐντὸς τοῦ τάφου ἐνὸς ἀστραγάλου (47) καὶ τεσσάρων κωνικῶν πεσσῶν ζατρκίου (36), ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο ἦσαν ἐκ γλωρίτου λίθου, οἱ δὲ ἄλλοι ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, προφανῶς διὰ τὴν διάκρισιν τῶν τεμαχίων τῶν δύο παικτῶν. Ἀσφαλῶς οἱ πεσσοὶ μετεκινουῦντο ἐπὶ ξυλίνου ἄβακος μὴ σωθέντος, ἀναλόγως τῆς πλευρᾶς, ἣν ἐδείκνυε πίπτων ὁ ἀστράγαλος, ὅστις φέρει καὶ ὅπας διαφόρου ἀριθμοῦ ἐπὶ ἐκάστης πλευρᾶς. Τὸ ζατρκίον τοῦτο θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ συσχετισθῆ πρὸς τὴν παιδικὴν λάρνακα 2 καὶ πρὸς τὴν ἀνευρεθεῖσαν (ὁμοῦ μετὰ τῶν ροδάκων 37) φάλαγγα παιδικῆς χειρός. Σημειωτέον ὅτι καὶ αἱ διαστάσεις τῶν πεσσῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς πεσσοὺς ἐκ Κνωσοῦ (PM I, σ. 478, εἰκ. 342b) ὑποβάλλουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται περὶ ζατρκίου ἀνήκοντος εἰς παῖδα. Ὁ EVANS συνεκέντρωσε τὰ δείγματα λειψάνων ζατρκίου ἐκ Κνωσοῦ, IV τάφου τῶν Μυκηνῶν καὶ Ἐγκώμης (αὐτ. σ. 472-476), παραλληλίζει δὲ (αὐτ. σ. 485) μὲ τὴν αἰγυπτιακὴν συνήθειαν ἀποθέσεως

ζατρικίων ἐντὸς τάφων καὶ μὲ μίαν προανακτορικὴν σφραγίδα παριστῶσαν ἴσως ἄνθρωπον παίζοντα ζατρίκιον (αὐτ. σ. 124, εἰκ. 93 Aa). Εἶναι γνωστὰ ἐξ ἄλλου ἢ παράστασις τῶν «ἀστραγαλιζόντων» ἐπὶ τοιχογραφίας ἐκ Κνωσοῦ (PM II, πίν. XXV), αἱ αἰγυπτιακαὶ παραστάσεις ἐκ τάφων τοῦ Νέου Βασιλείου μὲ πρόσωπα παίζοντα ζατρίκιον (A. LHOÏTE - HASSIA, *La peinture égyptienne*, σ. 36-37) καὶ οἱ πεσσοὶ τῶν μνηστήρων, οἱ ὁποῖοι μνημονεύονται ὑπὸ τοῦ Ὅμηρου (Ὀδ. α 107).

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

ΤΑΦΟΣ Α

ΠΗΛΙΝΑ.

1 (9549)¹: Τρίωτος «ἀνακτορικός» ἀμφορεύς, ὕψους 0.35 μ. Πηλὸς ὠχροπράσινος, ὄχι πολὺ καθαρὸς. Διακόσμησις ἐξίτηλος. Ἐπὶ τῆς γάστρας ἐναλλάξ μεγάλοι στροβιλιζόμενοι ρόδακες καὶ ἀργοναῦται, τῶν ὁποίων οἱ πλόκαμοι περιβάλλουν μικροὺς ρόδακας. (Τὸ ἄκρον τοῦ ὀστρέου ἑνὸς ἀργοναύτου σχηματίζει τέταρτον πλόκαμον περιβάλλοντα ἐξηρημένον πεντάφυλλον.) Παρὰ τὴν βάσιν «βράχοι» (rock pattern), ἐκ τῶν ὁποίων ἐκφύονται φυτικὰ θέματα. Εἰς τοὺς ὤμους συνδεόμεναι σπείραι καὶ ἀνωτέρω σειραὶ φύλλων καὶ δισκίων. Ὡς παραπληρωματικὰ χρησιμοποιοῦνται μικροὶ ρόδακες, φύκη καὶ ὀμάδες μικρῶν ραβδώσεων. Λαιμὸς καὶ στόμιον καστανά (πίν. 1α, ἀριστερά, καὶ 3α).

2 (9550): Τρίωτος «ἀνακτορικός» ἀμφορεύς, ὕψους 0.35 μ. Πηλὸς ὡς ὁ τοῦ προηγουμένου. Συνεπληρώθη ἐν μέρει ἡ γάστρα. Διακόσμησις ἐξίτηλος. Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὸ κύριον θέμα εἶναι μέγας ἀργοναύτης με ὑπερβολικῶς ἀνεπτυγμένον τὸ ὄξυ ἄκρον τοῦ ὀστρέου ἐν συνδυασμῷ πρὸς ραβδωτὰ θέματα. Ἐτέρα ὄψις τοῦ ἀγγείου ἔχει ὡς κύριον θέμα φύλλον κισσοῦ. Ἐπὶ τῆς τρίτης πλευρᾶς (ἐλλιποῦς) ἄνθος καὶ πιθανῶς ἀργοναύτης. Παρὰ τὴν βάσιν ταινίαι καὶ σειραὶ γλωσσῶν. Εἰς τοὺς ὤμους σειρὰ φύλλων καὶ δισκία συνεχιζόμενα καὶ περὶ τὰς λαβάς. Λαβαὶ καὶ στόμιον καστανά (πίν. 1α, δεξιὰ, καὶ 3β).

3 (9551): Τρίωτος «ἀνακτορικός» ἀμφορεύς, ὕψους 0.25 μ. Πηλὸς κτρινωπός. Διακόσμησις ἐρυθρὰ ἐν μέρει ἐξίτηλος. Εἰς ἐκάστην κυρίαν ὄψιν μέγα ἄνθος παπύρου ἀνευ ἐλίκων, κεκλιμένον. Παραπληρωματικοὶ ρόδακες,

¹ Ὁ ἐκτὸς τῆς παρενθέσεως ἀριθμὸς εἶναι ὁ αὔξων ἀριθμὸς τῶν εὐρημάτων ἐκάστου τάφου δηλούμενος καὶ εἰς τὴν κάτοψιν αὐτοῦ. Ἐντὸς τῆς παρενθέσεως τίθεται ὁ ἀριθμὸς καταλόγου τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου.

ἀπλᾶ παπυροειδῆ καὶ φοινικοειδῆ, «βράχοι». Τὸ κατώτερον τμήμα τοῦ ἀγγείου ἀκόσμητον, περιορίζεται ὑπὸ ταινιῶν. Λαβαὶ ραβδωταί, λαιμὸς καὶ στόμιον καστανά (πίν. 1β, ἀριστερά, καὶ 3γ).

4 (9552): Τρίωτος «ἀνακτορικὸς» ἀμφορεὺς, ὕψους 0.22 μ. Πηλὸς ὠχρὸς, διακόσμησις καστανή, διατηρουμένη κυρίως ἐπὶ μιᾶς ὄψεως τοῦ ἀγγείου: «μετόπη» ὀριζομένη διὰ σειρῶν μικρῶν καὶ μεγάλων δισκίων καὶ σιγμοειδῶν, περιλαμβάνουσα τέσσαρα κρίνα. Κατωτέρω ταινίαι καὶ σειραὶ γλωσσῶν ὡς αἱ τοῦ 2(9550), μὴ ἀποδοθεῖσαι εἰς τὸ δημοσιευόμενον σχεδιάσμα, ἐκ παραδρομῆς. Κάθετοι ραβδώσεις ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ (πίν. 1β, δεξιὰ, καὶ 3δ).

5 (9553): Μικρὸς ἀμφορεὺς «ἀνακτορικὸς» μὲ τρεῖς ὀριζοντίας λαβάς. Ὑψος 0.15 μ. Πηλὸς κιτρινωπός. Διακόσμησις φυτική, ἐρυθρά, τελείως ἐξίτηλος. Σώζονται μόνον ἴχνη τινὰ κλάδων. Κατωτέρω ταινίαι (πίν. 1β, μέσον).

6 (9554): Γεφυρόστομος πρόχους μὲ τρεῖς ὀριζοντίας λαβάς, ὕψους 0.35 μ. Πηλὸς κιτρινωπός, διακόσμησις καστανέρυθρος, ἐν μέρει ἐξίτηλος: συνεχῆς ζώνη τεσσάρων ἀργοναυτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεμβάλλονται φύκη ἐκφυόμενα ἐκ βράχων. Οἱ ὄμοιοι καλύπτονται μὲ σειρὰς φύλλων, δισκίων καὶ κυματοειδῶν γραμμῶν. Πρόχους καστανή, λαβαὶ ραβδωταί, ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ δισκία. Κατωτέρω ταινίαι. Γεφυρόστομοι πρόχοι μὲ ἀργοναύτας προέρχονται ἐκ Ψύρας, SEAGER, Excavations at Pseira, σ. 32 εἰκ. 13, καὶ ἐκ Μαλίων, Mallia, Ét. Crét. IX πίν. XLIII 1-4, ἐπίσης δὲ τελευταίως ἐκ Ζάκρου ΠΑΕ 1962, πίν. 152β (πίν. 2α, δεξιὰ, καὶ 4δ).

7 (9555): Πρόχους σφαιροειδῆς, πεπιεσμένη, εὐρεῖα, ὕψους 0.31 μ. Πηλὸς ὠχρὸς, διακόσμησις καστανέρυθρος, ἐν μέρει ἐξίτηλος: σειρὰ ἐπτὰ ἀργοναυτῶν. Εἰς τοὺς ὄμους «βράχοι», ἐκ τῶν ὁποίων ἐκφύονται μακρὰ φύκη. Παραπληρωματικοὶ στικτοὶ ρόδακες, περιβαλλόμενοι ὑπὸ τῶν πλοκάμων τῶν ἀργοναυτῶν, καὶ ὅμοιοι ρόδακες παρ' αὐτούς. Περὶ τὸν λαιμὸν σειρὰ φύλλων. Ἐπ' αὐτοῦ καὶ παρὰ τὴν βάσιν ταινίαι. Λαβὴ ραβδωτὴ (πίν. 2α, ἀριστερά, καὶ 4γ).

8 (9556): Διπλοῦν ἀγγεῖον, μήκους 0.26 μ. ὕψους 0.18 μ., ἀποτελούμενον ἐκ δύο πρόχων συνδεομένων διὰ σωλήνος καὶ τοξοειδοῦς λαβῆς. Ἡ μία πρόχους ἔχει κλειστὸν στόμιον μὲ μικρὰν στρογγύλην ὀπὴν καὶ πρόχους. Εἰς τὴν πρόσφυσιν τῆς λαβῆς μικρὸν ταινιοειδὲς ἐπίθημα. Ἡ ἑτέρα ἔχει μεγαλύτερον στόμιον ἐν εἴδει ἡθμοῦ μὲ τρεῖς στενάς ἐπιμήκεις ὁπὰς καὶ μίαν εὐρυτέραν ἑλλειψοειδῆ· δύο μικραὶ περι-

στεραὶ ἐπικάθηνται εἰς τὰ χεῖλη. Πηλὸς ὠχρός. Διακόσμησις διὰ καστανεύθρου ἐν μέρει ἐξιτήλου χρώματος: μικρὰ κρίνα καὶ παραπληρωματικαὶ ὀμάδες ραβδώσεων. Ταινίαι καὶ ραβδώσεις εἰς τοὺς λαιμοὺς καὶ τὴν λαβὴν (πίν. 7α.β καὶ 9α).

9 (9557): Διπλοῦν ἀγγεῖον ὡς τὸ προηγούμενον, ἀλλ' ἔλλιπες τὸν ἠθμὸν καὶ τὴν πρόχυσιν, ὕψους 0.10 μ. Πηλὸς ὠχρός. Διακόσμησις διὰ καστανοῦ χρώματος καθέτων, ἀκανθωτῶν ταινιῶν. Στόμια καὶ σωλὴν κασιανὰ. Λαβὴ ραβδωτή. Τὸ ἐν ἀγγεῖον εἶναι τελείως κλειστὸν λήγον ἄνω εἰς κόμβον, τὸ ἄλλο ἔχει περιχειλίωμα. Ἡ θέσις αὐτοῦ δὲν ἐσημειώθη εἰς τὴν κάτοψιν τοῦ τάφου (πίν. 2β, ἄνω δεξιὰ, καὶ 9β).

10 (9558): Κύλιξ ἐφυραϊκοῦ τύπου, ὕψους 0.17 μ. Πηλὸς ὠχροπράσινος. Εἰς ἑκατέραν πλευρὰν μέγας ἀργοναύτης. Παραπληρωματικοὶ δίσκοι καὶ ρόδακες σχεδὸν ἐξιτήλοι (πίν. 2β, ἄνω μέσον, καὶ 4β).

11 (9559): Κύλιξ, ὕψους 0.10 μ. Πηλὸς κιτρινωπός. Εἰς ἑκατέραν πλευρὰν σταυρός, μεταξὺ τῶν σκελῶν αὐτοῦ παραπληρωματικὰ τρίγωνα. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ σταυροῦ, ὑψηλά, στικτὸς ρόδαξ. (Λεῖπει ὁ εἰς μετὰ τμήματος τοῦ ἀγγείου.) Παρὰ τὰ χεῖλη σειρὰ δισκίων. Λαβαὶ ραβδωταί. Ταινίαι παρὰ τὴν βάσιν. Ἐσωτερικῶς ὁμόκεντροι κύκλοι (πίν. 2β, ἄνω ἀριστερά, καὶ 4α).

12 (9560): Ἀρτόσημον ἀλάβαστρον, διαμ. 0.18 μ. Πηλὸς ὠχρός. Διακόσμησις κασιανή, ἐξιτήλος: ἄλυσις φύλλων κισσοῦ. Λαβαὶ καὶ στόμιον κασιανὰ (πίν. 2β, κάτω ἀριστερά, καὶ 9γ).

13 (—): Ἀρτόσημον ἀλάβαστρον, διαμ. 0.20 μ. Ἴχνη ἐρυθρᾶς διακοσμήσεως «βράχων» (πίν. 2β, κάτω δεξιὰ).

14-15 (—): Δύο θυμιατήρια ἀπλᾶ, ἀκόσμητα, διαμ. 0.12 μ. (πίν. 8α, ἄνω δεύτερον καὶ τέταρτον).

ΧΑΛΚΑ.

16α (—): Χαλκῆ περόνη, μήκους 0.14 μ., ἀπολήγουσα εἰς ὀξύ, ἐλαφρῶς κυρτωθεῖσα. Λεῖπει μικρὸν τμήμα τοῦ ἐνὸς ἄκρου, ὅπερ ἦτο πεπλατυσμένον (πίν. 12γ, κάτω).

16β (—): Μικρὸν τμήμα ὁμοίας, μήκους 0.026 μ. (πίν. 12γ, ἄνω μέσον).

16γ (—): Τμήμα λαβῆς ἐγχειριδίου φέρον τρεῖς χαλκοῦς ἦλους. Μῆκος 0.023 μ., πλάτος 0.011 μ. (πίν. 12γ, κάτω ἀριστερά).

16δ (—): Πέντε χαλκᾶ ἀντικείμενα ἀσαφοῦς χρήσεως. Ἐν ἓκ τούτων ἔχει σχῆμα χαλκῆς ταινίας συνεστραμμένης (πβ. BSA 51, 1956, πίν. 16β καὶ σ. 99, ἀριθ. 22) (πίν. 12γ, ἄνω ἀριστερὰ καὶ μέσον).

17 (—): Τρία μικρὰ θραύσματα, πιθανῶς προερχόμενα ἐξ ἀλύσεως (πίν. 12γ, ἄνω δεξιὰ).

ΤΑΦΟΣ Β

ΠΗΛΙΝΑ

1 (9540): Πρόχους, ὕψους 0.50 μ., μὲ γάστραν σφαιρικὴν πεπιεσμένην καὶ μειουμένην κάτω, ὥστε νὰ σχηματίζεται πρὸς καταλήγων εἰς βάσιν τοροειδῆ. Λαιμὸς μακρὸς κυλινδρικός, μειούμενος ἄνω, ἔχων ἀναγλύφους δακτυλίου παρὰ τὴν βάσιν καὶ τὸ στόμιον καὶ ἀνάγλυφον ὀκτώσχημον ἀσπίδιον ἐμπρός. Πρόχυσις μακρὰ, σκαφοειδῆς, στενεύουσα πρὸς τὴν ἀπόληξιν. Λαβὴ σιγμοειδῆς, ταινιοειδῆς, μὲ τρεῖς νευρώσεις, προσφυομένη εἰς τὰ χεῖλη καὶ τοὺς ὄμους, ὅπου σχηματίζει μικρὸν κόμβον. Κωνικαὶ ἀποφύσεις ἐπὶ τῆς κοιλίας εἰς τέσσαρας καθέτους σειρὰς, τῶν ὁποίων ἐκάστη πλαισιοῦται ὑπὸ δύο παραλλήλων ἀναγλύφων ταινιῶν: σειρὰ ὁμοίων προεξοχῶν καὶ περὶ τὸν λαιμόν. Πηλὸς ἐρυθρωπός, ὅχι πολὺ καθαρός· ἐπίχρισμα στιλπνόν, κιτρινωπόν. Γραπτὴ κόσμησις διὰ στιλπνοῦ, βαθέως ἐρυθροῦ χρώματος. Λαιμὸς ἐρυθρός, πλὴν τοῦ ἀσπιδίου καὶ τοῦ ἀνωτέρου δακτυλίου· αἱ ἀποφύσεις εἶναι ἐναλλάξ ἐρυθραὶ καὶ περιβάλλονται ὑπὸ ἐρυθρῶν κύκλων. Κάθετοι ἐρυθραὶ ταινίαι πλαισιώνουν τὰς ἀναγλύφους ταινίας. Ἡ πρόχυσις κοσμεῖται εἰς τὰς πλαγίας ὄψεις μὲ ἐπαλλήλους τεθλασμένας καὶ ἔμπροσθεν μὲ σταγονοειδῆ ἐξηρημένα θέματα. Μεταξὺ τῶν ἀποφύσεων τῶν ὄμων μελισσοειδῆ θέματα. Δύο ταινίαι εἰς τοὺς ὄμους καὶ μεταξὺ αὐτῶν σιγμοειδῆ. Τὰ ὀριζόμενα ὑπὸ τῶν καθέτων ἀναγλύφων ταινιῶν πεδία διακοσμοῦνται εἰς τὴν μίαν ὄψιν τοῦ ἀγγείου μὲ ἀνεστραμμένον ἐλικοειδὲς ἄνθος παπύρου, ἄνευ στελέχους, ἐκ τῆς στεφάνης τοῦ ὁποίου ἐκφύεται ἄλλο παπυροειδὲς θέμα, καὶ μὲ δύο ἀργοναύτας ἐπαλλήλους. Ἐκ τῆς βάσεως τοῦ ἀγγείου κάτωθεν τῶν ἀργοναυτῶν ἐκφύεται ἄνθος παπύρου ἄνευ ἐλίκων, μὲ συγκεντρικὰ ἡμικύκλια. Εἰς τὴν ἑτέραν ὄψιν τοῦ ἀγγείου ἐπὶ τοῦ ἐνὸς πεδίου δύο ἀργοναῦται ἄνωθεν μικροῦ παπυροειδοῦς καὶ παραπληρωματικοὶ «βράχοι». Ἐπὶ τοῦ ἑτέρου πεδίου ἀνεστραμμένον ἄνθος παπύρου μεθ' ἐλίκων, ἐξ οὗ ἐκφύεται ἕτερον παπυροειδὲς θέμα. Ἀπεικονίσεις τοῦ ἀγγείου καὶ εἰς Κρητ. Χρον. 6, 1952, σ. 9 ἐξ. πίν. Α'. ΖΕΡΒΟΣ, σ. 430, εἰκ. 701, ΚΜΗ, 95 (πίν. 5α.β καὶ 6).

2 (9541): Κύπελλον μόνωτον, άκέραιον, διαμ. 0.13 μ. Έσωτερικώς καστανόν. Έξωθεν σειρὰ έσχηματοποιημένων άνθέων και χλόης. Κατωτέρω ταινίαι (πίν. 8β, άνω δεξιά).

6 (9542): Κύπελλον μόνωτον, διαμ. 0.11 μ., άκέραιον, άχρωμον (πίν. 8β, κάτω άριστερά).

7 (9543): Κύπελλον άωτον, διαμ. 0.14, με μικράν πρόχυσιν και δύο άποφύσεις άντι λαβών. Λεπτή έρυθρά ταινία και καταλειβās εις τὰ χείλη (πίν. 8β, άνω άριστερά).

7α (—): Κύπελλον άπλοϋν άωτον, ύψους 0.055 μ. Δέν έσημειώθη εις την κάτωψιν. (πίν. 8β, κάτω δεξιά).

8 (9544): Θυματήριον, ύψους 0.10 μ., με ίχνη πολυχρώμου διακοσμήσεως κυρίως δι' έρυθροϋ και κυανοϋ χρώματος. Τò έσωτερικόν κοσμεΐται δια φύλλων έρυθρών, κιτρίνων (;) και κυανών άποτελούντων στροβιλιζόμενον ρόδακα. Έξωτερικώς ρόδαξ έξ όμοίων φύλλων μη στροβιλιζόμενων. Χείλη επίπεδα με έναλλάξ έρυθρά και κυανά τετραγωνίδια παρεμβολομένων στενοτέρων κιτρίνων (;) ραβδωτών. Ό πυθμήν έσωτερικώς μετά συγκεντρικων κύκλων περίξ έρυθροϋ δίσκου. Έξωτερικώς έρυθρός. Η λαβή περιβάλλεται υπό δακτυλιων έρυθρών και λεπτων μελανων ταινιων. Εις τò δημοσιευόμενον σχεδιάσμα τò έρυθρόν χρώμα δηλοϋται δια παραλλήλων γραμμων, τò δέ κυανόν δια στίξεως (πίν. 7γ και 9δ). Πβ. θυματήριον, BSA 28, 1926-7, σ. 292, εικ. 45, εκ Μαύρου Σπήλιου.

9 (9545): Θυματήριον κυανοϋν, ύψους 0.09 μ. (πίν. 8α, κάτω μέσον).

10 (9546): Θυματήριον, ύψους 0.20 μ., με κάθετον δίσκον άνωθεν τοϋ σημείου προσφύσεως τής λαβής. Έχνη κυανοϋ χρώματος (πίν. 8α, άνω μέσον).

11 (—): Θυματήριον. Δέν άνασυνεκροτήθη.

12 (9547): Θυματήριον, ύψους 0.14 μ. (πίν. 8α, άνω άριστερά).

13, 14, 15 (9548): Τρία θυματήρια, εν ύψους 0.15 μ. και δύο ύψους 0.14μ., σώζοντα ίχνη κυανής χρώσεως (πίν. 8α, κάτω, άκρα, και άνω δεξιά).

16 (—): Τριποδικός βωμός εκ κονιάματος, ύψ. 0.07 μ. διαμ. 0.40 μ., με περιθώριον πλάτους 0.045 μ. Έχνη κυανοϋ χρώματος κυρίως επί τής άνω πλευράς τοϋ περιθωρίου (πίν. 12β).

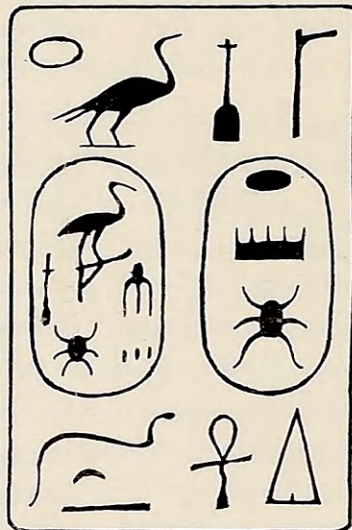
17 (—): Όμοιος όχι καλώς σωζόμενος, διαμ. 0.34, με περιθώριον πλάτους 0.04 μ. (πίν. 12 α).

ΛΙΘΙΝΑ

3 (2409): Ἀμφορεὺς ἐξ αἰγυπτιακοῦ ἀλαβάστρου φλεβωτοῦ, ὕψ. 0.29 μ., μὲ χαμηλὸν λαιμόν, διακρινόμενα χεῖλη καὶ πόδα μιμούμενον χωριστὴν βάσιν. Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἐντὸς πλαισίου χαρακτὴ ἱερογλυφικὴ ἐπιγραφὴ μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ Φαραῶ Τουθμῶσιος Γ' ἐντὸς δύο δέλτων. Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει ὡς ἑξῆς. Δεξιὰ ἄνωθεν τῆς δέλτου ptr - nfr ἦτοι «ὁ ἀγαθὸς θεός». Ἐντὸς τῆς δέλτου Mn - hpr - re (δεύτερον ὄνομα τοῦ βασιλέως). Ἀριστερὰ ἄνωθεν τῆς δέλτου S - Re = «ὁ υἱὸς τοῦ Ρέ». Ἐντὸς τῆς δέλτου Dhwtj - ms - nfr - hpru ἦτοι: «Τουθμῶσις ὁ ὠραῖος εἰς μορφάς». Κάτωθεν τῆς δέλτου ἐκ δεξιῶν dj - anh - dt ἦτοι «ὁ προικισμένος μὲ ζωὴν ἔσαι» (πίν. 10α.β καὶ εἰκ. 33).

4 (2410): Ἀγγεῖον ἐξ αἰγυπτιακοῦ διορίτου, ὕψ. 0.17 μ., διαμ. 0.30 μ., μὲ δύο ἡμικυλινδρικές, ἀτρήτους λαβὰς καὶ πλατέα, ἐπίπεδα χεῖλη, διακρινόμενα δι' ἐγκοπῆς. Ἰσχυρὰ μείωσις πρὸς τὴν βάσιν (πίν. 11α).

5 (2411): Σκυφοειδὲς ἀλαβάστρινον ἀγγεῖον, ὕψ. 0.17 μ. διαμ. 0.16 μ., μετὰ δύο προσθέτων, γωνιοσχήμων τμημάτων ἐν εἴδει λαβῶν μὲ στρογγύλας κοιλότητος διὰ τὴν ἐφαρμογὴν πώματος. Χαμηλὴ διακρινομένη βάση, μόλις διακρινόμενα χεῖλη (πίν. 11β.γ).

Εἰκ. 33. Ἱερογλυφικὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ ἀλαβάστρινου ἀμφορέως Τουθμῶσιος Γ'.

ΧΑΛΚΑ κ.λ.

18 (—): Μαχαιρίδιον, μήκους 0.075 μ. Εἶχε τρεῖς ἥλους χαλκοῦς εἰς τὴν λαβὴν, ἐκ τῶν ὁποίων σώζεται εἷς. Δὲν ἀνασυνεκροτήθη καὶ δὲν παρέχεται ἀπεικόνισις.

19 (—): Χαλκοῦν κύπελλον ἄωτον, ὕψ. 0.045 μ. διαμ. 0.13 μ. (πίν. 8β, κάτω μέσον).

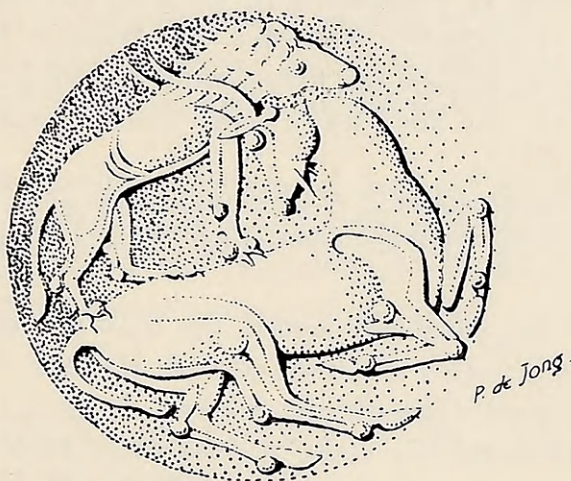
20 (620): Ἐννέα χρυσαῖ ψῆφοι σφαιροειδεῖς ἀύλακωταί, διαμ. 0.005 μ., πέντε ὅμοιαι ἐκ φαγεντιανῆς, μία μικρότερα μετ' ἀύλακώσεως καὶ τροπίδος, χρυσῆ, καὶ ὀκτὼ μικραὶ σφαιροειδεῖς χρυσαῖ, ἀπλαῖ, ὡς καὶ μία χρυσῆ ἀτρακτοειδῆς, μήκ. 0.02. Ἐπίσης μία φακοειδῆς ψῆφος, διαμ. 0.014 μ., ἐκ φλεβωτῆς, κυανιζούσης ὑελομάζης (πίν. 14β).

21 (693): Ἄργυρᾶ περόνη, μήκ. 0.08, μὲ τὸ ἐν ἄκρον κεκαμμένον, ἐξωτερικῶς κοίλη (πίν. 12δ, κάτω δεξιὰ).

21α (—): Τμῆμα αὐλοῦ λόγχης, μήκ. 0.05 μ. πλ. 0.02 μ. (πίν. 12δ, ἄνω δεξιὰ).

21β (—): Τμῆμα δίσκου ζυγοῦ (;) μὲ ἀβαθῆς περιχέλωμα καὶ μίαν ὀπήν. Μεγίστη σωζομένη διάμ. 0.07 μ. (πίν. 12δ, κάτω ἀριστερά).

21γ (—): Μικρὸν τμῆμα λαβῆς ἐγχειριδίου, μήκ. 0.02 πλ. 0.014 μ. (πίν. 12 δ, ἄνω ἀριστερά).

Εἰκ. 34. Σφραγιδόλιθος ἐκ τοῦ τάφου Β.

22 (1598): Σφραγιδόλιθος ἐκ σαρδίου, διαμ. 0.016 μ., ἐν μέρει ἀποκεκρουμένος, φέρων καλῆς τέχνης παράστασιν κερασφόρου τρέχοντος καὶ στρέφοντος τὴν κεφαλὴν ὀπίσω, ἐνῶ λέων ἐπιπίπτει κατ' αὐτοῦ καὶ τὸ δάκνει εἰς τὸν λαιμόν (πίν. 14α, εἰκ. 34). Λίαν ἀνάλογοι καὶ ἀσφαλῶς σύγχρονοι (ΥΜ III α) εἶναι αἱ ὑπ' ἀριθ. 165 καὶ 168 σφραγίδες τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου ἐκ τῶν τάφων Καλυβίων, Μον. Ant. 14, 1904, σ. 621, εἰκ. 93, 94, περὶ ὧν βλ. καὶ ἐσχάτως ΚΕΝΝΑ, Κρητ. Χρον. 17, 1963, σ. 327 ἐξ. πίν. IΕ' εἰκ. 22, 23.

ΤΑΦΟΣ Γ

1 (10004): Κύλιξ ἐφυραϊκοῦ τύπου, ὕψ. 0.14 μ., ἐν μέρει συμπληρωθεῖσα, μὲ γάνωμα φαιὸν ἐν μέρει ἐξίτηλον. Ποὺς κοῖλος (πίν. 14γ, πρῶτον ἐξ ἀριστερῶν, εἰκ. 35 ἀριστερά).

2 (10005): Κύπελλον μόνωτον, ἀβαθές, εὐρύ, διαμ. 0.12 μ., με ἴχνη φαιοῦ χρώματος ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Συνεπληρώθη (πίν. 14γ, τρίτον ἐξ ἀριστερῶν).

3 (—): Ὅδους καρχαρίου, μήκ. 0.027 μ. (πίν. 12δ, ἄνω μέσον).

ΤΑΦΟΣ Δ

ΠΗΛΙΝΑ

1 (10006): Πρόχους γεφυρόστομος, ὕψ. 0.22 μ. Μακρὰ πρόχουςι καὶ λαβὴ ταινιοειδῆς με κεντρικὴν νεύρωσιν. Ἀνάγλυφος δακτύλιος περὶ τὸ στόμιον. Διακόσμησις ἐρυθρὰ ἐπὶ κιτρινωποῦ ἐπιχρίσματος. Φολίδες καὶ σταγονοειδῆ θέματα. Εἰς τὸν λαιμὸν κυματοειδῆς γραμμὴ, λαβὴ ραβδωτὴ (πίν. 16α).

2 (10007): Μικρὸς τρίωτος ἀνακτορικὸς ἀμφορεὺς, ὕψ. 0.25 μ., ἀκόσμητος με τινὰς κηλίδας ἐρυθροῦ χρώματος. Ἐλλείπει μία λαβὴ (πίν. 13β, ἀριστερά).

3 (10008): Κύλιξ ἐφυραϊκοῦ τύπου, ὕψ. 0.16 μ. Διακόσμησις ἐρυθρὰ ἐπὶ κιτρινωποῦ ἐπιχρίσματος. Εἰς κάθε μίαν ἐκ τῶν δύο ὄψεων τοῦ ἀγγείου ζεύγος σπειρῶν με παραπληρωματικὰς γωνίας. Παρὰ τὰ χεῖλη ἐξωτερικῶς ταινία γλωσσῶν. Ἐσωτερικῶς τρεῖς ταινίαι (πίν. 14γ, δεύτερον ἐξ ἀριστερῶν).

4 (10009): Ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον, διαμ. 0.28 μ. Δακτύλιος περὶ τὸν λαιμὸν. Διακόσμησις ἐρυθρὰ ἐπὶ ὠχροῦ ἐπιχρίσματος: «βράχοι» περιβαλλόμενοι ὑπὸ στιγμῶν, εἰς τοὺς ὄμους σειρὰ φύλλων, εἰς τὸν πυθμένα κύκλοι συγκεντρικοί. Συνεπληρώθη μικρὸν τμήμα (πίν. 13γ, ἀριστερά).

5 (10010): Μικρὸν θυμιατήριον, διαμ. 0.12 μ., με κεντρικὸν δακτύλιον καὶ ἴχνη ἐρυθρᾶς χρώσεως (πίν. 14γ, ἄκρον δεξιὰ).

6 (—): Μικρὸς ἀνακτορικὸς ἀμφορεὺς. Δὲν ἀνασυνεκροτήθη.

ΤΑΦΟΣ Ε

ΠΗΛΙΝΑ

1 (10011): Μικρὸς τρίωτος ἀνακτορικὸς ἀμφορεὺς, ὕψ. 0.25 μ. Δακτύλιος περὶ τὸν λαιμὸν. Διακόσμησις καστανὴ ἐπὶ ὠχροῦ ἐπιχρίσματος. Εἰς ἐκάστην ὄψιν τοῦ ἀγγείου εἷς ἀργοναύτης μεταξὺ δύο μικρῶν παπυροειδῶν.

Στίξεις ἐντὸς τῶν σχηματιζομένων ὑπὸ τῶν πλοκάμων ἐλίκων. Κατωτέρω ταινία. Λαιμός, χεῖλη, λαβαὶ βεβαμμένα (πίν. 13β, δεξιά, καὶ 15α).

2 (10012): Τρίωτος ἀνακτορικὸς ἀμφορεὺς, ὕψους 0.37 μ. Δακτύλιος περὶ τὸν λαιμόν. Λαβαὶ μετὰ νευρώσεων. Διακόσμησις ἐρυθρὰ ἐπὶ κιτρινωποῦ ἐπιχρίσματος. Εἰς ἐκάστην ὄψιν εἰς ἀργοναύτης μεταξὺ δύο «τριπλῶν C». Μεταξὺ τῶν πλοκάμων παραπληρωματικαὶ γωνία. Κατωτέρω δύο ταινία. Ἔχουν βαφή τὸ στόμιον, ἢ βάσις καὶ αἱ λαβαί, αἱ ὁποῖαι περιβάλλονται ὑπὸ θέματος ὀκτωσχήμου (πίν. 13α, ἀριστερά, καὶ 15β).

3 (10013): Τρίωτος ἀνακτορικὸς ἀμφορεὺς, ὕψους 0.37 μ. Δακτύλιος περὶ τὸν λαιμόν. Λαβαὶ μὲ νεύρωσιν. Διακόσμησις καστανὴ ἐπὶ ὠχροῦ ἐπιχρίσματος. Συνεχῆς «ogival canopy» καὶ ρόμβοι μὲ κεντρικὸν δισκίον. Κατωτέρω ταινία. Στόμιον ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς βεβαμμένον (πίν. 13α, δεξιά, καὶ 15γ).

4 (10014): Ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον, διαμ. 0.22 μ. «Βράχοι» καὶ κατὰ διαστήματα μεταξὺ αὐτῶν στέλεχος λήγον ἄνω εἰς δισκίον. Εἰς τὸν πυθμένα συγκεντρικοὶ κύκλοι. Λαιμός καὶ χεῖλη βεβαμμένα (πίν. 13β, μέσον).

7 (—): Ἀπλοῦν ἄωτον ἀκόσμητον κύπελλον.

ΧΑΛΚΑ

5 (—): Τριχολαβίς, μήκ. 0.06 μ.

6 (—): Μαχαιρίδιον, μήκ. 0.10 $\frac{3}{8}$ μ.

ΤΑΦΟΣ Ζ

ΠΗΛΙΝΑ

1 (10015): Τρίωτος ἀνακτορικὸς ἀμφορεὺς, ὕψ. 0.45 μ. Πηλὸς πρασινωπός, ὄπτησις κακὴ. Ἐξίτηλος διακόσμησις: εἰς ἐκάστην ὄψιν τοῦ ἀγγείου «τριπλοῦν στέλεχος» κυματοειδές, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκφύονται φύλλα κισσοῦ. Ἐκατέρωθεν τῆς ὀξείας ἀπολήξεως ἐκάστου φύλλου «φύλλα χλόης». Ἡ λοιπὴ ἐπιφάνεια καλύπτεται μὲ ἀποτυπώματα ψήκτρας (πίν. 17α καὶ 15δ).

2 (10016): Πρόχους, ὕψ. 0.43 μ., μὲ πλατεῖαν γάστραν. Διακόσμησις καστανὴ ἐπὶ ὠχροῦ ἐπιχρίσματος. Ἐκ δύο παρὰ τὴν βάσιν στελεχῶν διακλαδίζονται ἐλισσόμενοι βλαστοί, καταλήγοντες εἰς μεγάλα ἄνθη παπύρου καὶ φύλλα κισσοῦ. Τὰ ἄνθη εἶναι ἄνευ ἐλίκων, ἔχουν δύο πλάγια καὶ ἐν κεντρικὸν σέπαλον, σειρὰν στημόνων καὶ ἀνθήρων καὶ ζώνας μηνίσκων καὶ ἐξηρημένων κύκλων μὲ κεντρικὴν στιγμὴν. Παραπληρωματικοὶ ρόδακες.

Σειρά φύλλων εις τοὺς ὄμους. Λαβὴ μὲ νεύρωσιν καὶ κόμβον διακοσμουμένη μὲ τὸ «θέμα τῶν βράχων». Ταινία καὶ γωνιώδη θέματα εις τὸν λαιμόν. Ταινία παρὰ τὴν βάσιν¹ (πίν. 21, ἀριστερά, καὶ 22α).

3 (10017): Πρόχους γεφυρόστομος, ὕψ. 0.33 μ., μὲ μεγάλην πρόχυσιν καὶ σφαιροειδῆ γάστραν. Διακόσμησις ζωηρὰ καστανή. Τέσσαρα συνολικῶς πτηνὰ (δύο εις ἐκάστην ὄψιν τοῦ ἀγγείου) μὲ ἀνοικτὰς πτέρυγας, ριπιδειδῆ οὐρὰν καὶ μακρὸν ράμφος, στρέφοντα ὀπίσω τὴν κεφαλὴν καὶ περιβαλλόμενα ὑπὸ μικρῶν ἰχθύων. Εἰς μίαν πλευρὰν παρεμβάλλεται μικρὸν πτηνὸν μεταξὺ τῶν μεγάλων. Τὰ πτηνὰ πληροῦνται μὲ ραβδώσεις καὶ δικτυωτόν. Ἀποτυπώματα ψήκτρας. Λαιμὸς καὶ πρόχυσις βεβαμμένα. Λαβὴ μὲ νεύρωσιν, διακοσμουμένη μὲ γωνιώδη θέματα (πίν. 20, ἔγχρωμος, 21, δεξιὰ, καὶ 22β).

3α (10018): Μικρὰ ὑδρία ἐξ ἐρυθροποῦ πηλοῦ, ὕψ. 0.26 μ., ἔχουσα μίαν κάθετον λαβὴν καὶ μίαν ὀριζοντίαν. Μελανὴ ἔμπροσθεν ἐκ καύσεως. Ἡ θέσις αὐτῆς δὲν σημειοῦται εις τὴν κάτοψιν τοῦ δαπέδου τοῦ τάφου, διότι τὸ ἀγγεῖον εὐρέθη εις ὑψηλότερον στῶμα, περὶ τὰ 0.20 μ. ἄνωθεν τοῦ δαπέδου, μεταξὺ τῶν ἀγγείων ὑπ' ἀριθ. 3 καὶ 7 (πίν. 17β, ἀριστερά).

4 (10019): Ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον, διαμ. 0.37 μ. Πηλὸς κιτρινωπὸς χονδρόκοκκος. Ἐκ τῆς διακοσμήσεως σώζονται μόνον οἱ συγκεντρικοὶ κύκλοι τοῦ πυθμένου (πίν. 16δ).

5 (10021): Ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον, διαμ. 0.20 μ. Διακόσμησις: «βράχοι» καὶ διπλῆ σειρὰ κοκκιδώσεως (πίν. 13γ, δεξιὰ).

6 (10022): Θυματήριον, ὕψ. 0.07 μ., ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ (πίν. 17β, δεξιὰ).

7 (10020): Ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον, διαμ. 0.28 μ. Σώζει ἴχνη τοῦ θέματος τῶν «βράχων» (πίν. 16ε).

7α (10023): Πυθμὴν μεγάλου ἀλαβάστρου, διαμ. 0.34 μ., σώζων διακόσμησιν ἐρυθρὰν πυκνῶν συγκεντρικῶν καὶ κυματοειδῶν κύκλων. Δὲν σημειοῦται ἡ θέσις του εις τὴν κάτοψιν τοῦ τάφου (πίν. 16ζ).

8 (10024): Δίωτος τριποδικὴ χύτρα, ὕψ. 0.15 μ., ἐλλιπής, ἀκόσμητος. Μελανὴ ἐκ τῆς πυρᾶς (πίν. 16β).

8α (10025): Κομπὴ πρόχους, ὕψ. 0.30 μ., ἀκόσμητος. Δακτύλιος περὶ τὸν λαιμόν, λαβὴ ἀυλακωτὴ μὲ ἦλον. Εὐρέθη εις τὸν δρόμον ἄνωθεν τοῦ δαπέδου (πίν. 16γ).

¹ Πιθανώτατα τὸ ἀγγεῖον τοῦτο καὶ ὁ ἀμφορεὺς μὲ τὰ κράνη (Z 9) εἶναι ἔργα τοῦ αὐτοῦ ἀγγειογράφου. Κοινὰ γνωρίσματα ἀμφοτέρων εἶναι κυρίως οἱ μηνίσκοι καὶ οἱ κύκλοι μὲ κεντρικὴν στιγμὴν ζωγραφηθέντες κατὰ τὴν αὐτὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τεχνικῆν.

9 (10058): Τρίωτος άνακτορικὸς άμφορεύς, ύψους 0.97 μ. Ἐπὶ ἐξηρημένου βάθους μὲ κυματοειδὲς περίγραμμα ἀπεικονίζονται κεκλιμέναι τέσσαρες περικεφαλαῖαι. Ἐξ αὐτῶν ἡ πληρέστερον σωζομένη, ύψ. 0.25 μ. καὶ πλ. 0.18μ., ἔχει τρεῖς ὀριζοντίας ζώνας πληρουμένας μὲ μηνίσκους καὶ τρεῖς μὲ ρόδακας. Ἡ δευτέρα ἔχει τρεῖς ζώνας μηνίσκων, μίαν ζώνην δισκίων μὲ κεντρικὴν στιγμὴν καὶ μίαν ζώνην ροδάκων. Ἡ τρίτη ἔχει δύο ζώνας μηνίσκων, δύο ροδάκων καὶ μίαν μὲ τεθλασμένης γραμμᾶς. Ἡ τετάρτη ἔχει τρεῖς ζώνας μὲ μηνίσκους, μίαν μὲ ρόμβους καὶ μίαν μὲ ρόδακας. Ὅλαι αἱ περικεφαλαῖαι ἔχουν εἰς τὴν κορυφὴν κόμβον (πληρούμενον μὲ ρόδακα καὶ εἰς μίαν περίπτωσιν μὲ σταυροειδὲς θέμα), ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκφύονται κυματοειδεῖς ταινίαι. Δηλοῦνται αἱ παραγναθίδες καὶ μεταξὺ αὐτῶν δύο κυματίζοντες ἱμάντες. Ἡ πέριξ τοῦ ἐξηρημένου χώρου ἐπιφάνεια τοῦ ἀγγείου καλύπτεται μὲ πυκνὸν ἀποτύπωμα ψήκτρας, διακοπτόμενον ὑπὸ καμπύλων γραμμῶν. Εἰς τοὺς ὄμους σειραὶ δισκίων καὶ φύλλων. Λαβαὶ μὲ νεύρωσιν, διακοσμημέναι μὲ παχείας γωνίας. Εἰς τὸν λαιμὸν κυματοειδεῖς ταινίαι. Χείλη ραβδωτά (πίν. 18α - β καὶ 19 α-γ). Πβ. καὶ *Antiquity* 28, 1954, σ. 211 ἐξ. καὶ ZERVOS, ἔ.ἀ. σ. 435, εἰκ. 708.

10 (—): Λεῖψανα ἀγνώστου ἀντικειμένου ἐξ ἐλέφαντος.

Τ Α Φ Ο Σ Η

ΠΗΛΙΝΑ

1,2 (14692): Μικρά, παιδικὴ κιβωτιόσχημος λάρναξ (2), μήκους 0.72 μ. πλάτους 0.36 μ. καὶ ύψους 0.38 μ., μετὰ πώματος ἀμφικλινοῦς (1). Ἐχει τέσσαρας λαβάς, εἰς τὰς ὁποίας ἀντιστοιχοῦν τέσσαρες μικραὶ ὀπαὶ τοῦ πώματος. Χαμηλοὶ πόδες. Ἄνευ διακοσμήσεως (πίν. 23β).

3 (14667): Λάρναξ κιβωτιόσχημος, μήκους 1.09 μ. πλάτους 0.44 μ. ύψους 0.78 μ., μετὰ πώματος ἀμφικλινοῦς. Ἐχει τέσσαρας λαβάς ἀντιστοιχούσας εἰς ἰσαρίθμους λαβάς τοῦ πώματος. Τριπλαῖ κυματοειδεῖς ταινίαι ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω εἰς τὸ μέσον ἐκάστης μακρᾶς πλευρᾶς καὶ ὅμοιαι διπλαῖ ὑπὸ τὰς λαβάς. Εἰς τὰ δύο ἄκρα τριπλαῖ κάθετοι εὐθειαι ταινίαι. Χαρακταὶ γραμμαὶ ἀποτελοῦσαι μέγα ὀρθογώνιον περιορίζουν τὸ πλεῖστον τῆς ἐπιφανείας ἐκάστης πλευρᾶς. Εἰς τὰς στενὰς πλευρὰς τριπλαῖ κυματοειδεῖς ταινίαι μεταξὺ διπλῶν εὐθειῶν καὶ ἐντὸς χαρακτοῦ ὀρθογωνίου. Ἐπὶ τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ πώματος ὀριζοντία κυματοειδὲς ταινία, εἰς δὲ τὰς στενὰς κάθετοι κυματοειδεῖς. Εἰς τὰς ἀκμὰς τοῦ πώματος, ταινίαι (πίν. 23α).

4 (14668): Τρίωτος «ἀνακτορικὸς» ἀμφορεύς με προεξέχοντα πεπλατυσμένα χεῖλη, ὕψους 0.75 μ., με διακόσμησιν διὰ βαθέος καστανοῦ χρώματος: πλέγμα φολίδων ἐν εἴδει κεκλιμένων παπυροειδῶν μετὰ ραβδώσεων. Ἐξηρημένοι ρόδακες. Κατωτέρω ομάδες ταινιῶν. Λαιμὸς καὶ βάσις καστανά. Περὶ τὸν λαιμὸν δακτύλιος ραβδωτός. Ραβδωτὰ ἐπίσης τὰ χεῖλη. Πηλὸς ἀκάθαρτος. Ἐπίχρισμα ροδαλόν (πίν. 24β).

4α (14669): Ψευδόστομος ἀμφορεύς, ὕψους 0.37 μ. Διακόσμησις ἐξ ομάδων ἡμικυκλίων, ραβδώσεων καὶ τριγωνιδίων κατὰ τοὺς ὄμους. Λαβαὶ παχεῖαι, ραβδωταί. Κατωτέρω ομάδες ταινιῶν. Πηλὸς ἀκάθαρτος. Χρῶσις καστανή, ποικίλλουσα πρὸς τὸ ζωηρῶς ἐρυθρόν (πίν. 25β, δεξιά).

4β (14670): Κύλιξ, ὕψους 0.18 μ., με δύο ὑπερβολικῶς ὑψηλὰς καθέτους λαβάς, ὑπερεχούσας τοῦ ἀγγείου. Ἐκαλύπτετο διὰ φαιοῦ χρώματος καταστάντος ἐξιτήλου (πίν. 25α, ἀριστερά, καὶ εἰκ. 37, κάτω ἀριστερά).

5 (14671): Πρόχους, ὕψους 0.42 μ., με διακόσμησιν ἀναγλύφων μαστοειδῶν ἀποφύσεων ἢ ἤλων ἀναλόγων πρὸς τὴν διακόσμησιν τῆς πρόχου Β1. Αἱ ἀποφύσεις εἶναι διατεταγμέναι ἐπὶ τῆς γάστρας εἰς δώδεκα καθέτους σειρὰς καὶ ἔχουν βαφῆ καστανά. Αἱ λαβαί, ὁ λαιμὸς καὶ ἡ πρόχυσις κοσμοῦνται ἐπίσης δι' ὁμοίων ἀποφύσεων. Ὁ λαιμὸς ἔχει καὶ ταινίας γραπτάς, ὀριζοντίας καὶ καθέτους διασταυρουμένας. Χαμηλά, ταινία. Ἡ γάστρα μειομένη σχηματίζει πόδα, ὁ ὁποῖος εἶχε βαφῆ καστανός. Διὰ σταυρῶν δηλοῦνται εἰς τὴν κάτωσιν, παρένθ. πίν. Ε', τὰ διεσπαρμένα ἐντὸς τοῦ τάφου τεμάχια τῆς πρόχου (πίν. 24γ).

6 (14672): Κύπελλον ἄωτον, ὕψους 0.055 μ., με φαιὰν χρῶσιν ἐξιτήλον (πίν. 27γ, ἀριστερά).

8 (14673): Μόνωτον ποτήριον, ὕψους 0.07 μ., μετὰ ποδός, ἐκ καθαροῦ πηλοῦ, ἀκόσμητον (πίν. 26α, πρῶτον ἐξ ἀριστερῶν).

10 (14674): Θυματήριον, ὕψους 0.23 μ., μεθ' ὑψηλοῦ ποδός, λαβῆς καὶ διακρινομένης βάσεως. Τὰ χεῖλη ἀναδιπλοῦνται ἔμπροσθεν τῆς λαβῆς σχηματίζοντα προεξοχὴν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ἐν εἴδει πύργου (πίν. 27β, ἀριστερά).

10α (14675): Ὅμοιον πρὸς τὸ ἀνωτέρω (πίν. 27β, μέσον).

10β (14676): Ὅμοιον, με συμπληρωμένον τὸ ἥμισυ τοῦ ποδός (πίν. 27β, δεξιά).

10γ (14677): Ψευδόστομος ἀμφορεύς, ὕψους 0.40 μ., σχήματος ἀναλόγου πρὸς τὸν 4α με διακόσμησιν δι' ὠχροῦ ἐρυθροῦ χρώματος. Κατὰ τοὺς ὄμους, κάτωθεν τοῦ στομίου, σειρὰ ρόμβων, εἰς τὰς γωνίας τῶν ὁμοίων

ἔσωτερικῶς ἐγγράφονται ἡμικύκλια συγκεντρικά. Ἐπὶ τῆς ἔναντι τοῦ στομίου πλευρᾶς, κάτωθεν τοῦ ψευδοῦς στομίου, μεταξὺ τῶν λαβῶν ὁμᾶς καταπιπτουσῶν κυματοειδῶν γραμμῶν μεταξὺ δύο σπειρῶν, ἄνωθεν δὲ αὐτῶν ἡμικυκλικὴ σειρὰ ραβδώσεων. Κάτωθεν τῆς μιᾶς λαβῆς τεθλασμένη. Παραπληρωματικὰ ἡμικύκλια. Κατωτέρω ὁμάδες ταινιῶν (πίν. 25β, ἀριστερά, καὶ εἰκ. 38).

12 (14678): Εὐρύ, ἀβαθὲς σκεῦος, ὕψους 0.10 μ., μετὰ ποδὸς ἄνευ λαβῆς, πιθανῶς θυμιατήριον ἢ βωμίσκος, ἐξ ἀκαθάρτου χονδροκόκκου πηλοῦ, ἐρυθροποῦ, μὲ ἴχνη ὠχροῦ ἐπιχρίσματος (πίν. 26γ, ἀριστερά).

13 (14679): Εὐρύ, ἀβαθὲς, χαμηλὸν κύπελλον, ὕψους 0.05 μ., μόνωτον, ἐκ καθαροῦ, κιτρινωποῦ πηλοῦ (πίν. 27α, ἀριστερὸν ἄκρον).

14 (14680): Εὐρύ, ἀβαθὲς σκεῦος, ὕψους 0.09 μ., μετὰ ποδός, ὅμοιον πρὸς τὸ 12 (πίν. 26γ, μέσον).

17 (14681): Ποτήριον μόνωτον, ὕψους 0.075 μ., μετὰ ποδός, ἐκ καθαροῦ πηλοῦ, μὲ λείψανα φαιᾶς χρώσεως (πίν. 26α, τρίτον ἐξ ἀριστερῶν).

19 (14682): Πήλινος τριποδικὸς βωμός, ὕψους 0.17 μ. διαμ. 0.39 μ., ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ (πίν. 26β, ἀριστερά).

25 ¹: Δύο ἄωτα, ἀπλᾶ, κωνικὰ κύπελλα, ὕψους 0.06 μ. Ἀπεικονίζεται μόνον τὸ ἓν (πίν. 27γ, δεξιὰ).

26 (14683): Κύλιξ, ὕψους 0.19 μ., τύπου ὁμοίου πρὸς τὴν 4β, ἀλλὰ μὲ λαβὰς κανονικᾶς. Πηλὸς καθαρός. Λείψανα φαιᾶς χρώσεως (πίν. 25α, δεξιὰ, εἰκ. 37, κάτω δεξιὰ).

27 (14684): Εὐρεΐα, κυλινδρική λεκάνη, ὕψους 0.15 μ. διαμ. 0.30 μ., μὲ δύο ὀριζοντίας λαβὰς καὶ διακρινόμενα χεῖλη. Ἐπίχρισμα πρασινοπόν, ὠχρόν. Διακόσμησις καστανή. Κυματοειδῆς ταινία ὑπὸ τὰ χεῖλη καὶ ἐπ' αὐτῶν ράβδωσις. Ὑπὸ τὰς λαβὰς δύο ταινίαι. Ἐσωτερικῶς εἰς τὸν πυθμένα δύο συγκεντρικαὶ ταινίαι καὶ εἰς τὰς πλευρὰς στικταί, πλάγια γραμμαί (πίν. 26β, δεξιὰ).

28 (14685): Σκεῦος ὅμοιον πρὸς τὸ 12, ὕψους 0.095 μ. (πίν. 26γ, δεξιὰ, καὶ εἰκ. 37, ἄνω).

29 (14686): Χαμηλόν, μόνωτον κύπελλον, ὕψους 0.05 μ. διαμ. 0.115 μ., ἐξ ὠχροπρασίνου πηλοῦ (πίν. 27α, δευτέρον ἐξ ἀριστερῶν).

30 (14687): Θολωτὸν πῶμα κάλπης, ἄνευ λαβῆς, ὕψους 0.11 μ. (πίν. 27γ, μέσον)

1 Ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου καὶ πέραν τὰ πήλινα ἀντικείμενα, εὐρεθέντα διαλελυμένα εἰς τεμάχια ἀνάμεικτα μὲ τὰ τεμάχια ἄλλων ἀντικειμένων, δὲν ἔχουν σημειωθῆ εἰς τὴν κάτοψιν. Ὁ χῶρος, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθον, μνημονεύεται εἰς τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀνασκαφῆς.

31 (14688): Λοπάδιον, ὕψους 0.07 μ. διαμ. 0.18 μ., με διακρινομένην βάσιν καὶ ἐλαφρῶς διακρινόμενα χεῖλη, με μίαν λαβὴν ἔλλειψοειδῆ κάθετον προσφυομένην εἰς τὰ χεῖλη καὶ ὑπερέχουσιν αὐτῶν. Ἐσωτερικῶς ἀνάγλυφος δακτύλιος περὶ τὸν στενὸν πυθμένα (πίν. 27α, τρίτον ἐξ ἀριστερῶν).

32 (14689): Λοπάδιον, ὕψους 0.05 μ. διαμ. 0.15 μ., με διακρινόμενα χεῖλη καὶ διακρινομένην βάσιν, με δύο μικρὰς τοξοειδεῖς ὀριζοντίας λαβὰς προσφυομένας εἰς τὰ χεῖλη. Φαιὰ χρωῶσις (πίν. 27α, δεξιὸν ἄκρον).

33 (14690): Ποτήριον, ὕψους 0.08 μ., μόνωτον, με πόδα, ἐκ καθαρῶ πηλοῦ, με φαιὰν χρωῶσιν ἐξίτηλον (πίν. 26α, δεύτερον ἐξ ἀριστερῶν).

34 (14691): Ὅμοιον πρὸς τὸ ἀνωτέρω, ὕψους 0.06 μ. (πίν. 26α, ἄκρον δεξιόν).

ΛΙΘΙΝΑ.

4δ (2885): Πῶμα κυκλικὸν ἐξ ὄφειτου, διαμ. 0.06 μ., μετὰ κομβιοσχήμου λαβῆς, προσαρμοζόμενον εἰς τὸ ἀγγεῖον 23. Ἡ θέσις αὐτοῦ δὲν σημειοῦται εἰς τὴν κάτοψιν. Εὐρέθη ὑπὸ τὸν τριποδικὸν βωμὸν ἐκ κονιάματος ἀριθ. 15 (πίν. 28α, κάτω μέσον).

11 (2882): Μέγα κυλινδρικὸν ἀγγεῖον, ὕψους 0.28 μ., με πλατεῖαν πρόχυσιν γεφυρωτὴν καὶ δύο ὀριζοντίας λαβὰς καὶ με μίαν κάθετον ἄτρητον προεξοχὴν εἰς τὸ ἔναντι τῆς προχύσεως τμήμα (πίν. 24α). Πβ. J. DESHAYES-A. DESSENNE, *Mallia, Maisons II* πίν. L, 1.

16 (2886): Βάρος εἰς σχῆμα βλήματος σφενδόνης ἐκ τεφρολεύκου σιτικοῦ διορίτου, μήκους 0.05 μ., ἀμυγδαλοειδοῦς σχήματος με πεπλατυσμένην τὴν μίαν πλευράν. Ἐλκει γραμμ. 48.9 (πίν. 28α, ἄνω μέσον).

16α (2888): Ὅμοιον ἐκ λευκοῦ γυψολίθου, μήκους 0.035 μ. Ἐλκει γραμμ. 10.2 (πίν. 28α, ἄνω δεξιά). Πβ. EVANS, *Minoan Weights ἐν Corolla Numismatica*, σ. 343.

16β (2889): Ὅμοιον πρὸς τὸ προηγούμενον ἐξ ἰάσπιδος, μήκους 0.03 μ., ἔλκον γραμμ. 10.5 (πίν. 28α, μέσον ἀριστερά).

16γ (2890): Ὅμοιον ἐκ βαθυπρασίνου ὄφειτου λίθου, μήκους 0.028 μ., ἔλκον γραμμ. 5.7 (πίν. 28α, μέσον δεξιά).

18 (2887): Ὅμοιον ἐκ λευκοῦ γυψολίθου, μήκους 0.045 μ., ἔλκον γραμμ. 28 (πίν. 28α, ἄνω ἀριστερά).

23 (2883): Ἀγγεῖον αἰγυπτιακὸν ἢ αἰγυπτιάζον, ὕψ. 0.10 μ. διαμ. 0.18 μ., ἐκ διορίτου, μετὰ στρογγύλου στομίου καὶ διακρινομένων ἐπιπέδων χειλέων, ἄνευ λαβῶν (πίν. 28β, ἀριστερά).

24 (2884): Μικρὸν ἀγγεῖον ἐξ ὀφείτου, ὕψους 0.06 μ., εὐρύστομον, ἄνευ λαβῶν, μὲ ἐλαφρῶς διακρινομένην βᾶσιν καὶ δύο χαρακτᾶς γραμμᾶς ὑπὸ τὰ χεῖλη, ὧν συνεπληρώθη μικρὸν τμῆμα (πίν. 28β, δεξιά). Πβ. Palai-kastro, the Unpublished Objects I, σ. 134 εἰκ. 115.

ΜΕΤΑΛΛΙΚΑ.

20 (2669 καὶ 2670): Δύο ξυροὶ χαλκοῖ πλατυνόμενοι κατὰ τὸ ἄκρον, μὲ λαβὴν σὺζουσαν τρεῖς ἤλους. Μῆκος 0.16 μ. πλάτος 0.07 μ. (πίν. 29α) (πβ. ΑΔ 4, 1918, σ. 45 ἐξ. εἰκ. 17, ΠΑΕ 1952, σ. 627 εἰκ. 7).

39 (976): Γλωσσοειδῆς ταινία ἐκ φύλλου χρυσοῦ, μήκους 0.10 μ. καὶ πλάτους 0.04 μ., μὲ παρυφὰς σχηματιζούσας σειρὰν γλωσσῶν, φέρουσα διακόσμησιν ἐξ ὀμάδων ἐλαφρῶς λοξῶν ἐκκρούστων γραμμῶν. Ἔλκει γραμμ. 0.85 (πίν. 29β, ἄνω ἀριστερά).

40 (977): Ὅμοια χρυσῆ ταινία, διατηρουμένη εἰς ὀλιγότερον καλὴν κατάστασιν, μήκους 0.09 μ. καὶ πλάτους 0.035 μ. Ἔλκει γραμμ. 0.8 (πίν. 29β, μέσον ἀριστερά).

41 (978): Τὸ ἄκρον ὀμοίας ταινίας χρυσοῦ, μήκους 0.035 μ. μὲ παρυφὰς σχηματιζούσας γλώσσας. Ἔλκει γραμμ. 0.3 (πίν. 29β, μέσον δεξιά).

42 (979): Μικρὸν γλωσσοειδὲς φύλλον χρυσοῦ, μήκους 0.04 μ. πλάτους 0.01 μ. Ἔλκει γραμμ. 0.1 (πίν. 29β, κάτω μέσον).

43 (980): Χρυσοῦς σφηκωτῆρ ἐκ λεπτοῦ σύρματος, διαμέτρου 0.015 μ., ἔλκων γραμμ. 1.15 (πίν. 29β; κάτω δεξιά). Πβ. ΡΤΚ, πίν. ΧC εἰκ. 101, 99b.

44 (981): Χρυσῆ ψῆφος εἰς σχῆμα μικροῦ ῥόδακος, διαμ. 0.008 μ., τετραγώνη κατὰ τὸν ἄξονα (πβ. ΡΤΚ, σ. 130 εἰκ. 119). Ἔλκει γραμμ. 1.1 (πίν. 29β, κάτω ἀριστερά).

45 (982): Μικρὸν τετράγωνον ἔλασμα χρυσοῦ, διαστάσεων 0.02 × 0.02 μ., ἔλκων γραμμ. 0.1 (πίν. 29β, ἄνω δεξιά).

46 (983): Φύλλον χρυσοῦ, μήκους 0.06 μ., πιθανῶς τμῆμα ἀντικειμένου ὀμοίου πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθ. 976. Ἔλκει γραμμ. 0.45. Δὲν ἐφωτογραφήθη.

ΕΛΕΦΑΝΤΙΝΑ, ΦΑΓΕΝΤΙΑΝΗ Κ.Α.

7 (350): Ζώδιον ἐκ φαγεντιανῆς, μήκους 0.025 μ. καὶ ὕψους 0.01 μ., παριστάμενον ὀκλάζον, καὶ στρέφον τὴν κεφαλὴν ἀριστερὰ μετὰ δύο ὀπῶν διαμπερῶν (πίν. 36α). Πβ. ΑΕ 1888, πίν. 8 ἀριθ. 13, πίν. 9 ἀριθ. 17.

9 (345): Πυξίς, ὕψους 0.092 μ., μεγίστης διαμέτρου 0.085 μ., ἐκ τμήματος ὀδόντος ἐλέφαντος ἐλλειψοειδοῦς διατομῆς, φέρουσα ἀνάγλυφον παράστασιν συλλήψεως ἀγρίου ταύρου. Ἀνδρική μορφή ὄρατὴ ἐκ τῶν νώτων,

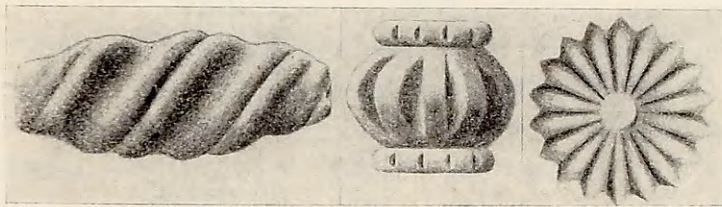
φέρουσα ζώνην μὲ ἱμάντα καὶ περιζώμα, οὗ διακρίνεται τὸ ὀπίσθιον τμήμα καὶ τὸ πτερύγιον, τρέπεται εἰς φυγὴν πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ συγχρόνως στρέφει τὴν κεφαλὴν ὀπίσω, ἥτοι δεξιὰ καὶ κατευθύνει διὰ τῆς δεξιᾶς κεκαμμένης δόρυ ἐναντίον τοῦ μετώπου ἐπιτιθεμένου ταύρου, ὅστις ἔχει συνεσπειρωμένον τὸ σῶμα καὶ κεκλιμένην τὴν κεφαλὴν. Ὁ ἀριστερὸς βραχίων τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἦτο ἐπίσης κεκαμμένος, εἶναι ὄρατὸς μέχρι τοῦ ἀγκῶνος. Πιθανῶς ἐκράτει διὰ τῆς ἀριστερᾶς δυσσερμηνευτον ἀντικείμενον ἀπιοειδές, ἴσως δίκτυον ἢ ὕφασμα. Ἀκροβάτης ἀνάστροφος σφίγγει διὰ τῶν βραχιόνων, χιαστί, τὰ κέρατα τοῦ ταύρου καὶ αἰωρεῖται μὲ τοὺς πόδας εἰς τὸ κενόν. Οὗτος φέρει περιζώμα καὶ ζώνην μὲ ἱμάντα καὶ ἐπὶ τοῦ καρποῦ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ψέλιον. Τῆς δεξιᾶς εἶναι ὄρατὸς μόνον ὁ βραχίων μέχρι τοῦ ἀγκῶνος, ἐνῶ ἡ ἄκρα ἀριστερὰ χεὶρ εἶναι συνεσφιγμένη εἰς γρόνθον. Ἀπὸ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ καταπίπτουν δύο ομάδες πλοκάμων μὴ διακρινομένων. Ἀριστερὰ τῆς πρώτης μορφῆς ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα, ἑλλιπῶς σωζομένη, ἣτις ἔτρεχεν ἐπίσης ἀριστερὰ κάμπουσα τὴν χεῖρα. Αὕτη φαίνεται ὅτι δὲν ἔφερε δόρυ, ἀλλὰ δίκτυον ἢ ὕφασμα, ἦτο δὲ ὄρατὴ κατ' ἐνώπιον, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ περιζώματος. Συνεπληρώθη ἡ κεφαλὴ, ἡ δεξιὰ χεὶρ, ἡ ἀριστερὰ ἄκρα χεὶρ καὶ ὁ ἀριστερὸς μηρός. Ἡ ὄλη σκηνὴ λαμβάνει χώραν πρὸ βραχῶδους τοπίου, καταλαμβάνοντος ὅλον τὸ βάθος τῆς παραστάσεως καί, ὡς φαίνεται εἰς τὸ ἀνάπτυγμα, πλαισιοῦται ὑπὸ δύο φοινίκων. Ἄνωθεν τῶν ἀγωνιζομένων ἀνδρῶν ἴπταται πτηνὸν τοῦ τύπου τῶν ὑδροβίων. Ἐγκοπὴ παρὰ τὰ χεῖλη δηλοῖ τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς τοῦ μὴ σωζομένου πώματος, ἐπὶ τῆς καθέτου πλευρᾶς τοῦ ὁποίου συνεχίζοντο προφανῶς τμήματα τῆς παραστάσεως ἥτοι τὰ ἀνώτερα τμήματα τῶν φοινίκων, ἡ πτέρυξ τοῦ πτηνοῦ καὶ ὁ ποὺς τοῦ ἀκροβάτου. Ἐπὶ τῆς καθέτου πλευρᾶς τοῦ πυθμένου, ὅστις ἐλλείπει, συνεπληροῦντο οἱ δύο πόδες τῶν ἀνδρῶν καὶ ὁ ταῦρος, οὗ ἡ οὐρὰ διακρίνεται ἀριστερά. Κάτωθεν τῆς ἐγκοπῆς τῶν χεπέων, καὶ παρὰ τὴν βάσιν, τέσσαρες ὀπαὶ διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ πυθμένου καὶ τοῦ πώματος. Συνεπληρώθησαν ἐλλείποντα τμήματα τῆς παραστάσεως κατὰ τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν, ἐνθα ἀπεικονίζοντο βράχοι καὶ τὰ μνημονευθέντα δύο δένδρα (πίν. 30 - 33).

15 (—): Τριποδικὸς βωμὸς ἐκ κονιάματος μὴ συμπληρωθεῖς.

21 (346): Μικρὸν ὀκτώσημον ἀσπίδιον ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, μήκους 0.03 μ. πλάτους 0.016 μ., μετὰ γλυφῆς εἰς τὴν παρυφήν. Εἰς τὴν ὀπισθεν ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν δύο ὀπαὶ διὰ τὴν προσήλωσιν. (Πιθανῶς λαβὴ τοῦ πώματος τῆς πυξίδος 9. Πβ. RENDLEBURY, AC, σ. 215. Πβ. PTK, σ. 44 εἰκ. 41, PM III, σ. 315-6, IV εἰκ. 960j1, BSA 49, 1954, πίν. 34 a, BCH 1, 1877, πίν. XV, 10,

ΑΕ 1957, Χρον. σ. 3 σημ. 1, ΠΑΕ 1964, πίν. 80α.) Ἀνάλογα νῦν καὶ ἐκ θολωτοῦ τάφου τῶν Ἀρχανῶν (πίν. 36β).

22 (341): Κτένιον ἐξ ἔλεφαντοστοῦ, μήκους 0.13 μ. πλάτους 0.04 μ., μὲ ἀνάγλυφον διακόσμησιν. Ἐπὶ ἑκατέρας πλευρᾶς δύο σφίγγες καθήμεναι ἀντωπαὶ μὲ ἀνεωγμένας πτέρυγας, φέρουσαι διαδήματα ἄνευ κεντρικοῦ κρινοειδοῦς θέματος, μετὰ μακροῦ, εὐθέως λοφίου ἔχοντος γωνιώδεις ἐγκοπᾶς. Διακρίνονται τὰ πτερὰ τῶν πτερυγῶν, ἐνῶ τὰ πτίλα δηλοῦνται διὰ

Εἰκ. 35. Ψῆφοι ἐκ τοῦ τάφου Η.

δικτυωτοῦ. Ἄνωθεν τῶν σφιγγῶν δύο σειραὶ σπειρῶν μὲ ἀντίθετον κατεύθυνσιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ρόδαξ. Εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ κτενίου κάθετοι ταινίαι ἐναλλάξ λεῖαι καὶ μετ' ἐγκοπῶν. Οἱ ὀδόντες (ὧν οἱ ἀκραῖοι ἦσαν πλατύτεροι) ἔχουν ἀποκρουσθῆ (πίν. 34-35).

35 (342): Κομβίον ἐξ ἔλεφαντοστοῦ, διαμέτρου 0.033 μ., μὲ μίαν κυρτὴν καὶ μίαν ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν, καὶ μὲ κεντρικὴν ὀπήν (πίν. 37, ἄνω ἀριστερά).

36: Δύο κωνικοὶ πεσσοὶ ζατρικίου, διαμέτρου 0.01 μ. καὶ ὕψους 0.02 μ., ἐξ ἔλεφαντοστοῦ (ἀριθ. Μ.Η. 347 καὶ 348), καὶ δύο ἐκ τεφροπρασίνου λίθου τῶν αὐτῶν διαστάσεων καὶ σχήματος (ἀριθ. Μ.Η. 2891 καὶ 2892), (πίν. 28α, κάτω ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ).

37 (2203): Ὅρμος ἐξ ἑβδομήκοντα καὶ ἐνὸς μικρῶν ροδάκων μετ' ὀξέων φύλλων ἐκ μάζης ἐπιπέδων κατὰ τὴν ἐτέραν πλευρᾶν, μεγ. διαμ. 0.012 μ., οἷτινες κατέστησαν τεφροί. Πιθανῶς ἀπετέλουν, συντιθέμενοι ἀνά δύο, ψήφους περιδεραίου (πβ. ΡΤΚ, σ. 71 εἰκ. 81α) (πίν. 37 κάτω, καὶ εἰκ. 35, δεξιὰ).

37α (2204): Ὅρμος ἀπαρτισθεὶς ἐκ δώδεκα ψήφων διαφόρου σχήματος, ὧν αἱ πλεῖσται ἐκ μάζης. Μία ἐξ αὐτῶν συνεστραμμένη (πβ. Μον. Ant. 14, 1904, στ. 633 εἰκ. 102b) καὶ τρεῖς σφαιροειδεῖς πεπιεσμένοι μετ' ἀυλακώσεων καὶ προσπεφυμένων δισκίων ἑκατέρωθεν, ὅμοιαι πρὸς τὰς ὑπ' ἀριθ. Μ.Η. 1234-1246 ἐκ Γουρνῶν) (πίν. 37, μέσον, καὶ εἰκ. 35, ἀριστερὰ καὶ κέντρον). Αἱ λοιπαὶ σφαιρικαὶ ραβδωταὶ ἢ ἀπλαῖ καὶ μία ἀτρακτοειδής.

37β (2205): Μικρὸς ὅρμος ἐξ εἴκοσι ὀκτὼ λεπτῶν ψήφων μάζης, εἰς

σχῆμα μικροτάτων δισκίων λευκῶν ἢ τεφρῶν (πβ. Mon. Ant. 14, 1904, στ. 633-634 εἰκ. 103) (πίν. 37, μέσον).

38 (2206): Ψῆφος, μήκους 0.018 μ., σχήματος ἀμυγδαλοειδοῦς, πεπιεσμένου, ἐκ βαθέως κυανοῦ στεατίτου (πίν. 37, ἄνω).

47 (349): Ἀστράγαλος, μήκους 0.035 μ., φέρων ὀπὰς διαφόρου ἀριθμοῦ ἐπὶ ἐκάστης πλευρᾶς (μίαν, δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρας). Πβ. τοὺς ἀστράγαλους βοῶν ἢ προβάτων ἄνευ ὀπῶν ἐκ Φαιστοῦ A. Mosso, Origini della civiltà mediterranea, 1920, σ. 32 εἰκ. 16 (πίν. 36γ).

48 (378): Ψῆφος μὲ τέσσαρας ὀπὰς παραλλήλους πρὸς τὸν ἄξονα, διαμ. 0.023, εἰς σχῆμα 8φύλλου ρόδακος μὲ κεντρικὸν δισκίον καὶ περιγεγραμμένα φύλλα, ἐκ μάζης. Πβ. NTD, σ. 84 εἰκ. 93, ΑΔ 4, 1918, σ. 69 εἰκ. 12, ἀριθ. 2, BSA 28, 1926-7, πίν. XVIII ἀριθ. 13, Mon. Ant. 14, 1904, στ. 601-602 εἰκ. 67, στ. 607-608 εἰκ. 76 (πίν. 37, ἄνω δεξιά).

49 (—): Δύο μικρὰ δισκία ἐκ μάζης μετ' ἐπιπολαίου χαράγματος ἀστέρος (πίν. 37, ἄνω μέσον).

ΣΧΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΙΣ

Τὰ σχήματα τῶν προερχομένων ἐκ Κατσαμπᾶ ἀγγείων καὶ μάλιστα τῶν τριώτων ἀμφορέων καὶ τῶν πρόχων, ὑψηλῶν μὲ ἐλαφρῶς μειουμένην κάτω γάστραν καὶ χαμηλὴν βάσιν, ἀνήκουν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς «κωνικούς-ἀπιοσχήμους» τύπους τῶν ΥΜ ΙΙ χρόνων (ΜΡ, σ. 18-19 εἰκ. 3, 15). Χαρακτηριστικὸς τῆς ΥΜ ΙΙ περιόδου εἶναι κυρίως ὁ ἀντιπροσωπευόμενος μὲ πολλὰ δείγματα τύπος τοῦ «τριώτου ἀνακτορικοῦ ἀμφορέως» μὲ τὰ λεπτὰ καὶ πλατέα ὀριζόντια χεῖλη, ἀποτελοῦντα ἐξέλιξιν τῶν χειλέων τῶν ΜΜ ΙΙΙ πίθων (ΜΡ, σ. 80 ἐξ.). Αἱ λαβαὶ των εἶναι πάντοτε ταινιοειδεῖς μὲ μίαν ἢ δύο αὐλακὰς· μόνον σπανίως (Ζ 1) ἐμφανίζονται λαβαὶ στρογγύλαι-γνώρισμα χαρακτηρίζον τὴν πρόιμον φάσιν τῆς περιόδου (ΜΡ, σ. 90). Τὴν παράδοσιν αὐτὴν τοῦ ΥΜ ΙΙ ἀμφορέως διατηρεῖ καὶ ὁ ΥΜ ΙΙΙ Α1 ἀμφορεὺς Η 4.

Ὁ ψευδόστομος ἀμφορεὺς Η 4α ὁμοιάζει κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν διακόσμησιν πρὸς ἓνα ἐκ Μυκητῶν ΥΜ ΙΙΙ Α χρόνων (Α. WACE, Ch. Tombs, πίν. ΧΙΧ ἀριθ. 6 σ. 36) καὶ πρὸς ἓνα σύγχρονον ἐκ Μαύρου Σπήλιου (BSA 28, 1926-7, σ. 272-3 εἰκ. 28). Ὁ ψευδόστομος Η 10γ εἶναι ὀλιγώτερον ραδινὸς καὶ ἀμελεστέρας τεχνικῆς, ἴσως ὅμως δὲν θὰ ἔδει διὰ τοῦτο νὰ θεωρηθῇ πολὺ νεώτερος.

Αἱ πρόχοι Α 7 καὶ Ζ 2 ἀνήκουν εἰς τὸν πεπιεσμένον τύπον (ΜΡ, εἰκ. 5, πβ. ΤΔΑ, σ. 47 εἰκ. 62), ἀπαντᾷ ὅμως καὶ ὁ συνηθέστερος ὑψηλὸς τύπος μὲ στενὴν βάσιν Ζ 8α) καὶ ὁ τύπος μὲ γεφυρωτὸν στόμιον (Α 6, Δ 1, Ζ 3). Αἱ λαβαὶ των ἔχουν κεφαλὰς ἤλων κατὰ μίμησιν προτύπων μεταλλικῶν. Εἰς σπανιώτατον, ὅχι ὅμως ἐντελῶς ἄγνωστον τύπον, ἀνήκει ἡ πρόχους Β 1 (βλ. Κρητ. Χρον. 6, 1952, σ. 25 ἐξ.). Τὸ σχῆμα αὐτῆς εἶναι ἰδιότυπος παραλλαγή τῆς «beaked jug» τῶν Μυκ. ΙΙ Β-ΙΙΙ Α 1 χρόνων (ΜΡ, σ. 20, εἰκ. 3, 132, σ. 605). Ἡ ἀκαμψία καὶ τάσις πρὸς σαφῆ διάκρισιν τῶν μερῶν τοῦ ἀγγείου δεικνύει χρόνους περισσότερον προκεχωρημένους, ἐν συγκρίσει π.χ. πρὸς τὴν πρόχουν Ζ 8α. Ἡ πρόχους Β 1 δέον νὰ χρονολογηθῇ κατὰ τοὺς ΙΙΙ Α 1 χρόνους, ὡς προκύπτει καὶ ἐκ τῆς τεχνοτροπίας

τῶν γραπτῶν διακοσμητικῶν θεμάτων, περὶ ὧν κατωτέρω. Ἀνάλογος εἶναι πρόχους μὲ ἀνάγλυφον διακόσμησιν ταινιῶν καὶ ἀποφύσεων ἐκ τοῦ Μικροῦ Ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ¹ (PM II, σ. 539 εἰκ. 343, TDA, σ. 75 ἐξ. εἰκ. 86). Εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν πιθανῶς ἀνήκει καὶ πρόχους ἐξ Ἁγίας Τριάδος, τῆς ὁποίας σώζεται ἡ πρόχους καὶ ὁ λαιμὸς φέρων ἀνάγλυφον ἀσπίδιον². Ὁ ὑψηλὸς λαιμὸς, ἡ σιγμοειδὴς ὑπερυψωμένη λαβή, ἡ μεγάλη πρόχους, ὁ σφαιρικὸς κορμὸς, ὁ πούς, αἱ ἀνάγλυφοι ταινίαι καὶ αἱ κωνικαὶ προεξοχαὶ δεικνύουσιν μίμησιν μεταλλικῶν προτύπων. Αἱ τελευταῖαι δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν εἰς ἐπιβίωσιν τοῦ MM ρυθμοῦ Barbotine. Ἀσφαλῶς προέκυψαν ἐκ τῆς μιμήσεως σειρῶν ἤλων, διὰ τῶν ὁποίων συνηνοῦντο χωριστὰ μέταλλα τεμάχια τῆς γάστρας, ὡς εἰς τοὺς χαλκοῦς λέβητας τῆς Τυλίσου. Συγγενὴς καὶ περίπου σύγχρονος ἢ κατὰ τι νεωτέρα εἶναι ἡ πρόχους H 5.

Πιθανῶς αἱ ὑψίλαιμοι πρόχοι τοῦ τύπου τούτου ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὴν λατρείαν. Ἡ ἀνάλογος πρόχους τοῦ «μικροῦ ἀνακτόρου», ἡ ὁποία φέρει ἀνάγλυφον «ἱερὸν κόμβον» εἰς τὴν γάστραν (αὐτὴ εἶναι, ὑποθέτω, ἡ ὀρθὴ ἐρμηγεία τοῦ θέματος), ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ EVANS τελετουργικῆ. Ἡ ἄποψις αὐτὴ εἶναι πιθανή, ἀφοῦ ἡ πρόχους εὐρέθῃ πλησίον ρυτοῦ καὶ ἀρτοσχίμου ἀλαβάστρου (PM II, σ. 539 εἰκ. 342a, TDA, σ. 87 εἰκ. 93). Ὁ τύπος ἐνθυμίζει γενικῶς τὸ σπονδικὸν ἄγγειον, τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζεται εἰς τὴν σκηνὴν ἀποθέσεως προσφορῶν πρὸ ἱεροῦ καὶ βωμοῦ, ἐπὶ τῆς λάρνακος τῆς Ἁγίας Τριάδος (ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ-ΗΙΡΜΕΡ, ἔ.ἀ. ἔγχρωμος πίναξ XXVIII). Ἐνθυμίζει ἐπίσης τὰς πρόχους μὲ μακρὰν πρόχους καὶ σιγμοειδῆ λαβήν, αἱ ὁποῖαι ἀπεικονίζονται ἐπὶ δακτυλίων, σφραγιδολίθων καὶ σφραγισμάτων μὲ παραστάσεις λατρευτικοῦ χαρακῆρος, ἐνίοτε εἰς χεῖρας δαιμόνων τῆς βλαστήσεως ἢ ἐν συνδυασμῶ πρὸς ἱερὰ κέρατα³. Τὸν ἱερὸν χαρακῆρα τοῦ ἄγγείου B 1 ἐπιβεβαιοῖ ἡ ἀσπίς τοῦ λαιμοῦ⁴. Ἡ ὕδρια

1 Ἡ πρόχους αὕτη, ἣτις εἶχε συμπληρωθῆ ἔσφαλμένως, ἀνασυνεκροτήθη πρὸ τινων ἐτῶν εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου ἐκ Κατσαμπᾶ δείγματος εὐροῦσα οὕτω τὴν πραγματικὴν αὐτῆς μορφήν. Αἱ μνημονευθεῖσαι ἐν τῷ κειμένῳ δημοσιεύσεις τοῦ ἄγγείου τούτου βασίζονται εἰς φωτογραφίας ληφθείσας πρὸ τῆς ὀρθῆς ἀποκαταστάσεως.

2 Mon. Ant. 14, 1904, σ. 689, εἰκ. 6. Διὰ τὰς ἀποφύσεις πβ. καὶ PM I, σ. 567, εἰκ. 300a, εἰκ. 412 καὶ Mallia, Études Crétoises, Maisons I, πίν. XII, Asine, 1938, εἰκ. 248, 2.

3 PM IV, εἰκ. 370 a, b, c, εἰκ. 374 a, 375 a, 378, FURTWAENGLER, Ant. Gemmen II, σ. 18, III πίν. IV 7, JHS 1894, σ. 106-7 εἰκ. 6, 7, NILSSON, MMR, σ. 146 ἐξ.

4 Πβ. τὴν γραπτὴν ἀσπίδα τῶν ἐπίσης τελετουργικῶν πολυχρῶμων ποτηρίων τῶν Ἰσοπάτων PM III, σ. 310, εἰκ. 198 a, TDA, πίν. IV. Διὰ τὴν μινωικὴν «ὄπλολατρείαν» πβ. NILSSON, MMR, σ. 404 ἐξ. Πιθανῶς ἡ ἀσπίς, ἀρχικῶς ἐξάρτημα πολεμικῆς ἢ θηρευτικῆς θεότητος (πβ. τὸ «παλλάδιον» τοῦ πίνακος τῶν Μυκηνῶν), προσέλαβε γενικωτέραν ἀποτροπαικὴν σημασίαν.

Z 3α ἀνήκει εἰς γνωστότερον τύπον (πβ. ὁμοίαν ἐκ τῆς ΥΜ ΙΙΙ Α ἐπαύλεως Βιάννου, ΠΑΕ 1957, πίν. 69α, δεξιὸν ἄκρον).

Αἱ δύο διπλαῖ πρόχοι τοῦ τάφου Α ἀνήκουν εἰς σπάνιον, ἀλλὰ πάντως γνωστὸν τύπον τῆς μινωικῆς κεραμεικῆς¹. Σύνθετα ἀγγεῖα ἀπαντοῦν εἰς διαφόρους μεσογειακοὺς πολιτισμοὺς, φαίνεται δὲ ὅτι τὰ μινωικά διπλαῖ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται λατρευτικῆς χρήσεως, ἀποτελοῦν ἐξέλιξιν τῶν πρωτομινωικῶν κέρνων τῆς Μεσαρᾶς (ΜΡ, σ. 69 ἐξ.). Πράγματι

Εἰκ. 36. Τομαὶ ποδῶν τῶν κύλικων Γ 1 καὶ Δ 3.

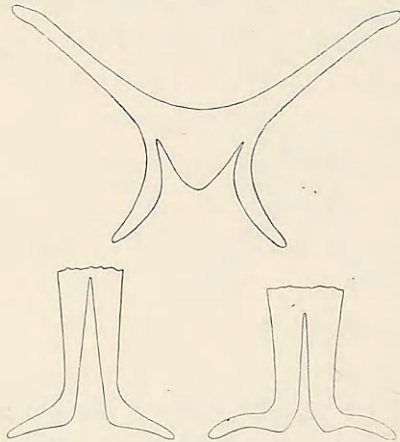
εἰς Μεσαρᾶν ἀπαντᾷ ὁ κέρνος μὲ συγκοινωνούσας κοιλότητες, πρόχυσιν καὶ λαβὴν (πβ. VΤ, πίν. XXIV 749, XXXI 686). Τὰ πτηνὰ εἶναι πρόσθετος ἔνδειξις ἱερότητος (πβ. καὶ ΜΡ, εἰκ. 20, ἀριθ. 325).

Αἱ κύλικες (Α 10, Α 11, Γ 1, Δ 3) ἔχουν κοῖλον πόδα (εἰκ. 36), ἐκτὸς δὲ τῶν ἐκ τοῦ τάφου Η, ἀνήκουν εἰς τὸν ΥΜ ΙΙ τύπον τῆς βαθείας «ἐφυραϊκῆς» κύλικος. (Μόνον ἀπὸ τῆς ΙΙΙ Α φάσεως περιορίζεται ἡ γάστρα καὶ ὑψοῦται ὁ πούς, διαμορφουμένου οὕτω τοῦ συνήθους τύπου τῆς μυκηναϊκῆς κύλικος, ΜΡ, σ. 60 εἰκ. 16.)² Αἱ κύλικες Η 4β καὶ Η 26 (εἰκ. 37) εἶναι ἀσφαλῶς νεότεραι τῶν μνημονευθεισῶν. Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἡ πρώτη μὲ τὰς ὑπερυψουμένας λαβὰς (πβ. ΜΡ, εἰκ. 16, ἀριθ. 272 ΙΙΙ Α1 καὶ εἰκ. 17 ἀριθ. 273 ΙΙΙ Α2). Μόνωτοι κύλικες ἢ ποτήρια μετὰ ποδὸς προῆλθον μόνον ἐκ τοῦ τάφου Η (8, 17, 33, 34). Ταῦτα εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὰ ἐκ τοῦ ΥΜ ΙΙΙ Α2 - προῖμου ΙΙΙ Β συνοικισμοῦ τῆς Βιάννου (ΠΑΕ 1957, πίν. 70β, πβ. σ. 138) καὶ ἐκ Σελλόπουλου (Κρητ. Χρον. 11, 1957, σ. 332 - 4).

¹ Πβ. τὰ ἐκ Γουρνιῶν ΚΜΗ, 84, τῆς Συλλογῆς Γιαμαλάκη, αὐτ. 88, ἐκ Παλαικάστρου BSA Suppl. I, Unpublished Objects, σ. 40, εἰκ. 28 καὶ ἐξ Ἴσοπάτων TDA, σ. 32, εἰκ. 46. Ὅμοια προέρχονται ἐκ Βαθυπέτρου καὶ ἐκ Μαζαλῆ Χανίων. Τελευταίως εὑρέθη ἐν ἀκόμῃ δεῖγμα τοῦ τύπου τούτου μετὰ πτηνῶν ἐκ Κνωσοῦ, ΙΙΙ. London News 17.2.1962, σ. 261 εἰκ. 15. Πβ. καὶ τὰ ΥΜ ΙΙΙ διπλαῖ ἀγγεῖα ἐκ Κνωσοῦ, PALMER - BOARDMAN, On the Knossos Tablets, 1963, πίν. XIII.

² Ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τοῦ εἴδους κατὰ τὸν FURUMARK, ΜΡ, σ. 56: «The Mycenaean stemmed cup is an essentially Helladic form which directly continues the MH tradition». Τὰ ἀντίθετα ἐδέχετο ὁ EVANS, PM IV, σ. 359 ἐξ. σ. 363-371. Πβ. περὶ «ἐφυραϊκῶν» κύλικων καὶ BSA 51, 1956, σ. 123.

Κύπελλα εύρέθησαν εις τους τάφους Β, Γ και Η, ανήκουν δὲ εις τύπους τῶν III A1 και 2 χρόνων. Τὰ πλείστα δείγματα εἶναι μόνωτα και ανήκουν εις τὸν εὐρὺν και ἀβαθῆ τύπον, στενούμενα κατὰ τὴν βάσιν (πβ. ΜΡ, εἰκ. 13 ἀριθ. 219, ΥΜ III A1). Εἰς τὸν βαθὺν τύπον, γνωστὸν και ἐκ τῆς ἐσχάτης φάσεως τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ

Εἰκ. 37. Τομαὶ τοῦ βωμίσκου Η 28 (ἄνω)
και τῶν ποδῶν τῶν κυλίκων Η 4β
και Η 26 (κάτω).

(ΥΜ III A1), ανήκει τὸ κύπελλον Β 2 (πβ. ΜΡ, εἰκ. 13 ἀριθ. 214). Τὰ ἄωτα κωνικὰ κύπελλα εἶναι, ὡς παρατηρεῖ ὁ FURUMARK (ΜΡ, σ. 54), κοινὰ εις ἀπάσας τὰς περιόδους. Ὑπάρχει ἐπίσης ἐν ἀβαθῆς κύπελλον (Η 31) μὲ ἐλλειψοειδῆ λαβὴν ἐπικαθημένην τῶν χειλέων και χαμηλὸν πόδα (πβ. ΜΡ, εἰκ. 13 ἀριθ. 253, εἰκ. 15 ἀριθ. 222, 238), τοῦ ὁποῦ ὁ τύπος προέρχεται ἐκ τοῦ ΥΕ I-II κυπέλλου (Α. WACE, Ch. Tombs, πίν. II ἀριθ. 7, ΠΑΕ 1954, σ. 280 εἰκ. 8). Τὸ ἀβαθῆς μικρὸν λεκανίδιον Η 32 μὲ δύο ὀριζοντίας λαβὰς εὐθὺς κάτωθεν τῶν χειλέων ἐπανευρίσκεται εις Γοῦρνες (ΑΔ 4, 1918, σ. 45 ἐξ. εἰκ. 19) και Χόνδρον Βιάννου (ΠΑΕ 1957, πίν. 69β). Ὁρισμένα ἐκ τῶν μικρῶν αὐτῶν ἀγγείων και τῶν κυλίκων εἶχον ἐπίχρισμα, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐπεδιώκετο νὰ δοθῆ ἢ ἐντύπωσις τοῦ ἀργύρου, ὡς παρατηρήσεν ὁ PERSSON (NTD, σ. 93), και ὅπερ ὑπὸ τοῦ EVANS (PTK, σ. 72) περιγράφεται ὡς «coating of black imperfectly fixed varnish». Πβ. ΜΡ, σ. 12-13.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἐμφάνισις τῶν ἀρτοσχημῶν ἀλαβάστων μὲ τρεῖς λαβὰς, τὰ ὁποῖα εἶχον θεωρηθῆ σπάνια ἐν Κρήτῃ (PENDLEBURY, AC, σ. 223-4, KANTOR, The Aegean and the Orient, 1947, σ. 33-4)¹. Ταῦτα ανήκουν εις δύο κυρίως τύπους: ἓνα ὑψηλότερον και στενότερον (Α 12, Ε 4) και ἕτερον περισσότερον πεπιεσμένον, σχεδὸν πλακοειδῆ και εὐρύν (Δ 4, Ζ 4, Ζ 7, Ζ 7α).

Ὡς πρὸς τὰ θυμιατήρια, τὰ δείγματα τῶν τάφων Α, Γ, Δ, Ζ ανήκουν εις τὸν πρωιμότερον, κωνικὸν τύπον μὲ ὀριζόντια χεῖλη, τὰ δὲ θυμιατήρια τοῦ τάφου Β εις τὸν νεώτερον, ὑψηλὸν κοῖλον, κυλινδρικὸν τύπον μὲ

¹ Ὁ FURUMARK, ΜΡ, σ. 40, ἐδέχετο «προσωρινῶς» τὴν κρητικὴν καταγωγὴν τῶν ἀρτοσχημῶν ἀλαβάστων. Τοιαῦτα ἀνευρέθησαν και εις τοὺς ΥΜ II τάφους τοῦ Σανατορίου Κνωσοῦ, BSA 47, 1952, σ. 268 εἰκ. 11.

δακτυλιοειδή γλυφήν περί την βάσιν (MP, σ. 77). Εἰς ἓν ἐκ τῶν τελευταίων τὰ χεῖλη ἔχουν εἰς τὸ σημεῖον προσφύσεως αὐτῶν πρὸς τὴν λαβὴν ὄρθιον διακοσμητικὸν δίσκον (B 10). Τὰ θυμιατήρια H 10, 10α καὶ 10β μὲ τὸν ραδινώτερον πόδα εἶναι πιθανῶς κατὰ τι νεώτερα. Ἀνάλογα ἔχομεν ἐκ τῶν τάφων Ζαφὲρ Παπούρας (PTK, σ. 124 εἰκ. 118 ἀριθ. 32) καὶ Μαύρου Σπήλιου (BSA 28, 1926-7, πίν. XXII ἀριθ. XXI, 1).

Σκευὴ μετὰ ποδὸς ὡς τὰ H 12,14,28, ἔχομεν ἐπίσης ἐκ Μαύρου Σπήλιου περιγραφόμενα ὑπὸ τοῦ Sir J. FORSDYKE ὡς «brazier or flat tipped cup with hollow conical foot of rough red ware» (αὐτ. σ. 283, πίν. XXIII ἀριθ. XX, 7 καὶ VII B12, πβ. σ. 264).

Αἱ πήλιναι λάρνακες εἶναι κιβωτιόσχημοι, προῆλθον δὲ μόνον ἐκ τοῦ τάφου H καὶ ἀνήκουν εἰς YM III A2 χρόνους. Πιθανῶς σύγχρονος εἶναι ἢ ἐκ τοῦ θολωτοῦ τάφου τοῦ Καμηλάρη, *Annuario* 39-40, 1961-2, σ. 34 εἰκ. 31 (πβ. καὶ PENDLEBURY, AC, σ. 245).

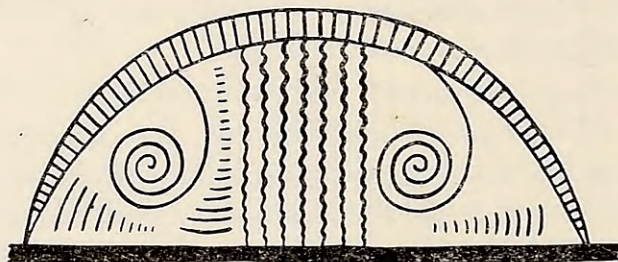
Ὡς τὰ σχήματα οὕτω καὶ τὰ διακοσμητικὰ θέματα τῶν ἀγγείων μας ἀνήκουν εἰς τὸν «ἀνακτορικὸν» ρυθμὸν καὶ τὴν ἀμέσως ἐπομένην φάσιν. Διακοσμητικαὶ ἀρχαὶ καὶ θέματα χαρακτηριστικὰ τῆς πρώιμου περιόδου τοῦ ρυθμοῦ τούτου ἀναγνωρίζονται εἰς τὴν ὁμάδα ἀγγείων τοῦ τάφου A. Εἰς τοὺς ὠρίμους YM II χρόνους ἀνάγονται τὰ περισσότερα ἀγγεῖα τῶν τάφων Δ, Ε, Ζ, εἰς δὲ τὴν ἀμέσως ἐπομένην YM III A1 φάσιν, ἐντὸς τῶν ὁρίων πάντως τῶν «ἀνακτορικῶν» χρόνων καὶ πρὸ τῆς τελικῆς καταστροφῆς τῶν ἀνακτόρων¹, ἀνάγεται ἢ προερχομένη ἐκ τοῦ τάφου Β κερραμεική. Ἰκανὰ τῶν ἀγγείων τοῦ τάφου H κατέρχονται τέλος εἰς τοὺς YM III A2 χρόνους, χαρακτηριστικὰ δὲ τῆς χαμηλοτέρας ἐν σχέσει πρὸς τοὺς λοιποὺς τάφους χρονολογίας αὐτοῦ εἶναι αἱ σαρκοφάγοι, οἱ ψευδόστομοι ἀμφορεῖς, τὰ μόνωτα ποτήρια καὶ τὸ δίωτον λεκανίδιον, ἅτινα ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω καὶ ἅτινα ἀπαντοῦν μόνον εἰς αὐτόν.

Ἰσχυρὰ εἶναι ἀκόμη εἰς τὸ σύνολον τοῦ τάφου A ἢ YM I B παράδοσις τοῦ «θαλασσίου» ρυθμοῦ, χαρακτηριζομένη ἐκ τῆς πυκνῆς παρουσίας θαλασσίων ὀργανισμῶν καὶ παραπληρωματικῶν θαλασσίων θεμάτων, βρά-

¹ Διὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς YM III A1 φάσεως κατὰ τοὺς χρόνους 1425-1400 πβ. FURUMARK, *The Chronology of Myc. Pottery*, 1941, σ. 19, 111-113, 115. Τὴν πρώιμον YM III A ἔθετε καὶ ὁ EVANS «within the limits of the palace period» PM IV, σ. 356. Πιθανωτέρα ὡς πρὸς τὴν ἀπόλυτον χρονολόγησιν τῆς φάσεως εἶναι ἢ ἔνταξις αὐτῆς εἰς τὰς πρώτας δεκαετίαι τοῦ 14^{ου} αἰῶνος, πρὸ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ YM III A2 ρυθμοῦ τοῦ ἀπαντῶντος ἐν Ἀμάργῳ περὶ τὰ μέσα τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος. Πβ. διὰ τὴν χρονολόγησιν καὶ SCHACHERMEYER, *Archiv Orientalni* 17, 1949, σ. 336 σημ. 18 καὶ Prehist. Zeitschrift 34, 1949-50, σ. 28, καὶ HUTCHINSON, *Minoan Chronology Reviewed*, *Antiquity* 28, 1954, σ. 163.

χων καὶ φυκῶν. (Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ σπανίζουν ἀντιθέτως εἰς τὰ ἀγγεῖα τῶν λοιπῶν τάφων.) Ἄλλ' ἢ ἐπιτευχθεῖσα κατὰ τοὺς τελευταίους ΥΜ ΙΒ χρόνους ἰσορροπία μεταξὺ τοῦ παραστατικοῦ καὶ τοῦ διακοσμητικοῦ στοιχείου διαταράσσεται τώρα πρὸς ὄφελος τοῦ δευτέρου. Τὰ θέματα γίνονται συμμετρικώτερα, ἀπομακρύνονται ἐκ τοῦ φυσικοῦ, ἀναμειγνύονται. ||

Ἀπαντᾷ ἀκόμη εἰς τὰ ἀγγεῖα τοῦ Κατσαμπᾶ ἡ χαρακτηριστικὴ τῶν ΥΜ ΙΒ χρόνων «ἐνιαία» διακόσμησις (MP, σ. 161 καὶ 167-8) ὡς καὶ ἡ διακόσμησις μὲ εὐρείας ζώνας διακοσμητικῶν θεμάτων εἰς τοὺς ὄμους καὶ παραστατικῶν κάτωθεν αὐτῶν (Α 4, Α 6). Συχνὴ εἶναι ἀκόμη ἡ τάσις πρὸς σχηματισμὸν ἰδιαιτέρων «ὄψεων» (facial decoration), αἱ ὁποῖαι ὀρίζονται ὑπὸ τῶν λαβῶν τῶν τριῶτων ἀγγείων, χωρὶς ὅμως νὰ διακρίνονται ἀπολύτως. Ἐκάστη ὄψις περιλαμβάνει συνήθως ἓν κύριον, κεντρικὸν θέμα,

Εἰκ. 38. Διακοσμητικὸν θέμα ἐπὶ τῶν ὄμων τοῦ ψευδοστόμου ἀμφορέως Η 10γ.

ἀργοναύτην ἢ ἄνθος καὶ ἓνα ἢ δύο ρόδακας (Α 1, Α 3). Κατ' ἀνάλογον τρόπον συνδυάζονται πάπυροι καὶ ρόδακες ἐπὶ τῶν ἀγγείων ἐκ τῶν τάφων τοῦ Σανατορίου Κνωσοῦ (BSA 47, 1952, σ. 266). Εἰς μίαν περίπτωσιν (Α 4) ἡ διακοσμητικὴ ζώνη τῶν ὄμων κατέρχεται κάτω τῶν λαβῶν καὶ πλαισιώνει τὰ παραστατικὰ θέματα. Αἱ κύλικες (Α 10-11, Δ 3) ἔχουν ἐπίσης δύο κυρίας ὄψεις. Εἰς τὰς πρόχους Α 6, Α 7, ὅπου δὲν ὑπάρχουν λαβαὶ διασπῶσαι τὸ διακοσμούμενον πεδῖον, ἡ διακόσμησις εἶναι «περιθέουσα», μὲ κανονικὴν ἐπανάληψιν τοῦ κυρίου θέματος (ἀργοναύτου) καὶ τῶν παραπληρωματικῶν (βράχων καὶ θαλασσίας χλωρίδος, πβ. MP, σ. 147). Εἰς τὰς πρόχους Ζ 2 καὶ Ζ 3 ἡ διακόσμησις εἶναι «ἐνιαία», λαμβάνεται ὅμως πρόνοια, ὥστε ἐκάστη πλευρὰ νὰ περιλαμβάνῃ δύο ἢ τρία δείγματα τοῦ κυρίου θέματος. Τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου λαμβάνεται πάντοτε ὑπ' ὄψιν, ἀλλὰ μὲ πολλὴν ἐλευθερίαν.

Τὸ ἀγαπητὸν θέμα τοῦ συνόλου τοῦ τάφου Α εἶναι ὁ ἀργοναύτης. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ FURUMARK (MP, σ. 167, σ. 192-3, σ. 306) ὅτι ὁ ἀργοναύτης δὲν εἶχεν ἐκλείψει ἐκ τῆς ἀγγειογραφίας κατὰ τοὺς ΥΜ ΙΙ χρόνους, ἐπι-

βεβαιούται τώρα, ἀφοῦ ἄλλως οὗτος ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τῶν ἀγγείων τοῦ Σανατορίου (BSA 47, 1952, σ. 268 εἰκ. 11 III·5). Τὰ ἀγγεῖα αὐτά, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν ἐπίσης εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κνωσοῦ, εἶναι ἀπὸ ἀπόψεως σχημάτων, διακοσμήσεως καὶ τεχνικῆς συγγενέστατα πρὸς τὴν ὁμάδα τοῦ τάφου Α Κατσαμπᾶ, θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ ὑποστηρίξῃ τις ὅτι ἐξῆλθον ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου, ἂν ὄχι ἐκ τῶν αὐτῶν χειρῶν. Οἱ ἀργοναῦται τῶν ἀγγείων τοῦ Κατσαμπᾶ διακρίνονται ἀπὸ τῶν θαλασσίων ὀργανισμῶν τῆς προηγουμένης περιόδου, κατὰ τὸ ὅτι οὐδέποτε ἐκτείνονται εἰς βάθος, οἱ δὲ πλόκαμοί των διακρίνονται σαφῶς καὶ οὐδέποτε ἐμπλέκονται, ὡς π.χ. συμβαίνει εἰς τοὺς YM I B ἀργοναύτας τοῦ ἀγγείου τῶν Γουρνιῶν (Gournia, πίν. Η) καὶ τῶν ἐγγειριδίων τῆς Πύλου (ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ-ΗΙΡΜΕΡ, σ. 171).

Συγγενέστερος πρὸς τὸν YM I B τύπον εἶναι ὁ ἀργοναύτης τοῦ ἀγγείου Α 6, ὁ ὁποῖος διατηρεῖ ἀκόμη τὰς κοτυληδόνας¹, ἐνῶ ἀντιθέτως ἐλλείπει ἡ δὴλωσις τῆς κοιλότητος τοῦ ὄστρεου. Ἀκόμη περισσότερον ἐσηματοποιημένος εἶναι ὁ ἀργοναύτης τῆς κύλικος Α 10: αἱ κοτυληδόνες λείπουν, ἀστέρες καὶ δίσκοι παρεμβάλλονται μεταξὺ τῶν πλοκάμων, τεθλασμένοι καὶ ἡμικύκλια πληροῦν τὸ ὄστρεον, διατηροῦνται ὁμοῦς ἀκόμη αἱ ἀκανθοειδεῖς προεξοχαί του. ● Οἱ πλόκαμοι τοῦ ἀργοναύτου τῆς πρόχου Α 7 σπειροῦνται περὶ ρόδακας (πβ. καὶ τὸ ἀγγεῖον Ε 1), ἐντελῶς δὲ διαλύεται ὁ φυσικὸς ὀργανισμὸς εἰς τοὺς ἀμφορεῖς Α 1 καὶ Α 2, ὅπου τὸ ὄστρεον συνδέεται πρὸς ἄλλα θέματα ἢ σχηματίζει τέταρτον, μικρὸν πλόκαμον, ἐνῶ μεταξὺ τῶν πλοκάμων παρεμβάλλονται «τριπλᾶ C» (πβ. ΜΡ, εἰκ. 53, θέμα 29, 2). Εἰς τὴν ἐπομένην φάσιν YM III A1 ἀνήκουν οἱ ἀργοναῦται τῆς πρόχου Β 1 μὲ τὸ σχεδὸν τριγωνικόν, ραβδωτὸν περίγραμμα τοῦ ὄστρεου, τοὺς μικροὺς πλοκάμους καὶ τὴν δὴλωσιν «ὀφθαλμοῦ» ἴσως κατ' ἐπίδρασιν τοῦ ὀκτάποδος. Σχηματικὴ εἶναι καὶ ἡ τελείως κανονικὴ ἐπάλληλος διάταξις των καὶ ὁ συνδυασμὸς ὄχι πρὸς θαλασσίαν χλωρίδα, ἀλλὰ πρὸς ἐκφυλισμένα παπυροειδῆ.

Ἐκ τῶν παραπληρωματικῶν θεμάτων τοῦ YM II θαλασσίου ρυθμοῦ ἀπαντοῦν «κανονικοὶ τριφυλλοειδεῖς» (πβ. ΜΡ, σ. 206) ἢ «ἀκανόνιστοι βράχοι», καὶ «κοράλλια», συνήθως εἰς τὸ πλαίσιον τῆς παραστάσεως ἐπὶ ταινίας, ἢ ὁποῖα παριστᾷ τὸν βυθόν (Α 1). Ἐξ αὐτῶν ἐκφύονται ὁμάδες κυματιζόντων λεπτῶν, ταινιοειδῶν ἢ κλαδομόρφων φυκῶν (ΜΡ, σ. 147, σ. 194, εἰκ. 54, θέμα 30, 1. 2), τὰ ὁποῖα ἐνίοτε δηλοῦνται καὶ ἀπεσπα-

¹ Πβ. ΜΡ, εἰκ. 50, ἀριθ. 2 (II A early) καὶ τὸν ἀμφορέα τοῦ Κακοβάτου μὲ ἀργοναύτας καὶ παραπληρωματικὰ θέματα βράχων καὶ φυκῶν, ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ-ΗΙΡΜΕΡ, ἔ.ἀ. σ. 227.

σμένα, ὡσεὶ αἰωρούμενα ἐντὸς τοῦ ὕδατος (A 1, A 6). Τὸ θέμα τῶν «βράχων» ἐκφυλίζεται εἰς συνεχῆ γλωσσοειδῆ ταινίαν ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως A 2 ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἀρτοσχημῶν ἀλαβάστρον τοῦ τάφου Δ καὶ τοῦ τάφου E (MP, εἰκ. 37, ἀριθ. 6, 7). Εἰς τὸ ἀλάβαστρον Δ 4 οἱ βράχοι περιβάλλονται ὑπὸ στιγμῶν (πβ. MP, εἰκ. 54 θέμα 32, 19), εἰς δὲ τὸ ἀλάβαστρον E 4 ἐκφύονται ἐξ αὐτῶν στελέχη ἀπολήγοντα εἰς δισκίον (MP, εἰκ. 54 θέμα 32, 22. Πβ. καὶ σ. 324)¹. Εἰς τοὺς ὄμους τῆς πρόχου A 7 τὸ θέμα τῶν «βράχων» ἀπαντᾷ ἀνεστραμμένον κατὰ γνωστὸν καὶ εἰς τὴν σύγχρονον τοιχογραφίαν τρόπον καὶ λαμβάνει μορφήν φολιδοτήν². Εἰς τὴν πρόχου τέλος τοῦ τάφου B καθίστανται οἱ βράχοι ἀπλᾶ ραβδωτὰ ἡμικύκλια.

Ἐκ τῶν φυτικῶν θεμάτων ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἀγγεῖα ἐκ Κατσαμπᾶ (A 3, Z 2) ὁ «ἄνευ ἐλίκων» τύπος τοῦ παπύρου, ὅστις προέρχεται ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν³. Εἰς παραπληρωματικούς μικροὺς παπύρους (A 3) ἀναμειγνύονται καὶ στοιχεῖα τοῦ θέματος τοῦ φοίνικος (MP, εἰκ. 38). Πολὺ περισσότερον ἐσχηματοποιημένοι εἶναι οἱ μὲ ἐλικας πάπυροι τῆς YM III A1 πρόχου τοῦ τάφου B. Οἱ ἀνθήρες καὶ στήμονες τοῦ παλαιότερου τύπου παραλείπονται, τὸ στέλεχος εἶναι διπλοῦν, τὸ ἄνθος ἐκφύεται καθέτως ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἐκφύεται ἕτερον φυτικὸν θέμα. Μὲ τὰς σκοπίμους μεταβολὰς καὶ τὴν ἀναστροφὴν ἐπιδιώκεται ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου ἡ λήθη τῆς φυτικῆς προελεύσεως τοῦ θέματος. Εἰς τὸν αὐτὸν ρυθμὸν ἀνήκουν οἱ ἐκφυλισμένοι πάπυροι τοῦ μονώτου κυπέλλου B 2 τοῦ αὐτοῦ τάφου, οἱ ὅποιοι ἔχουν διπλοῦν στέλεχος καὶ ἀντὶ ἀνθῆρων σειρὰν στιγμῶν (πβ. MP, εἰκ. 45 θέμα 18, 55). Πλήρης εἶναι καὶ ἡ σχηματοποίησις τῶν παπυροειδῶν ἐπὶ τοῦ τριώτου H 4, ἅτινα ἀποτελοῦν φολίδας ὡς ἐπὶ τριώτου ἐκ Ζαφερὸ Παπούρας (PTK, σ. 27 εἰκ. 23), ἐνθυμίζουσιν δὲ μὲ τὰ ἡμικύκλια καὶ τὰς ραβδώσεις των τοὺς παπύρους τῶν κοσμημάτων (πβ. PTK, σ. 76 εἰκ. 85).

Τὸ κρίνον ἀπαντᾷ ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως A 4 καὶ ἐπὶ τοῦ διπλοῦ ἀγγείου A 8. Τὸ πλῆθος τῶν στημόνων καὶ ἡ ἀπουσία ἀνθῆρων προσδίδει εἰς τὰ

1 Πβ. τὰ ἀρτόσχημα τοῦ Σανατορίου BSA 47, 1952, σ. 266, 268.

2 Πβ. MP, σ. 319 εἰκ. 55 θέμα 33 καὶ τὸ κύπελλον ἐκ Δενδρῶν RTD, πίν. IX-XI, τὸ ἐγχειρίδιον ἐκ Πύλου MARINATOS - HIRMER, ἔ.ἀ. 171 ἄνω, τὴν πρόχου τῆς Μασσαλίας PM II, εἰκ. 312 a καὶ ἐν YM I B ἀγγεῖον ἐκ Κνωσοῦ, Ill. London News 17.2.62 σ. 261 εἰκ. 11. Πβ. τὴν δήλωσιν βραχῶδους ὄρους διὰ φολιδοτοῦ θέματος εἰς σφράγισμα ἐκ Κνωσοῦ, PM IV, σ. 608, εἰκ. 597 A, c.

3 Πβ. PM IV, εἰκ. 262 καὶ τὸν YM II πίθον μετ' ἀναγλύφων παπύρων, αὐτ. εἰκ. 273. Ἐπίσης MP, σ. 184 ἐξ. Ὁ FURUMARK, αὐτ. 138-9, ἐξετάζει τὴν σχέσιν τοῦ παπύρου πρὸς τὸ αἰγυπτιακὸν ἀντίστοιχον θέμα καὶ πρὸς τὰ καμαραϊκὰ ἀνάλογα ἀφηρημένα θέματα καὶ καθορίζει τὰ μὴ αἰγυπτιακὰ στοιχεῖα.

κρίνα τοῦ ἀμφορέως ὄψιν φοινικοειδῶν, πράγματι δὲ ὑπεστηρίχθη ἢ ἐκ τῶν καμαραϊκῶν ἀνθεμίων προέλευσις τοῦ θέματος (MP, σ. 188-9 καὶ σ. 257, βλ. εἰκ. 32 K). Τὰ ἄνθη τοῦ διπλοῦ ἀγγείου δεικνύουν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τεχνίτου εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν μελῶν τοῦ θέματος. Ἄλλος τύπος ἄνθους ἐνθυμίζων τὸ «waz lily» ἐμφανίζεται ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως E 1.

Ὁ ρόδαξ ἀντιπροσωπεύεται μὲ δύο τύπους: ὡς ἀκίνητος, μὲ παχὺ περιγράμμα, κεντρικὸν δίσκον καὶ κύκλον καὶ μὲ ραβδωτὰ πέταλα (A 3) καὶ ὡς στροβιλιζόμενος (A 1)¹. Ἡ ράβδωσις τῶν πετάλων τοῦ πρώτου τύπου δεικνύει, νομίζω, ὅτι οὗτος κατάγεται ἐκ τῶν λιθίνων ἀναγλύφων ροδάκων τῶν κνωσιακῶν διαζωμάτων (PM IV, εἰκ. 174). Εἰς τὴν δευτέραν περιπτώσιν πρόκειται περὶ τῆς «θαλασσίας ἀνεμώνης» τῶν YM I B θαλασσιῶν συνθέσεων². Ἀπαντοῦν ἐπίσης μικροὶ ρόδακες μὲ λεπτὰ ἀκτινοειδῆ φύλλα ἢ στιγμας ὡς παραπληρωματικὰ μεταξὺ τῶν πλοκάμων τῶν ἀργοναυτῶν (A 1, A 7, A 10, πβ. καὶ A 11).

Εἰς τὰ φυτικὰ θέματα δέον νὰ καταταχθῇ καὶ ἡ «ἄλυσις φύλλων κισσοῦ» τοῦ ἀλαβάστρου A 12, ἥτις, ὡς παρατηρεῖ ὁ FURUMARK (MP, σ. 159), παρουσιάζεται ἀπλουστερά τῶρα παρὰ εἰς τὴν YM I A φάσιν, σχετίζεται δὲ καὶ πρὸς τὴν κοσμηματοποιίαν (πβ. καὶ ZERVOS, ἔ.ἀ. σ. 374 εἰκ. 548, σ. 686 καὶ PM IV, σ. 749 εἰκ. 731). Οἱ κλάδοι μὲ φύλλα κισσοῦ τοῦ ἀμφορέως Z 1 εἶναι ἐν Κρήτῃ μᾶλλον σπάνιον θέμα. Ἐπανευρίσκονται εἰς πρόχουν ἐκ Μυκηνῶν καὶ εἰς τρίωτον ἀμφορέα ἐκ Πύλου (MARINATOS-HIRMER, 229 καὶ BOSSERT, Altkreta, 1923, σ. 259).

Ἡ «ταινία φύλλων», ἀπλῆ ἢ πολλαπλῆ, μετὰ ἢ ἄνευ κεντρικῆς ραβδώσεως, συνδυαζομένη πρὸς κυματοειδεῖς γραμμὰς, δισκία, στιγμας κ.λ. ἀπαντᾷ ἐπίσης συχνὰ ἐπὶ τῶν ὄμων τῶν ἀμφορέων καὶ ἄλλων ἀγγείων (A 1,2,4,6,Z 2). Τὸ θέμα ἀνήκει εἰς τὸν νεώτερον τύπον, ὅστις ἐμφανίζεται κατὰ τοὺς YM I B χρόνους καὶ προέρχεται ἐκ τῆς μιμήσεως ἐκκρούστων μεταλλίνων ἀγγείων, ὡς εἶχε παρατηρήσει ἤδη ὁ EVANS (PM IV σ. 302). Τὸ θέμα εἶναι σύνηθες εἰς τὸν «ἀνακτορικὸν» ρυθμὸν³.

1 Διὰ τὸ πρῶτον εἶδος πβ. MP, εἰκ. 40, ἀριθ. 4 (IIA) σ. 282-3. Τὸ θέμα ἀπαντᾷ ἤδη κατὰ τοὺς MM I-II χρόνους. Πβ. ἀγγείων ἐκ Φαιστοῦ, ZERVOS, ἔ.ἀ. σ. 252 εἰκ. 352. Αὐτ. σ. 253 εἰκ. 353-4 ρόδακες ὡς κύρια θέματα MM II ἀγγείων. Πβ. καὶ MP, σ. 207 ἔξ. περὶ τοῦ YM II ρόδακος καὶ τῶν διαφορῶν του ἀπὸ τοῦ YM I B τύπου, ὅστις προέρχεται ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν. Πβ. καὶ PM IV, εἰκ. 285-6.

2 PM II, εἰκ. 303, IV, εἰκ. 217, MP, εἰκ. 53 θέμα 27, 9 σ. 147-8, ὅπου ὁ FURUMARK ἀρνεῖται τὸν θαλάσσιον χαρακτήρα τοῦ θέματος καὶ τὸ ἀνάγει εἰς YM IA διακοσμητικὰ θέματα. Πβ. καὶ σ. 160-1, σ. 316. Πβ. τὸν ρόδακα ὡς κύριον θέμα μεταξὺ τριτῶνων καὶ βράχων ἐπὶ ρυτοῦ, BOSSERT, Altkreta, 1923, σ. 121, εἰκ. 166. Πβ. PM II εἰκ. 121, πίν. IX d, f (MM II).

3 MP, σ. 158, σ. 180, σ. 396, εἰκ. 69 θέμα 64 (IIA). Πβ. μέταλλα καὶ λίθινα σκευὴ ἐκ Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ, ZERVOS, ἔ.ἀ. σ. 296, εἰκ. 423, σ. 320, εἰκ. 463.

Καθαρῶς διακοσμητικὰ εἶναι ἡ ΥΜ Π «διακοπτομένη θέουσα σπεῖρα» μὲ κεντρικὴν στιγμὴν (τοῦ τριώτου ἀμφορέως Α1 (ΜΡ, σ. 179-180), τὸ ζευγὸς σπειρῶν μὲ παραπληρωματικὰς γωνίας τῆς κύλικος Δ 3 (πβ. ΜΡ, εἰκ. 60, θέμα 47, σ. 358), τὸ φολιδωτὸν θέμα μὲ συνδυασμὸν σταγόνων (Δ 1, πβ. ΜΡ, εἰκ. 70, θέμα 70, 3-Π Α), τὸ συνεχὲς «ogival canopy» μὲ παραπληρωματικὰ καὶ ρόμβους (Ε 3) πβ. αὐτ. θέμα 13, ἀριθ. 3 (Π Β), ὁ σταυρὸς μὲ παραπληρωματικὰς γωνίας μεταξὺ τῶν σκελῶν αὐτοῦ (Α 11), τὰ τριγωνίδια, αἱ ραβδώσεις καὶ οἱ ρόμβοι τῶν ψευδοστόμων Η 4α καὶ Η 10γ (ΜΡ, εἰκ. 71, θέματα 71 καὶ 73, σ. 407 σ. 410).

Τὰ πτηνὰ μεταξὺ ἰχθύων τῆς ὥραίας πρόχου ἐκ τοῦ τάφου Ζ εἶναι ἐν τῶν παλαιότερων δειγμάτων τῶν λεγομένων «θεμάτων τοῦ Νείλου», τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς αἰγυπτιακὰς ἐπιδράσεις. Ἡ ἐπίδρασις ἠσκήθη εἰς τὴν κεραμικὴν, ἀσφαλῶς μέσῳ τῆς τοιχογραφίας (πβ. ΡΜ IV, σ. 332, ΜΡ, σ. 195 καὶ εἰκ. 29, εἰκ. 30). Εἰς τὴν περίπτωσίν μας ἔχουν παραλειφθῆ τὰ φυτικὰ θέματα, πάπυροι κ.λ. τὰ δηλοῦντα τὸ τοπίον. Ὁ τύπος τοῦ πτηνοῦ ἀποδίδει τὸ εἶδος τὸ ὁποῖον ζῆ καὶ σήμερον ἐν Κρήτῃ (*alectoris graeca saxatilis*) καὶ ἀσφαλῶς ἀνάγεται εἰς τὰς πέρδικας τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ «Καραβὰν Σεράϊ» (ΡΜ II, I frontispiece, εἰκ. 51, 52, πβ. καὶ τὸ «blue bird», αὐτ. σ. 454 πίν. XI). Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ράβδωσις τῶν πλευρῶν, ἡ ὁποία ὅμως ἐπεκτείνεται εἰς ὀλόκληρα τμήματα τοῦ σώματος, καὶ ἐπίσης τὸ ἡμικύκλιον τῆς κεφαλῆς, μετατοπισθὲν εἰς τὸν λαιμόν. Ὁ τύπος ἀπεμακρύνθη ἀκόμη περισσότερο τοῦ φυσικοῦ μὲ τὴν ἐπιμήκυνσιν τοῦ ράμφους κατ' ἐπίδρασιν τοῦ τύπου τῶν ὑδροβίων, καὶ μὲ τὴν προσθήκην οὐρᾶς ἐν εἴδει ρόδακος κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν ἔποπα τῆς μνημονευθείσης τοιχογραφίας τοῦ «Καραβὰν Σεράϊ». Ἀντὶ λοιπὸν νησσῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἤρμοζον περισσότερο εἰς ἐν γνήσιον «θέμα τοῦ Νείλου», ἔχομεν ἐδῶ τύπον μεικτόν, ἀνάλογον καὶ περίπου σύγχρονον πρὸς τὰς πέρδικας ἐνὸς ἀμφορέως τοῦ Σανατορίου (BSA 47, 1952, σ. 266, εἰκ. 10, I 6, σ. 272, εἰκ. 14, πίν. 56a). Ὁ τύπος μας ὅμως εἶναι περισσότερο ἐλεύθερος, ὡς δεικνύει ἡ τολμηρὰ στροφὴ τῆς κεφαλῆς, ἡ ἀσύμμετρος θέσις τῶν πτερυγῶν, ἡ παρεμβολὴ τοῦ μικροῦ πτηνοῦ, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν συστροφὴν τοῦ σώματός του δίδει ἐλαφρῶς κωμικὸν τόνον εἰς τὴν σκηνήν. Ὁ τύπος προηγεῖται σημαντικῶς τῶν περισσότερο σχηματικῶν πτηνῶν τῆς πυξίδος τῆς Παχυάμμου (Κρητ. Χρον. 8, 1954, σ. 406 ἐξ. πίν. Ζ', 3. 4) καὶ τοῦ πηλίνου ἀλαβάστρου τῶν Καλυβίων (Mont. Ant. 14, 1904, στ. 534, 567 ἀριθ. 25, πίν. I 1, II) καὶ Καμηλάρη (Annuario N. S. 23-4, 1961 - 2, σ. 35-6 [29-30] εἰκ. 32 a - f). Σύγχρονος πρέπει νὰ εἶναι μᾶλλον πρὸς τὸν ἀμφορέα μὲ πτηνὰ τοῦ Ἄργους

(PM IV, εἰκ. 276) καὶ τὸ ἀργυροῦν ποτήριον τῶν Δενδρῶν (NTD, 1942, σ. 89 εἰκ. 100 πίν. VI).

Ὅτι τὸ θέμα τῶν πτηνῶν δὲν ἦτο ἄγνωστον εἰς τὴν YM II ἀγγειογραφίαν εἶχε διαισθανθῆ ὁ EVANS (PM IV, σ. 334), ἂν καὶ δὲν εἶχον ἀκόμη τότε εὐρεθῆ τόσον πρόωμα δείγματα αὐτοῦ. Ἀντιθέτως ὁ PENDLEBURY (AC, σ. 247-8) ἐφρόνει ὅτι τὸ θέμα ἀπουσιάζει πρὸ τῆς YM III A φάσεως καὶ ὅτι εἰσῆχθη ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ἐπίσης ὁ PERSSON (NTD, σ. 139) λέγει ὅτι οἱ ἀνώτεροι ὄργανισμοὶ γενικῶς ἀπουσιάζουν ἐκ τῆς μινωικῆς ἀγγειογραφίας πρὸ τῆς YM III φάσεως. Τὰ μηλιακὰ (μεσοκυκλαδικὰ III) ἀγγεῖα τῶν temple repositories (PM I, σ. 557, εἰκ. 404h) * δεικνύουν ἴσως ὅτι ἡ ἰδέα τῆς διακοσμῆσεως τῶν ἀγγείων μὲ πτηνὰ ἤλθεν ἐκ Κυκλάδων (πβ. καὶ JHS Suppl. 4, 1904, πίν. VII ἀριθ. 4a 17, πίν. XI, 2. 5).

Οἱ ἰχθύες τοῦ αὐτοῦ ἀγγείου (πβ. MP, εἰκ. 48, θέμα 20) εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τοὺς ἰχθύς ἐνὸς YM II ὀστράκου ἐκ Κνωσοῦ (PM IV, σ. 305, εἰκ. 239). Μόνον εἰς ἰχθύς (ἔγχρ. πίναξ 14, ἄνω δεξιὰ) μὲ πλατὺ σῶμα πληρούμενον διὰ λεπτῶν γραμμῶν εἶναι διάφορος. Ὁ πρόδρομος εἶναι καὶ ἐδῶ αἱ τοιχογραφίαι τῶν δελφίνων (PM III, σ. 377 εἰκ. 251) καὶ τὰ MM III-YM I ἀγγεῖα τῆς Ψύρας (SEAGER, Excav. at the Island of Psira, εἰκ. 10) καὶ Παχυάμμου (SEAGER, The Cemetery of Pachyammos, πίν. IX καὶ XIV). Τὸ θέμα καθίσταται συχνὸν κατὰ τὴν YM III περίοδον καὶ μάλιστα ἐπὶ σαρκοφάγων (Mon. Ant. 1, 1889, σ. 201 πίν. I, αὐτ. 14 σ. 574 εἰκ. 48a, Κρητ. Χρον. 8, 1954, πίν. Ε').

Ἰδιαίτερος λόγος δέον νὰ γίνῃ περὶ τοῦ ἀμφορέως μετὰ περικεφαλαιῶν, ὅστις ἀπετέλεσε καὶ θέμα ἰδιαιτέρας ἐργασίας μου (Antiquity 28, 1954, σ. 211 ἔξ.). Πρόκειται βεβαίως περὶ τοῦ μυκηναϊκοῦ κράνους ἐξ ὀδόντων ἀγριοχοίρου, τὸ ὁποῖον περιγράφεται εἰς τὴν Ἰλιάδα K 261-5 καὶ εἶναι γνωστὸν ἐκ σειρᾶς εὐρημάτων προερχομένων ἐκ Μυκηνῶν, Ἀττικῆς, Κύπρου, Κρήτης¹. Οἱ μηνίσκοι τῶν περικεφαλαιῶν δηλοῦν τεμάχια ὀδόντων ἀγριοχοίρου ραμμένα ἐπὶ ἐνὸς δερματίνου καλύμ-

1 LORIMER, Homer and the Monuments, 1950, σ. 211 ἔξ., WACE, Ch. Tombs, πίν. XXXVIII, VENTRIS-CHADWICK, Documents, σ. 377, MARINATOS-HIRMER, ἔ.ἀ. 214-5. Τὰ ἐξ Ἑλλάδος δείγματα ηὐξήθησαν τελευταίως πβ. ΠΑΕ 1954, σ. 282, BSA 49, 1954, πίν. 35 a-e. Ὅμοιοι περικεφαλαῖοι ἐξ ὀδόντων ἀγριοχοίρου συγκεκομημένοι ἤδη εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον προέρχονται ἐκ Σπάτα, Μενιδίου καὶ Ὀρχομενοῦ. Πβ. καὶ A. WACE - FR. STUBBINGS, A Companion to Homer, σ. 513 ἔξ. Ἐκ τῶν σφραγίδων μετὰ παραστάσεων κρᾶνῶν τοῦ τύπου τούτου ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος σημαντικώτεραί εἶναι αἱ ἐκ Μυκηνῶν καὶ Βαφειοῦ, A. SAKELLARIOU, CMS, I, ἀρ. 16, 153, 260.

ματος. Εἰς τὰς πραγματικὰς περικεφαλαίας τὰ τεμάχια εἶναι κομμένα εὐθέως ἄνω καὶ κάτω καὶ μόνον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κράνου ἔχουν ὀξεῖαν μορφήν. Ἄλλη διαφορὰ εἶναι ὅτι εἰς τὰς παραστάσεις μας οἱ ὀδόντες ἔχουν τὴν κοίλην πλευρὰν πάντοτε πρὸς τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν, ἐνῶ εἰς τὰ κράνη ἢ θέσεις τῆς κοίλης πλευρᾶς ἐναλλάσσεται ἀπὸ τῆς μιᾶς σειρᾶς εἰς τὴν ἄλλην¹. Αἱ τροποποιήσεις καὶ ἀπλοποιήσεις αὐταί, ὡς καὶ ἡ ράβδωσις, ὀφείλονται εἰς τὰς διακοσμητικὰς τάσεις τοῦ «ἀνακτορικοῦ» ρυθμοῦ, αἱ ὁποῖαι τείνουν νὰ μεταβάλουν τὰς παραστάσεις εἰς ἀφηρημένα θέματα.

Οἱ δίσκοι τῆς περικεφαλαίας τοῦ πίν. 18β δηλοῦν ἀσφαλῶς χαλκοῦς δίσκους ἐνισχύοντας ἐνίοτε τὰ δερμάτινα κράνη (πβ. KARO, Schachtgräber, πίν. LXX ἀριθ. 541-9 καὶ ZERVOS, σ. 427 εἰκ. 695). Εἶναι ὅμως ἀπίθανον ὅτι ὑπῆρχον κράνη συνδυάζοντα δύο διάφορα εἶδη καλύψεως: ἡ μεῖξις ἐπομένως ὀδόντων καὶ δίσκων (ἢ ροδάκων) ἐπὶ τῆς αὐτῆς περικεφαλαίας ὀφείλεται ἐπίσης εἰς διακοσμητικοὺς λόγους.

Ὁ κόμβος τῆς κορυφῆς δηλοῖ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ λοφίου, πιθανῶς οὐρᾶς ἵππου ἢ ταινιῶν, τὰ δὲ δρεπανοειδῆ μὴ καλυπτόμενα δι' ὀδόντων ἐξαρτήματα εἶναι αἱ παραγναθίδες, αἱ ὁποῖαι παριστάνονται «κατὰ κρόταφον», ἂν καὶ τὸ κράνος νοεῖται «κατὰ μέτωπον», ἀφοῦ καὶ αἱ δύο παραγναθίδες εἶναι ὄραταί².

Αἱ μεταξὺ τῶν σειρῶν τῶν ὀδόντων ταινίαι, αἱ ὁποῖαι εἰς ἄλλα δεῖγματα εἶναι διπλαῖ (MURRAY, Excav. in Cyprus, πίν. II ἀριθ. 1340, REICHEL, Hom. Waffen, σ. 103 εἰκ. 39, σ. 106 εἰκ. 43a) σκοπὸν ἔχουν κατὰ τὸν WACE (Chamber Tombs, σ. 214) νὰ κλείσουν τὸ μεταξὺ τῶν σειρῶν τῶν ὀδόντων κενόν. Κατὰ τὸν REICHEL (ἔ.ἀ. σ. 103) αἱ ταινίαι αὐταὶ εἶναι δερμάτιναι ἢ μεταλλικαί. Πιστεύω ὅτι αἱ ταινίαι καλύπτουν καὶ προστατεύουν τὰς ραφὰς τῶν ὀδόντων. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ ἀποτελοῦν ὀργανικὰ τμήματα τοῦ δερματίνου κράνου (πβ. αὐτ. σ. 102 σημ. 1), ἀφοῦ ὅμοιαι ταινίαι παρουσιάζονται καὶ εἰς κράνη ἄνευ ὀδόντων (EVANS, TDA, σ. 27 εἰκ. 376), ἐπίσης δὲ εἰς ἄλλα τμήματα τῆς πανοπλίας, ὡς π.χ. ἐπὶ κνημίδων (YALOURIS, AM 75, 1960, πίν. 28).

Τὰ κρητικὰ παράλληλα τῶν παραστάσεων τούτων δὲν εἶναι πολλὰ (πβ. PM IV, σ. 867 ἔξ.). Ἀνάλογοι καὶ σύγχρονοι πρὸς τὰς ἡμετέρας παρα-

1 Νομίζω ὅτι ὁ προσδιορισμὸς *ἐνθα καὶ ἐνθα* εἰς τὸ ὀμηρικὸν χωρίον ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ρῆμα *ἔχω*, ὅπερ δὲν εἶναι κινήσεως σημαντικόν, δὲν δύναται νὰ σημαίῃ τὴν κατεύθυνσιν, ὡς ἐλέχθη (REICHEL, Hom. Waffen, σ. 102).

2 Πβ. διὰ τὰς παραγναθίδας καὶ τὸν κόμβον τὸ χαλκοῦν κράνος τοῦ Σανατορίου BSA 47, 1952, πίν. 50a, διὰ δὲ τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸ κράνος τὴν τριποδικὴν ἐστίαν τῶν Μυκητῶν BSA 25, 1921-3, πίν. XXXVIIa. Διὰ τοὺς μεταξὺ τῶν παραγναθίδων ἱμάντας πβ. Ἰλ. Γ 371-2.

στάσεις κρανῶν ἐξ ὀδόντων συὸς ἀπαντοῦν ἐπὶ ἀδημοσιεύτων ὀστράκων ΥΜ ΙΙ χρόνων ἐκ Κνωσοῦ, ἐπὶ χαλκοῦ διπλοῦ πελέκεως τῆς Συλλογῆς Γιαμαλάκη δημοσιευθέντος ὑπὸ τῆς κ. ΞΕΝΑΚΗ - ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ (ΒCH 77, 1953, σ. 46 ἐξ.) ἴσως ἐπὶ ἔλεφαντίνου πλακιδίου ἐκ τοῦ τάφου Κεφάλας Κνωσοῦ δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ R. W. HUTCHINSON (BSA 51, 1956, πίν. 12) ἐπὶ ἀδημοσιεύτου μικροῦ, χρυσοῦ ἐλάσματος ἐξ ΥΜ ΙΙΙ τάφου τῆς Ἐπισκοπῆς Πεδιάδος ἀνασκαφέντος ὑπὸ τοῦ Ν. ΠΛΑΤΩΝΟΣ (ΠΑΕ 1952, σ. 622) καὶ ἐπὶ προσφάτως ἀνακαλυφθέντων ὑπὸ τοῦ Ι. ΣΑΚΕΛΛΑΡΑΚΗ δύο ἔλεφαντίνων πλακιδίων μὲ κεφαλὰς πολεμιστῶν ἐξ Ἄρχανῶν.

Λεῖψανα πραγματικῶν περικεφαλαίων ἐξ ὀδόντων ἀγριοχοίρου εἶναι σπάνια ἐν Κρήτῃ (πβ. ἐκ Ζαφῆρ Παπούρας ΡТС, σ. 67 καὶ τελευταίως ἐκ τοῦ «royal road» τῆς Κνωσοῦ ΒCH 82, 1958, σ. 785). Συνηθέστερον εὐρίσκονται εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Ὁ EVANS (PM IV, σ. 868) ὑπεστήριξε τὴν κρητικὴν καταγωγὴν τοῦ εἴδους τούτου, ἐνῶ ἡ LORIMER (Homer and the Monuments, σ. 219) ἐθεώρησε τὴν περικεφαλαίαν ἐξ ὀδόντων ὡς ἠπειρωτικὸν προϊόν. Ἡ ἐμφάνισις παραστάσεως τοιούτων κρανῶν ἐν Κρήτῃ θὰ ἠδύνατο ἐπομένως νὰ θεωρηθῆ ὡς μία τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐνδείξεων παρουσίας τοῦ ἀχαικοῦ στοιχείου ἐπὶ τῆς νήσου. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι καθ' Ὅμηρον (ἔ.ἀ.) τὸ κράνος τοῦ Μηριόνου ἦλθεν εἰς Κρήτην ἐκ Βοιωτίας μέσῳ Κυθήρων. Ἡ σπανιότης τοῦ εἴδους ἐν Κρήτῃ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐρμηνευθῆ ὡς συνέπεια πρωίμου ἐξαφανίσεως τοῦ ἀγριοχοίρου ἐκ τῆς πανίδος τῆς νήσου, ἀλλὰ τοῦτο προσκρούει εἰς τὴν σχετικὴν πυκνότητα τῶν παραστάσεων τοῦ ζώου. Οὕτω ἀπαντοῦν παραστάσεις ἀγριοχοίρων ἐπὶ πρωίμων σφραγιδολίων (MATZ, FKS, σ. 109 καὶ σημ. 8, πβ. πίν. XIV 1b), ἐπὶ ΜΜ ΙΙ χαλκοῦ ἐγχειριδίου (PM I, σ. 718 εἰκ. 541), ἐπὶ λιθίνου ΥΜ Ι τεμαχίου ἐκ Παλαικάστρου (BSA Suppl. 1, 1923, σ. 137 εἰκ. 118), ἐπὶ νεοανακτορικῶν σφραγίδων καὶ σφραγισμάτων (PM IV, σ. 572, εἰκ. 548-549, σφραγὶς Μουσείου Ἡρακλείου ἀριθ. 2096 ἐκ Κνωσοῦ).

Ἰδιαίτερος λόγος δέον νὰ γίνῃ καὶ περὶ τῆς ἔλεφαντίνης πυξίδος τοῦ τάφου Η, ἣτις ἀποτελεῖ ἐν ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς μινωικῆς τέχνης. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑφίσταται ὅτι τὸ μοναδικὸν ἀντικείμενον τοῦτο παρήχθη τὸ ἀργότερον κατὰ τοὺς ΥΜ Ι Β χρόνους ἤτοι κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 15^{ου} αἰῶνος ἐν Κρήτῃ. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ζωηρά, ἐλευθέρα καὶ πολύμορφος κίνησις (ἂν μάλιστα ὑποτεθῆ ὅτι ἔχομεν συμπύκνωσιν διὰ δοχικῶν στιγμῶν ἀκοντισμοῦ καὶ συλλήψεως τοῦ ζώου), ἡ ὁποία καθίσταται σχεδὸν περιστροφικὴ μὲ τὴν κατ' ἐνώπιον καὶ κατὰ τὰ νῶτα τολμηρὰν ἄποψιν τῶν τρεχόντων ἀνθρώπων, ἐπίσης δὲ τολμηραὶ καὶ ἴσως μοναδικαί

εἶναι αἱ βραχύνσεις τῶν ἐπὶ μέρους μελῶν καὶ ἡ πιστὴ ἀπόδοσις τοῦ συμπλέγματος τῶν χειρῶν καὶ πλοκάμων τοῦ ἀκροβάτου πρὸς τὰ κέρατα τοῦ ταύρου. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ πάλλων τὸ δόρυ κρατεῖ αὐτό, δεικνύει ἀφ' ἐτέρου ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς μίαν καλὴν στιγμήν τῆς φυσιοκρατικῆς φάσεως τῆς μινωικῆς τέχνης, ἃν σκεφθῶμεν πῶς ἀντιμετωπίσθη τὸ πάντοτε δυσχερὲς διὰ τὸν μινωικὸν καλλιτέχνην θέμα τοῦτο εἰς ἄλλας περιπτώσεις (πβ. ΡΜ III, σ. 215-6, εἰκ. 146-7). Τόλμην καὶ φυσιοκρατικὴν διάθεσιν δεικνύει καὶ ἡ προβολὴ τῆς σκηνῆς ἐπὶ ὀλοκλήρου τοῦ βραχῶδους τοπίου, ἀντὶ τῆς συνήθους συμβατικῆς δηλώσεως τῶν βράχων εἰς στενὰς ζώνας ἄνωθεν τῆς παραστάσεως καὶ κάτωθεν αὐτῆς.

Ὅλα τὰ παράλληλα εἰς τὸ σύνολον καὶ τὰς λεπτομερείας ἐπιβεβαιώνουν τὴν χρονολόγησιν. Ὑφίστανται ἀναλογίαι πρὸς τὰς παραστάσεις τῶν ΥΜ I B ποτηρίων τοῦ Βαφειοῦ (ΑΕ 1889, σ. 129 πίν. 9, ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ - ΗΙΡΜΕΡ, ΚΜΗ, σ. 118 εἰκ. 34), ὅπου ἐπίσης ἡ σκηνὴ τῆς συλλήψεως τοῦ ταύρου (διὰ δικτύου) διαδραματίζεται εἰς τὴν ἐξοχὴν ἐν μέσῳ φοινίκων, καὶ ἰδιαιτέρως ἐνθυμίζει ὁ ταῦρός μας τοὺς ὀγκῶδεις μὲ χαμηλοὺς πόδας ταύρους τῶν ποτηρίων καὶ μάλιστα τὸν ἐφορμῶντα καὶ συλλαμβανόμενον ἀπὸ τὰ κέρατα, τοῦ ὁποίου ἡ μορφή μὲ τὴν καμπυλουμένην ράχιν καὶ τὴν ἀνωρθωμένην οὐρὰν διαφωτίζει πολὺ τὴν παράστασίν μας. Ἄλλ' εἰς τὰ ποτήρια τοῦ Βαφειοῦ εἶναι βεβαίως ἡ παράστασις πλουσιωτέρα καὶ λεπτομερεστέρα καὶ ἴσως οἱ εὐθεῖς καὶ ἀπλοὶ κορμοὶ καὶ κλάδοι τῶν φοινίκων μας καὶ ἡ ἐμφάνισις ἐνὸς ὑδροβίου πτηνοῦ εἰς τὴν ὄρεινὴν σκηνὴν μας προμηνύουν ἤδη ἐν μέρει τὰς σχηματικὰς τάσεις τῆς «ἀνακτορικῆς» μινωικῆς τέχνης. Τὸ πτηνὸν εἶναι λίαν ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐπὶ ἀργυροῦ κυπέλλου ἐκ Δενδρῶν (Α. ΡΕΡΣΣΟΝ, ΝΤΔ, πίν. VI), ὃ δὲ φοῖνιξ μὲ τοὺς μακροὺς καταπίπτοντας κλάδους καὶ τὸν εὐθύν, κεκλιμένον κορμόν, προετοιμάζει τὸν II A τύπον τῶν φοινίκων τῆς κεραμεικῆς (ΜΡ, εἰκ. 38 ἀριθ. 2).

Καὶ ἄλλα στοιχεῖα ὅμως ἐπιβάλλουν τὴν ὑψηλὴν — ἐν σχέσει πρὸς τὴν κεραμεικὴν τοῦ τάφου — χρονολόγησιν τῆς πυξίδος μας. Αὕτη προφανῶς ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν μινωικὴν τοιχογραφίαν τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς. Αἱ μορφαί μας, ἃν τὰς φαντασθῶμεν ὀρθίας, θὰ ἔχουν περίπου τὸ ὕψος τῶν μορφῶν τῶν μικρογραφιῶν (πβ. ΡΜ III, σ. 210), τὸ δὲ ἔνδυμα, τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τῶν ποτηρίων τοῦ Βαφειοῦ, καὶ γνησίως μινωικόν, μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν στενὴν ζώνην, ἢ ὁποία σχηματίζει ἄνω ἐξέχοντα δακτύλιον, τὸ πίπτον ἐμπρὸς περίζωμα μὲ διπλὴν παρυφήν (ἀσφαλῶς ἄνωθεν αἰδοιοθύλακος) καὶ τὰ ἐλαφρὰ ὑποδήματα, ἅτινα δηλοῦνται μὲ τὰ ἐπιμήκη, λεπτὰ ἄκρα τῶν ποδῶν, εἶναι πολὺ ἀνάλογα μὲ τὸ ἔνδυμα καὶ τὰ ὑποδήματα τῶν

μορφῶν τοῦ ἐκ Κνωσοῦ «taureador fresco» (PM III, σ. 213 εἰκ. 144, σ. 217 εἰκ. 148, ἔγχρ. πίν. XXI). Ψέλιον ὡς ὁ ἀκροβάτης μας φέρει εἰς τὸν καρπὸν ἢ μορφή αὐτ. σ. 215 εἰκ. 146 καὶ εἰς τὸν βραχίονα ἢ μορφή αὐτ. πίν. XXI. Ἡ κόμμωσις τοῦ ἀκροβάτου ἐνθυμίζει ἐπίσης τὰς ἐκτινασσομένας ομάδας πλοκάμων τῆς μεσαίας μορφῆς τῆς τοιχογραφίας τῆς ταυρομαχίας, ἐνῶ ὁ φέρων τὸ δόρυ καὶ ὁ παρ' αὐτὸν ἔχουν κόμμωσιν βραχυτέραν ἢ ἀναδεδεμένην καὶ συγκρατουμένην ἐπὶ τῶν ὤμων.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ὄλη διάταξις τῆς σκηνῆς δεικνύει ὅτι αὕτη προέρχεται ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν καὶ ὅτι ἴσως ἀναπαράγει μίαν συγκεκριμένην κνωσιακὴν τοιχογραφίαν. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι μόνον εἰς τὸ ἀνάπτυγμα τῆς παραστάσεώς μας γίνεται σαφῆς ἢ πραγματικὴ σύνθεσις αὐτῆς, ἢ ὁποία προφανῶς εἶχε προβλεφθῆ δι' ἐπίπεδον καὶ ὄχι διὰ κυρτὴν ἐπιφάνειαν. Ἡ σύνθεσις ἐξαφανίζεται ἐπὶ τῆς πυξίδος καὶ οἱ δύο φοῖνικες, οἱ ὁποῖοι κλείουν ἐκατέρωθεν τὴν σκηνήν, ἔρχονται ἐπὶ τῆς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου εἰς τὴν ὀπισθίαν πλευράν, μένοντες οὕτω ἄνευ νοήματος.

Σημαντικὴ εἶναι ἡ πυξίς ἐκ τοῦ τάφου Η Κατσαμπᾶ καὶ διότι πλουτίζει τὰς γνώσεις μας περὶ τῶν μινωικῶν ταυρομαχιῶν διὰ πρώτην φορὰν παρουσιάζεται εἰς αὐτὴν ἀνὴρ ἔνοπλος. Ἡ χρῆσις τῶν ὄπλων, τὸ βραχῶδες τοπίον, ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ ἀκροβάτης σφίγγει τὰ κέρατα τοῦ ταύρου καὶ τὸν ἀκίνητοποιεῖ, ἢ ἔλλειψις θεατῶν, πάντα ταῦτα δεικνύουν ὅτι ἡ σκηνὴ δὲν ἐκτυλίσσεται εἰς τὸν ἀγωνιστικὸν στίβον, ἀλλ' εἰς τὴν ἐξοχὴν «in the rockfringed glens of the country» (PM IV, σ. 39) εἰς μίαν κοιλάδα πλησίον τῆς Κνωσοῦ ἢ ἄλλου, ἀνάλογον ἴσως μὲ τὸ σημερινὸν Βαί. Ἀσφαλῶς λοιπὸν δὲν παριστάνεται ταυροπαιδιὰ τοῦ συνήθους τύπου, ἀλλὰ σύλληψις ἀγρίου ἢ ἡμιαγρίου ταύρου προοριζομένου διὰ τὴν ἀρέναν καὶ τὴν θυσίαν (πβ. F. MATZ, Πεπραγμένα Α' Διεθνοῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου 1961, σ. 219). Δυνάμεθα νὰ ἐνθυμηθῶμεν καὶ τὴν ὑποστηριχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Α. EVANS καὶ τοῦ GLOTZ ἄποψιν, ὅτι οἱ ταῦροι ἔζων ἐλεύθεροι εἰς «ranches», ὅτι ἡ σύλληψις των δὲν ἦτο εὐχερῆς καὶ αὐτὸς ἦτο ὁ κύριος προορισμὸς τῶν μινωικῶν «cowboys», καὶ ὅτι αἱ ταυρομαχίαι ἤρχισαν «par des prouesses dans les herbages de la plaine avant d'être transportées dans l'arène» (PM III, σ. 217, La civilisation égéenne, 1952, σ. 338). Σημειωτέον ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς συλλήψεως τοῦ ταύρου διὰ τοῦ βάρους ἀνδρῶν ἀρπαζόντων τὰ κέρατα αὐτοῦ, εἰς διάφορον ὅμως στάσιν, ἀπαντᾷ ἤδη εἰς πλαστικὰ ἀγγεῖα ἐκ Πορτί καὶ Κουμάσας (XANTHUIDES, Vaulted Tombs, πίν. VII, 5052, καὶ XXVIII, 4126.)

Πρέπει να παρατηρηθῆ ἐπίσης ὅτι τὸ δόρυ τοῦ ταυρομάχου κατευθύνεται ἀκριβῶς πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ ταύρου, ὡς εἰς τὴν παράστασιν θήρας λεόντων ἐπὶ ἐγχειριδίου ἐκ Μυκηνῶν (F. MATZ, *La Crète et la Grèce primitive*, σ. 156), καὶ εἰς τὴν παράστασιν θήρας κάπρου ἐπὶ λίθου ἐκ Βαφειοῦ (PM IV, σ. 573 εἰκ. 551) καὶ ὅτι ἡ χρῆσις τῶν ὄπλων κατὰ τὴν προσπάθειαν συλλήψεως τοῦ ταύρου ἀποσκοπεῖ πιθανῶς ὄχι μόνον εἰς τὴν ἄμυναν ἐναντίον τοῦ ἐπιτιθεμένου, ἐξηγηριωμένου καὶ ἐπικινδύνου ζώου, ἀλλ' ἴσως καὶ εἰς τὸν τραυματισμὸν του, ὥστε ὁ ταῦρος νὰ ἐξαντληθῆ καὶ συλληφθῆ εὐκολώτερον. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἐχρησιμοποιοεῖτο διὰ τὴν σύλληψιν του δίκτυον (Βαφειὸ) ἢ «σχοινίον», ὡς δεικνύει κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ EVANS παράστασις ἐπὶ ὑελίνου πλακιδίου ἐκ τοῦ «δωματίου τοῦ θρόνου» (PM III, σ. 109 εἰκ. 61) καὶ — ἴσως — ἐπὶ σφραγίδος (αὐτ. σ. 188, εἰκ. 132, KENNA, ἔ.ἀ. πίν. 10, 247).

Ἄν ἡ ἀνωτέρω παράστασις συλλήψεως ταύρου εἶναι μοναδικὴ εἰς τὴν καθόλου κρητομυκηναϊκὴν τέχνην, ὁ τύπος εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ πυξίς εἶναι γνωστὸς καὶ ἐξ ἄλλων δειγμάτων YM I-III χρόνων. Ἐν τμῆμα μικρᾶς ἐλεφαντίνης πυξίδος τοῦ εἴδους αὐτοῦ μὲ ἐγκοπὴν διὰ τὸ πῶμα καὶ μὲ πρόχειρον ἐγγάρακτον παράστασιν ἱεροῦ καὶ γυναικῶν προέρχεται ἐξ Ἀγίας Τριάδος (ἀριθ. Μουσείου Ἡρακλείου 58). Τμῆμα μικρᾶς ἐλεφαντίνης πυξίδος περισυνελέγη τελευταίως καὶ ἐξ Ἀρχανῶν ὑπὸ τοῦ I. ΣΑΚΕΛΛΑΡΑΚΗ. Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ ἐλλειψοειδὴς ἐλεφαντίνη πυξίς ἐκ θαλαμοειδοῦς τάφου τῶν Μυκηνῶν μὲ ὅπας καὶ ἀνάγλυφον παράστασιν ἀνθρωπίνης μορφῆς — λίαν ὁμοίας πρὸς τὸ περίφημον ἀνάγλυφον τοῦ «πρίγκιπος» ἐκ Κνωσοῦ — βαινούσης πρὸς ἀριστερὰ καὶ ἀγούσης διὰ σχοινίου σφίγγα (AE 1888, σ. 156-157) καὶ ἕτερα ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου μὲ ἀναγλύφους ἀργοναύτας (αὐτόθι). Αἱ δύο αὐταὶ πυξίδες κατασκευασθεῖσαι ἐκ τμημάτων ὀδόντων ἐλέφαντος εἶναι λίαν ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἡμετέραν καὶ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὰς διαστάσεις, ἡ δὲ δευτέρα δεικνύει πῶς ἦτο ὁ πυθμὴν τῶν πυξίδων τοῦ εἴδους τούτου, ἀποτελούμενος ἐκ τεσσάρων τεμαχίων συνδεομένων μεταξύ των καὶ μετὰ τοῦ κυλίνδρου δι' ἧλων. Ἐλεφαντίνης πυξίδας, μετ' ὀπῶν διὰ τὴν προσήλωσιν τῆς βάσεως, YE I-II χρόνων, ἔχομεν καὶ ἐξ ἄλλων τάφων τῶν Μυκηνῶν (A. WACE, *Ch. Tombs*, σ. 84, σ. 85, εἰκ. 31). Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ πυξίς ἐκ Θορικοῦ (AE 1895, σ. 225), ἐξ Ἀθηνῶν (VERMEULE, *Greece in the Bronze Age*, πίν. XXXVI B) καὶ ἡ μετ' ἀναγλύφον σπειρῶν καὶ φύλλων ἐκ Ροῦτσι — χρονολογουμένη περὶ τὸ 1500 (MARINATOS - HIRMER, *KMH*, σ. 233), τοιαύτη δὲ πρέπει νὰ νοηθῆ καὶ ἡ ἀπεικονιζομένη εἰς χεῖρας κυρίας ἐπὶ τοιχογραφίας ἐκ Τίρυνθος, Tiryns II,

πίν. VIII). Ἡ πυξίς μας κατατάσσεται ἄνευ ἀμφιβολίας μεταξύ τῶν παλαιότερων δειγμάτων τῆς ὡς ἄνω σειρᾶς, ἐνῶ τὰ ἄλλα ἐλεφάντινα ἀντικείμενα καὶ κυρίως τὸ κτένιον μετὰ σφιγγῶν θὰ ἠδύναντο νὰ ἀνήκουν καὶ εἰς τοὺς YM III A χρόνους. Ἀπετέλει ἐπομένως ἡ πυξίς κειμήλιον, ἤδη παλαιὸν κατὰ ἑκατὸν περίπου ἔτη, ὅταν κατετέθη εἰς τὸν τάφον. Δεικνύει δὲ τοῦτο ἡ ἐκ τοῦ τάφου προελθοῦσα κεραμεικὴ, μεταξύ τῆς ὁποίας οὐδὲν ὄστρακον YM I B ἢ II ἀπαντᾷ¹.

Μεταξὺ τῶν σημαντικῶν εὐρημάτων τοῦ τάφου Η εἶναι καὶ τὸ ἐλέφαντινον κτένιον μετ' ἀναγλύφων σφιγγῶν. Ἐλεφάντινα κτένια περίπου σύγχρονα πρὸς τὸ ἡμέτερον (YM III A) ἔχομεν καὶ ἄλλα ἐκ Κρήτης, ὡς τὸ ἐκ τοῦ «τάφου - ἱεροῦ» Κνωσοῦ (PM IV, εἰκ. 955) καὶ τὸ ἐκ Παλαικάστρου (BSA, Suppl. 1, 1923, σ. 126 εἰκ. 108), τοῦ ὁποίου ἡ στενὴ πλευρὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἀντίστοιχον πλευρὰν τοῦ ἡμετέρου. Ἐν ἄλλο κτένιον YM I B χρόνων ἀνεκαλύφθη τελευταίως ὑπὸ τοῦ HOOD εἰς τὸν «βασιλικὸν δρόμον» τῆς Κνωσοῦ· τοῦτο εἶναι τελείως ἀπλοῦν καὶ ἀκόσμητον, φαίνεται δὲ ἐκ τούτου ὅτι τὰ παλαιότερα κτένια εἶναι ἀπλούστερα τῶν YM III, τοιαῦτα δὲ εἶναι καὶ τὰ YE I/II ἐκ Μυκηνῶν (WACE, Ch. Tombs, σ. 85 εἰκ. 32, σ. 105 εἰκ. 42). Ἀνάλογον πρὸς τὰ νεώτερα δείγματα εἶναι καὶ τὸ ἐκ Τροίας VI (FIMMEN, Die kretisch - myk. Kultur, σ. 120 εἰκ. 112), διακοσμούμενον μὲ τεθλασμένας ὡς τὸ ἐκ τοῦ «τάφου - ἱεροῦ» (πβ. καὶ ἐν ἐλεφάντινον ἐπίχρυσον ἐκ τοῦ IV τάφου τῶν Μυκηνῶν, KARO, Schachtgräber ἀριθ. 310, σ. 84 πίν. XLII). Τὸ περισσότερον ὅμοιον πρὸς τὸ κτένιον ἡμῶν εἶναι, νομίζω, τὸ ἐκ τοῦ τάφου Σπάτα (BCH 2, 1878, πίν. XVII), ὅπερ διακοσμεῖται ἐπίσης ὄχι μόνον δι' ὀκταφύλλου ρόδακος, ἀλλὰ καὶ διὰ σφιγγῶν. Καλυτέρα ὅμως ἀναμφιβόλως εἶναι ἡ σύνθεσις εἰς τὸ ἡμέτερον δείγμα, μὲ τὰς δύο ἀντιμετώπους σφίγγας, ἢ εἰς τὸ ἐκ Σπάτα, ὅπου σφίγγες καταλαμβάνουν καὶ τὴν ἀνωτέραν ζώνην ἑκατέρωθεν τοῦ ρόδακος, ἐνῶ εἰς τὴν κατωτέραν τρεῖς ἄλλαι σφίγγες διαταράσσουν τὴν συμμετρίαν. Διὰ τὸν τύπον τῶν σφιγγῶν μας διδακτικὴ εἶναι ἡ σύγκρισις πρὸς τὴν σφίγγα συγχρόνου λαβῆς κατόπτρου ἐκ Ζαφῆρ Παπούρας (PTK, σ. 64 εἰκ. 69) καὶ κυρίως ἐκ Μυκηνῶν (BSA 49, 1954, πίν. 38c, 39c) καὶ Σπάτα (BCH 2, 1878, πίν. XVIII καὶ MARINATOS - HIRMER, ἔ.ἀ. 216 ἄνω· πβ. καὶ A. DESSENNE, Le Sphinx, 1957, πίν. XXIV ἐξ.).

1. Χαρακτηριστικαὶ εἶναι καὶ αἱ ἀναλογίαι τῶν μορφῶν τῆς πυξίδος πρὸς τὰς παραστάσεις ἀθλητῶν ἐπὶ τοῦ ρουτοῦ τῆς Ἀγ. Τριάδος (ΚΜΗ 106, 107), ἐπὶ σφραγισμάτων καὶ ἐπὶ τεμαχίων λιθίνων ἀγγείων ἐκ Κνωσοῦ, PM I, σ. 689 εἰκ. 509 (μὲ ἀθλητὴν ὀρώμενον ὀπισθεν), εἰκ. 510 κ.ἀ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ

Ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν μελέτην τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῆς Κρήτης κατὰ τὸν 15ον π.Χ. αἰῶνα ἔχουν τὰ εὐρεθέντα εἰς τὸν τάφον Β αἰγυπτιακὰ λίθινα ἀγγεῖα καὶ κυρίως ὁ ἀλαβάστρινος ἀμφορεὺς μὲ τὴν δέλτον τοῦ Φαραώ (εἰκ. 33). Ἡ προσωνομία Μέν-Χεπέρ-Ρε δεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως τῆς ΙΗ' δυναστείας Τουθμῶσιος Γ'. Ἡ βασιλεία αὐτοῦ διήρκεσε κατὰ τοὺς αἰγυπτιολόγους ἀπὸ τῶν ἀρχῶν μέχρι τῶν μέσων τοῦ 15^{ου} αἰῶνος περίπου, ἀλλὰ κατὰ τὰ πρῶτα εἴκοσι σχεδὸν ἔτη βασιλεύει ἡ Χατσεψούτ, τυπικὴ σύζυγος καὶ κηδεμὼν τοῦ Τουθμῶσιος, ἡ ὁποία ταχέως τὸν παραμερίζει ἀποφεύγουσα καὶ αὐτὴν τὴν μνείαν τοῦ ὀνόματός του². Προσδιορίζεται οὕτω ἀκριβέστερον ἡ χρονολογία τοῦ ἀλα-

1. Ἡ σημασία τῆς προσωνομίας εἶναι «ὡς παραμένη ἢ ὑπαρξίς τοῦ Ρε», ERMAN, Hieroglyphen, Sammlung Götschen, σ. 29. Ἡ αὐτὴ ἐπιγραφή τοῦ Τουθμῶσιος Γ' ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 18734 ἀλαβαστρίνου ἀμφορέως τοῦ Μουσείου τοῦ Καΐρου, Catalogue général des antiquités égyptiennes du Musée du Caire, W. VON BISSING, Steingefässe, 1904, πίν. IV καὶ σ. 156-7, ὅπου μνημονεύονται καὶ ἄλλα δείγματα. Τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεδόθη μαγικὴ ιδιότης, ἀπαντᾷ καὶ πολὺ βραδύτερον ἐπὶ σαραβαίων, PENDLEBURY, Aegyptiaca, σ. XVII, FIMMEN, Die kretisch-myk. Kultur, σ. 178. Ὡς πρὸς τὸ σχῆμα ἀνάλογος εἶναι τετράωτος ἀλαβάστρινος ἀμφορεὺς τοῦ Μουσείου τοῦ Καΐρου φέρων δέλτον τῆς Χατσεψούτ, PM IV, εἰκ. 758a, ὡς καὶ ἀμφορεὺς τῆς Συλλογῆς W. FRANKLAND HOOD, Catalogue, 1924, σ. 9, ἀριθ. 37, πίν. III. Ὁ EVANS, PM IV, σ. 778, πιστεύει ὅτι ὁ τύπος οὗτος τῶν ἀλαβαστρίνων αἰγυπτιακῶν ἀμφορέων προῆλθεν ἐκ μινωικῶν προτύπων ὡς οἱ MM III-YM I πήλινοι ἀμφορεῖς τῆς Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ, αὐτ. εἰκ. 759. Ἀλλὰ καὶ ἀντιστρόφως ὁ μινωικὸς τύπος ὀφείλεται κατὰ τὸν EVANS εἰς παλαιότερα αἰγυπτιακὰ πρότυπα τῆς ΙΒ' δυναστείας. Συγγενὴ πρὸς τὸν ἀμφορέα τοῦ Κατσομπᾶ ὡς πρὸς τὸν πόδα εἶναι καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 18363 καὶ 18379 λίθινα ἀγγεῖα τοῦ Μουσείου τοῦ Καΐρου, BISSING, ἔ.α. πίν. IV. (Τὴν ὑπόδειξιν τῶν αἰγυπτιακῶν παραλλήλων ὀφείλω εἰς τὸν καθ. κ. J. LEBLANC.) Ὁ τύπος ἀπαντᾷ καὶ ἐν Συρίᾳ: πβ. ἀλαβάστρινον ἀμφορέα τοῦ 14ου αἰῶνος ἐκ Minet el Beida, Syria 13, 1932, πίν. IV, 4 καὶ Ugaritica III, πίν. VII. Πιθανῶς ὁ αἰγυπτιακὸς τύπος σχετίζεται καὶ πρὸς τὸν «χαναανικὸν πίθον» πβ. GRACE ἐν The Aegean and the Near East, Studies presented to H. Goldmann, σ. 80 ἔξ. Δι' ὁμοία αἰγυπτιακὰ καὶ αἰγυπτιαζόντα ἐξ Ἀσσυρίας πβ. BISSING, Ägyptische und ägyptisierende Alabastergefässe aus den deutschen Ausgrabungen in Assur, Zeitschrift für Assyriologie und vorderasiatische Archäologie N.F. 12 (46), σ. 153 ἔξ. εἰκ. 7. Διὰ τὸν πόδα βλ. κυρίως αὐτ. εἰκ. 12-14. 15-27. Ἡ λεγομένη «σαλπυγοειδῆς» βᾶσις (trumpet base) τοῦ ἀμφορέως μας, ἀποτελοῦσα μίμησιν χωριστοῦ πηλίνου στηρίγματος ὀξυπυθμένου ἀμφορέως, εὐρίσκεται ἐν Παλαιστίνῃ ἤδη κατὰ τὴν μέσῃ χαλκῆν β καὶ γ περίοδον, ὡς μὲ πληροφορεῖ ἡ κ. R. AMIRAN. Πήλινοι ἀμφορεῖς τύπου τῆς ΙΗ' Δυναστείας μὲ ὄξυν πυθμένα, οὔτινες πιθανῶς συνεδουάζοντο πρὸς χωριστὰς βᾶσεις, εὐρέθησαν καὶ εἰς Μυκήνας καὶ Μενίδι, PENDLEBURY, Aegyptiaca, σ. 56-7, ἀριθ. 153-6.

2 E. MEYER, Gesch. des Altertums, II, I, 1928, σ. 77, σημ. 1. Πβ. καὶ σ. 112, 113 σημ. 2. Αὐτ. σ. 110 σημ. 1 δὲν γίνεται δεκτὴ ἡ ἄποψις τοῦ SETHÉ ὅτι ὁ Τουθμῶσιος Γ' ἐβασίλευσεν ἐπὶ ἐν διάστημα μόνος, κατόπιν μετὰ τῆς Χατσεψούτ καὶ ἀκολούθως πάλιν μόνος. Πβ. καὶ BILABEL, Geschichte Vorderasiens und Aegyptens von 16-11 Jahrh., 1927, σ. 214 ἔξ. καὶ ἐπίσης J. H. BREASTED, A History of Egypt, 1945, σ. 599, ὅστις χρονολογεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Τουθμῶσιος Γ' κατὰ τὰ ἔτη 1501-1447, τοῦ τελευταίου ἔτους στηριζομένου ἀστρονομικῶς. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ διαστήματος τούτου καλύπτονται ὑπὸ τῆς συντόμου (τριετοῦς) συμβασιλείας μετὰ

βαστρίνου ἀμφορέως, ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς ἀνήκει εἰς τοὺς μετὰ τὴν λήξιν τῆς κηδεμονίας χρόνου, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1484 μέχρι περίπου τοῦ 1450 π.Χ.

Ὁ χρόνος εἰσαγωγῆς τοῦ ἀγγείου εἰς Κρήτην πιθανῶς συμπίπτει πρὸς τὴν περίοδον τῆς θαλασσίας ἀκμῆς τῆς Αἰγύπτου, ἡ ὁποία ἐξησφαλίσθη μὲ τὰς ἐκστρατείας τοῦ Τουθμῶσιος Γ' εἰς τὴν Συρίαν καὶ μὲ τὸν συνεχῆ ἔλεγχον τῶν συριακῶν ἀκτῶν. Ἡ πολιτικὴ αὕτη ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ τριακοστοῦ ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Τουθμῶσιος, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου καὶ πέραν τὰ, χρονικὰ τοῦ Κάρνακ ἀναγράφουν τακτικῶς ἐτησίως ἐπιθεωρήσειςλιμένων, SÄVE-SÖDERBERGH, *The Navy of the Eighteenth Egyptian Dynasty*, 1946 σ. 34 ἐξ.) Κατώτατον ὄριον διὰ τὴν ἐξαγωγήν δέον ἀφ' ἑτέρου νὰ θεωρηθῆ τὸ ἔτος θανάτου τοῦ βασιλέως.

Ἡ παρουσία τῆς αἰγυπτιακῆς ἰσχύος εἰς τὰς συριακὰς ἀκτὰς καὶ αἱ ἐκστρατεῖαι πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν μέχρι καὶ πέραν τοῦ Εὐφράτου προεκάλεσαν τὴν ἀποστολὴν δώρων ἐκ μέρους τῶν βασιλέων τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Χιτιτῶν καὶ τῆς Κύπρου εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Αἰγύπτου (πβ. αὐτ. σ. 42 καὶ E. MEYER, ἔ.ἀ. σ. 126, 128). Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Κνωσοῦ ἔπραξε τὸ αὐτό. Δὲν εἶναι τυχαῖον ὅτι ἐπὶ βασιλέων τῆς ΙΗ' Δυναστείας καὶ κυρίως ἐπὶ Τουθμῶσιος Γ' ἐμφανίζονται εἰς τάφους τῶν αἰγυπτίων ἀξιωματούχων Σενμούτ (1492), Οὐσέρ-Ἀμόν (1476), Ρέχμερε (1470) καὶ Μέν-Χεπέρ-Ρέ-Σενεβ παραστάσεις προσώπων ἐνδεδυμένων κατὰ τὸν αἰγαιακὸν συρμὸν καὶ κομιζόντων ἀντικείμενα προφανῶς κρητικῆς τέχνης. Εἶναι βέβαιον ὅτι μία ἢ περισσότεραι πρεσβεῖαι ἐκ Κρήτης ἐπεσκέφθησαν τὴν αἰγυπτιακὴν αὐλὴν ἐπὶ τῆς Χατσεψούτ. Αἱ σχέσεις πιθανῶς ἐξηκολούθησαν καὶ ἡ πρεσβεία ἐπανελήφθη ἐπὶ Τουθμῶσιος Γ', ἂν καὶ δὲν ὑπάρχουν θετικαὶ περὶ τούτου ἐνδείξεις διὰ τοὺς δεχομένους ὅτι μόνον αἱ παραστάσεις τοῦ τάφου τοῦ Σενμούτ, βεζίρη τῆς Χατσεψούτ, εἶναι πρωτότυποι, πᾶσαι δὲ αἱ λοιπαὶ ἐπαναλαμβάνουν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως αὐτάς (πβ. FURU-

τοῦ Τουθμῶσιος Β' (σ. 271) καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς μακρᾶς συμβασιλείας καὶ κηδεμονίας τῆς Χατσεψούτ «half sister and wife» τοῦ βασιλέως, ἣτις θνήσκει μεταξὺ τοῦ Κ' καὶ ΚΑ' ἔτους τῆς βασιλείας τῆς (αὐτ. σ. 268 ἐξ.). Κατὰ τοὺς E. DRIOTON καὶ J. VANDIER, *Les peuples de l'Orient méditerranéen II. L'Égypte*, 1952, σ. 337 ἐξ. ὁ Τουθμῶσιος Γ' βασιλεύει ἀπὸ τοῦ 1504 μέχρι τοῦ 1450. Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τῶν Τουθμῶσιος Β', Χατσεψούτ καὶ Τουθμῶσιος Γ', θεωρεῖται σκοτεινόν. Ἡ περίοδος ἀντιβασιλείας τῆς Χατσεψούτ χρονολογεῖται κατὰ τὰ ἔτη 1505-1483 (αὐτ. σ. 338-9). Καίτοι αὕτη ὀνομάζετο ἀδελφὴ τοῦ Τουθμῶσιος Γ' εἶναι πράγματι θεία του (αὐτ. σ. 338 σημ. 1). Πβ. καὶ LYMARD - ΑΥΒΟΥΡ, *L'Orient et la Grèce antique*, σ. 646, ὅπου ἡ κυρίως βασιλεία τοῦ Τουθμῶσιος Γ' τοποθετεῖται κατὰ τὰ ἔτη 1484-1450 (;). Κατὰ τὸν A. SHARFF (παρὰ F. MATZ, *Aegeis* ἐν *Handbuch der Archäologie* IV, σ. 180) ὁ Τουθμῶσιος Γ' βασιλεύει ἀπὸ τοῦ 1490 μέχρι τοῦ 1436. Κατὰ τοὺς χρόνους 1504-1450 τίθεται ἡ βασιλεία του ὑπὸ τοῦ W. C. HAYES ἐν *Cambridge Ancient History*, β' ἔκδ. 1962, σ. 10. Πβ. αὐτ. σ. 17 ἐξ.

MARK εἰς *Opuscula Archaeologica* 6, 1950, σ. 239, 248 σημ. 1). Ἐπιγραφή τάφου τοῦ Ρέχμερε, βεζίρη Τουθμώσιος Γ', ἀναφέρει πάντως τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Κεφτιοῦ καὶ τῶν «νήσων τῆς μεγάλης πρασίνης», οἱ ὅποιοι «ἤκουσαν τὴν νίκην τοῦ βασιλέως ἐπὶ ὄλων τῶν χωρῶν καὶ κομίζουσιν δῶρα»¹. Τὴν ἄφιξιν πρεσβειῶν μὲ δῶρα ὑπονοεῖ πιθανῶς ὁ ὕμνος τῆς στήλης τοῦ Κάρανακ διὰ τῶν λεγομένων τοῦ Ἄμμωνος ὅτι ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Τούθμωσιν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Δύσιν, τοὺς Κεφτιοῦ, τὴν Κύπρον καὶ τοὺς κατοίκους «τῶν νήσων τῆς μεγάλης πρασίνης» (MEYER, ἔ.ἀ. σ. 139 σημ. 2); αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ταυτισθοῦν πρὸς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ συγκεκριμένως τὰς μινωικὰς καὶ ἐν συνεχείᾳ μυκηναϊκὰς ἀποικίας τῶν Κυθήρων, τῆς Μήλου,

1 DAVIES, *The Tombs of Rechmire at Thebes*, 1943, I, σ. 20. Σημειωτέον ὅτι μόνον εἰς τὰς τοιχογραφίας τοῦ τάφου τοῦ Ρέχμερε μορφαὶ μὲ μινωικὰ γνωρίσματα χαρακτηρίζονται δι' ἐπιγραφῶν ὡς «Κεφτιοῦ», ἐνῶ εἰς τὰς ἀναλόγους παραστάσεις ἄλλων τάφων ἡ ὀνομασία προσδίδεται εἰς πρέσβεις προφανῶς ἀνατολικῆς προελεύσεως. Λόγω τῆς ἀσυνεπείας αὐτῆς, ὡς γνωστόν, ἡ χώρα τῶν Κεφτιοῦ ἐθεωρήθη ὑπὸ ὠρισμένων ἐρευνητῶν ὡς δηλοῦσα συγχρόνως τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κιλικίαν ἢ μόνον τὴν Κιλικίαν ἢ ἐν τμημα τῆς βορείου Συρίας. Ἄλλὰ πβ. VERCOUTTER, *Essai sur les relations entre Égyptiens et Préhellènes*, 1954, σ. 95 ἐξ., τοῦ αὐτοῦ, *L'Égypte et le monde égéen préhellénique*, Κάϊρον 1956, καὶ τελευταίως F. W. SCHACHERMAYER, *Das Keftiu - Problem*, *ÖJh.* 45, 1960, σ. 44 ἐξ. καὶ κυρίως σ. 59 ἐξ., ὅπου ἀποδεικνύεται ὀριστικῶς ὅτι «Κεφτιοῦ» = Κρήτη. Εἰς τὸν τάφον τοῦ Ρέχμερε τὸ μινωικὸν περίζωμα ἀντικαθίσταται περὶ τὸ 1460-1445 μὲ περίζωμα μυκηναϊκοῦ συρμοῦ δι' ἐπιζωγραφήσεως. Τοῦτο κατὰ τὸν VERCOUTTER, ἔ.ἀ. σ. 382, δεικνύει ἀνανέωσιν τῶν σχέσεων. Δὲν θὰ ἠδύνατο ἐπομένως νὰ ἀποκλεισθῇ εἰσαγωγή τοῦ ἀγγείου καὶ κατὰ τοὺς προώιμους χρόνους τῆς ἀρχαϊκῆς κυριαρχίας ἐν Κρήτῃ, ὅποτε θὰ ἐπεδιώχθη ἐπαφὴ τῶν νέων κυριαρχῶν τῆς νήσου πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Αἰγύπτου. Διὰ τὸν ἀμφορέα τοῦ Τουθμώσιος Γ' ὁ VERCOUTTER, ἔ.ἀ. σ. 413, παρατηρεῖ ὅτι «ἐν ἀγγείῳ τῆς ποιότητος ταύτης καὶ μία τοιαύτη ἐπιγραφή προέρχεται ἀσφαλῶς ἐκ βασιλικοῦ ἐργαστηρίου. Δέον ἐπομένως νὰ τὸ θεωρήσωμεν ὡς δῶρον τοῦ Φαραῶ εἰς Κρήτας ἐπισήμους ἀπεσταλμένους ἢ ἐμπόρους. Ἡ φράσις «αἰωνίως προικισμένος μὲ ζωὴν» δεικνύει ὅτι ἡ ἐπιγραφή ἐχαράχθη ζῶντος τοῦ Τουθμώσιος Γ', ἐπομένως πρὸ τοῦ 1450 π.Χ. Ὁ τύπος τῆς ἐτέρας δέλτου, ἣτις ἐχρησιμοποιήθη μόνον μέχρι τοῦ ἰωβηλαίου τοῦ 300ῦ ἔτους τῆς βασιλείας του, ἐπιτρέπει νὰ προσδιορίσωμεν ὅτι τὸ ἀγγεῖον κατεσκευάσθη τότε, ἔμεινεν εἰς τὰς βασιλικὰς ἀποθήκας ἐπὶ ἐν διάστημα καὶ ἐδωρήθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1480-1450 π.Χ. Ἡ χρονολογία αὕτη συμπίπτει πρὸς τὰς ἀσιατικὰς ἐκστρατείας τῶν ἐτῶν 1482, 1473, 1472, 1471. Ὁ VERCOUTTER (αὐτ.) ὑποθέτει ὅτι τὸ ἀγγεῖον ἦλθεν εἰς Κρήτην τὸ ἀργότερον ἐπὶ Τουθμώσιος IV πρὸ τοῦ 1425 π.Χ. Σημειωτέον ὅτι οἱ Κεφτιοῦ μνημονεύονται εἰς αἰγυπτιακὰ κείμενα ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ἀρχαίου Βασιλείου καὶ ἐξαφανίζονται ἐξ αὐτῶν συγχρόνως πρὸς τὴν λήξιν τῆς παραστάσεως Αἰγαίων ἐντὸς τάφων μετὰ τὸν Τούθμωσιν Γ' καὶ Ἀμένωφιν Β', *Journal of Near Eastern Studies* 10, 1951, σ. 211. Πλοῖα Κεφτιοῦ μνημονεύονται εἰς τὰ χρονικὰ ἐπιθεωρήσεως τῶν συριακῶν λιμένων κατὰ τὸ 34ον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Τουθμώσιος Γ'. Ἡ προσπάθεια ἐρμηνείας τοῦ ὄρου ὑπὸ τῶν SÄVE-SÖDERBERGH, ἔ.ἀ. σ. 44 ἐξ. σ. 49, ὡς δηλοῦντος ὠρισμένον τύπον αἰγυπτιακῶν πλοίων (ἐκ τῆς ἀρχικῆς προελεύσεώς του ἢ ἐκ τοῦ συνήθους τόπου κατευθύνσεως τῶν πλοίων τούτων) δὲν εἶναι πειστικῆ. Περὶ τοῦ ἀρχικοῦ τύπου τῆς λέξεως kftt συμπίπτοντος ἐπομένως πρὸς τὸ Κάφτορ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης βλ. VERCOUTTER, *Relations*, σ. 64. Πιθανῶς εἰς τὸν τύπον τοῦτον ὑπόκειται ἀναγραμματισθεῖσα ρίζα KFr, ἣτις διεσώθη εἰς τὴν λέξιν Κουρήτες.

τῆς Ρόδου καὶ τῆς Καρπάθου (πβ. FURUMARK, ἔ.ἀ. σ. 252). Ἡ ἔλλειψις ρη-
τῆς μνείας κρητικῶν πρεσβειῶν εἰς τὰ χρονικά τοῦ Κάρνακ ὀφείλεται ἴσως
εἰς τὸ ὅτι ἐλλείπουν τὰ σχετικά πρὸς τὸ 36^{ον} καὶ 37^{ον} ἔτος τῆς βασιλείας
τοῦ Τουθμῶσιος (MEYER, ἔ.ἀ. σ. 130).

Κατὰ μίαν τοιαύτην κρητικὴν ἀποστολὴν εἰς Αἴγυπτον, ἴσως ὀλίγον
πρὸ τῆς ἀχαϊκῆς κατακτήσεως τῆς Κνωσοῦ ἢ ὀλίγον μετ' αὐτήν, ἐδωρήθη
τὸ ἀγγεῖον πιθανῶς μετὰ τῶν Β 4 καὶ 5, εἰς ἐξέχον μέλος τῆς κρητι-
κῆς πρεσβείας ἐκ μέρους τῆς αὐλῆς τῆς Αἰγύπτου. Τὸ πρόσωπον τοῦτο ἦτο
κατὰ μίαν ἢ δύο γενεὰς παλαιότερον καὶ πιθανῶς συγγενῆς τῶν ταφέντων
ἐντὸς τοῦ τάφου. Τὰ ἀγγεῖα διατηρηθέντα κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐχρη-
σιμοποιήθησαν ὡς κτερίσματα, πιθανῶς τοῦ νεκροῦ τῆς κυανῆς λάρνακος,
εἰς ταφήν γενομένην κατὰ τοὺς ΥΜ III Α1 χρόνους. Ἄλλὰ καὶ ἡ ἄποψις
ὅτι τὰ ἀγγεῖα ἐδωρήθησαν κατὰ μίαν αἰγυπτιακὴν ἀποστολὴν εἰς Κρήτην
εἶναι πιθανή. Τὰ λίθινα ταῦτα ἀγγεῖα, πιθανῶς πλήρη ἀρώματος (πβ.
HALL πρόλ. τῶν Aegyptiaca τοῦ PENDLEBURY, σ. IX), ἦσαν, ὁμοῦ μὲ τὸν
χρυσὸν καὶ τὸ ἐλεφαντοστοῦν, τὸ ἀντάλλαγμα διὰ τὰ πολύτιμα σκεύη, τὸ
κρητικὸν ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον, τὰ ὁποῖα ἐκόμιζον οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς
κρητικῆς αὐλῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον ὄχι μόνον εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις,
ἀλλὰ καὶ κανονικῶς ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ «βασιλικοῦ ἐμπορίου» τῆς ἐποχῆς.
Πιθανῶς μεταξὺ τῶν κρητικῶν τούτων προϊόντων πρέπει νὰ προστεθῇ ὁ
κρόκος (Opuscula Archaeologica 6, 1950, σ. 248) καὶ ἡ ξυλεία, τῆς ὁποίας
εἰσαγωγὴ μνημονεύεται εἰς Αἴγυπτον ἀκριβῶς ἐπὶ Τουθμῶσιος Γ' (PEN-
DLEBURY, AC, σ. 6). Ἡ ἀνεύρεσις τῶν αἰγυπτιακῶν ἀγγείων εἰς τάφον τοῦ
ἐπινείου δεικνύει ἀκόμη ὅτι αἱ αἰγυπτιακαὶ εἰσαγωγαὶ ἤρχοντο εἰς Κνω-
σὸν ἐκ τῆς βορείας παραλίας καὶ ὄχι ἐκ Νότου, ὡς ἐλέχθη. Σημειωτέον ὅτι
καὶ ὁ τάφος τῶν Ἰσοπάτων, ὅστις ἐπίσης ἀπέδωσε λίθινα αἰγυπτιακὰ ἀγ-
γεῖα, ἀνήκει εἰς τὸν λιμένα τῆς Κνωσοῦ, ὡς παρετήρησεν ὁ EVANS (PM II,
σ. 551).

Ἐνδιαφέρον εἶναι καὶ τὸ ἐκ διορίτου ἀγγεῖον (B 4) τὸ εὔρεθὲν παρὰ
τὸν ἀμφορέα τοῦ Τουθμῶσιος εἰς τὸν τάφον Β. Ὁ τύπος τοῦ ἀγγείου, χαρα-
κτηριστικὸς ὡς Π C, θεωρεῖται ἀνήκων εἰς τὸ Ἄρχαϊον Βασίλειον, κυ-
ρίως δὲ εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ, κατὰ τοὺς χρόνους περίπου τῆς Γ' Δυναστείας
(REISSNER, Über die Typologie der ägyptischen Steingefässe, 1931, σ. 130
ἐξ.). Ἄλλοτε τὰ ἀγγεῖα αὐτὰ ἐχρονολογοῦντο ἀκόμη ὑψηλότερον εἰς τοὺς μέ-
σους προδυναστικούς χρόνους καὶ εἰς τὴν εὔρεσιν ἑνὸς τοιούτου ἀγγείου ἐκ
σηνίτου ὁμοῦ μεθ' ὑστέρας νεολιθικῆς καὶ ὑπονεολιθικῆς κεραμικῆς εἰς
τὸν γῶρον τῶν «νοτίων προφυλαίων» τῆς Κνωσοῦ ἐβασίσθη ἡ χρονολόγησις

τῶν ἀντιστοιχῶν κρητικῶν στρωμάτων¹. Παρατηρήθη ὅμως ὅτι ἐν Αἰγύπτῳ ἀγγεῖα τοῦ τύπου τούτου ἀπαντοῦν ὄχι μόνον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γ' Δυναστείας (τάφος Djoser), ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ἀρχαίου Βασιλείου, εὐρισκόμενα εἰς τάφους τῆς VI Δυναστείας, πιθανῶς δὲ κατεσκευάζοντο τοιαῦτα ἀγγεῖα ἐπὶ μακρότατον διάστημα, περίπου μεταξὺ τοῦ 3000 καὶ 2100 π.Χ. (VERCOUTTER, *Essai sur les relations entre Égyptiens et Préhellènes*, 1954, σ. 49-50). Ἐλαττοῦται οὕτω ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ ἐκ διορίτου ἀγγείου καὶ τοῦ YM III A1 στρώματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρέθη τοῦτο, χωρὶς πάντως νὰ παύη ὑφιστάμενον μεταξὺ αὐτῶν χρονικὸν διάστημα ἑπτακοσίων περίπου ἐτῶν. Ἡ αὐτὴ σχεδὸν ἀπόστασις ὑφίσταται ἄλλωστε μεταξὺ τοῦ ἀγγείου τούτου καὶ τοῦ ἀμφορέως τοῦ Τουθμῶσιος, μετὰ τοῦ ὁποίου κατετέθη εἰς τὸν τάφον. Σημειωτέον ὅτι δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἀγγεῖα τοῦ τύπου τούτου ἢ ἀναλόγου εὐρίσκονται ὁμοῦ μετ' αἰγυπτιακῶν ἀντικειμένων τῆς IH' Δυναστείας καὶ μετὰ YM ἢ YE I καὶ II ἀγγείων. Τοῦτο παρατηρήθη ἤδη εἰς τὸν τάφον τῶν Ἰσοπάτων καὶ εἰς θαλαμοειδῆ τάφον τῆς Ἀσίνης². Αἰγυπτιακὸν δύναται νὰ εἶναι καὶ τὸ ἀλαβάστρινον ἀγγεῖον B 5 μὲ τὰς προσθέτους λαβάς, ὧν ἡ τεχνικὴ εἶναι συνήθης εἰς Αἴγυπτον, ὡς μὲ πληροφορεῖ εἰς ἐπιστολὴν του ὁ καθηγητῆς κ. J. LECLANT, ὡς καὶ τὸ H 23, ὅπερ ἀνήκει εἰς τύπον συγγενῆ πρὸς τὸν τύπον τοῦ ἀγγείου B 4, ἀλλ' ἄνευ τῶν λαβῶν. (Κατὰ τὸν αὐτὸν ὑφίστανται τοιαῦτα δείγματα ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τοῦ Ἀρχαίου Βασιλείου πβ. PM I, σ. 67 εἰκ. 32.) Συνήθως ἡ παρουσία τοιούτων ἀντικειμένων εἰς νεώτερα στρώματα ἐξηγεῖται μὲ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ταῦτα εἰσαχθέντα παλαιόθεν εἰς τὸ Αἰγαῖον παρέμειναν ἐπὶ μακρότατον χρονικὸν διάστημα ὡς κειμήλια (PM IV, σ. 985, *Aegyptiaca*, σ. XVII καὶ σ. 57). Πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι δείγματα τοιούτων παλαιῶν ἀντικειμένων προερχόμενα ἐκ συληθέντων τάφων ὑπῆρχον ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐκεῖθεν ἐδωροῦντο καὶ ἐξήγοντο κατὰ διαστήματα ὁμοῦ μετὰ νεωτέρων προϊόντων τῆς παραγωγῆς. Παλαιὰ λίθινα ἀγγεῖα εὐρίσκονται ἄλλως καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἐντὸς τάφων τοῦ Νέου Βασιλείου.

¹ PM I, σ. 65, εἰκ. 28, 31, PENDLEBURY, *Aegyptiaca*, σ. 21, ἀριθ. 26. Πβ. καὶ τὸ ἐκ τοῦ ΒΔ. χώρου τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ, αὐτ. σ. 21, ἀριθ. 22-5.

² PENDLEBURY, ἔ.δ. σ. XVII καὶ σ. 65 ἀριθ. 149, *Asine*, 1938, σ. 377. Πβ. ἀγγείων ἐκ τάφου τῶν Μυκηνῶν αὐτ. σ. 57 καὶ NTD, σ. 181 σημ. 31. Ἐν ἀνάλογον ἀγγείων μεταποιηθὲν εἰς μινωικὸν εὐρέθη τελευταίως εἰς YM IB στῶμα τοῦ Κάτω Ζάκρου. Αἰγυπτιακῆς κατασκευῆς καὶ πιθανώτατα εισηγμένον ἐξ Αἰγύπτου θεωρεῖ καὶ τὸ λίθινον ἀγγεῖον H 23, περὶ οὗ εὐθὺς κατωτέρω, καὶ ὁ αἰγυπτιολόγος Dr. R. H. PIERCE ἀνάγει δὲ τοῦτο εἰς τύπον τῆς Β' Δυναστείας. Ο. P. WARREN (*Κρητ. Χρον.* 19, 1965 σ. 31) ἀνάγει αὐτὸ εἰς τὴν Γ' - Δ' Δυναστείαν.

Ἰσχύει πάντως ἐν προκειμένῳ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ SCHACHERMEYR (Prehist. Zeitschrift 34, 1949-50, σ. 27 σημ. 40) ὅτι τὰ εὐρισκόμενα ἐν Κρήτῃ λίθινα ἀγγεῖα δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσουν διὰ τὴν χρονολόγησιν, λόγῳ τῆς μακρᾶς διαρκείας τῶν ἀντιστοιχῶν τύπων ἐν Αἰγύπτῳ. Σημειωτέον πάντως ὅτι δὲν δύναται πλέον νὰ θεωρηθῇ ἐμπόδιον διὰ τὴν καταβίβασιν τῆς χρονολογίας λήξεως τῆς νεολιθικῆς περιόδου ἐν Κρήτῃ ἢ παρουσία τοῦ μνημονευθέντος αἰγυπτιακοῦ ἀγγείου εἰς ὕστερον νεολιθικὸν καὶ ὑπονεολιθικὸν στρῶμα τῆς Κνωσοῦ, ἐφ' ὅσον ὅμοιον εὐρίσκεται τώρα καὶ εἰς πολὺ νεώτερον σύνολον (πβ. καὶ MILOJČIĆ, Zur Chronologie der jüngeren Steinzeit, JdI 65/66, 1950/51, σ. 70).

Διὰ τῶν αἰγυπτιακῶν ἀγγείων τοῦ Κατσαμπᾶ προστιθεμένων εἰς τὰς σειρὰς αἰγυπτιακῶν λιθίνων ἀγγείων τοῦ γειτονικοῦ τάφου τῶν Ἴσοπάτων, τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ τῶν Καλυβίων (PENDLEBURY, Aegyptiaca, σ. 9, 17, 24, KANTOR, ἔ.ἀ. σ. 38) ὡς καὶ μεμονωμένων ἄλλων εὐρημάτων, ἐνισχύεται ἢ ἀποψις ὅτι ὑφίσταντο σχέσεις μεταξὺ Κρήτης καὶ Αἰγύπτου κατὰ τοὺς χρόνους ἀμέσως πρὸ τῆς ἀχαικῆς κατακτήσεως ὡς καὶ μετ' αὐτήν. Ἡ ἀποψις ὅτι κατὰ τοὺς ΥΜ I/II χρόνους ἡ νῆσος δὲν εἶχεν ἀξιόλογον ναυτιλίαν πρέπει ἐπομένως νὰ ἀναπροσαρμοσθῇ. Εἶναι ἄλλως γνωστὸν ὅτι ὑπὸ ὠρισμένων ἐρευνητῶν ὑπεστηρίχθη πρὸ τῆς ἀποκρυπτογραφίσεως τῶν κειμένων τοῦ συστήματος Β ὅτι αἱ Μυκῆναι ἐκυριάρχουν τῶν θαλασσῶν ὡς δύναμις ἀντίπαλος τῆς Κρήτης. Ἐδικαιολογεῖτο ἐπομένως οὕτω καὶ ἡ ἀντιστοιχος ὑπόθεσις ὅτι ἡ Κρήτη δὲν εἶχεν ἄμεσον ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν Αἴγυπτον. Σήμερον ὅμως, ὁπότε γενικῶς σχεδὸν πιστεύεται ὅτι κατὰ τοὺς ΥΜ II χρόνους ἡ Κρήτη κυβερνᾶται ἤδη ὑπὸ Ἀχαιῶν, δὲν εἶναι πλέον νοητὸν διὰ ποῖον λόγον δὲν θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπ' αὐτῶν καὶ οἱ κρητικοὶ λιμένες, οἱ καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς περιζήτητοι ὑπὸ παντὸς ἐνδιαφερομένου διὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Ἡ ἀποψις περὶ πλήρους παρακμῆς τοῦ κρητικοῦ ἐμπορίου ἤδη πρὸ τοῦ 1400 π.Χ. βασιζέται ἄλλως μόνον εἰς ἀριθμὸν τινα κρητομυκηναϊκῶν ἀγγείων εὐρεθέντων εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὰ ὅποια ἀπεδόθησαν εἰς τὴν ἐλλαδικὴν παραγωγὴν καὶ ἐθεωρήθησαν ὡς ἐνδειξις ἀποκλειστικῶς πελοποννησιακοῦ ἐμπορίου¹. Πιστεύω ὅτι ταῦτα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ΥΕ I/II,

1 WACK-BLEGEM, Pottery as Evidence for Trade and Colonisation in the Aegean Bronze Age, Klio 32, 1939, τεῦχος 2, σ. 131 ἐξ. Τὰς ἀπόψεις αὐτὰς ἀνέπτυξε περαιτέρω ἡ H. KANTOR, The Aegean and the Orient in 2nd Millennium B.C., 1947, σ. 55, σ. 223 καὶ ἄλλ., ἐπέκρινε δὲ ὁ FURUMARK, Opuscula Archaeologica 6, 1950, σ. 213-4 σημ. 1, σ. 254 σημ. 1 καὶ ὁ P. DEMARGNE ἐν GLOTZ, La civilisation égéenne, 1952, σ. 503. Τὴν μινωικὴν, θαλασσοκρατίαν

είσαχθέντα κυρίως κατά τους χρόνους της βασιλείας Τουθμώσιος Γ' (KANTOR, *ἔ.ἀ.* σ. 75), δύναται νὰ προέρχονται ἐκτὸς ἢ δύο (WACE-BLEGEM, *ἔ.ἀ.* πίν I, 2 καὶ πίν. III, 6) καὶ ἐκ Κρήτης, αἱ δὲ μονόπλευροι συγκρίσεις αὐτῶν πρὸς τὴν ὑστεροελλαδικὴν κεραμεικὴν οὐδὲν ἀποδεικνύουν: σπεῖραι στικταί, μόνωτα κύπελλα μὲ διακρινόμενα χεῖλη, ἀρτόσχημα ἀλάβαστρα, τὸ θέμα τοῦ «ogival canopy» κ.λ. δὲν ἀπαντοῦν μόνον εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ὡς ἐγράφη (KANTOR, *ἔ.ἀ.* σ. 34-6, πίν. VIII H, I, J, K), ἀλλ' ἐξ ἴσου συχνὰ καὶ ἐν Κρήτη.

Ἀντίθετος πρὸς τὴν ἄποψιν περὶ περιορισμοῦ τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῆς Κρήτης κατά τοὺς ὑστερομινωικοὺς χρόνους εἶναι ὄχι μόνον ἡ παρουσία σημαντικοῦ ἀριθμοῦ αἰγυπτιακῶν ἀντικειμένων ἐν Κρήτη καὶ ἀντιστρόφως ἀντικειμένων, τὰ ὅποια δύναται νὰ προέρχονται ἐκ Κρήτης, εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ καὶ ἡ διαπίστωσις πολιτιστικῶν ἐπιδράσεων καὶ δανείων μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν. Οὕτω π.χ. τοιχογραφικαὶ παραστάσεις αἰγυπτιαζόντων θεμάτων, πιθήκων, ἰαπύρων, νέκρων, καὶ πομπῶν μεγάλης κλίμακος πιθανῶς κατ' αἰγυπτιακὰ πρότυπα ἀπαντοῦν ἐν Κνωσῶ, αἰγυπτιακοὶ δὲ χαρακτῆρες ἀνεγνωρίσθησαν εἰς τὴν παράστασιν λατρείας τῶν νεκρῶν ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου τῆς Ἁγίας Τριάδος. Κρητικὰ θέματα ἀπαντοῦν ἀφ' ἑτέρου κατά τοὺς ἰδίους χρόνους ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς αἱ καταδιώξεις ζῶων ἐν «ἰπταμένῳ καλπασμῶ» καὶ τὰ «θέματα τῶν βράχων» ἐπὶ πελέκωσ καὶ ξίφους ἐκ τοῦ τάφου τῆς Ἄχ-χοτέπ (πβ. SCHACHERMEYER, *ÖJh* 45, 1960, σ. 46 ἐξ.). Σημειῶ ὅτι καὶ αἱ κερατοειδεῖς προεξοχαὶ τοῦ καλύμματος τῶν μαύρων καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ των εἰς τὴν γνωστὴν τοιχογραφίαν τῆς Κνωσοῦ (PM IV, εἰκ. 869, PM II, πίν. παρὰ τὴν σ. 756, ἔγχρ. πίν. XIII) ἀντιστοιχοῦν πιθανῶς πρὸς τὰ φερόμενα ὑπὸ τῶν μαύρων πτερὰ εἰς τὰς συγχρόνους αἰγυπτιακὰς τοιχογραφίας. Χαρακτηριστικὸν εἶναι καὶ τὸ ὅτι αἱ προσόψεις τῶν μινωικῶν ἱερῶν κατά τοὺς νεοανακτορικοὺς χρόνους διεκοσμοῦντο ἐνίοτε μὲ ἰστοὺς σημαίων κατ' αἰγυπτιακὰ πρότυπα, ὡς ἀπεδείχθη ἐσχάτως ὑφ' ἡμῶν (*Κρητ. Χρον.* 17, 1963, σ. 339 ἐξ.).

Οἱ κλάδοι τῶν πολυχρόμων θυμιατηρίων ἐκ τοῦ «τάφου - ἱεροῦ» παρεβλήθησαν ἐπίσης ὑπὸ τοῦ EVANS (PM IV, 2 ἔγχρ. πίν. XXXV καὶ σ. 1012) πρὸς ἀναλόγους αἰγυπτιακὰς παραστάσεις, θεωρῶ δὲ βέβαιον ὅτι καὶ τὰ ραβδωτὰ πολύχρωμα «κυμάτια» τοῦ θυμιατηρίου ἐκ τοῦ τάφου B

ἠρνήθη καὶ διὰ τοὺς MM ἀκόμη χρόνους ὁ CH. STARR, *Historia* 3, 1954-5, σ. 282 ἐξ. Κατὰ τῶν ἀπόψεων τούτων βλ. F. CASSOLA, *La talassocrazia cretese e Minosse*, *Parola del Passato* 12, 1957, σ. 343 ἐ.

Κατσαμπᾶ ἀποτελοῦν μίμησιν ἀναλόγου αἰγυπτιακῆς διακοσμῆσεως συχνῆς ἐπὶ ξυλίνων λαρνάκων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων τῶν χρόνων τῆς ΙΗ΄ Δυναστείας¹.

Π Ρ Ο Σ Θ Η Κ Η

Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1966 ἐγένετο χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἀμερικανοῦ φιλαρχαίου καὶ χρηματοδότη τῶν ἀνασκαφῶν Ζάκρου κ. L. Romerance ἐξέτασις τῆς περιοχῆς τῶν τάφων Κατσαμπᾶ ὑπὸ τῆς Δρος Elizabeth Ralph καὶ τοῦ συνεργείου αὐτῆς εὐγενῶς διατεθέντος ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου τῆς Πενσυλβανίας κ. Froelich Rainey, ἵνα διαπιστωθῇ ἂν τὸ ἔδαφος προσφέρεται διὰ μίαν μαγνητομετρικὴν διερεύνησιν πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ ἄλλων βαθέως κειμένων τάφων. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν διεπιστώθη ὅτι οἱ ἐκ σκυροκονιάματος ἀγωγοὶ ὕδατος καὶ τὰ ἠλεκτρικὰ καλώδια, τὰ ὁποῖα διέρχονται διὰ μέσου καὶ ἄνωθεν τοῦ χώρου, δὲν ἐπιτρέπουν τὴν διερεύνησιν. Θερμαὶ εὐχαριστίαι ὀφείλονται πάντως εἰς τὴν δίδα Ralph καὶ τοὺς κ.κ. Romerance καὶ Rainey διὰ τὴν γενομένην προσπάθειαν.

1 Πβ. τὴν ταινίαν μετ' ἐρυθρῶν καὶ πρασίνων ὀρθογωνίων περιοριζομένων ὑπὸ κυανῶν ραβδώσεων, LANGE-HIRMER, Aegypten, 1957, εἰκ. 181. Ὁ PERSSON, NTD, σ. 117, 119, 191 (χωρὶς νὰ ἀποκλείῃ ἀνεξάρτητον γένεσιν) ἀνεζήτησε καὶ τὸ πρότυπον τῆς ξυλίνης λάρνακος τῶν Δενδρῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ πβ. KANTOR, ἔ.ἀ. σ. 40. Ὑπερβολικὰ εἶναι τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ EVANS PM IV, σ. 986 περὶ «ἐξαιγυπτιασμοῦ τῆς τελευταίας δυναστείας». Ὁ PERSSON, NTD, σ. 191 εἶχεν ἀναγάγει καὶ τοὺς ΥΕ θαλαμοειδεῖς τάφους εἰς αἰγυπτιακὰ πρότυπα καὶ μάλιστα ἄνευ μεσολαβήσεως τῆς Κρήτης. Ὁ μετὰ λαξευτῆς ὀροφῆς δρόμος τοῦ τάφου Η (βλ. σ. 28-29) ἐνθυμίζει πρᾶγματι τάφους τοῦ Νέου Βασιλείου ἐν Αἰγύπτῳ. Τὴν αἰγυπτιακὴν καταγωγὴν τοῦ εἴδους ἠρνήθη ἡ KANTOR, ἔ.ἀ. σ. 39. Ὁ SCHACHERMAYER, ÖJh 45, 1960, σ. 62-3, θεωρεῖ τοὺς μὲ κανονικὰς πλευρὰς λαξευτοὺς τάφους τῆς ΥΜ I/II περιόδου ἐν Κρήτῃ ὡς προελθόντας ἐξ ἐπιδράσεως μυκηναϊκῆς.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ*

ΥΣΤΕΡΟΜΙΝΩΙΚΟΝ ΚΡΑΝΙΟΝ ΕΚ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ «Η» ΚΑΤΣΑΜΠΑ

Ἡ μελέτη τῶν κρανίων καὶ τῶν σκελετῶν γενικῶς εἶναι ὁ βεβαιοτέρος τρόπος διὰ νὰ σχηματίσῃ τις γνώμην περὶ τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ τύπου τῶν ἀρχαίων λαῶν. Μὲ τὴν φροντίδα πρὸς τὸ παρὸν μόνον τῶν ἀρχαιολόγων συμπληρῶνται ἐν μέρει τὰ μεγάλα κενά, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν αἱ ἀνθρωπολογικαὶ μελέται εἰς τὸν ἑλλαδικὸν χῶρον. Τὸ κρανίον, τὸ ὁποῖον μᾶς παρέδωσε πρὸς μελέτην ὁ ἔφορος ἀρχαιοτήτων Ἡρακλείου κ. Στυλιανὸς Ἀλεξίου, διατηρεῖται ἱκανοποιητικῶς. Ἐλλεῖπει μόνον ἡ κάτω σιαγὼν καὶ ἔχουν θραυσθῆ τὰ λεπτὰ ὀστᾶ τῆς ρινός. Ἐμελετήσαμεν ἄνω τῶν πεντήκοντα ἀνθρωπολογικῶν γνωρισμάτων τοῦ κρανίου τούτου, ἅτινα χαρακτηρίζονται ἐκ λεπτότητος ἐπιβεβαιούσης τὴν γνώμην ὅτι ἡ «ἐκλέπτυνσις» τῶν ὀστέων ἤρχισε λίαν πρῶιμως. Ἡ λεπτότης αὕτη, ἡ ὀρθομετωπία, τὰ μικρὰ φύματα τοῦ μαστοειδοῦς καὶ τοῦ μετωπικοῦ (παρὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ὀστέων τῆς λεκάνης, ἀπαραιτήτων διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ φύλου), καθὼς καὶ ἄλλα γνωρίσματα, ἐπέτρεψαν τὴν διάγνωσιν ὅτι τὸ κρανίον ἀνήκει εἰς πρόσωπον τοῦ γυναικείου φύλου. Εἰς τὸ κρανίον ἤρχισεν ἤδη ἡ ἐξάλειψις τῶν ραφῶν, τὰ ὀστᾶ ἔχουν καλῶς σχηματισθῆ, οἱ ὀδόντες εἶναι λίαν καλῶς διατηρημένοι ὁ δὲ βαθμὸς τῆς τριβῆς τῶν εἶναι ἀνεπαίσθητος. Δὲν ἔχει ἐμφανισθῆ ἀκόμη ὁ φρονιμίτης. Ἐν συνδυασμῶ πρὸς τοὺς παράγοντας τούτους δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ θάνατος εὔρε τὴν γυναῖκα περὶ τὸ 23^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας της.

Τὸ κρανίον, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ πίνακος, εἶναι δολιχοκέφαλον, ἔχει πρόσωπον ὠοειδὲς καὶ λεπτὸν (ἡ διάμετρος τῶν ζυγωματικῶν δὲν φθάνει τὰ 12 ἐκ.), ρῖνα λεπτὴν, ἀρκετὰ μεγάλους ὀφθαλμούς, στόμα ὀρθογναθικὸν καὶ μικρὸν, μετ' ἑλαφροῦ προγναθισμοῦ τῶν ἄνω χειλέων (πλάτος οὐρανίσκου μόλις 33 χιλ.). Τὸ μέτωπον εἶναι σχετικῶς στενὸν κατὰ τὴν κροταφικὴν χώραν. Τὸ γνῶρισμα τοῦτο, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς σειρᾶς κρανίων τοῦ προανακτορικοῦ ὀστεοφυλακείου τῶν Ἀρχανῶν, παρατηρεῖται ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα ἐν Κρήτῃ (πίν. 38).

* [Εὐχαριστῶ τὸν κ. Ἰ. Α. Πουλιανόν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ παραμονὴν του πρὸς μελέτην τῶν κρανίων ἐξ Ἀρχανῶν, ἐμελέτησε καὶ τὸ δημοσιευόμενον ἐδῶ κρανίον ἐκ τοῦ τάφου Η Κατσαμπᾶ. Τὰ λοιπὰ κρανία ἐκ τῶν τάφων Κατσαμπᾶ δὲν ἀνασυνεκροτήθησαν λόγῳ τῆς κακῆς διατηρήσεως αὐτῶν. Ὡς πρὸς τὸν μεσαῖον σκελετὸν τοῦ τάφου Ζ (βλ. σ. 23), ὁ ὁποῖος μετεφέρθη ὑπὸ τοῦ κ. Ζ. Κανάκη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου, ὁ κ. Πουλιανὸς πιστεύει, κατόπιν ἐξετάσεως, ὅτι οὗτος ἀνήκει εἰς ἄνδρα τεσσαράκοντα καὶ πέντε περίπου ἐτῶν καὶ ὕψους (κατὰ τὸν πίνακα ΤΒΛΚΚΑ) 1.58 μ. ἤτοι κατώτερον τοῦ μετρίου. Σ. Α. ΑΛΕΞΙΟΥ].

Π Ι Ν Α Ξ
ΚΡΑΝΙΟΜΕΤΡΙΚΩΝ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΩΝ

(Ἡ ἀρίθμησης εἶναι ἡ κλασσική, κατὰ τὸν Martin 1925)

1 Μῆκος κεφαλῆς 183	16 Πλάτος ὀπῆς βάσεως 29
1β Μῆκος κεφαλῆς ἀπὸ τῆς ὀφρύος 185	Ὑψος κάμψεως τοῦ μετωπικοῦ ὀστοῦ 28
8 Πλάτος κεφαλῆς 136	Ὑψος κάμψεως ἰνιακοῦ ὀστοῦ 29. Χορδὴ F.M.O. - F.M.O. 85
17 Ὑψος βάσεως βρέγματος 126	Ὑψος σημείου nasium ἄνωθεν τῆς χορδῆς F.M.O. - F.M.O. 16
5 Μῆκος βάσεως κρανίου 98	Zυγοσιαγονικὴ χορδὴ 88
9 Ἐλάχιστον πλάτος μετώπου 92	Ὑψος εἰς σημεῖον ns ἄνωθεν χορδῆς ZM' - ZM' - 25
10 Μέγιστον πλάτος μετώπου 117	32 Γωνία μετώπου α) 85°
11 Πλάτος βάσεως κρανίου 113	Γωνία μετώπου β) 84°
12 Πλάτος ἰνίου 105 (,)	33 (1) Γωνία ἄνω τμήματος ἰνίου 82°
45 Διάμετρος ζυγωματικῶν 116 (,)	33 (2) Γωνία κάτω τμήματος 25°
40 Μῆκος βάσεως προσώπου 94	33 (4) Γωνία κάμψεως ἰνίου 107°
48 Ἄνω ὕψος προσώπου 60 (,)	34 Γωνία ὀπῆς 16°
43 Ἄνω πλάτος προσώπου 98	72 Γενικὴ γωνία προσώπου 86°
46 Μέσον πλάτος προσώπου 87	73 Γωνία μέσου τμήματος προσώπου 87°
60 Μῆκος ἐξωτερικῆς χορδῆς οὐρανί- σκου 48	74 Γωνία γναθικοῦ τμήματος προσώ- που 72°
61 Πλάτος ἐξωτερικῆς χορδῆς οὐρανί- σκου 54	
62 Μῆκος οὐρανίσκου 37 (,)	
63 Πλάτος οὐρανίσκου 33	
55 Ὑψος ρινὸς 48	
54 Πλάτος ρινὸς 22	
51 Πλάτος ὀφθαλμῶν ἐκ σημείου MF 37	
52 Ὑψος κογχῶν 30	
7 Μῆκος ὀπῆς βάσεως 40	

Τὰ κρανιοσκοπικὰ γνωρίσματα (ἄνω τῶν 10) εἶναι κανονικά. Ἡ γενικὴ του βαθμολογία δὲν ὑπερβαίνει κατὰ γνώρισμα τὴν μονάδα. Τὸ κάτω ἄκρον τῆς ρινικῆς ὀπῆς εἶναι anthropinae.

Τὰ λοιπὰ γνωρίσματα τοῦ κρανίου τούτου συμπίπτουν ἐπίσης πρὸς τὰ τῶν Ἀρχαῶν καὶ ἐπομένως τὸ κρανίον δύναται νὰ θεωρηθῆ μινωικόν. Σημειωτέον ὅτι, ἐκτὸς τῆς ἐκλεπτύνσεως τῶν χαρακτηριστικῶν, ἀρχίζουσι νὰ διαφαίνωνται ἤδη τὰ ἔγνη τῶν «ἐποχιακῶν ἀλλαγῶν» (ἐλαφρὰ αὐξήσεις τοῦ πλάτους τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς βάσεως αὐτῆς) χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνη «ἐξωθεν εἰσβολήν».

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

- ἀγγειογράφοι 50 σημ. 1.
 Ἁγία Τριάδα 60, 74, 75 σημ. 1, 81, 82.
 Ἀγρόκτημα Σκιλλιανᾶκη 1, 2.
 Αἰγαῖοι 78 σημ. 1.
 Αἰγαῖον 78, 80.
 Αἴγυπτος 1, 79, 80, 81. Αἰγυπτιακὰ λίθινα ἀγγεῖα 10, 38, 46, 54, 76 ἔξ., αὐτ. σημ. 1, 79, 80, αὐτ. σημ. 2, 81. Αἰγυπτιακαὶ ξύλινα λάρανακες 9, 83. Αἰγυπτιακὰ πλοῖα 78 σημ. 1. Αἰγυπτιακὰ διακοσμητικὰ θέματα 82 ἔξ. Κύανος ὁ αἰγύπτιος 36.
 ἀκροβάτης 56, 73.
 ἀλάβαστρος 46, 54, 76 ἔξ., 80.
 Albiker 2
 ἄλυσις χαλκῆ 44.
 Ἀμάρινα 63 σημ. 1.
 Ἀμένωφις Β΄ 78 σημ. 1.
 Amiran 76 σημ. 1.
 ἀνακτορικὸς ρυθμὸς 63 ἔξ., 67, 70, 72.
 Ἀνδρουλάκης 2.
 ἀνθρωπολογικὰ λείψανα 5 ἔξ., 9 ἔξ., 16, 18, 23 ἔξ., 35 ἔξ., 38, 84 ἔξ.
 ἀξινοπέλεκτος 21.
 Ἄργος 78.
 ἀργύρου μίμησις διὰ φαιοῦ ἐπιχρίσματος 47 ἔξ., 52, 53, 54, 62.
 Ἀρχάνες 57, 74, 84 σημ. 1.
 Ἀσίγη 80, αὐτ. σημ. 2.
 ἀστράγαλος 39 ἔξ., 58.
 Ἀττικὴ 69.
 Ἀχαιοὶ ἐν Κρήτῃ 81.
 Ἀχ-χοτέπ 82.
 Aymard - Auboyer 77 σημ. 0.
 Βαθύπετρο 61 σημ. 1.
 Βαῖ 73.
 βάρη 34, 39, 54,
 Βαφειδ 69 σημ. 1, 72, 74.
 Βιάννος 61, 62.
 Bilabel 76 σημ. 2.
 Bissing 76 σημ. 1.
 Blegen 24 σημ. 1, 81 σημ. 1.
 Boardman 61 σημ. 1.
 Βοιωτία 71.
 Bossert 67, αὐτ. σημ. 2.
 Breasted 76 σημ. 2.
 βωμοὶ τριποδικοὶ ἐκ κονιάματος 9, 10, 11, 34, 35, 37, 45, 56. Διὰ τοὺς πηλίνους βλ. σχήματα κεραμεικῆς.
 Γιαμαλάκη Συλλογὴ 61 σημ. 1, 71.
 Γοῦρνες 57, 62.
 Γουρνιὰ 61 σημ. 1, 65.
 Γυψάδες 9 σημ. 1.
 Cassola 82 σημ. 0.
 Chadwick 69 σημ. 1.
 δαίμονες βλαστήσεως 60.
 Davies 78 σημ. 1.
 Demargne 81 σημ. 1.
 Δενδρὰ 9 σημ. 1, 31, 66 σημ. 2, 69, 72.
 Dessenne 75.
 διακοσμήσεως συστήματα 64.
 Διαλυνᾶς 36.
 διορίτης 46, 54, 79, 80.
 Drioton 77 σημ. 0.
 δρόμοι τάφων 6, 12, 13, 18, 19, 23, 28 ἔξ., 30, 38 ἔξ.
 Ἐγκωμη 39,

- ἐγχειρίδια χαλκᾶ 43, 47.
 Effenterre Van — 9 σημ. 1.
 ἐμπόριον 79, 81 ἔξ.
 Ἐπισκοπὴ Πεδιάδος 71.
 Erman 76 σημ. 1.
 Evans 1, 29, 35, 39, 54, 60, 61 σημ. 2,
 62, 63 σημ. 1, 67, 69, 70, 71, 73, 74,
 76 σημ. 1, 79, 82, 83 σημ. 1.

 Fimmen 75, 76 σημ. 1.
 Forsdyke 63.
 Frankland-Hood 76 σημ. 1.
 Furtwängler 60 σημ. 3.
 Furumark 61 σημ. 2, 62, αὐτ. σημ. 1,
 63 σημ. 1, 64, 66 σημ. 2, 67, αὐτ. σημ. 2,
 77, 78, 79, 81 σημ. 1.

 Glotz 73, 81 σημ. 1.
 Grace 76 σημ. 1.

 Ζάκρο 42, 80 σημ. 2.
 ζατρίκιον 39 ἔξ. 57.
 Ζαφὲρ Παπούρα 29, 63, 66, 71, 75.
 ζυγῶν δίσκοι (;) 11, 47.
 ζώδιον φαγεντιανῆς 55.

 Ἡλιάκης 34.

 Hall 79.
 Hayes 77 σημ. 0.
 Hood 1 σημ. 1, 9 σημ. 1, 75.
 Hutchinson 63 σημ. 1, 71.

 θάλαμοι τάφων 3 ἔξ., 12, 13, 18, 26 ἔξ.
 θαλάσσιος ρυθμὸς 63 ἔξ.
 θέματα διακοσμητικὰ καὶ παραστατικά :
 ἀνεμώνη θαλασσία 67, αὐτ. σημ. 2.
 ἀποφύσεις 44, 45, 52, 60, αὐτ. σημ. 2.
 ἀργοναύτης 41, 42, 43, 44, 48, 49,
 64 ἔξ., 65 σημ. 1, 67, 74.
 ἀσπίς 56, 60, αὐτ. σημ. 4.
 βράχοι 41, 42, 43, 44, 48, 49, 50, 56,
 63, 64, 65, 66, 72, 73, 82.

 γωνίαι 49, 50, 51, 68.
 δίσκοι 41, 42, 43, 45, 49, 51, 66, 67,
 70.
 ἡμικύκλια ὁμόκεντρα 44, 52, 53, 66.
 ἰχθὺς 50, 68, 69.
 καλπασμὸς ἰπτάμενος 82.
 καταλειβὰς 45.
 κερασφόρον 47.
 κισσὸς 41, 43, 49, 67.
 κλάδοι 42.
 κόμβος ἱερὸς 60.
 κοράλλια 65.
 κρίνα 42, 43, 66 ἔξ.
 κύκλοι ὁμόκεντροι 43, 45, 48, 49, 50,
 53.
 κυματοειδεῖς ταινίαι 42, 48, 50, 51,
 53, 67.
 λέων 47.
 μελισσοειδῆ 44.
 Νείλου θέματα 68.
 ὀκτώσχημον πέριξ λαβῶν 49.
 οὐρανὸς (ogival canopy) 49, 68, 82.
 πάπυρος 41, 42, 44, 48, 49, 52, 64,
 65, 66, αὐτ. σημ. 3.
 πέριδικες 68.
 περικεφαλαία 51, 69 ἔξ., 69 σημ. 1,
 70 ἔξ., 70 σημ. 1-2.
 πτηνὸν 50, 56, 61, 68 ἔξ., 72.
 ρόδαξ 41, 42, 43, 45, 49, 51, 52, 55,
 58, 64, 65, 67, αὐτ. σημ. 1-2.
 ρόμβος 49, 52, 68.
 σιγμοειδῆ 44.
 σπείραι 41, 48, 53, 68.
 σταυρὸς 43, 51, 68.
 σφιγξ 57, 74, 75.
 ταινίαι ἀνάγλυφοι 44.
 ταῦρος 56, 72-74.
 τεθλασμένα 51, 52.
 τριγωνίδια 52, 68.
 τριπλᾶ C 49, 65.
 φοίνικες 42, 56, 66, 67, 72, 73.
 φολίδες 48, 66, αὐτ. σημ. 2, 68.
 φύκη 41, 64, 65.

- φύλλα πολύχρωμα 45, 82 ἐξ.
 φύλλων ζώνη 41, 48, 50, 51, 67,
 αὐτ. σημ. 3.
 χάραξις 51.
 χλόη 49.
 ψήκτρα 49, 50, 51.
- Θεόφραστος 36.
 Θορικὸς 74.
 θρανία τάφων 4 ἐξ., 9, 13, 18.
- Ἰασπις 54.
 Ἰσόπατα 9 σημ. 2, 60 σημ. 4, 61 σημ. 1,
 79, 80, 81.
 ἴστοι σημαιῶν 82.
- Jong de - 2, 9 σημ. 1.
- Καίρατος ποταμὸς 1.
 Κακόβατος 65 σημ. 1.
 Καλύβια 27, 47, 68, 81.
 Καμηλάρης 63, 68.
 Κανάκης 2, 11, 24, 84 σημειώσεις.
 Kantor 62, 81 σημ. 1, 82, 83 σημ. 1.
 Καραβάν Σεραΐ 68.
 Κάρνακ 78 ἐξ.
 Καρο 70, 75.
 Κάρπαθος 79.
 καρχαρίου ὁδοῦς 12, 48.
 Κάφτορ 78 σημ. 1.
 Κεππα 47, 74.
 κεραμεικὴ βλ. σχήματα, θέματα, διακο-
 σμήσεως συστήματα.
 κέρνοι 61.
 Κεφάλια 71.
 Κεφτιὸν 78, αὐτ. σημ. 1.
 Κιλικία 78 σημ. 1.
 Κνωσὸς 61 σημ. 1, 62, 66 σημ. 2, 67
 σημ. 3, 69, 70, 71, 73, 75, αὐτ. σημ. 1,
 76 σημ. 1, 79, 80, 82. Κνωσοῦ λιμὴν
 ἢ ἐπίνειον 1, αὐτ. σημ. 1. 2, 79, —
 «μικρὸν ἀνάκτορον» 60, — «βασιλικὸς
 δρόμος» 71, 75, — «πρίγκιψ» 74.
- κόγχη 14.
 κόμμωσις 73.
 Κουμάσα 73.
 Κουρητες 78 σημ. 1.
 κτένιον 57, 75.
 κυανὴ χρωσὶς 7-10, 12, 34, 35 ἐξ., 45.
 κύανος 36.
 Κύθηρα 71, 78.
 Κυκλάδες 69.
 κύπελλον χαλκοῦν 46.
 Κύπρος 69, 78.
- λάκκοι 11, αὐτ. σημ. 1, 37.
 Lange-Hirmer 83 σημ. 1.
 λάρνακες ξύλιναι 6-9, 9 σημ. 1, 12, 18,
 22, 24, 36, 83 σημ. 1, πήλιναι 31 ἐξ.,
 36, 51, 63.
 λάσπης στρωμα 22, 36.
 Λεβήν 2.
 Leclant 76 σημ. 1. 80.
 Lhote-Hassia 40.
 λίθινα ἀγγεῖα : πῶμα μετὰ λαβῆς ἀγγείου
 ἐξ ὀφείτου 33, 36, 54, YM I γεφυρό-
 στομον ἐξ ὀφείτου κυλινδρικὸν 34, 36,
 54, YM III βαθεῖα φιάλη ἄνευ λαβῶν
 38, 55, ἀλαβάστρινον μὲ προσθέτους
 λαβᾶς 9, 46. Αἰγυπτιακὰ λίθινα ἀγγεῖα
 βλ. Αἴγυπτος.
 λόγχη 47.
 Lorimer 69 σημ. 1, 71.
- Μαζαλὴ Χανίων τάφοι 61 σημ. 1.
 Μαζονάκη 2.
 Μάλια 42.
 Marinatos-Hirmer 60, 65, αὐτ. σημ. 1,
 66 σημ. 2, 67, 69 σημ. 1, 72, 74, 75.
 Μασσαλίας πρόχους 66 σημ. 2.
 Matz 71, 73, 74, 77 σημ. 0.
 Μαῦρο Σπήλιο 45, 59, 63.
 Μαύρων ἀρχηγὸς 82.
 μαχαιρίδιον 46, 49.
 Μενίδι 69 σημ. 1, 76 σημ. 1.
 Μὲν-κεπέρ-Ρὲ 46, 76, αὐτ. σημ. 1.

- Μεσαρά 61.
 Meyer 76 σημ. 2, 78, 79.
 μηλιακά άγγεία 69.
 Μηλος 78.
 Μηριόνης 71.
 Miložić 81.
 Μινέτ έλ Βείδα 76 σημ. 1.
 Μίνως 1.
 Mosso 58.
 Μυκῆναι 36, 39, 59, 60 σημ. 4, 67, 69
 σημ. 1, 70 σημ. 2, 74, 75, 76 σημ. 1,
 80 σημ. 2, 81.
 Murray 70.

 νεολιθικός συνοικισμός Κατσαμπά 2, 12.
 Nilsson 14, 60 σημ. 3. 4.

 Έυλούρης Γ. 2.
 Έυλούρης Έμμ. 2.
 ξυροί χαλκοί 55.

 όπλολατρεία 60 σημ. 4.
 όροφαί τάφων 3, 6, 13, 18, 27 — δρό-
 μου 28-30.
 Όρχομενός 69 σημ. 1.
 όφείτης 54, 55.
 όψιδιανός 12.

 Παλαίικαστρο 61 σημ. 1, 71, 75.
 Παλαιστίνη 76 σημ. 1.
 Παλαμανάκης 2.
 Παλλάδιον 60 σημ. 4.
 Palmer 61, σημ. 1.
 Παπαδάκης 2.
 Παχνάμμος 11 σημ. 1, 69.
 Pendlebury 56, 62, 63, 69, 76 σημ. 1,
 79, 80 σημ. 1. 2, 81.
 περίζωμα 56, 72.
 περόνη χαλκή 43, άργυρά 47.
 Persson 6, 9 σημ. 1, 31, 62, 69, 72, 83,
 σημ. 1.
 πεσσός έντός τάφου 26 έξ.
 Picard 34.

 Pierce 80 σημ. 2.
 Πλάτων 2, 71.
 Pomerance 83.
 Πόρος 2.
 Πορτί 73.
 Πουλιανός 84.
 Πύλος 65, 66 σημ. 1, 67.
 πυξίς έλεφαντίνη 55, 71-75.
 πυραί έντός τάφου 35, έντός δρόμου 39.

 Rainey 83.
 Ralph 83.
 Reichel 70, αὐτ. σημ. 1.
 Reissner 24 σημ. 1, 79.
 Ρέχμερε 78, αὐτ. σημ. 1.
 Ρόδος 79.
 Ροῦτσι 74.

 Säve - Söderbergh 77, 78 σημ. 1.
 Σακελλαράκης 71, 74.
 Sakellariou - Xenaki 69 σημ. 1, 71.
 Σανατορίου Κνωσοῦ τάφοι 9 σημ. 1, 12,
 62 σημ. 1, 64, 65, 66 σημ. 1, 68, 70
 σημ. 2.
 Schachermeyr 63 σημ. 1, 78 σημ. 1, 81,
 82, 83 σημ. 1.
 Scharff 77 σημ. 0.
 Seager 42, 69.
 Σελλόπουλο 61.
 Sethe 76 σημ. 2.
 Σπάτα 69 σημ. 1, 75.
 Starr 82 σημ. 0.
 Stubbings 69 σημ. 1.
 σύλησις 12, 35, 38.
 Συρία 76 σημ. 1, 77, 78 σημ. 1.
 συστολή νεκρών 16, 24, αὐτ. σημ. 1.
 σφηκωτήρ 55.
 σφραγίς 47.
 σχήματα κεραμεικής :
 άλάβαστρα άρτόσχημα 4, 18, 23, 43,
 48, 49, 50, 62, αὐτ. σημ. 1, 82.
 άμφορεύς τρίωτος 41, 42, 48, 49, 51;
 52, 59.

- βωμίσκοι ἤτοι σκεύη μετὰ ποδὸς ἄνευ
λαβῆς 53, 62, 63.
- βωμὸς τριποδικὸς πήλινος 11 σημ. 1,
33, 53.
- γεφυρόστομοι πρόχοι 42, 48, 50, 59.
διπλᾶ ἀγγεῖα μετ' ἠθμοῦ 42 ἐξ.
- θυμιατήρια 4, 9, αὐτ. σημ. 2, 43, 45,
48, 50, 52, 62 ἐξ.
- κάλπης θολωτὸν πῶμα 53.
- κύλιξ 43, 47, 48, 52, 53, 61, αὐτ.
σημ. 2, 64.
- κύπελλον 45, 48, 52, 53, 62, 82.
- λαβαὶ 44, 48, 49, 50, 51, 59, 60, 64.
λεκάνη 53.
- λεκανίδιον 62, 63.
- λοπάδιον μὲ ὑπερέχουσαν λαβὴν 54.
- μετάλλινα πρότυπα 59 ἐξ., 67.
- περιστεραὶ πλαστικάι 42 ἐξ.
- ποτήριον 52, 53, 54, 61, 63.
- πρόχοι 42, 44, 49, 50, 52, 59 ἐξ., 60
σημ. 1, 61, 64.
- σαρκοφάγοι βλ. λάρνακες.
- ὕδρια 50, 60 ἐξ.
- χύτρα τριποδική 50.
- ψευδόστομος ἀμφορεὺς 52, 59, 63.
- ταινίαι χρυσαῖ 55.
- τανρομαχίαι 71 - 74.
- Τάφος - ἱερὸν Κνωσοῦ 9, 26, 35, 82.
- Τίρυνς 74.
- τοιχογραφίαι 66, 67 σημ. 1, 68, 69, 73,
74, 82.
- Τούθμωσις Β' 76 σημ. 2.
- Τούθμωσις Γ' 46, 76 ἐξ., αὐτ. σημ. 1. 2,
78 ἐξ., αὐτ. σημ. 1, 79 ἐξ., 82.
- Τούθμωσις Δ' 78 σημ. 1.
- τριχολαβὶς 49.
- Τροία 75.
- Τύλισος 60.
- ὑπέρθυρον τάφου 21, 27 ἐξ.
- ὑποδήματα ἀθλητῶν 72.
- Vandier 77 σημ. 0.
- Ventris 69 σημ. 1.
- Vercoutter 78 σημ. 1, 80.
- Vermeule 74.
- Wace 9 σημ. 2, 11, 14, 24 σημ. 1, 27,
36, 38, 59, 62, 69 σημ. 1, 70, 74, 75,
81 σημ. 1, 82.
- Warren 80 σημ. 2.
- φαγεντιανή 55.
- Φαιστός 3, 4, 9 σημ. 1, 13, 58, 67 σημ.
1. 3, 76 σημ. 1.
- Φανουράκης 2.
- φορεῖα ξύλινα νεκρῶν 9 σημ. 1, 16.
- φράγμα εἰσόδου 3, 6, 12, 16, 18, 30 ἐξ.,
37 ἐξ.
- Χατσεψοῦτ 76 ἐξ., αὐτ. σημ. 1. 2.
- Χόνδρος Βιάννου 62.
- Xanthudides 73.
- ψέλιον 56, 73.
- ψῆφοι περιδεραίων 46, 55, 57, 58.
- Ψύρα 42, 69.
- ψυχαστασία 34.
- Yalouris 70.
- Zervos 44, 51, 67, αὐτ. σημ. 1. 3, 70.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

- Σελίς 1 σημ. 1 Μετά την ένδειξιν ΠΑΕ...: 1963 να προστεθῆ: σ. 189 ἐξ.
» 38 Ἀντὶ φλίθινα ἀγγεῖα γρ. λίθινα
» 84 Ἀντὶ Σ. Α. ΑΛΕΞΙΟΥ γρ. ΣΤ. ΑΛΕΞΙΟΥ

α

β

α - β. Τρίωτοι ανακτορικοί ἀμφορείς ἐκ τοῦ τάφου Α.

α. Πρόχους και γεφυρόστομον άγγειον εκ του τάφου Α.

β. Κύλικες, διπλοῦν άγγειον και άρτόσχημα άλάβαστρα εκ του τάφου Α.

α

β

γ

δ

α - δ. Ἀνακτορικοί ἀμφορεῖς ἐκ τοῦ τάφου Α.

α

β

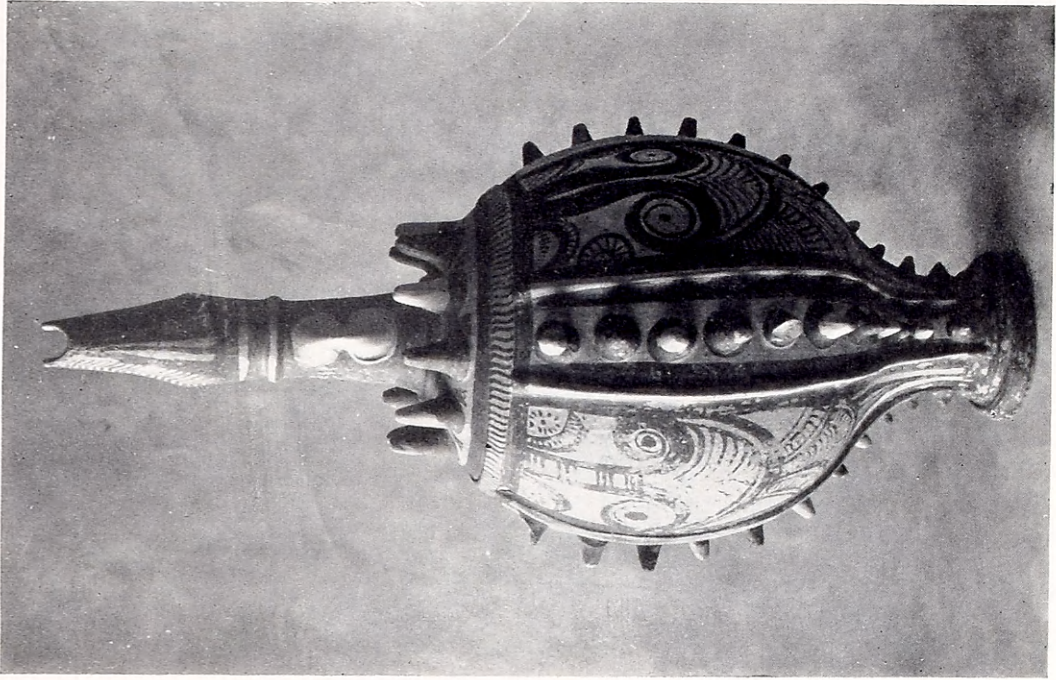

γ

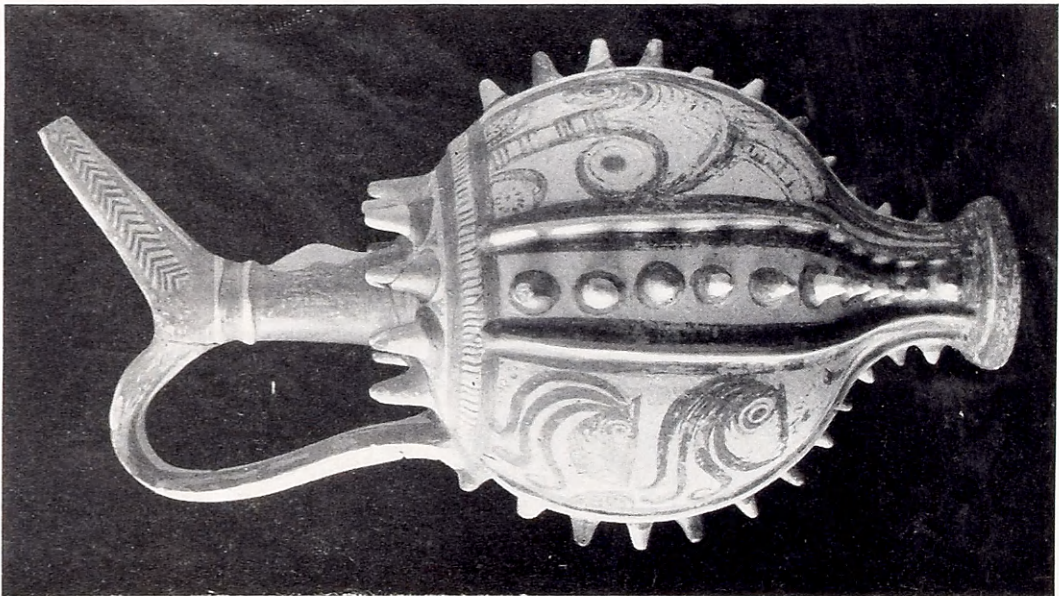

δ

α - δ. Κύλικες και πρόχοι ἐκ τοῦ τάφου Α.

β

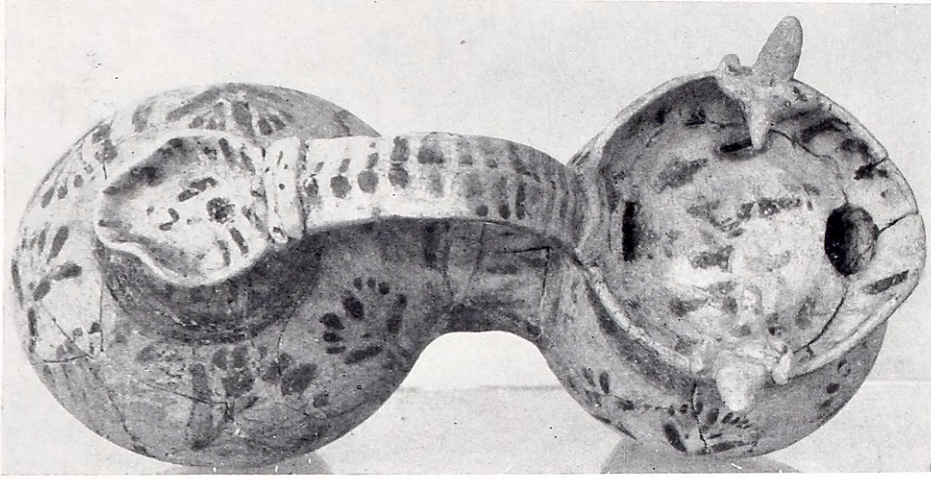

α

α - β. Σπονδική ανάγλυφος πρόχους εκ του τάφου Β.

Σπονδική πρόχους ἐκ τοῦ τάφου Β.

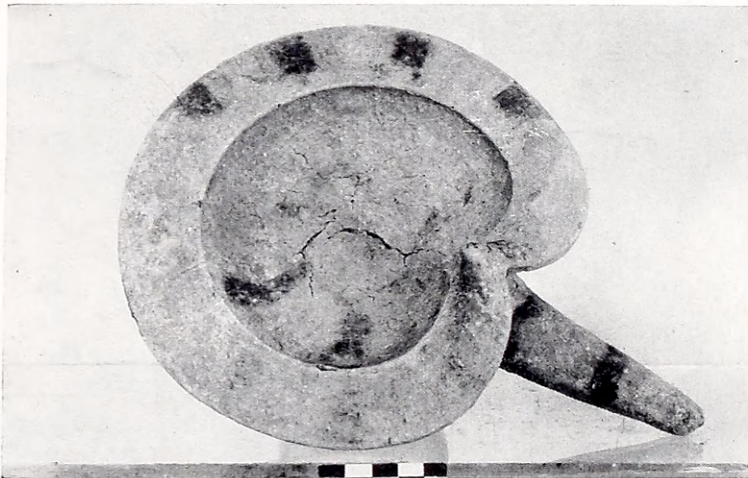

α

β

α - β. Διπλοῦν ἀγγεῖον ἐκ τοῦ τάφου Α.

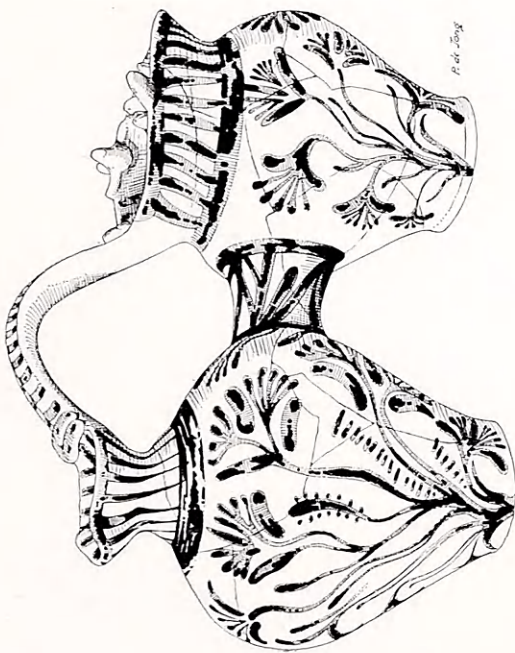
γ. Πολύχρωμον θυμιατήριον ἐκ τοῦ τάφου Β.

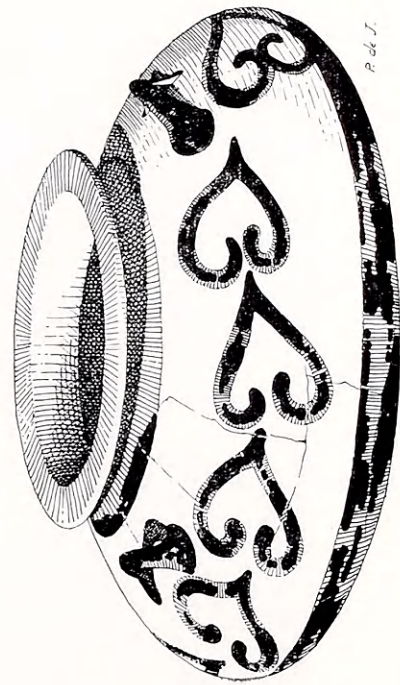
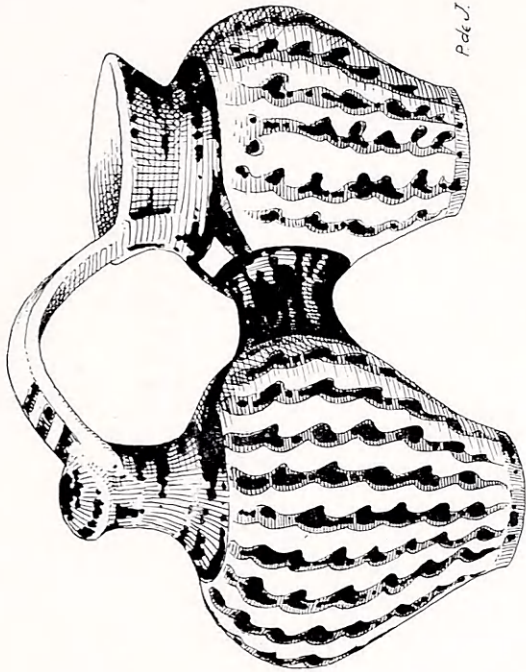
α. Θυματήρια ἐκ τῶν τάφων Α καὶ Β.

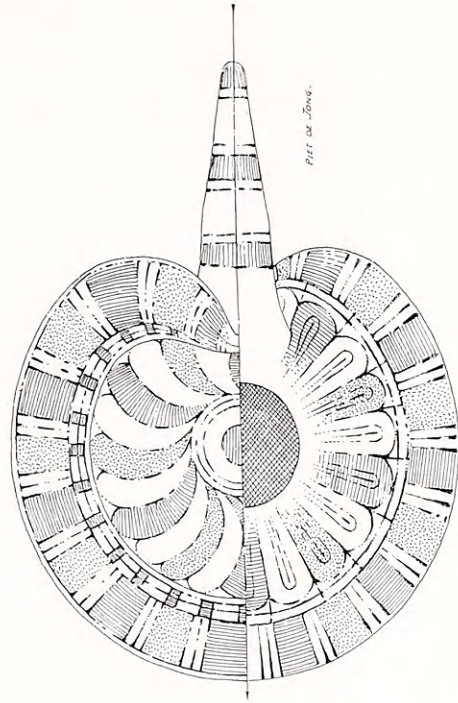
β. Κύπελλα ἐκ τοῦ τάφου Β.

α - β. Διπλᾶ ἀγγεῖα ἐκ τοῦ τάφου Α.

γ. Ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον ἐκ τοῦ τάφου Α.

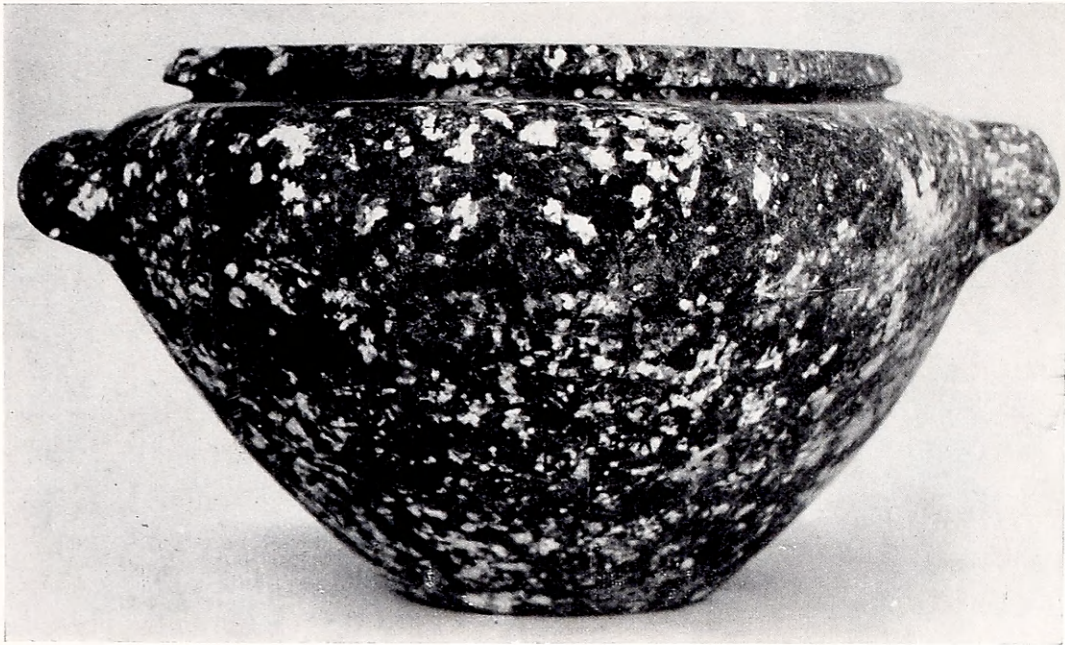
δ. Πολύχρωμον θυματήριον ἐκ τοῦ τάφου Β.

β. Δέλτοι Τουθμώσιος Γ' ἐπὶ τοῦ ἀλαβαστερίνου ἀμφορέως.

α. Ἀλαβαστερίνος ἀγλατιναζὸς ἀμφορέως ἐκ τοῦ τάφου Β

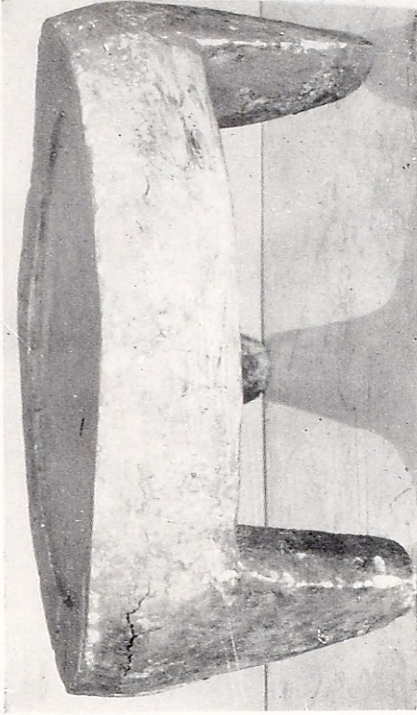
α. Αἰγυπτιακὸν ἀγγεῖον ἐκ τοῦ τάφου Β.

β

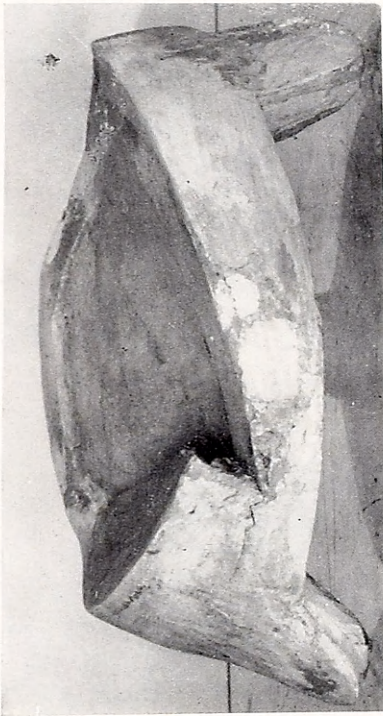
γ

β- γ. Ἀλαβάστρινον ἀγγεῖον ἐκ τοῦ τάφου Β.

β

α-β. Τριτοδικοί βομοὶ ἐκ τοῦ τάφου Β.

α

γ. Χαλκᾶ ἀντικείμενα ἐκ τοῦ τάφου Α.

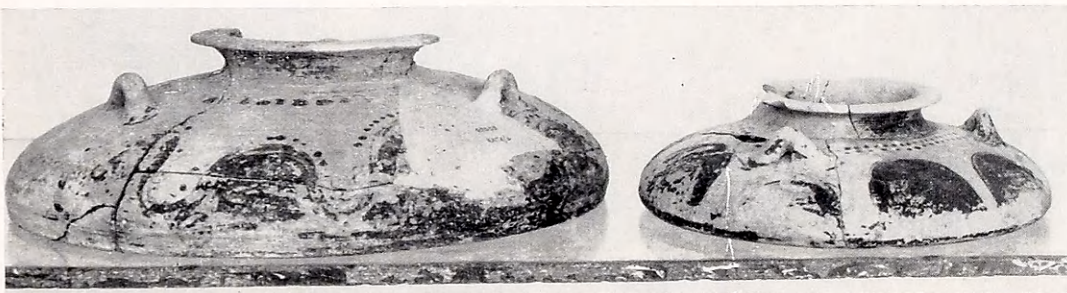
δ. Ἀργυρᾶ περόνη καὶ ἄλλα μικρὰ εὐρήματα ἐκ τῶν τάφων Β καὶ Γ.

α. Τρίωτοι ἀνακτορικοί ἀμφορείς ἐκ τοῦ τάφου Ε.

β. Τρίωτοι ἀνακτορικοί ἀμφορείς καὶ ἀλάβαστρον. Τάφοι Δ καὶ Ε.

γ. Ἀρτόσχημα ἀλάβαστρα ἐκ τῶν τάφων Δ καὶ Ζ.

α. Σφραγιδόλιθος ἐκ τοῦ τάφου Β.

β. Ψῆφος καὶ περιδέραιον ἐκ τοῦ τάφου Β.

γ. Ἀγγεῖα καὶ θυμιατήριον ἐκ τῶν τάφων Γ καὶ Δ.

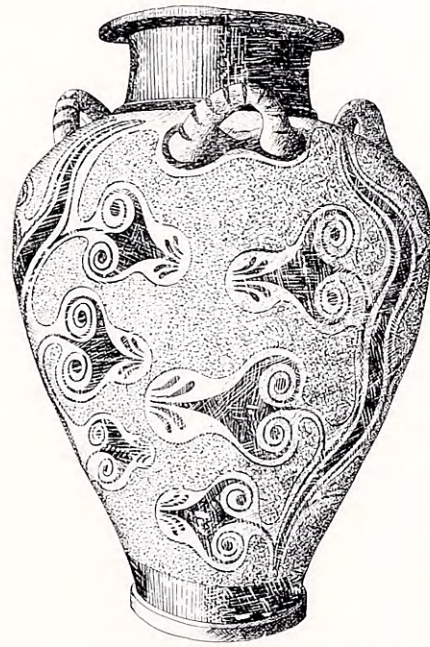
α

β

γ

δ

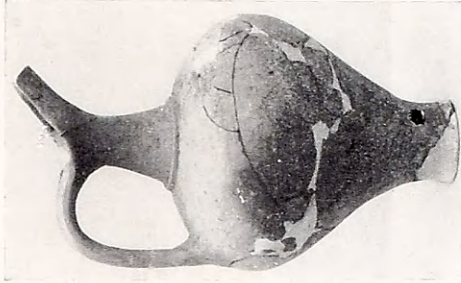
Τρίωτοι ἀνακτορικοί ἀμφορείς: α, β, γ ἐκ τοῦ τάφου Ε. δ. Ἐκ τοῦ τάφου Ζ.

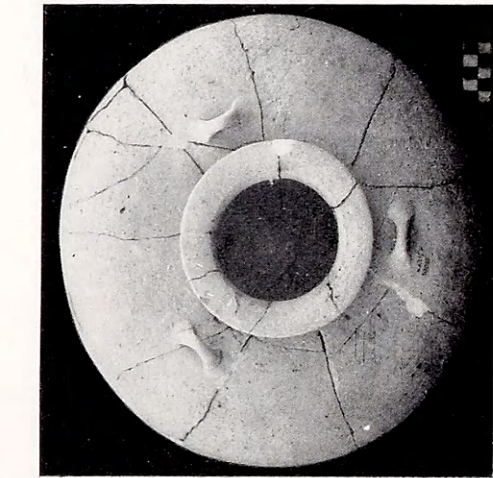
α. Πόχους ἐκ τοῦ τάφου Δ.

β. Τυποδική χύτρα ἐκ τοῦ τάφου Ζ.

γ. Πόχους ἐκ τοῦ δρόμου τοῦ τάφου Ζ.

δ. Ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον ἐκ τοῦ τάφου Ζ.

ε. Ἀρτόσχημον ἀλάβαστρον ἐκ τοῦ τάφου Ζ.

ς. Πυθμὴν μεγάλου ἀλαβάστρου ἐκ τοῦ τάφου Ζ.

α. Τρίωτος άνακτορικὸς άμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου Ζ.

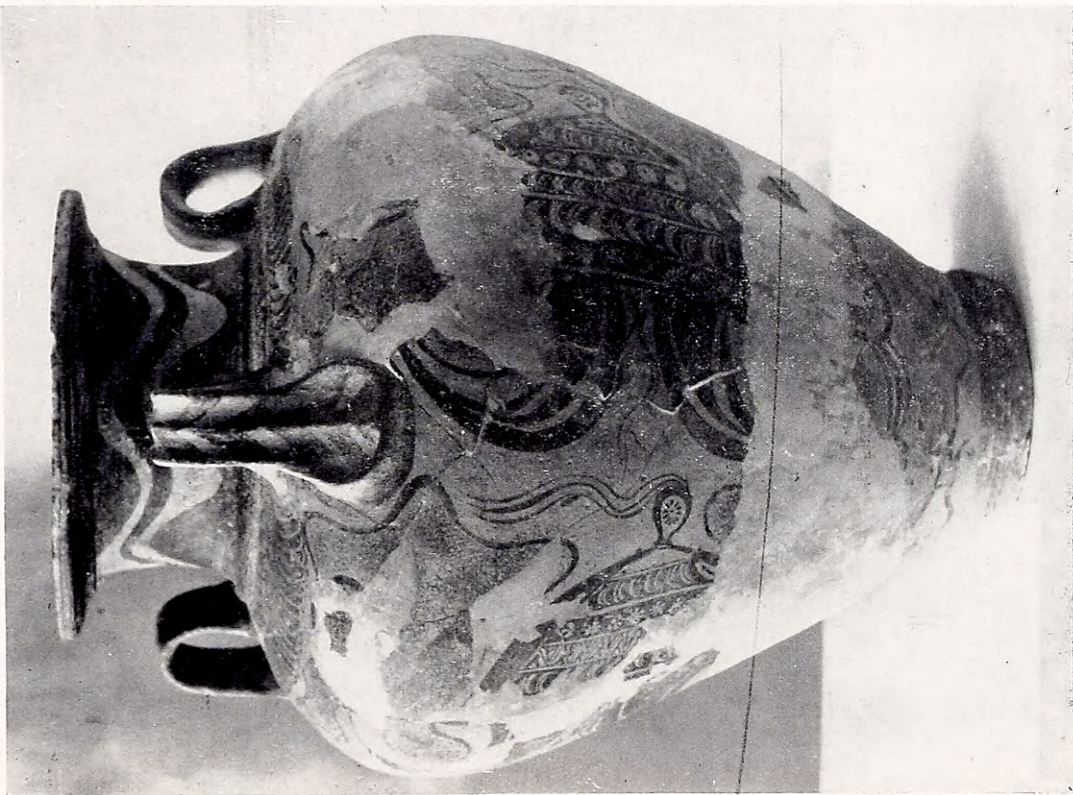

β. Ύδρια και θυματήριον ἐκ τοῦ τάφου Ζ.

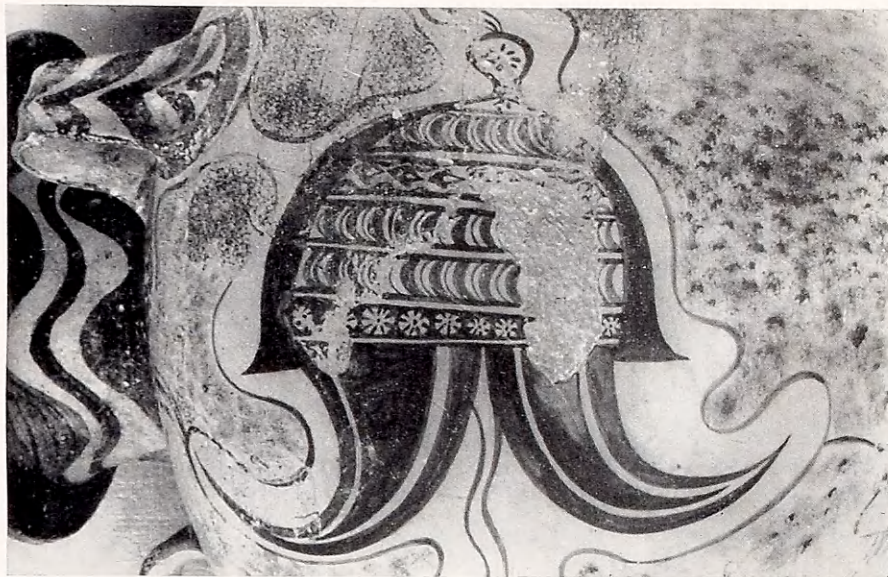
β

Τρίωτος ἀμφορεύς με παραστάσεις κρανῶν ἐκ τοῦ τάφου Ζ.
β. Μετὰ τὴν ζωγραφικὴν συμπλήρωσιν.

α

Πρὸ τῆς ζωγραφικῆς συμπληρώσεως.

α

β

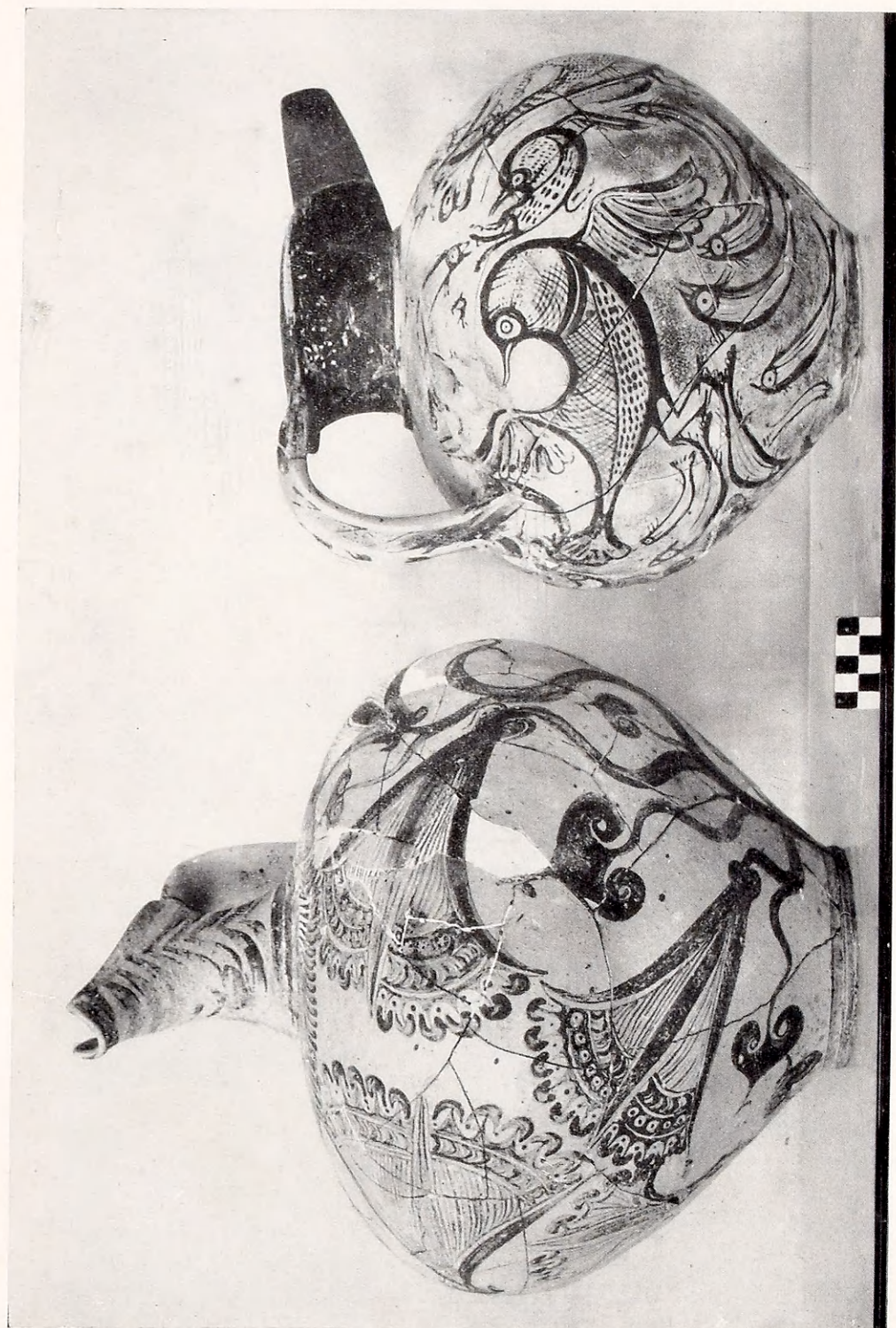

γ

α·γ. Κράνη ἕξ ὀδόντων ἀγριοχοίρου. (Λεπτομέρειαι τοῦ τρίτου ἀμφορέως τοῦ πίν. 18).

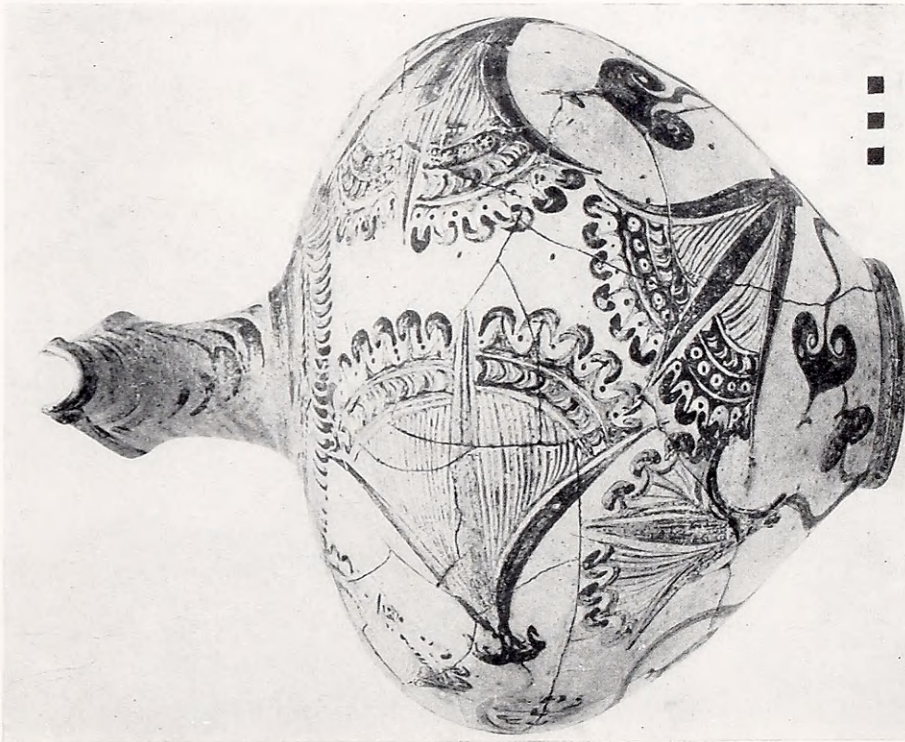
Πρόχους ἐκ τοῦ τάφου Ζ.

Πρόγιοι του ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ ἐκ τοῦ τάφου Ζ.

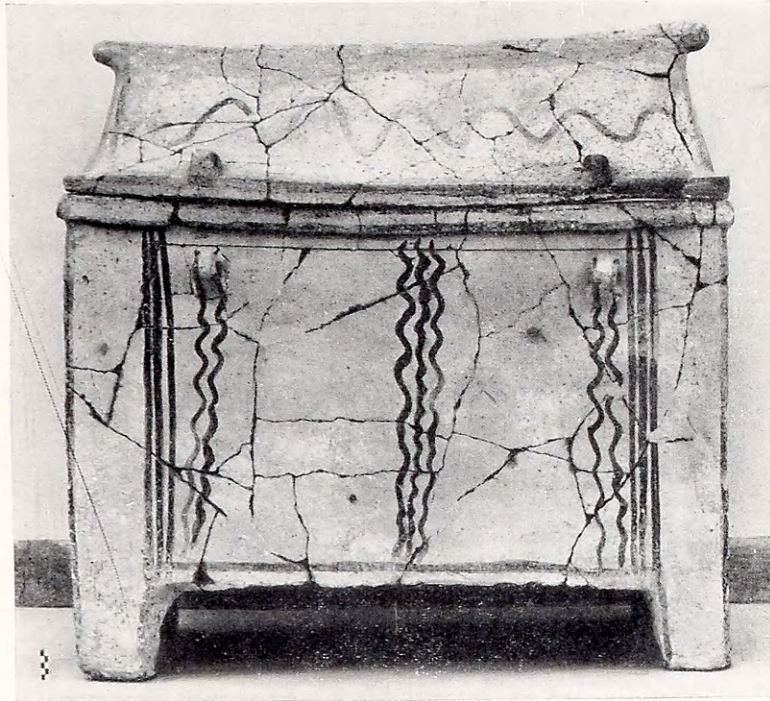

β

α

α - β. Ἐρέρα ὄψις τῶν προτόμων τοῦ τάφου Ζ.

α

β

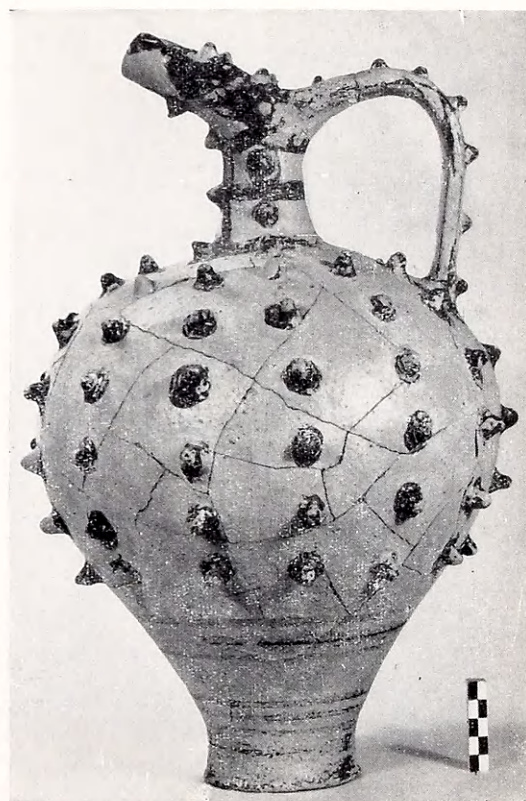
α - β. Σαρκοφάγοι ἐκ τοῦ τάφου Η.

α. Λίθινον ἀγγεῖον ἐκ τοῦ τάφου Η.

β. Τρίωτος ἀμφορεὺς ἐκ τοῦ τάφου Η.

γ. Πρόχους ἐκ τοῦ τάφου Η.

α. Κύλικες ἐκ τοῦ τάφου Η.

β. Ψευδόστομοι ἀμφορεῖς ἐκ τοῦ τάφου Η.

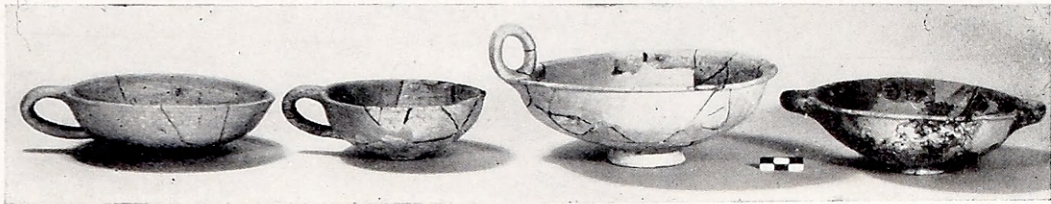
α. Μόνωτα ποτήρια ἐκ τοῦ τάφου Η.

β. Τριποδικὸς βωμὸς καὶ λεκάνη ἐκ τοῦ τάφου Η.

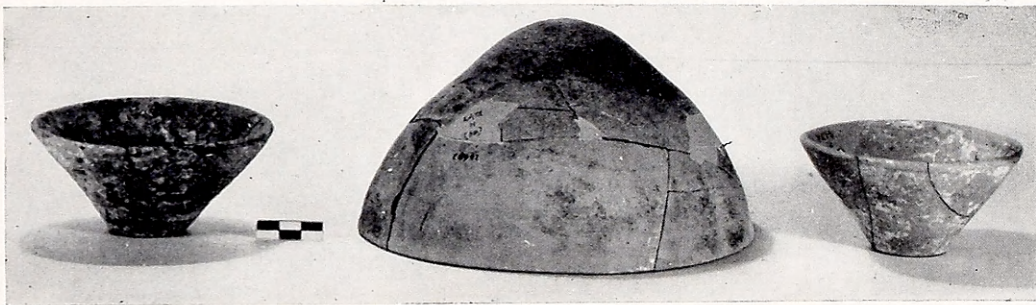
γ. Μικροὶ βωμοὶ ἐκ τοῦ τάφου Η.

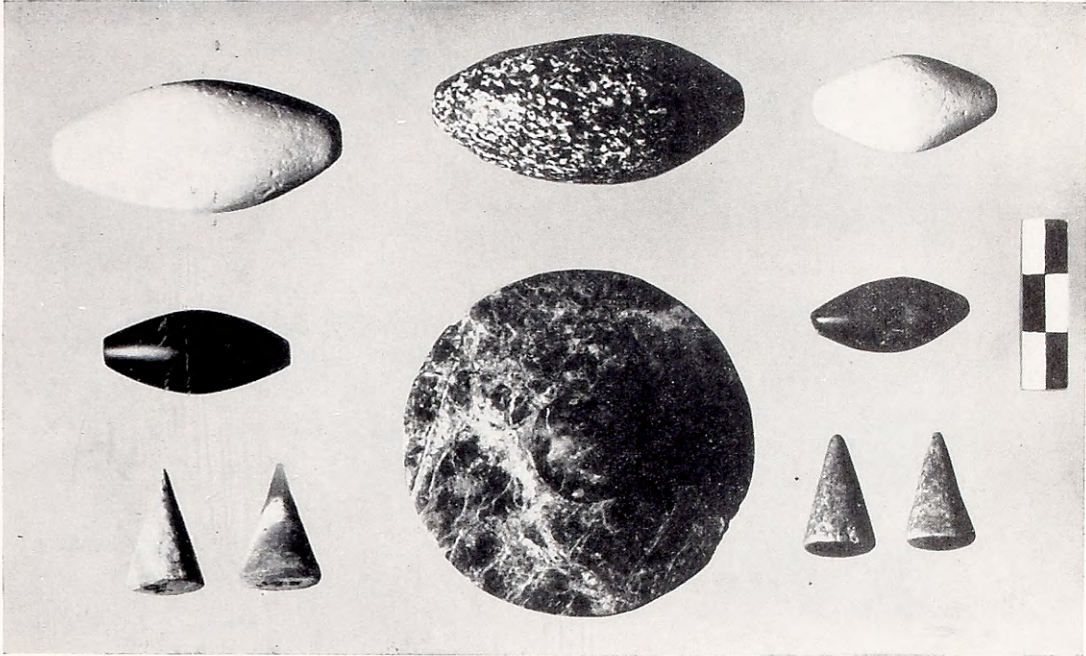
α. Μόνοτα ἀβαθῆ κύπελλα καὶ λοπάδια ἐκ τοῦ τάφου Η.

β. Θυματήρια ἐκ τοῦ τάφου Η.

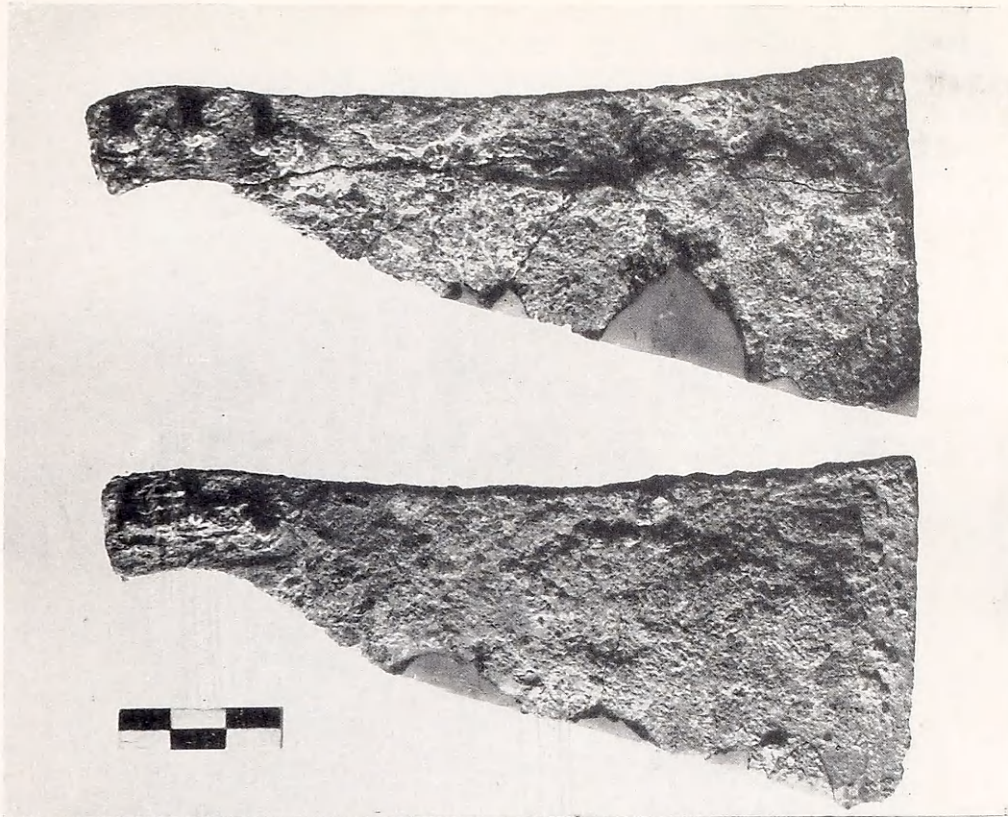
γ. Ἄωτα κύπελλα καὶ θολωτὸν πῶμα ἐκ τοῦ τάφου Η.

α. Λίθινα βάρη, πῶμα καὶ πεσοὶ ζατρικίου ἐκ τοῦ τάφου Η.

β. Λίθινα ἀγγεῖα ἐκ τοῦ δρόμου τοῦ τάφου Η.

α. Ξιφοὶ ἐκ τοῦ τάφου Η.

β. Χρυσᾶ ἐλάσματα, χρυσοῦς ρόδαξ καὶ κρῖκος ἐκ τοῦ τάφου Η.

α

β

α - β. Ἐλεφαντίνη ανάγλυφος πυξίς ἐκ τοῦ τάφου Η.

β

α

α - β. Λοιπαὶ ὄψεις τῆς ἐλεφαντίνης πυξίδος τοῦ πίν. 30.

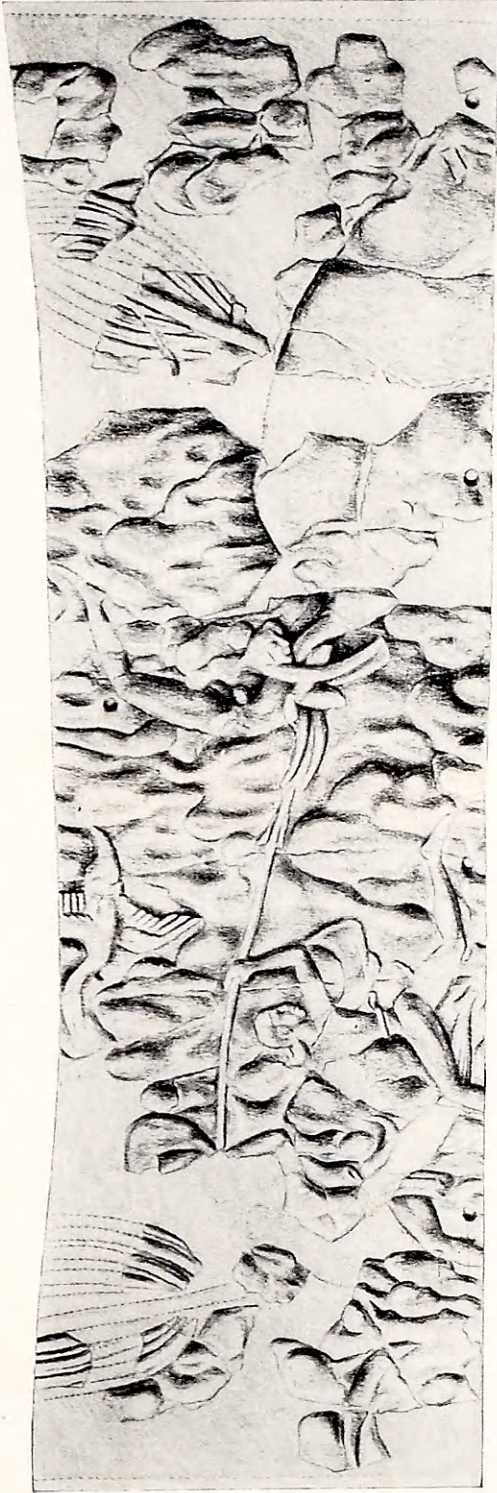

β

α

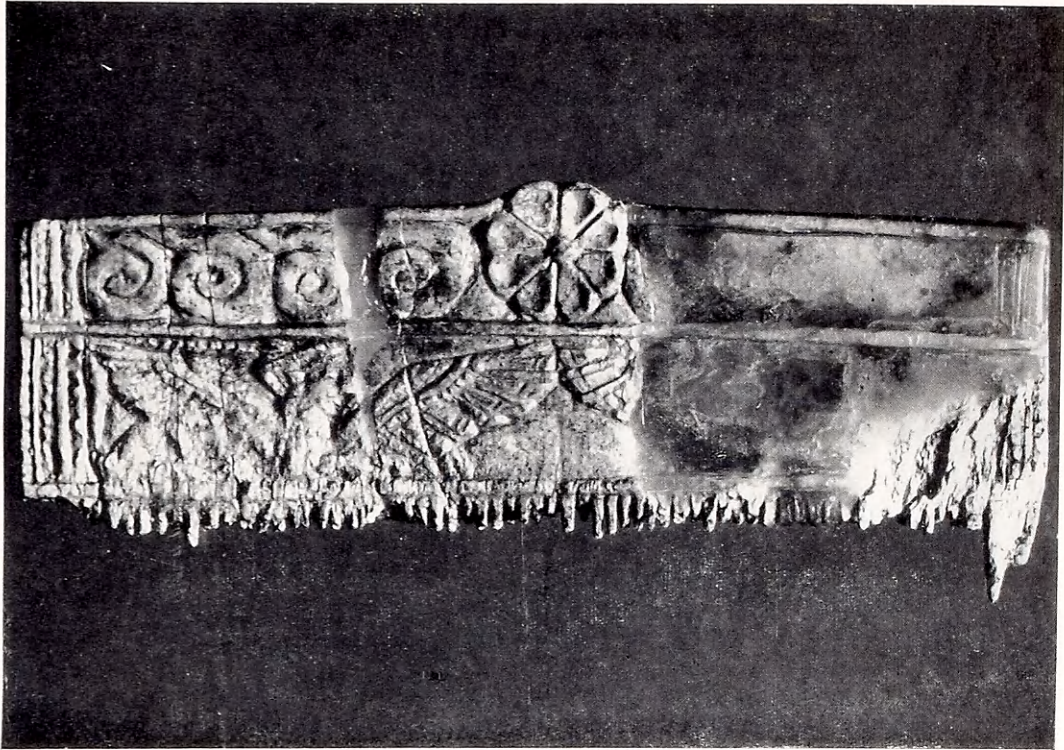
α - β. Λοιπὰ ὄψεις τῆς ἐλεφαντίνης πυξίδος τοῦ πίν. 30.

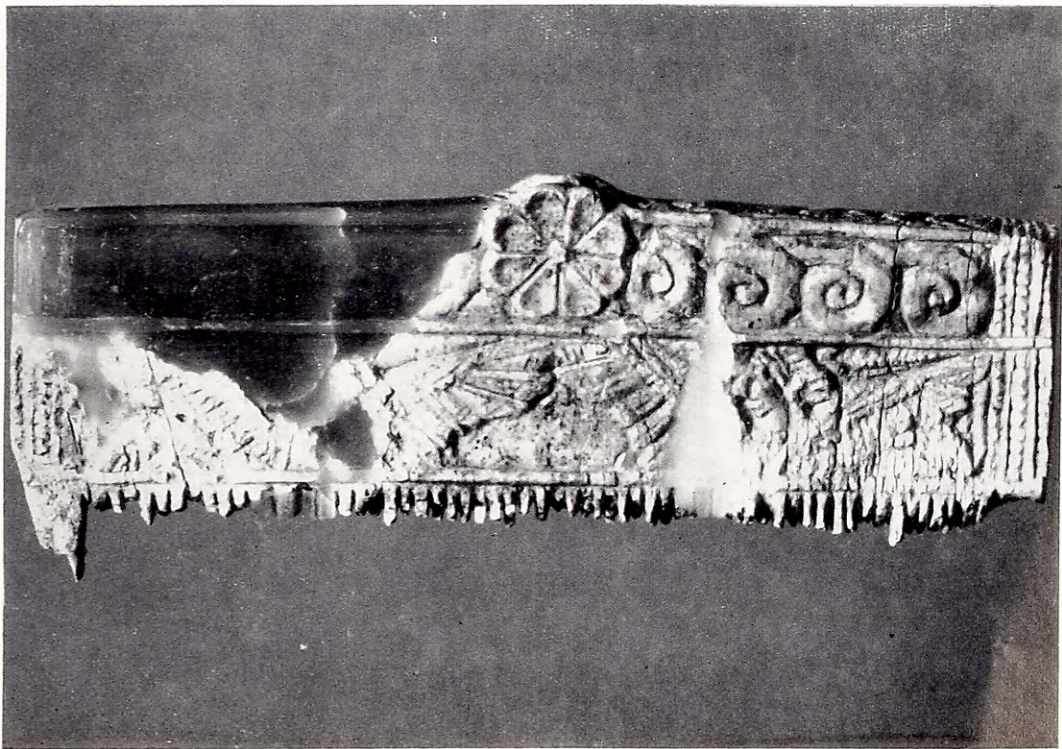
α. 'Ανάπτυγμα της ελεφαντίνης πυξίδος, άνευ συμπληρώσεων.

β. Συμπληρωμένον ανάπτυγμα της ελεφαντίνης πυξίδος.
(Σχεδιάσματα του ζωγράφου Θ. Φανοιράκι)

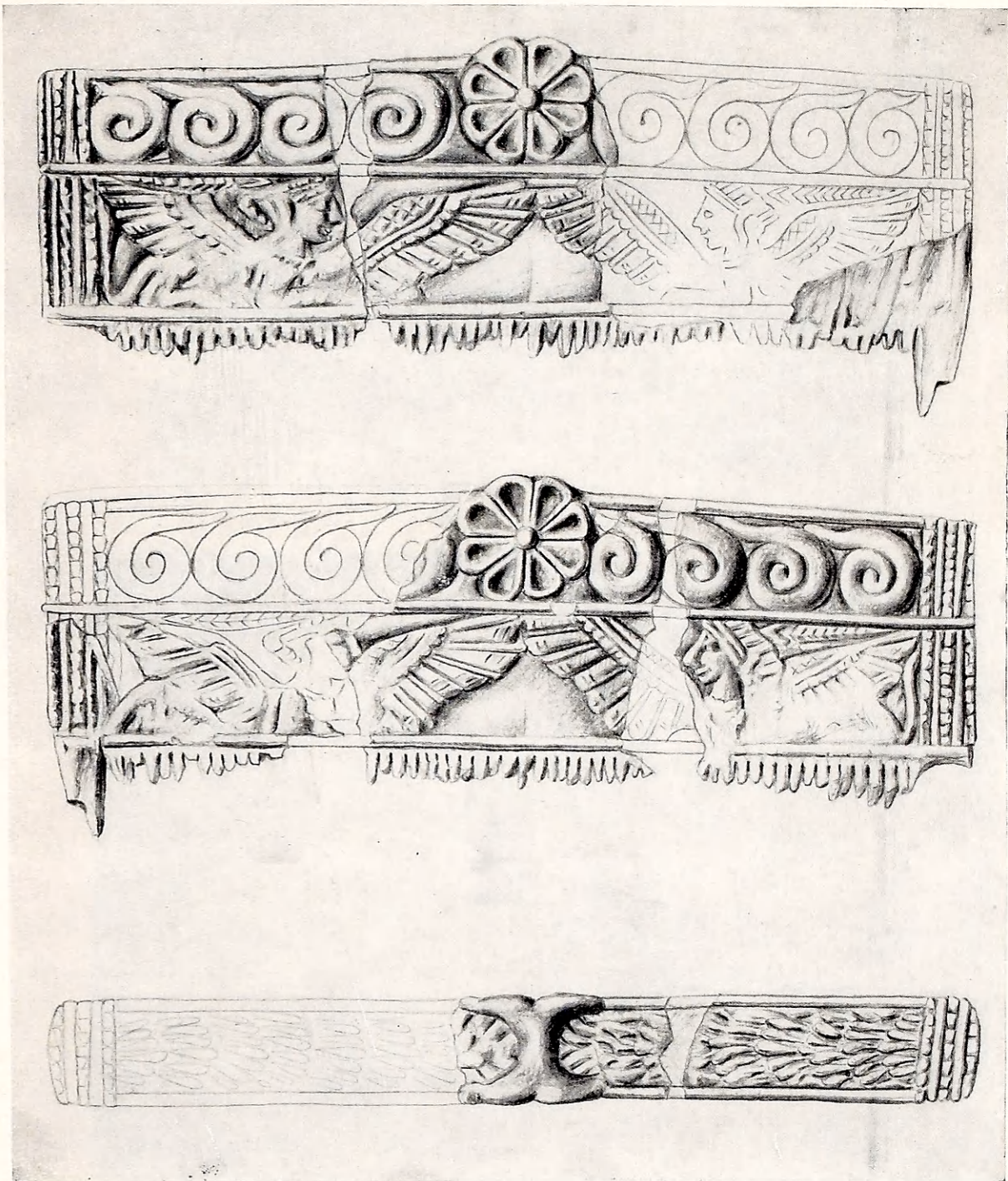

α

β

α - β. Ἐλεφάντινον κτένιον ἐκ τοῦ τάφου Η.

α - γ. Ἐλεφάντινον κτένιον ἐκ τοῦ τάφου Η.

(Σχεδιάσματα Θ. Φανουράκη)

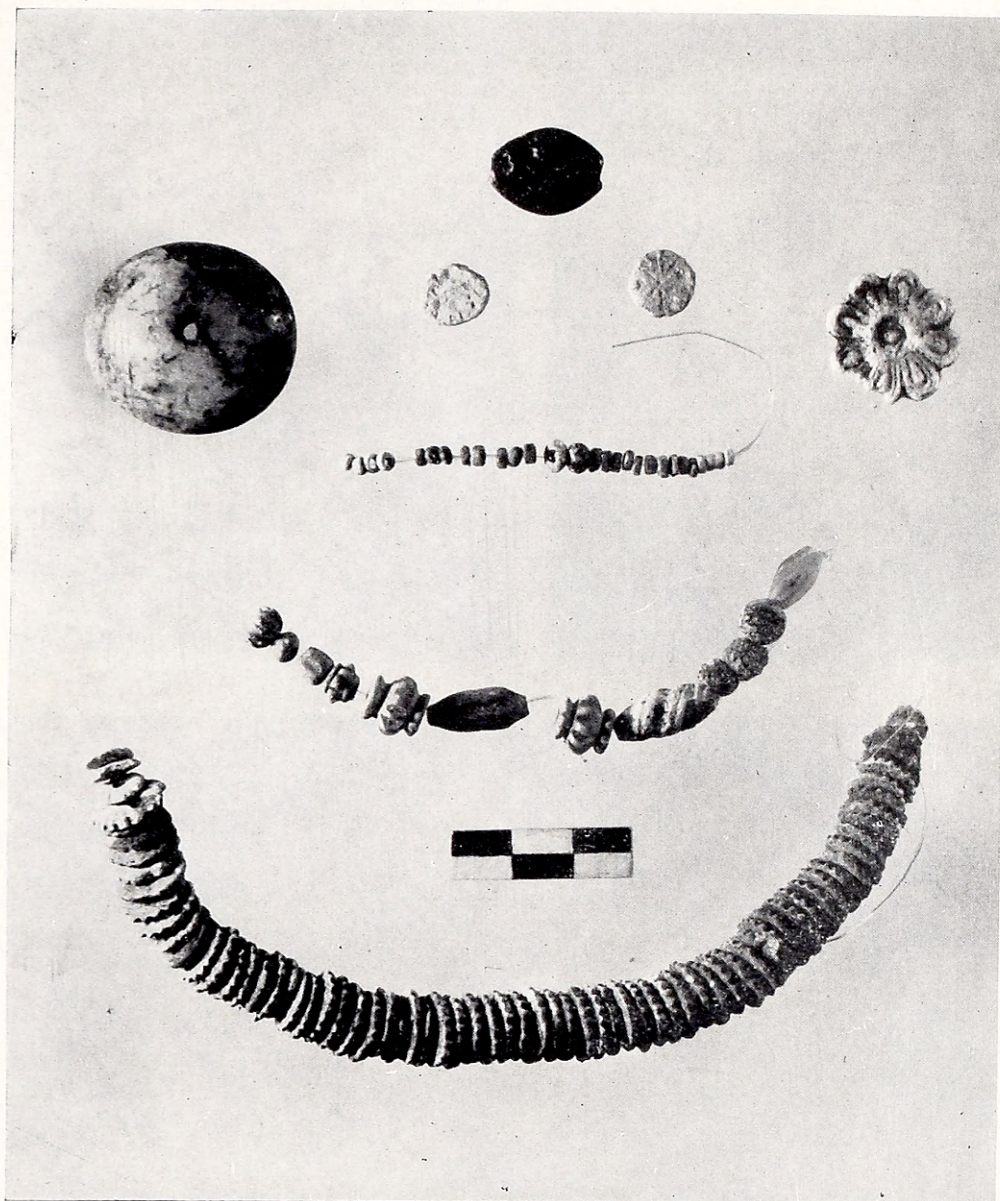
α. Ζώδιον ἐκ φαγεντιανῆς. Τάφος Η.

β. Ἀσπίδιον ἐλεφάντινον ἐκ τοῦ τάφου Η.

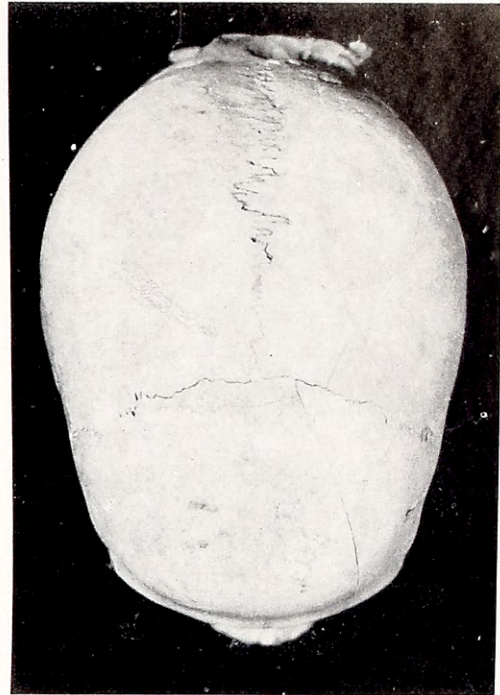
γ. Ἀστράγαλος ζατρικίου ἐκ τοῦ τάφου Η.

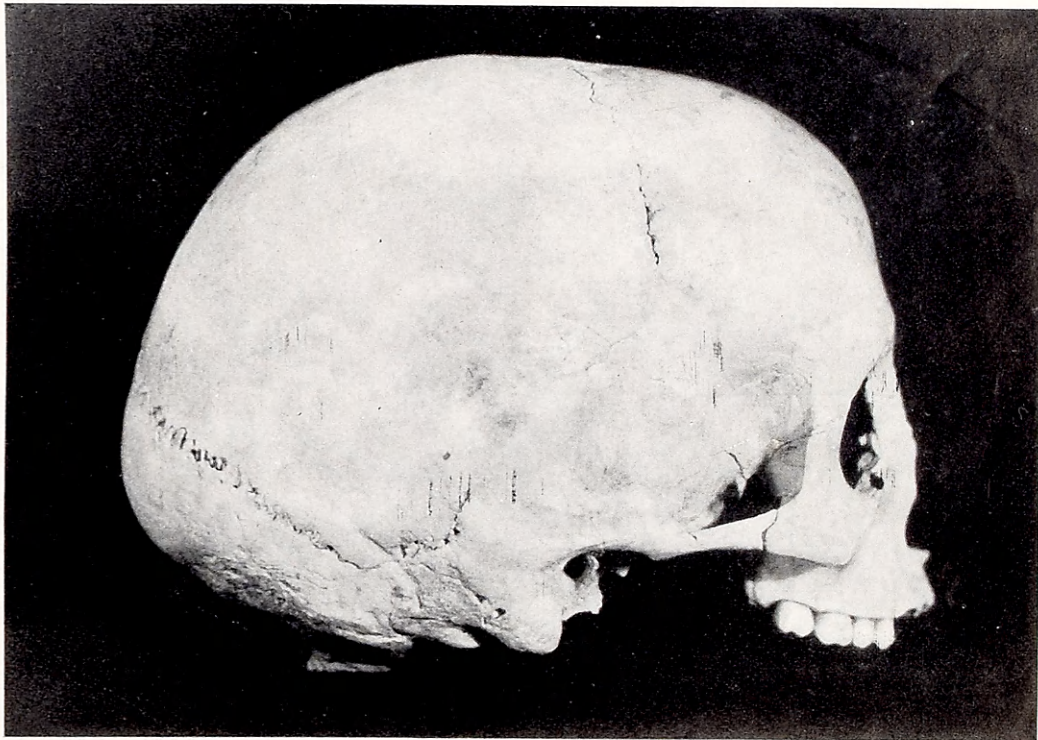
Ψῆφοι ἐκ μάζης, ἐλεφάντινα δισκία καὶ κομβίον
ὡς καὶ ἄλλα μικρὰ εὐρήματα ἐκ τοῦ τάφου Η.

α

β

γ

α - γ. Κρανίον ἐκ τοῦ τάφου Η Κατσαμπᾶ.